

БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НОГООН ХӨГЖИЛ,
АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН ЯАМ

ADAPTATION FUND

Empowered lives.
Resilient nations

УСНЫ ХОЛБОГДОЛТОЙ БАТЛАГДСАН ХУУЛЬ, ТОГТООЛ, ТУШААЛ, ДҮРЭМ, ЖУРАМ, НОРМЫН ЭМХЭТГЭЛ

УЛААНБААТАР ХОТ
2016 ОН

Киотогийн протоколын “Дасан Зохицох Сан”-гийн санхүүжилтээр

НҮБ-ын Хөгжлийн Хөтөлбөр, БОНХАЖЯ-наас хэрэгжүүлж буй

“Экосистемд түшиглэсэн дасан зохицох арга хэмжээг уур амьсгалын өөрчлөлтөд өндөр эрсдэлтэй голуудын сав газарт хэрэгжүүлэх нь” МОН/12/301 төслөөс санхүүжүүлэн хэвлүүлэв.

БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НОГООН ХӨГЖИЛ,
АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН ЯАМ

ADAPTATION FUND

Empowered lives.
Resilient nations

БОНХАЖЯ-ны Газар зохион байгуулалт болон Усны нэгдсэн
бодлого зохицуулалтын газрын Сав газрын удирдлагын хэлтэс

УСНЫ ХОЛБОГДОЛТОЙ БАТЛАГДСАН ХУУЛЬ, ТОГТООЛ, ТУШААЛ, ДҮРЭМ, ЖУРАМ, НОРМЫН ЭМХЭТГЭЛ

Хоёр дахь удаагийн хэвлэл

УЛААНБААТАР ХОТ
2016 ОН

ТОВЪЁОГ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ, ТОГТООЛ, ХӨТӨЛБӨР				
Усны тухай хууль	2012.05.17			1
Гол, мөрний урсац бүрэлдэх эх, усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, ойн сан бүхий газарт ашигт малтмал хайх, ашиглахыг хориглох тухай хууль	2009.07.16			22
Ус бохирдуулсны төлбөрийн тухай хууль	2012.05.17			24
Хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургын ашиглалтын тухай хууль /шинэчилсэн найруулга/	2011.10.06			27
Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хууль	2012.05.17			40
“Ус” үндэсний хөтөлбөр батлах тухай	2010.05.20	№ 24		49
ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ, ШИЙДВЭР				
Сав газрын захиргааны талаар авах арга хэмжээний тухай	2012.07.25	№ 254		65
Усны нөөц ашигласны төлбөрийн хувь хэмжээг тогтоох, хөнгөлөх тухай	2013.09.21	№ 326		66
Тогтоолын хавсралтад өөрчлөлт оруулах тухай /Ашиглалтын зориулалтыг тооцох итгэлцүүр/	2013.09.21	№ 327		69
Улсын усны нөөцийн нэгдсэн менежментийн төлөвлөгөө батлах тухай	2013.11.30	№ 389		74
Засгийн газрын тогтоолыг хэрэгжүүлэх талаар авах зарим арга хэмжээний тухай	2013.11.30	№ 390		108
Төрийн болон орон нутгийн өмчийн талаар авах зарим арга хэмжээний тухай	2013.11.30	№ 391		110
Байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээх арга хэмжээнд зарцуулах төлбөрийн орлогын хэсгийг бүрдүүлэх, зарцуулах, тайлагнах журам	2014.02.14	№ 43		114

Улсын төсвийн хөрөнгөөр судалж тогтоосон газрын доорх усны нөөцийн эрэл, хайгуул, судалгааны зардлыг ус ашиглагчаар эргүүлэн төлүүлэх журам	2014.01.18	№ 12	119
Гол, мөрний урсац бүрэлдэх эх, усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, ойн сан бүхий газарт ашигт малтмал хайх, ашиглахыг хориглох тухай хуулийг дагаж мөрдөх журам, гэрээний загвар батлах тухай	2015.03.30	№ 120	124
Гол, мөрний урсац бүрэлдэх эх, усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, ойн сан бүхий газарт ашигт малтмал хайх, ашиглахыг хориглох тухай хуулийг дагаж мөрдөх журам, гэрээний загвар батлах тухай тогтоолын хавсралтанд өөрчлөлт оруулах тухай	2015.07.07	№ 289	133
Гол, мөрний урсац бүрэлдэх эх, усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, ойн сан бүхий газарт ашигт малтмал хайх, ашиглахыг хориглох тухай хуулийг дагаж мөрдөх журмын өөрчлөлт	2015.06.08	№ 235	134
Усны экологи, эдийн засгийн үнэлгээг шинэчлэн батлах тухай	2011.10.26	№ 302	136
Аж ахуйн нэгж, байгууллагад байгаль орчны мэргэжлийн байгууллагын эрх олгох журам батлах тухай	2006.06.14	№ 137	138
ТУШААЛ, ЖУРАМ			
Монгол орны Усны сав газрыг батлах тухай	2009.11.10	№ 332	143
Усан сан бүхий газар, усны эх үүсвэрийн онцгой болон энгийн хамгаалалтын, эрүүл ахуйн бүсийн дэглэмийг мөрдөх журам	2015.06.05	A-230/127	146
Нэгж бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, ажил гүйцэтгэх, үйлчилгээ үзүүлэхэд зарцуулах усны норм	2015.07.30	A-301	152
Нэгж бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, ажил гүйцэтгэх, үйлчилгээ үзүүлэхэд зарцуулах усны норм батлах тухай тушаалын хавсралтад нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай	2015.11.03	A-378	176
Ган цөлжилт хуурайшилтын зэрэглэл тогтоох болон энэ үед мөрдөх усны нөөцийн менежментийн журам	2013.03.01	A-66	177
Улсын усны мэдээллийн сан бүрдүүлэх, үзүүлэлт хөтлөх журам	2014.03.17	A-86	180
Ус ашиглуулах дүгнэлт гаргах үйлчилгээний хөлс, ус ашиглах эрхийн бичиг, гэрээний загвар батлах тухай	2013.05.16	A-157	188

Ус ашиглах гэрээний загвар батлах тухай	2013.12.20	A-367	192
Ус ашиглуулах дүгнэлт гаргах үйлчилгээний хөлсийг шинэчлэн батлах тухай	2016.02.05	A/33	197
Сав газрын менежментийн төлөвлөгөөний аргачилсан заавар	2013.06.19	A-187	198
Сав газрын зөвлөл байгуулах, ажиллах нийтлэг журам	2013.04.22	A-124	207
Ус ашиглалт хэрэглээг тоолууржуулах журам	2013.05.16	A-156	212
Усны мэргэжлийн байгууллагын үйл ажиллагааны чиглэл, гүйцэтгэх үүргийг батлах тухай	2013.10.23	A-307	216
Газрын доорх усны нөөцийн ангилал, зэрэглэлийн аргачилсан загвар батлах тухай	2015.04.20	A-173	218
Ус хангамжийн эх үүсвэрийн барилга байгууламжийн техник ашиглалтын заавар /1-р хавсралт/	2010.12.02	A-389	236
Сав газрын захиргаадын байршлыг тогтоох тухай	2015.02.26	A-109	246
Ус бохирдуулах аюултай бодисын жагсаалт батлах тухай	2015.07.29	A-294	248
Хаягдал усны эзлэхүүн болон бохирдуулах бодисын агууламжийг үндэслэн хаягдал сан дах бохирдуулах бодисын хэмжээг тогтоох тухай журам, тооцох аргачлал батлах тухай	2015.07.29	A-299/ 204	250
Усан замын тээврийн хэрэгсэлд техникийн болон экологийн хяналтын үзлэг хийх, тоо бүртгэл хөтлөх, улсын дугаар олгох	2014.06.02	A-138/ A-208	256
Усны нөөцөд учирсан хохирлыг үнэлэх, нөхөн төлбөр тооцох аргачлал	2015.11.18	A-388	273
Усны салбарт холбогдох бусад хуулийн заалтууд			303

УДИРТГАЛ

Байгаль орчин, Ногоон хөгжил, Аялал жуулчлалын Яам нь үндсэн чиглэлийн Яам болохын хувьд Монгол орны ус, усан орчинтой холбоотой хууль эрх зүйн орчинг боловсронгуй болгох зорилгоор хууль тогтоох, гүйцэтгэх засаглалын хүрээнд сүүлийн 5 жилийн хугацаанд олон арван хууль, хөтөлбөр, тогтоол, тушаал, журам, дүрэм, норм боловсруулан батлуулаад байна.

Манай орны хөгжлийн тэргүүлэх чиглэл болсон уул уурхай, эрчим хүчний томоохон төслүүд нь усны нөөц тэр тусмаа гадаргын усны нөөц хязгаарлагдмал говь, тал хээрийн бүсэд байршиж байгаа нь усны нөөцийг нэгдмэлээр ашиглах, бодлого төлөвлөлтийг олон улсын жишгийн дагуу усны сав газраар төлөвлөн хэрэгжүүлэх зайлшгүй шаардлагыг харгалзан энэхүү ажлын эхлэл болгож Монгол улсад анх удаа усны Сав газрын Захиргаадыг байгуулан ажиллууж байна.

Нөгөөтэйгүүр сүүлийн жилүүдэд хот суурин газрын ус ашиглалт эрс нэмэгдэхийн хирээр бохирдуулсан усны асуудал илүүтэй анхаарал татах боллоо.

Ус бохирдуулсаны төлбөрийн тухай хуулийг мөн анх удаа УИХ-аар батлуулсан боловч түүнийг дагалдан гарах Засгийн газрууд тогтоолууд хүлээгдэж буйд салбарынхан анхааран үзэж орон нутгийн шийдвэрээр зохицуулж болохыг санал болгож байна.

Усны сав газрын Захиргаадыг мэргэжлийн боловсон хүчнээр хангах, чадавхижуулахын чухлыг тэмдэглэхийн зэрэгцээ та бүхэнд болон ус ашиглагч, хэрэглэгч нарт зориулан энэхүү эмхэтгэлийг гаргаж байна.

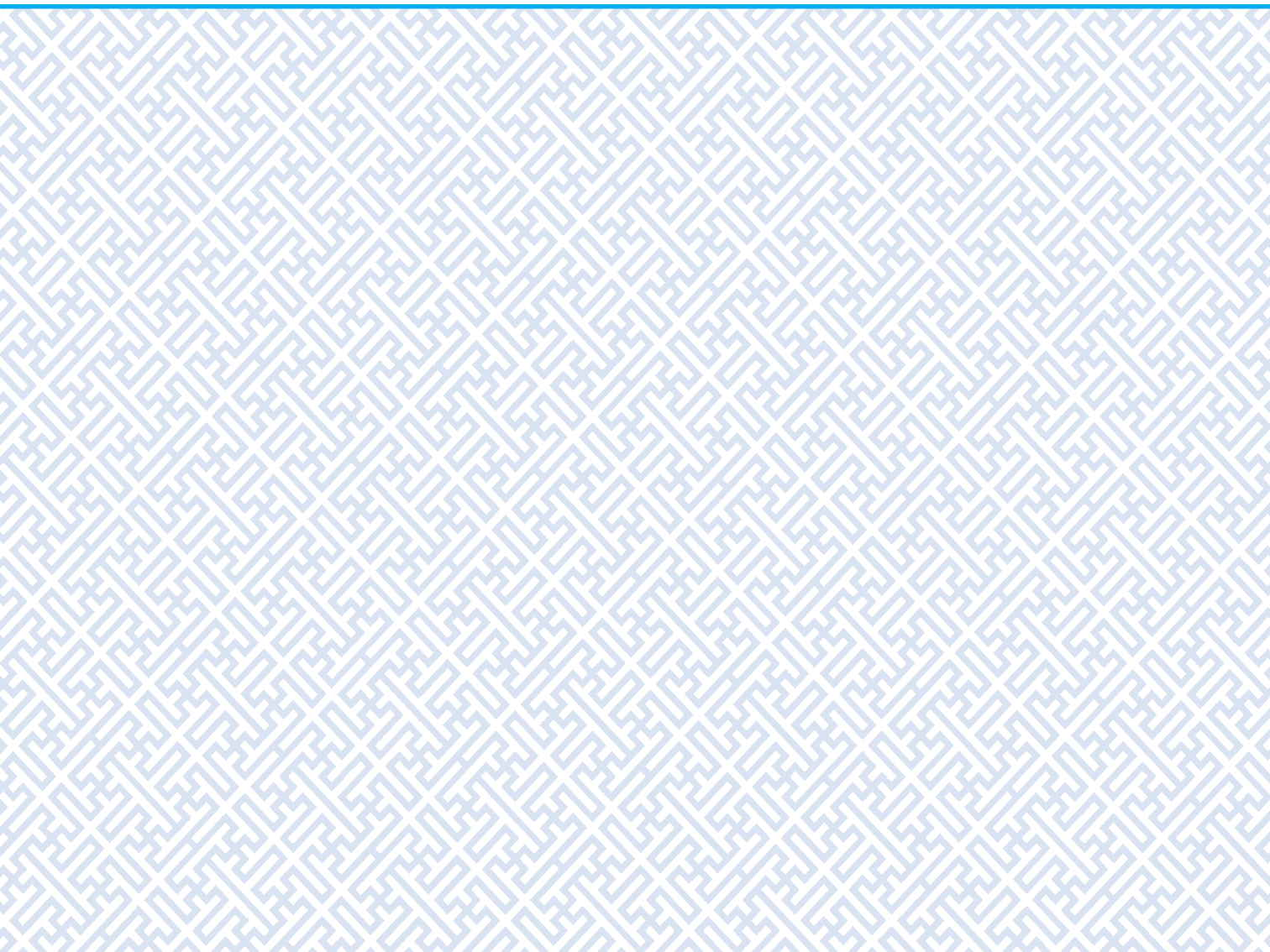
Энэхүү эмхэтгэл та бүхний ширээний номын нэг нь байх болно гэдэгт итгэлтэй байна.

БОНХАЖЯ-ны Газар зохион байгуулалт болон
Усны нэгдсэн бодлого зохицуулалтын газрын дарга

Гомбосүрэнгийн Мөнх-Эрдэм

----- о О о -----

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ,
ТОГТООЛ, ХӨТӨЛБӨР

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2012 оны 5 дугаар сарын 17-ны өдөр

Улаанбаатар хот

УСНЫ ТУХАЙ

**/Шинэчилсэн найруулга/
/“Төрийн мэдээлэл”, 2012 он, №22/**

НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ НИЙТЛЭГ ҮНДЭСЛЭЛ

1 дүгээр зүйл. Хуулийн зорилт

1.1. Энэ хуулийн зорилт нь усны нөөц, түүний сав газрыг хамгаалах, зохистой ашиглах, нөхөн сэргээхтэй холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино.

2 дугаар зүйл. Усны тухай хууль тогтоомж

2.1. Усны тухай хууль тогтоомж нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, Байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль, энэ хууль болон эдгээртэй нийцүүлэн гаргасан хууль тогтоомжийн бусад актаас бүрдэнэ.

2.2. Монгол Улсын олон улсын гэрээнд энэ хуульд зааснаас өөрөөр заасан бол олон улсын гэрээний заалтыг дагаж мөрдөнө.

3 дугаар зүйл. Хуулийн нэр томьёоны тодорхойлолт

3.1. Энэ хуульд хэрэглэсэн дараах нэр томьёог дор дурдсан утгаар ойлгоно:

3.1.1. “усны нөөц” гэж Монгол Улсын нутаг дэвсгэр дэх усны сан бүхий газарт байгаа гадаргын ус болон газрын доорх усыг;

3.1.2. “ашиглах боломжит нөөц” гэж усны сав газрын экосистемийн тэнцвэрт байдлыг алдагдуулахгүйгээр тодорхой хугацаанд ашиглаж болох усны нөөцийн хэмжээг;

3.1.3. “усны сав газар” гэж гадаргын ус хурах талбай болон газрын доорх усны нөөцийг бүрдүүлэх тэжээгдлийн муж, тархалтын талбайг хамарсан орон зайг;

3.1.4. “усны сан бүхий газар” гэж нуур, цөөрөм, тойром, гол мөрөн, горхи, булаг, шанд, усан сан, рашаан, намаг, мөстөл, мөсөн голын эзэлж байгаа талбай, тэдгээрийн хамгаалалтын бүсийн газрыг;

3.1.5. “гол, мөрний урсац бүрэлдэх эх” гэж гадаргын урсацын үндсэн хэсэг бүрэлдэн бий болдог өндөр уулсын бүс, сав газрын эхийг;

3.1.6. “усны эх үүсвэр” гэж ус хангамжийн эх үүсвэрт ашиглаж байгаа усны нөөц болон гол мөрний урсац бүрэлдэх эхийг;

3.1.7. “рашаан” гэж физикийн болон химийн өвөрмөц шинж чанар бүхий эмчилгээний ач холбогдолтой байгалийн ус, шаврыг;

3.1.8. “рашааны орд” гэж газрын гадарга, түүний хэвлийд бүрэлдэн тогтсон рашаан

агуулж байгаа газрыг;

3.1.9.“онцгой болон энгийн хамгаалалтын бүс” гэдэгт усны сан бүхий газар, усны эх үүсвэр, рашааны ордыг хомсдох, бохирдохоос хамгаалах зорилгоор тогтоосон зурвас газрыг;

3.1.10.“эрүүл ахуйн бүс” гэдэгт ус хангамжийн эх үүсвэр болон рашааны ордыг хамгаалах зорилгоор тогтоосон зурвас газрыг;

3.1.11.“хилийн ус” гэж Монгол Улсын хилийн шугамын дагуу буюу огтлон оршиж буй гадаргын ба газрын доорх усыг;

3.1.12.“усан сан” гэж усны нөөцийг хуримтлуулах, ашиглах зориулалтаар бий болгосон хиймэл нуур, хөв, цөөрмийг;

3.1.13.“усны барилга байгууламж” гэж усны түрэлт, урсацыг тохируулах, ус хуримтлуулах, хадгалах, дамжуулах, хуваарилах, түгээх, ариутгах, цэвэрлэх, түүний чанарыг сайжруулах, газрын доорх ус олборлох, усны үер, гамшгаас хамгаалах энгийн болон инженерийн хийц бүхий барилга байгууламжийг;

3.1.14.“услалтын систем” гэж бэлчээр, хадлан, тариаланг услах зорилгоор гадаргын болон газрын доорх ус хуримтлуулах, дамжуулах, хуваарилах, түгээх, илүүдэл усыг зайлуулах зориулалт бүхий усны барилга байгууламж, тоног төхөөрөмжийг багтаасан цогцолборыг;

3.1.15.“ус хангамжийн эх үүсвэр” гэж худаг, татах, цуглуулах, цэвэршүүлэх байгууламж, түгээх зориулалт бүхий усны барилга байгууламжийг;

3.1.16.“усны нөөцийн менежментийн төлөвлөгөө” гэж сав газрын усны нөөцийг хамгаалах, зохистой ашиглах, нөхөн сэргээхтэй холбогдсон үйл ажиллагааг нэгдмэл байдлаар зохицуулах баримт бичгийг;

3.1.17.“усны экологи-эдийн засгийн үнэлгээ” гэж усны нөөцийн байгалийн үнэ цэнэ, өгөөж, хэмжээ, чанар, хэрэглээний ач холбогдлыг мөнгөн хэлбэрээр илэрхийлснийг;

3.1.18.“усны нөөцийн хомсдол” гэж усны нөөц багасах, усны чанар, байгалийн үнэ цэнэ, өгөөж доройтохыг;

3.1.19.“усны бохирдол” гэж хүний шууд ба шууд бус үйл ажиллагааны улмаас байгалийн усны найрлага өөрчлөгдөж, усны чанар доройтохыг;

3.1.20.“усны чанар” гэж усны чанарын стандартад нийцэх эсэхийг илэрхийлэх физик, хими, биологийн цогц шинж чанарыг;

3.1.21.“усны чанарын стандарт” гэж усны хими, физик, биологийн шинж чанарын үзүүлэлтүүд нь хүний эрүүл мэнд, усан орчинд сөрөг нөлөө үзүүлэхгүй байх хэм хэмжээг эрх бүхий байгууллагаар баталгаажуулсныг;

3.1.22.“бохирдуулах бодис” гэж хаягдал усанд агуулагдаж, хүрээлэн байгаа орчныг бохирдуулж байгаа бодис, тэдгээрийн хольцыг;

3.1.23.“аюултай бохирдуулах бодис” гэж байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагаас баталсан жагсаалтад орсон бодисыг;

3.1.24.“хаягдал ус” гэж ахуйн хэрэглээ болон үйлдвэрлэл, үйлчилгээнээс гарч байгаа бохир ус, шингэн хаягдлыг;

3.1.25.“хаягдал усны стандарт” гэж усны бохирдлын эх үүсвэрээс гарч байгаа хаягдал усанд байж болох бохирдуулах бодисын зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээг эрх бүхий байгууллагаар баталгаажуулсныг;

3.1.26.“ариутгах татуургын сүлжээнд нийлүүлэх хаягдал бохир усны стандарт” гэж ариутгах татуургын сүлжээнд нийлүүлж болохыг тогтоосон үйлдвэрлэл, үйлчилгээ

эрхлэлтээс гарах хаягдал усан дахь бохирдуулах бодисын зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээг;

3.1.27.“ус ашиглагч” гэж ашиг олох зорилгоор үйлдвэрлэл, үйлчилгээндээ ус, усан орчин, рашааныг ашигладаг иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагыг;

3.1.28.“ус хэрэглэгч” гэж ашиг олох зорилгогүйгээр унд, ахуйн болон гэр бүл, өрхийн хэрэгцээний мал аж ахуй, газар тариаланд ус, усан орчинг ашигладаг хэрэглэгчийг;

3.1.29.“ус бохирдуулагч” гэж ахуйн хэрэглээ болон үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхэлж, хаягдал ус гаргаж байгаа иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагыг;

3.1.30.“усны тоо, бүртгэл” гэж усны сан бүхий газар, ус хангамжийн эх үүсвэрийн тоо, хэмжээ, чанар, ашигласан болон хаягдал усны хэмжээ, ус бохирдуулагч эх үүсвэрийн тооллого явуулж бүртгэх үйл ажиллагааг;

3.1.31.“ус ашигласны төлбөр” гэж ус, рашааны нөөцийг ахуйн болон үйлдвэрлэл, үйлчилгээний зориулалтаар ашигласны төлөө төлөх төлбөрийг;

3.1.32.“ус бохирдуулсны төлбөр” гэж хаягдал усны стандартад нийцсэн агууламж бүхий ус зайлуулсан, хаясан тохиолдолд төлөх төлбөрийг;

3.1.33.“ус бохирдуулсны нөхөн төлбөр” гэж хаягдал усны стандартаас хэтэрсэн агууламж бүхий ус зайлуулсан, хаясан тохиолдолд төлөх төлбөрийг;

3.1.34.“гол мөрний татам” гэж голын голдирлын эргээс эхний дэнж хүртэлх нугын зурвас бүсийг.

4 дүгээр зүйл. Усны нөөцийн нэгдсэн менежмент

4.1.Монгол Улсын нутаг дэвсгэр дэх усны нөөц нь стратегийн үнэт баялаг мөн.

4.2.Усны сан бүхий газрыг төрийн байгууллагын зохицуулалттайгаар нийтээр ашиглана.

4.3.Усыг ашиглах боломжит нөөцийн хүрээнд үр ашигтай, хэмнэлттэй байдлаар ашиглах зарчим баримтална.

4.4.Энэ хуулийн 21.1-д заасан мэргэжлийн байгууллага нь усны нөөц, түүнээс ашиглах боломжит нөөцийн хэмжээг хайгуул, судалгаагаар тогтооно.

4.5.Усны нийт нөөц, түүнээс ашиглах боломжит нөөцийн хэмжээг усны нөөцийн зөвлөл батална.

4.6.Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн усны нөөцийн зөвлөлийг байгуулж, дүрэм, бүрэлдэхүүнийг батална.

4.7.Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нь усны сав газрын усны нөөцийн нэгдсэн менежментийн төлөвлөгөө /цаашид “сав газрын менежментийн төлөвлөгөө” гэх/-г энэ хуулийн 4.4-т заасан ашиглах боломжит нөөцийн хэмжээг үндэслэн боловсруулна. */Энэ хэсэгт 2012 оны 8 дугаар сарын 17-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан/*

4.8.Сав газрын менежментийн төлөвлөгөөг байгаль орчны асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.

4.9.Гадаргын болон газрын доорх уснаас ашиглах боломжит нөөцийн дээд хязгаарыг усны сав газар /цаашид “сав газар” гэх/ бүрээр байгаль орчны асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн тогтооно.

4.10.Энэ хуулийн 10.1.2-т заасан сав газар нь сав газрын захиргаатай байх бөгөөд сав газрын захиргааг мэргэжлийн удирдлагаар хангах үүргийг байгаль орчны асуудал

эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага хариуцна. */Энэ хэсэгт 2012 оны 8 дугаар сарын 17-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан/*

4.11.Усны нөөц нь экологи-эдийн засгийн үнэлгээтэй байна.

5 дугаар зүйл. Усны хайгуул, судалгаа

5.1.Энэ хуулийн 4.4-т заасан усны нөөц, түүнээс ашиглах боломжит нөөцийн хэмжээг тогтоох хайгуул, судалгааны ажлыг улсын төсвийн хөрөнгөөр гүйцэтгэнэ.

5.2.Тодорхой бүс нутгийн гидрогеологийн болон гидрологийн хайгуул судалгаа, улсын зэрэглэлтэй хот, бусад хот, тосгон, суурин газрын ус хангамжийн эх үүсвэрийн хайгуул, судалгаа явуулах шийдвэрийг байгаль орчны асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн гаргаж, улсын төсвийн хөрөнгөөр гүйцэтгэнэ.

5.3.Иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын ахуйн болон үйлдвэрлэлийн зориулалтаар ашиглах усны эх үүсвэрийн хайгуул, судалгаа явуулах шийдвэрийг байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага гаргах бөгөөд энэ ажлыг захиалагч өөрийн хөрөнгөөр санхүүжүүлнэ. */Энэ хэсэгт 2012 оны 8 дугаар сарын 17-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан/*

5.4.Энэ хуулийн 5.2, 5.3-т заасан усны хайгуул, судалгаа явуулсан байгууллага нь хайгуул, судалгааны ажлын дүнг усны нөөцийн зөвлөлөөр баталгаажуулан, мэдээ, тайланг улсын усны мэдээллийн санд хүлээлгэн өгөх үүрэгтэй.

5.5.Гадаадын иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын зөвшөөрөлгүйгээр усны сан бүхий газарт ус, усан орчинтой холбоотой шинжилгээ судалгаа явуулахыг хориглоно. */Энэ хэсэгт 2012 оны 8 дугаар сарын 17-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан/*

6 дугаар зүйл. Усны хяналт-шинжилгээний сүлжээ

6.1.Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нь усны нөөц, горим, чанарын төлөв байдал, өөрчлөлтөд байнгын ажиглалт, хэмжилт, судалгаа шинжилгээ хийж, үнэлгээ өгөх, мэдээллээр хангах зорилго бүхий усны хяналт-шинжилгээний нэгдсэн сүлжээг зохион байгуулж ажиллуулна.

6.2.Усны хяналт-шинжилгээний улсын нэгдсэн сүлжээ байнгын ажиллагаатай дараах хэсгээс бүрдэнэ:

6.2.1.улсын хяналт-шинжилгээний сүлжээ;

6.2.2.сав газрын хяналт-шинжилгээний нэгж;

6.2.3.аж ахуйн нэгж, байгууллагын дотоод хяналтын цэг.

6.3.Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага усны хяналт-шинжилгээний хөтөлбөрийг баталж, мэргэжлийн удирдлагаар хангах бөгөөд хяналт-шинжилгээний хөтөлбөрт усны сан бүхий газар, газрын доорх усны ордын нэр, хяналт-шинжилгээний харуул, өртөө, цооногийн тоо, байршил, шинжилгээний төрөл, арга зүй, хариуцан гүйцэтгэгчийг тус тус заана.

6.4.Энэ хуулийн 6.2.1, 6.2.2-т заасан сүлжээ, нэгжийг тоног төхөөрөмжөөр хангах болон ажиллуулах үйл ажиллагааны зардлыг улсын төсвөөс санхүүжүүлнэ.

6.5.Усны хяналт-шинжилгээний дүн мэдээг гүйцэтгэгч улсын усны мэдээллийн санд хүлээлгэн өгөх үүрэгтэй.

7 дугаар зүйл. Усны мэдээллийн сан, тоо бүртгэл

7.1.Улсын усны мэдээллийн сан нь гадаргын болон газрын доорх ус, рашааны төлөв байдал, орон зайн үзүүлэлт, усны нөөцийн нийт болон ашиглах боломжит хэмжээ, чанар, өөрчлөлт, хяналт-шинжилгээний дүн мэдээ, ус ашиглалт, хаягдал ус зайлуулахтай холбогдсон мэдээ, экологи-эдийн засгийн үнэлгээ, ус хэрэглэгч, ашиглагчийн тухай мэдээлэл, хайгуул, судалгааны тайлан, усны барилга байгууламжийн байршил, хүчин чадал, техникийн үзүүлэлт зэрэг мэдээллээс бүрдэнэ.

7.2.Улсын усны мэдээллийн сан бүрдүүлэх үзүүлэлт, хөтлөх журмыг байгаль орчны асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.

7.3.Усны тоо бүртгэлийг аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн хэмжээнд тухайн шатны Засаг дарга жил бүр зохион байгуулж, улсын усны мэдээллийн санд оруулна.

7.4.Усны мэдээллийн сангийн мэдээлэлд үндэслэн улсын усны төлөв байдлын тайланг жил бүр байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага гаргана. */Энэ хэсэгт 2012 оны 8 дугаар сарын 17-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан/*

7.5.Ус ашиглагч, хэрэглэгч иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага усны мэдээллийн санг бүрдүүлэхтэй холбогдсон мэдээг байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага болон энэ хуулийн 17 дугаар зүйлд заасан сав газрын захиргаанд гаргаж өгөх үүрэгтэй. */Энэ хэсэгт 2012 оны 8 дугаар сарын 17-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан/*

ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ УСНЫ ХАРИЛЦААНЫ ТАЛААРХ ТӨРИЙН БОЛОН БУСАД БАЙГУУЛЛАГЫН БҮРЭН ЭРХ

8 дугаар зүйл. Улсын Их Хурлын бүрэн эрх

8.1.Улсын Их Хурал усны харилцааны талаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

8.1.1.ус ашигласны болон бохирдуулсны төлбөрийг тогтоох;

8.1.2.томоохон гол мөрний урсацад тохируулга хийх, шилжүүлэн ашиглах асуудлыг шийдвэрлэх;

8.1.3.хуульд заасан бусад бүрэн эрх.

9 дүгээр зүйл. Засгийн газрын бүрэн эрх

9.1.Засгийн газар усны харилцааны талаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

9.1.1.улсын усны нөөцийн нэгдсэн менежментийн төлөвлөгөөг батлах;

9.1.2.хилийн усны талаар хөрш орнуудтай хэлэлцээр байгуулах;

9.1.3.усны нөөцийн экологи-эдийн засгийн үнэлгээг батлах;

9.1.4.энэ хуулийн 8.1.2-т зааснаас бусад голын урсацад тохируулга хийж, усны хуримтлал бий болгох, шилжүүлэн ашиглах асуудлыг шийдвэрлэх;

9.1.5.усны асуудлаарх салбар дундын зохицуулалт хийх, нэгдсэн удирдлагаар хангах, үндэсний хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг хянах үүрэг бүхий үндэсний хороо ажиллуулах;

9.1.6.хуульд заасан бусад бүрэн эрх.

10 дугаар зүйл. Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын бүрэн эрх

10.1.Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага усны харилцааны асуудлаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

10.1.1.энэ хуулийн 9.1.1-д заасан төлөвлөгөөг нэгтгэн боловсруулж батлуулах, түүнийг хэрэгжүүлэх бодлого, салбар дундын болон бүс нутгийн зохицуулалтаар хангах;

10.1.2.Монгол Улсын гол, мөрөн, түүний сав газрын хэмжээ байгалийн нөхцөл, урсац бүрэлдэх зүй тогтол, нөөцийн хуваарилалт байгалийн болон засаг захиргааны хил хязгаарыг үндэслэн сав газрыг байгуулж, сав газрын захиргааны бүтэц, зохион байгуулалтыг батлах;

10.1.3.усны нөөцийг тооцоолох, усны тоо бүртгэл явуулах, усны нөөцийн экологи-эдийн засгийн үнэлгээг тогтоох, усны хяналт-шинжилгээ хийх, усны сан бүхий газрыг нөхөн сэргээх, уст цэг, усны барилга байгууламжийг ашиглах, эзэмших, ус ашиглалт, хэрэглээг тоолууржуулахтай холбогдсон журам, зааврыг холбогдох төрийн захиргааны төв байгууллагатай хамтран боловсруулж, батлах;

10.1.4.сав газрын менежментийн төлөвлөгөөний аргачилсан зааврыг боловсруулж батлах;

10.1.5.усны хайгуул, судалгаа хийх мэргэжлийн байгууллагын эрх олгох, цуцлах;

10.1.6.усны нөөцөд учирсан хохирлыг үнэлэх, нөхөн төлбөр тооцох аргачлал батлах;

10.1.7.хилийн усны талаарх олон улсын гэрээ, хэлэлцээрийг хэрэгжүүлэх;

10.1.8.голын голдирлыг өөрчлөх асуудлаар шийдвэр гаргах;

10.1.9.улсын мэдээллийн сангийн бүрдүүлэлтэд хяналт тавих;

10.1.10.эрүүл мэндийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагатай хамтран рашааныг зохистой ашиглах, хамгаалах журам батлах;

10.1.11.сав газрын захиргааны даргыг томилох, чөлөөлөх;

10.1.12.ус бохирдуулах аюултай бодисын жагсаалтыг батлах;

10.1.13.энэ хуулийн 5.2-т заасан хайгуул судалгааны ажлыг зохион байгуулах;

10.1.14.усны хайгуул, зураг төсөл, судалгааны төлөвлөгөө боловсруулж батлах, хэрэгжүүлэх, хайгуул, судалгааны ажлын явцад хяналт тавих; /Энэ заалтыг 2012 оны 8 дугаар сарын 17-ны өдрийн хуулиар нэмсэн/

10.1.15.усны ашиглах боломжит нөөцийн хэмжээг сав газрын хэмжээнд ашиглалтын зориулалт бүрээр тогтоон боловсруулах, мөрдүүлэх; /Энэ заалтыг 2012 оны 8 дугаар сарын 17-ны өдрийн хуулиар нэмсэн/

10.1.16.энэ хуулийн 4.9-д заасан усны нөөцийн дээд хязгаарыг тогтоох санал боловсруулах; /Энэ заалтыг 2012 оны 8 дугаар сарын 17-ны өдрийн хуулиар нэмсэн/

10.1.17.улсын усны мэдээллийн санг бүрдүүлж хөтлөх, усны төлөв байдалтай холбогдолтой мэдээллээр иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагыг хангах; /Энэ заалтыг 2012 оны 8 дугаар сарын 17-ны өдрийн хуулиар нэмсэн/

10.1.18.улсын усны тоо бүртгэл, статистикийн мэдээллийг нэгтгэн боловсруулах, усны нөөц, ус ашиглалтын тайланг улсын хэмжээнд нэгтгэн гаргах; /Энэ заалтыг 2012 оны 8 дугаар сарын 17-ны өдрийн хуулиар нэмсэн/

10.1.19.усны экологи-эдийн засгийн үнэлгээг тооцох аргачлал, зааврыг боловсруулах, усны нөөцөд учруулсан хохирлыг тооцох; /Энэ заалтыг 2012 оны 8 дугаар сарын 17-ны өдрийн хуулиар нэмсэн/

10.1.20.ус хэмнэх, хаягдал усыг цэвэрлэх, дахин ашиглах техникийн нөхцөл, стандартыг дэвшилтэт технологи, шинжлэх ухааны ололтод тулгуурлан боловсруулах, хэрэгжилтэд хяналт тавих; /Энэ заалтыг 2012 оны 8 дугаар сарын 17-ны өдрийн хуулиар нэмсэн/

10.1.21.сав газрын захиргаа, аймаг, нийслэлийн байгаль орчны алба, сум, дүүргийн байгаль хамгаалагчийг усны харилцааны талаарх нэгдмэл удирдлагаар хангах, энэ хуулийн 28.4-т заасны дагуу гаргасан сав газрын захиргаа, аймаг, нийслэлийн байгаль орчны албаны дүгнэлт, түүнчлэн усны мэргэжлийн байгууллагын дүгнэлтэд хяналт тавих; /Энэ заалтыг 2012 оны 8 дугаар сарын 17-ны өдрийн хуулиар нэмсэн/

10.1.22.голын голдирлыг өөрчлөх,урсацад тохируулга хийх, усны сан бүхий газрын ашиглалтын төсөлд мэргэжлийн дүгнэлт гаргах; /Энэ заалтыг 2012 оны 8 дугаар сарын 17-ны өдрийн хуулиар нэмсэн/

10.1.23.цооног өрөмдөх, худаг гаргах, усны барилга байгууламж барих, ашиглах судалгаа хийх, дүгнэлт гаргах; /Энэ заалтыг 2012 оны 8 дугаар сарын 17-ны өдрийн хуулиар нэмсэн/

10.1.24.ган, цөлжилт, хуурайшилтын үед усны нөөц хомсдох, бохирдсон тохиолдолд тухайн сав газарт ус ашиглагчийн ашиглах усыг хуваарилах, хязгаарлах, ус, түүний орчныг нөхөн сэргээх зорилгоор ус ашиглахыг тодорхой хугацаагаар түр хориглох; /Энэ заалтыг 2012 оны 8 дугаар сарын 17-ны өдрийн хуулиар нэмсэн/

10.1.25.рашааны эмчилгээний чанарыг тогтоосон стандартыг эрүүл мэндийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагатай хамтран боловсруулж батлуулах; /Энэ заалтыг 2012 оны 8 дугаар сарын 17-ны өдрийн хуулиар нэмсэн/

10.1.26.улсын нөөцөд бүртгэгдсэн рашааныг эмчилгээ-сувилгаа, үйлдвэрлэл, үйлчилгээний зориулалтаар ашиглах талаар дүгнэлт гаргах; /Энэ заалтыг 2012 оны 8 дугаар сарын 17-ны өдрийн хуулиар нэмсэн/

10.1.27.хадлан, бэлчээр, тариаланг усжуулах инженерийн хийцтэй услалтын систем барих ажлын хайгуул, судалгаа, зураг төсөлд мэргэжлийн дүгнэлт хийж, байгаль орчны болон, хөдөө аж ахуйн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад хүргүүлэх; /Энэ заалтыг 2012 оны 8 дугаар сарын 17-ны өдрийн хуулиар нэмсэн/

10.1.28.гадаадын иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага усны сан бүхий газарт ус, усан орчинтой холбоотой шинжилгээ, судалгаа явуулах эсэх талаар шийдвэр гаргах; /Энэ заалтыг 2012 оны 8 дугаар сарын 17-ны өдрийн хуулиар нэмсэн/

10.1.29.усны чанарын болон хаягдал усны стандартыг боловсруулж, эрх бүхий байгууллагатай хамтран батлах; /Энэ заалтыг 2012 оны 8 дугаар сарын 17-ны өдрийн хуулиар нэмсэн/

10.1.30.хуульд заасан бусад бүрэн эрх. /Энэ заалтын дугаарт 2012 оны 8 дугаар сарын 17-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан/

11 дүгээр зүйл. Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын бүрэн эрх

11.1.Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал усны харилцааны талаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

11.1.1.усны тухай хууль тогтоомж, бодлого, хөтөлбөр, гаргасан шийдвэрийнхээ хэрэгжилтэд хяналт тавих, энэ талаарх Засаг даргын тайланг хэлэлцэж, дүгнэлт өгөх;

11.1.2.усны нөөцийг хамгаалах, зохистой ашиглах, усан орчинг нөхөн сэргээх, усны

хөнөөлөөс урьдчилан сэргийлэх талаар сав газрын захиргаа, Засаг даргаас оруулсан төлөвлөгөө, хөтөлбөрийг хэлэлцэж, батлах;

11.1.3.Засаг даргын саналыг үндэслэн усны эх үүсвэрийг орон нутгийн хамгаалалтад авах шийдвэр гаргах, хамгаалалтын бүсийн заагийг тогтоох, хамгаалах;

11.1.4.Энэ хуулийн 22.1-22.4-т заасны дагуу усны сан бүхий газар, усны эх үүсвэрийн онцгой болон энгийн хамгаалалтын, эрүүл ахуйн бүс, ус хангамжийн эх үүсвэрийн тэжээгдлийн мужийн заагийг хот, суурины ариутгах татуургын асуудал эрхэлсэн болон байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын дүгнэлтийг үндэслэн тогтоох; */Энэ заалтад 2012 оны 8 дугаар сарын 17-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан/*

11.1.5.хуульд заасан бусад бүрэн эрх.

12 дугаар зүйл. Аймаг, нийслэлийн Засаг даргын бүрэн эрх

12.1.Аймаг, нийслэлийн Засаг дарга усны харилцааны талаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

12.1.1.усыг хамгаалах, зохистой ашиглах, хуримтлуулах, нөхөн сэргээх, үерийн аюул, болзошгүй хөнөөлөөс урьдчилан сэргийлэх, уршгийг арилгах арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах төсөв, хөрөнгийн хэмжээг тодорхойлж, иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлаар батлуулж, хэрэгжүүлэх;

12.1.2.улсын зэрэглэлтэй хотын төвлөрсөн ус хангамжийн эх үүсвэрийн хайгуул, судалгааны захиалга гаргаж, байгаль орчны болон барилга, хот байгуулалтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад оруулах;

12.1.3.ус, усан орчинг хамгаалах, зохистой ашиглах, нөхөн сэргээх, усны барилга байгууламжийг барихтай холбогдсон үйл ажиллагааг зохион байгуулах;

12.1.4.усны сан бүхий газар, усны эх үүсвэрийн онцгой болон энгийн хамгаалалтын, эрүүл ахуйн бүсийн зааг, тэжээгдлийн мужийг тэмдэгжүүлж, бүсийн дэглэмийн хэрэгжилтийг хангах;

12.1.5.хуульд заасан бусад бүрэн эрх.

13 дугаар зүйл. Сум, дүүргийн Засаг даргын бүрэн эрх

13.1.Сум, дүүргийн Засаг дарга энэ хуулийн 12.1.1, 12.1.3-т зааснаас гадна усны харилцааны талаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

13.1.1.усыг үйлдвэрлэлийн зориулалтаар зөвшөөрөлгүй ашиглах, дур мэдэн цооног гаргасан үйл ажиллагааг таслан зогсоох;

13.1.2.Монгол Улсын иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагад рашааныг ашиглуулах гэрээ байгуулж, биелэлтэд хяналт тавих;

13.1.3.усны нөөц хомсдох, гол, горхи, нуур, булаг, шанд, рашаан, худгийн ус ширгэх, бохирдох тохиолдолд тухайн эх үүсвэрээс ус ашиглахыг зогсоох, тэдгээрийг нөхөн сэргээх, ойжуулах, ургамалжуулах талаар шийдвэр гаргах, байгальд учруулсан хохирлыг нөхөн төлүүлэхээр нэхэмжлэх;

13.1.4.мэргэжлийн байгууллагын саналыг үндэслэн нутаг дэвсгэртээ хаягдал ус зайлуулах цэг тогтоох;

13.1.5.энэ хуулийн 28.4-т заасан дүгнэлтийг үндэслэн ус ашиглах зөвшөөрөл олгох;

13.1.6.усны сан бүхий газар, усны эх үүсвэрийн онцгой болон энгийн хамгаалалтын, эрүүл ахуйн бүсийн зааг, тэжээгдлийн мужийг тэмдэгжүүлж, бүсийн дэглэмийг мөрдүүлэх;

13.1.7. хуульд заасан бусад бүрэн эрх.

14 дүгээр зүйл. Баг, хорооны иргэдийн Нийтийн Хурлын бүрэн эрх

14.1.Баг, хорооны иргэдийн Нийтийн Хурал усны харилцааны талаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

14.1.1.нутаг дэвсгэртээ усны тухай хууль тогтоомжийг хэрхэн хэрэгжүүлж байгаа тухай баг, хорооны Засаг даргын мэдээллийг сонсох;

14.1.2.багийн нутаг дэвсгэрт байгаа худаг, усан сан, услалтын системийн ашиглалт, эзэмшлийг зохицуулах, бэлчээр, хадлан, тариаланг усжуулах зорилгоор худаг гаргах, хөв, усан сан, услалтын систем байгуулах талаар Засаг даргын саналыг хэлэлцэн шийдвэрлэх;

14.1.3.хуульд заасан бусад бүрэн эрх.

15 дугаар зүйл. Баг, хорооны Засаг даргын бүрэн эрх

15.1.Баг, хорооны Засаг дарга усны харилцааны талаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

15.1.1.усны нөөцийг хомсдох, бохирдохоос хамгаалах, зохистой ашиглах, усны орчинг нөхөн сэргээх тухай хууль тогтоомж, эрх бүхий байгууллагын шийдвэрийн биелэлтийг нутаг дэвсгэртээ зохион байгуулж хангах;

15.1.2.гол, горхи, булаг, шанд, рашааны эхийг хамгаалах, тохижуулах, мод тарих, ургамалжуулах, ундаргыг нэмэгдүүлэх, бохирдлоос сэргийлэх арга хэмжээнд иргэдийг татан оролцуулах;

15.1.3.нутаг дэвсгэртээ байгаа уст цэгийн ашиглалт, хамгаалалт, эзэмшилтэд хяналт тавих;

15.1.4.усны онцгой болон энгийн хамгаалалтын, эрүүл ахуйн бүсийн дэглэмийг сахиулах;

15.1.5.хуульд заасан бусад эрх.

16 дугаар зүйл. Усны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын бүрэн эрх

/Энэ зүйлийг 2012 оны 8 дугаар сарын 17-ны өдрийн хуулиар хүчингүй болсонд тооцсон/

17 дугаар зүйл. Сав газрын захиргааны бүрэн эрх

17.1.Сав газрын захиргаа нь усны харилцааны талаар дараах бүрэн эрхийг тухайн сав газартаа хэрэгжүүлнэ:

17.1.1.сав газрын менежментийн төлөвлөгөөний төсөл боловсруулах;

17.1.2.сав газрын менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх орон нутгийн болон салбар дундын зохицуулалтыг хангах, хэрэгжилтэд хяналт тавих;

17.1.3.бүх шатны Засаг дарга, иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлыг мэргэжлийн зөвлөмжөөр хангах;

17.1.4.усны тоо бүртгэлийг жил бүр сав газрын хэмжээнд нутгийн захиргааны байгууллагатай хамтран зохион байгуулж, байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад тайлагнах; /Энэ заалтад 2012 оны 8 дугаар сарын 17-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан/

17.1.5.сав газрын усны мэдээллийн дэд санг эрхэлж, олон нийтийг мэдээллээр хангах;

17.1.6.ус ашиглах зорилгоор цооног өрөмдөх, суваг хоолой татах тухай иргэн, аж

ахуйн нэгж, байгууллагын хүсэлтийг хүлээн авч, усны нөөцийн менежментийн төлөвлөгөөг үндэслэн энэ хуулийн 28.4-т заасны дагуу ус ашиглуулах дүгнэлт гаргах, мэдээллийн санд оруулж бүртгэх;

17.1.7.ус ашигласны болон бохирдуулсны төлбөрийг зохих хууль тогтоомжийн дагуу ногдуулах үндэслэлийг тодорхойлох;

17.1.8.сав газрын хэмжээнд ус хангамжийн эх үүсвэрийн болон хаягдал ус зайлуулах цэг тогтоох;

17.1.9.ус ашиглах, хаягдал ус зайлуулах шаардлагыг зөрчсөн иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын ус ашиглах, хаягдал ус зайлуулах эрхийг цуцлах дүгнэлт гаргах, байгальд учруулсан хохирлыг нөхөн төлүүлэхээр шүүхэд нэхэмжлэл гаргах;

17.1.10.сав газрын хэмжээнд ашиглах боломжит усны нөөц, ус ашиглалтын байдалд байнгын хяналт тавьж ажиллах;

17.1.11.сав газрын зөвлөл байгуулах тухай саналыг харьяалагдах орон нутгийн захиргаатай зөвшилцөн боловсруулж, байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад оруулах; /Энэ заалтад 2012 оны 8 дугаар сарын 17-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан/

17.1.12.гол, мөрөн, нуур, усны эх үүсвэр болон газрын доорх цэнгэг усны орд газрыг улсын болон орон нутгийн тусгай хамгаалалтад авах үндэслэлийг боловсруулах;

17.1.13.хуульд заасан бусад бүрэн эрх.

17.2.Тухайн сав газарт ашигт малтмалын хайгуул хийх, олборлолт явуулах тусгай зөвшөөрөл олгоход тус сав газрын захиргааны саналыг үндэслэнэ.

18 дугаар зүйл. Аймаг, нийслэлийн байгаль орчны албаны бүрэн эрх

18.1.Аймаг, нийслэлийн байгаль орчны алба нь усны харилцааны талаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

18.1.1.усны тухай хууль тогтоомжийн биелэлтийн явцад хяналт тавьж, үр дүнг аймаг, нийслэлийн Засаг дарга, байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад тайлагнах; /Энэ заалтад 2012 оны 8 дугаар сарын 17-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан/

18.1.2.аймаг, нийслэлийн усны мэдээллийн санг бүрдүүлж, байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, сав газрын захиргааг мэдээллээр хангах; /Энэ заалтад 2012 оны 8 дугаар сарын 17-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан/

18.1.3.усны нөөцийг хамгаалах, зохистой ашиглах, усан орчинг нөхөн сэргээх, ус хангамж, ариутгах татуургын болон хаягдал ус зайлуулах үйл ажиллагаанд хяналт тавих;

18.1.4.ус ашиглагчид сав газрын захиргааны шийдвэр, энэ хуулийн 28.4-т заасан дүгнэлтийг үндэслэн ус ашиглах эрхийн бичиг олгож, гэрээ байгуулах, усны мэдээллийн санд бүртгэх;

18.1.5.ус, рашааны тоо бүртгэлийн дүнг нэгтгэж, байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, сав газрын захиргаанд хүргүүлэх; /Энэ заалтад 2012 оны 8 дугаар сарын 17-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан/

18.1.6.хуульд заасан бусад бүрэн эрх.

19 дүгээр зүйл. Сум, дүүргийн байгаль хамгаалагчийн бүрэн эрх

19.1.Сум, дүүргийн байгаль хамгаалагч усны харилцааны талаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

19.1.1.хариуцсан нутаг дэвсгэртээ усны тухай хууль тогтоомжийн хэрэгжилтэд хяналт тавьж, гарсан зөрчлийг арилгах арга хэмжээ авах;

19.1.2.ус ашигласны болон бохирдуулсны төлбөрийг хууль тогтоомжийн дагуу ногдуулж, төлөлтөд хяналт тавих;

19.1.3.орон нутагтаа ус, рашааныг хамгаалах, зохистой ашиглах, нөхөн сэргээх арга хэмжээг сав газрын захиргаатай хамтран хэрэгжүүлэх;

19.1.4.энэ хуулийн 28.6-д заасан зөвшөөрлийг үндэслэн ус ашиглагчтай гэрээ байгуулан эрхийн бичиг олгож бүртгэх, мэдээллийг сав газрын захиргаа, аймаг, нийслэлийн байгаль орчны албанд хүргүүлэх.

20 дугаар зүйл. Сав газрын зөвлөл

20.1.Сав газрын захиргааны дэргэд сав газрын усны менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулах, хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаанд дүгнэлт, зөвлөмж өгөх, хяналт тавих, олон талын оролцоог хангах үүрэг бүхий орон тооны бус усны сав газрын зөвлөл /цаашид “сав газрын зөвлөл” гэх/- ийг байгуулна.

20.2.Сав газрын зөвлөлийн бүрэлдэхүүнд тухайн нутаг дэвсгэрийн засаг захиргааны төлөөлөл, байгаль орчны алба, мэргэжлийн хяналтын алба, төрийн бус байгууллага, сум, дүүргийн иргэн, ус ашиглагч, эрдэмтэн, судлаач, усны мэргэжлийн байгууллагын төлөөлөл орсон байна.

20.3.Сав газрын зөвлөлийг байгуулах, ажиллах нийтлэг журмыг байгаль орчны асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.

20.4.Сав газрын зөвлөл нь усны харилцааны талаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

20.4.1.ус хамгаалах, зохистой ашиглах шийдвэр гаргахад иргэдийн саналыг тусгуулах;

20.4.2.усны нөөцийг хуримтлуулах, ашиглах, томоохон уул уурхайн үйлдвэрлэл эрхлэх болон далан, суваг барих төсөлд санал өгөх;

20.4.3.сав газрын захиргааны усны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтэд хяналт тавьж, илэрсэн зөрчлийг арилгах шийдвэр гаргуулах, хариуцлага тооцуулахаар эрх бүхий байгууллагад санал хүргүүлэх;

20.4.4.ус ашиглагч нь гэрээ болон энэ хуулийн 30 дугаар зүйлд заасан үүргээ бүрэн гүйцэд хангаж байгаа эсэхэд хяналт тавих;

20.4.5.ус ашиглагч нь байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээгээр хүлээсэн сөрөг нөлөөллийг бууруулах, учирсан хохирлыг арилгах, нөхөн сэргээх үүргээ бүрэн гүйцэд биелүүлж байгаа эсэхэд хяналт тавих;

20.4.6.усны сан бүхий газар, усны эх үүсвэрийн онцгой болон энгийн хамгаалалт, эрүүл ахуйн бүсийн дэглэмийн мөрдөлтөд хяналт тавих;

20.4.7.урсац бүрэлдэх эх, усны эх үүсвэрийн орчмыг хамгаалах, ойжуулах, тохижуулах, нөхөн сэргээх арга хэмжээг нутгийн иргэдийн дэмжлэг, санаачилга, мэргэжлийн байгууллагын хүчийг нэгтгэн зохион байгуулах;

20.4.8.усны барилга байгууламжийн зураг төсөл усны нөөцөд сөрөг нөлөөтэй нь мэргэжлийн байгууллагын дүгнэлтээр батлагдвал барьж байгуулах ажлыг түдгэлзүүлэх саналыг эрх бүхий байгууллагад гаргах;

20.4.9.ус ашиглахтай холбогдсон сав газрын захиргааны дүгнэлтийг хүчингүй болгох саналыг эрх бүхий байгууллагад гаргах.

21 дүгээр зүйл. Усны мэргэжлийн байгууллага

21.1.Усны хайгуул, судалгаа явуулах, цооног өрөмдөх, усны барилга, байгууламжийн зураг төсөл боловсруулах, түүнийг барих, тоноглох, ус хэмнэх технологи нэвтрүүлэх, усны шинжилгээ, аудит хийх ажлыг усны мэргэжлийн байгууллага гүйцэтгэнэ.

21.2.Усны нөөцийн хайгуул, судалгааны ажлыг эрхлэх мэргэжлийн байгууллагын эрхийг зөвхөн дотоодын хөрөнгө оруулалттай аж ахуйн нэгжид олгоно.

21.3.Усны мэргэжлийн байгууллагын үйл ажиллагааны чиглэл, гүйцэтгэх үүргийг байгаль орчны асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.

21.4.Усны мэргэжлийн байгууллагын эрхийг байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага таван жилийн хугацаагаар олгох бөгөөд үүргээ зохих ёсоор гүйцэтгэсэн тохиолдолд эрхийг нь таван жил тутам сунгана.

ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ УСНЫ НӨӨЦИЙГ ХАМГААЛАХ, УСАН ОРЧИНГ НӨХӨН СЭРГЭЭХ

22 дугаар зүйл. Усны нөөцийг хамгаалах

22.1.Усны нөөцийг хомсдох, бохирдохоос хамгаалах, үер, усны гамшгаас сэргийлэх зорилгоор усны сан бүхий газар, усны эх үүсвэрт онцгой болон энгийн хамгаалалтын, эрүүл ахуйн бүс тогтооно.

22.2.Усны сан бүхий газрын эргээс 50 метрээс доошгүй зайд болон гол мөрний татамд онцгой хамгаалалтын бүс тогтооно.

22.2.1.онцгой хамгаалалтын бүсэд барилга, байгууламж барих, газар хагалах, тэсэлгээ хийх, газар тариалан эрхлэх, ашигт малтмал хайх, олборлох, зэгс, шагшуурга, мод огтлох, элс, хайрга, чулуу авах, байгалийн ургамлыг үйлдвэрлэлийн зориулалтаар түүж бэлтгэх, мал угаах болон хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх цэг байгуулахыг хориглоно.

22.3.Усны сан бүхий газрын эргээс 200 метрээс доошгүй зайд энгийн хамгаалалтын бүс, ус хангамжийн эх үүсвэрээс 100 метрээс доошгүй зайд эрүүл ахуйн бүс тогтооно.

22.4.Усны сан бүхий газар, усны эх үүсвэрийн онцгой болон энгийн хамгаалалтын, эрүүл ахуйн бүсийн дэглэмийг мөрдөх журмыг байгаль орчны болон газрын харилцааны асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батлах бөгөөд энэ журмаар онцгой болон энгийн хамгаалалтын, эрүүл ахуйн бүсийн зааг, бүсэд мөрдөх дэглэмийг тогтооно.

22.5.Нийслэлийн ус хангамжийн эх үүсвэрийн эрүүл ахуйн бүс, тэжээгдлийн мужийн заагийг байгаль орчны болон газрын харилцааны асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн хамтран тогтооно.

22.6.Иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага энэ хуулийн 22.4-т заасан дэглэм зөрчихийг хориглоно.

22.7.Гол, мөрөн, нуур, усны эх үүсвэр болон газрын доорх цэнгэг усны орд газрыг улсын болон орон нутгийн тусгай хамгаалалтад авна.

22.8.Гол, мөрний байгалийн үндсэн голдирлыг байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын шийдвэргүйгээр өөрчлөхийг хориглоно.

22.9.Гол, мөрний урсац бүрэлдэх эх, усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, ойн сан бүхий газарт ашигт малтмал хайх, ашиглах харилцааг хуулиар зохицуулна.

22.10.Рашааны эрүүл ахуйн болон хамгаалалтын бүсийг дараах байдлаар тогтооно:

22.10.1.рашааны орд, эх булгийн эргэн тойронд 100 метрийн зайд эрүүл ахуйн бүсийг;

22.10.2.хамгаалалтын бүс нь хориглолтын болон хязгаарлалтын бүсээс бүрдэх бөгөөд эрүүл ахуйн бүсийн эргэн тойронд 200 метрээс доошгүй зайд хориглолтын бүсийг;

22.10.3.хязгаарлалтын бүсийг усны мэргэжлийн байгууллага тогтоох.

22.11.Рашааны эрүүл ахуйн бүсэд дараах үйл ажиллагаа явуулахыг хориглоно:

22.11.1.рашаан шууд авч ашиглахаас өөр зориулалтаар барилга байгууламж барих, тоног төхөөрөмж суурилуулах;

22.11.2.хог хаягдал хаях, химийн бодис хадгалах.

22.12.Рашааны хориглолтын бүсэд дараах үйл ажиллагаа явуулахыг хориглоно:

22.12.1.рашааныг ашиглах зориулалттай барилга байгууламжийг хаягдал ус цэвэрлэх, зайлуулах байгууламжгүй барих;

22.12.2.газар тариалан эрхлэх, мал бэлчээрлүүлэх, хадлан бэлтгэх;

22.12.3.хог хаягдал хаях, хадгалах, бохирын цооног байгуулах.

22.13.Рашааны хязгаарлалтын бүсэд дараах үйл ажиллагаа явуулахыг хориглоно:

22.13.1.ус, рашаан ашиглахтай шууд холбоогүй барилга байгууламж барих;

22.13.2.хог хаягдлын болон хаягдал ус зайлуулах байгууламж, цэг байрлуулах, нефтийн бүтээгдэхүүн, химийн бодис хадгалах.

22.14.Рашааны эрүүл ахуйн болон хамгаалалтын бүсийн дэглэмийг байгаль орчны болон эрүүл мэндийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага тогтооно.

22.15.Иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага энэ хуулийн 22.14-т заасан рашааны эрүүл ахуйн болон хамгаалалтын бүсийн дэглэм зөрчихийг хориглоно.

22.16.Рашааныг ашиглагч нь холбогдох хууль тогтоомж, технологийн горим зөрчсөнөөс рашааны орд, ундарга, нөөц хомсдож, чанар нь алдагдвал сав газрын захиргааны дүгнэлтийг үндэслэн эрх бүхий байгууллага ашиглалтыг зогсоож, нөхөн сэргээх ажлыг гэм буруутай иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын зардлаар гүйцэтгүүлнэ.

22.17.Иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага ашиглаж дууссан цооногоо битүүмжлэн аймаг, нийслэлийн байгаль орчны алба, сум, дүүргийн Засаг даргад хүлээлгэж өгнө.

22.18.Усны нөөцийг хамгаалах, нөхөн сэргээх арга хэмжээг улс, орон нутгийн төсөв, байгаль хамгаалах сан, аж ахуйн нэгж, байгууллагын хөрөнгө, гадаадын зээл, тусламжаар санхүүжүүлнэ.

23 дугаар зүйл. Ган, цөлжилт, хуурайшилтын үед усны нөөцийг хамгаалах, зохистой ашиглах

23.1.Ган, цөлжилт, хуурайшилтын үеийн тэнцвэрийг хангах зориулалтаар бороо, цас, үерийн усыг хуримтлуулах, далан, хаалт, хиймэл нуур, цөөрөм барьж байгуулах ажлын талаарх тухайн нутгийн иргэд, аж ахуйн нэгж, байгууллагын үүсгэл санаачилгыг дэмжиж, бүх шатны Засаг дарга сав газрын захиргаатай хамтран зохион байгуулна.

23.2.Тухайн жилийн ган, цөлжилт, хуурайшилтын зэрэглэлийг аймаг, нийслэлийн Засаг дарга, байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагатай хамтран тогтооно.

23.3.Ган, цөлжилт, хуурайшилтын зэрэглэл тогтоох болон энэ үед мөрдөх усны нөөцийн менежментийн талаарх журмыг байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага тогтооно.

24 дүгээр зүйл. Усны нөөцийг бохирдохоос хамгаалах

24.1.Усны сан бүхий газарт цацраг идэвхт болон химийн хорт бодис, халдвар үүсгэгч, хог хаягдал, бохир ус хаях, хадгалах, машин техник, бохир зүйлс угаахыг хориглоно.

24.2.Хаягдал ус хаях, зайлуулах зөвшөөрлийг хоногт 50 шоометрээс их, эсхүл энэ хуулийн 10.1.12-д заасан аюултай бохирдуулах бодис агуулсан хаягдал ус гаргадаг ус бохирдуулагчид байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын дүгнэлтийг үндэслэн сав газрын захиргаа, хоногт 50 шоометрээс бага хаягдал ус гаргадаг ус бохирдуулагчид сав газрын захиргааны дүгнэлтийг үндэслэн сум, дүүргийн Засаг дарга олгоно. */Энэ хэсэгт 2012 оны 8 дугаар сарын 17-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан/*

24.3.Ус бохирдуулагч нь ослын улмаас хаягдал усыг цэвэрлэхгүйгээр хаях болсон тохиолдолд сав газрын захиргаа, зохих шатны Засаг даргад цаг алдалгүй мэдэгдэж, усны бохирдлыг бууруулах, байгаль орчныг нөхөн сэргээх ажлыг өөрийн зардлаар гүйцэтгэнэ.

24.4.Ус ашиглагч иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага нь ахуйн бохир ус зайлуулах цэгээ эрүүл мэндийн болон байгаль орчны асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүний тогтоосон журмын дагуу ус тусгаарлагчаар тусгаарлаж тохижуулсан байна.

24.5.Хаягдал ус зайлуулах зөвшөөрлийг усны мэдээллийн санд бүртгэнэ.

24.6.Хаягдал ус зайлуулах зөвшөөрөлд заасан хэмжээнээс болон хаягдал усны стандартаас хэтэрсэн бохир усыг удаа дараа хаясан нь ус ашиглах эрхийг цуцлах үндэслэл болно.

24.7.Энэ хуулийн 24.2-т заасан хаягдал ус хаях, зайлуулах зөвшөөрлийн бичгийн загварыг байгаль орчны болон хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага батална.

25 дугаар зүйл. Ус бохирдуулсны болон хомсдуулсны төлбөр, нөхөн төлбөр тогтоох

25.1.Ус бохирдуулагч нь хаягдал усныхаа тоо хэмжээ, найрлагад хяналт тавих, хаягдал усны стандартын шаардлагад нийцүүлэн бохир усыг цэвэрлэж зайлуулах, ус бохирдуулсны төлбөр төлөх үүрэг хүлээнэ.

25.2.Ус бохирдуулагч нь бохирдуулах бодисыг хаягдал усны стандартад заасан хэмжээнээс хэтрүүлэн гаргасан тохиолдолд мэргэжлийн байгууллагын дүгнэлтийг үндэслэн байгаль орчны байцаагч ус бохирдуулсны нөхөн төлбөрийг ногдуулж, төлөлтөд хяналт тавих бөгөөд нөхөн төлбөрийн хэмжээг ус бохирдуулсны төлбөрийг экологи-эдийн засгийн үнэлгээг үндэслэн гурав дахин нэмэгдүүлж бохирдуулах бодис бүрээр тогтооно.

25.3.Ус бохирдуулсны нөхөн төлбөрийг холбогдох иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага Байгаль хамгаалах санд төлнө.

25.4.Иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага хот, суурин газарт эзэмшиж, ашиглаж байгаа барилга, цардсан талбайн хэмжээгээр ус хомсдуулсны төлбөр төлнө.

25.5.Ус бохирдуулсны болон хомсдуулсны төлбөрийн хэмжээг хуулиар тогтооно.

25.6.Гэм буруутай этгээд энэ хуулийн 25.2-т заасан нөхөн төлбөр төлсөн нь түүнд холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу эрүүгийн болон захиргааны хариуцлага хүлээлгэхээс чөлөөлөх үндэслэл болохгүй.

ДӨРӨВДҮГЭЭР БҮЛЭГ УС АШИГЛАЛТ

26 дугаар зүйл. Ус ашиглах зориулалт, төрөл

26.1.Иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага, гадаад улсын хуулийн этгээд нь тодорхой зориулалт, хугацаа, болзол нөхцөл заасан ус ашиглах зөвшөөрөл, гэрээний үндсэн дээр хууль тогтоомжийн дагуу ус ашиглах эрхтэй байна.

26.2.Иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагыг ус ашиглах, хэрэглэх зориулалтаас хамааруулан дараах байдлаар ангилна:

26.2.1.ус хэрэглэгч;

26.2.2.ус ашиглагч.

27 дугаар зүйл. Ус хэрэглэгчид олгох зөвшөөрөл

27.1.Цооног өрөмдөх, худаг гаргах, голоос суваг шуудуу татах зөвшөөрлийг ус хэрэглээний тоо хэмжээ, чанарыг үндэслэн аймаг, нийслэлийн байгаль орчны алба ус хэрэглэгчид олгоно.

27.2.Ус хэрэглэгч зөвшөөрөл авахдаа аймаг, нийслэлийн байгаль орчны албанд өргөдөл гаргах бөгөөд өргөдөлд дараах мэдээллийг тусгана:

27.2.1.ус хэрэглэх зориулалт, тоо хэмжээ;

27.2.2.газар өмчлөх, эзэмших, ашиглах эрхийн бичгийн хуулбар;

27.2.3.худгийн мэдээлэл.

27.3.Аймаг, нийслэлийн байгаль орчны алба ус хэрэглэгчийн худаг, цооногийг усны мэдээллийн санд бүртгэж, худгийн паспорт олгоно.

27.4.Ус хэрэглэгч ашиглалтын зориулалтыг өөрчлөх, зөвшөөрөлгүйгээр цооног өрөмдөх, худаг гаргах, суваг шуудуу татахыг хориглоно.

28 дугаар зүйл. Ус ашиглагчид олгох зөвшөөрөл

28.1.Иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага ус ашиглах хүсэлтээ энэ хуулийн 28.4-т заасан этгээдэд гаргана.

28.2.Ус ашиглах хүсэлтэд дараах бичиг баримтыг хавсаргана:

28.2.1.ашиглах усны эх үүсвэр, эсхүл рашааны эх булаг, түүний байршлыг харуулсан зураг;

28.2.2.ус, рашааны нөөц, чанар, найрлагыг тогтоосон хайгуул, судалгааны тайлан, ашиглах боломжит нөөцийн талаарх дүгнэлт;

-
- 28.2.3.хоногт ашиглах усны хэмжээ, зориулалт;
 - 28.2.4.барилга байгууламжийн зураг, төсөл;
 - 28.2.5.үйлдвэрлэлийн хүчин чадал, техник, эдийн засгийн үзүүлэлт;
 - 28.2.6.байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тайлан, дүгнэлт.

28.3.Рашаан ашиглах хүсэлт гаргахад энэ хуулийн 28.2-т зааснаас гадна дараах бичиг баримтыг нэмж хавсаргана:

28.3.1.усны мэргэжлийн байгууллагаар тогтоолгож, энэ хуулийн 4.5-д заасан усны нөөцийн зөвлөлөөр баталгаажуулсан рашааны хязгаарлалтын бүсийн зураг;

28.3.2.эрүүл мэндийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын дүгнэлт;

28.3.3.рашааныг хамгаалах, ашиглах төсөл.

28.4.Хоногт 100 шоометрээс их ус ашиглах, эрчим хүч, усан тээврийн зориулалтаар ашиглуулах дүгнэлтийг байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, 50-100 шоометр ус болон усан орчин ашиглуулах дүгнэлтийг сав газрын захиргаа, 50 шоометр хүртэлх ус ашиглуулах, хурын ус хуримтлуулж, хөв, цөөрөм байгуулах, суваг, шуудуу татах дүгнэлтийг аймаг, нийслэлийн байгаль орчны алба тус тус гаргана. */Энэ хэсэгт 2012 оны 8 дугаар сарын 17-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан/*

28.5.Энэ хуулийн 28.4-т заасан этгээд ус ашиглах тухай хүсэлтийг хүлээн авснаас хойш ажлын 15 өдрийн дотор дүгнэлт гаргана.

28.6.Энэ хуулийн 28.4-т заасан дүгнэлтийг үндэслэн ус ашиглах зөвшөөрлийг хоногт 100 шоометрээс их ус ашиглах тохиолдолд сав газрын захиргаа, хоногт 50-100 шоометр ус ашиглахад аймаг, нийслэлийн байгаль орчны алба, хоногт 50 шоометрээс бага ус ашиглахад сум, дүүргийн Засаг дарга олгож, усны мэдээллийн санд бүртгэнэ.

28.7.Хүн амын төвлөрсөн ус хангамжийн эх үүсвэрийн ус хангагч байгууллага нь байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагаар дүгнэлт гаргуулж, сав газрын захиргаанаас ус ашиглах зөвшөөрөл авна. */Энэ хэсэгт 2012 оны 8 дугаар сарын 17-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан/*

28.8.Иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагад ус ашиглах зөвшөөрлийг 10 хүртэл жилийн хугацаагаар олгож, гэрээгээр хүлээсэн үүргээ бүрэн биелүүлж ирсэн ус ашиглагчийн эрхийг тухай бүр 5 хүртэл жилээр сунгана.

28.9.Стратегийн ач холбогдол бүхий ашигт малтмалын ордыг ашиглах зориулалт бүхий ус ашиглах зөвшөөрлийн хугацаа нь ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн хугацаатай адил байна.

28.10.Иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын газар эзэмших эрх нь өөрийн эзэмшлийн газар дахь ус ашиглах эрхийг төлөөлөхгүй.

28.11.Энэ хуулийн 28.6-д заасан зөвшөөрлийг үндэслэн ус ашиглах эрхийн бичиг олгож, гэрээ байгуулснаар иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын ус ашиглах эрх үүснэ.

28.12.Иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага усны нөөцийг гэрээний үндсэн дээр хамтран ашиглаж болно.

28.13.Улсын төсвийн хөрөнгөөр судалж тогтоосон усны нөөцийг ашиглах тохиолдолд усны эрэл, хайгуул, судалгааны зардлыг ус ашиглагчаар эргүүлэн төлүүлнэ.

28.14.Аж ахуйн нэгжийн өөрийн хөрөнгөөр олж илрүүлсэн усны ашиглалтын нөөцийн баталгаажуулсан хэмжээ нь зөвхөн тухайн аж ахуйн нэгжийн хэрэгжүүлэх төслийн үргэлжлэх хугацаа болон ашигтай ажиллах нөхцөлийг хангахаар байгаа тохиолдолд ус ашиглах эрхийг бусад аж ахуйн нэгжид давхардуулан олгохгүй.

28.15.Аж ахуйн нэгжийн өөрийн хөрөнгөөр олж илрүүлсэн усны ашиглах боломжит нөөц нь тухайн хэрэгжүүлэх төслийн усны хэрэгцээг бүрэн хангаж, илүү гарах нөхцөлд байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын дүгнэлтийг үндэслэн бусад аж ахуйн нэгжийн хэрэгцээнд ашиглуулах бөгөөд усны эрэл, хайгуулын нийт зардлаас зөвхөн тухайн аж ахуйн нэгжид нийлүүлэх усны эрэл, хайгуулын ажилд зарцуулсан зардлыг нөхөн төлүүлж болно. /Энэ хэсэгт 2012 оны 8 дугаар сарын 17-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан/

28.16.Энэ хуулийн 28.14, 28.15 дахь хэсэг нь унд, ахуйн болон байгаль хамгааллын зориулалтаар ашиглах усны харилцаанд хамаарахгүй.

28.17.Ус ашиглуулах дүгнэлт гаргах үйлчилгээний хөлс, ус ашиглах эрхийн бичиг, гэрээний загварыг байгаль орчны асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.

28.18.Ус ашиглуулах дүгнэлт, холбогдох зөвшөөрөлгүйгээр ус ашиглах, дур мэдэн цооног гаргахыг хориглоно.

28.19.Байгальд халтай технологи бүхий үйлдвэр, үйлчилгээний газарт ус ашиглуулах дүгнэлт гаргахыг хориглоно.

29 дүгээр зүйл. Ус ашиглах гэрээ байгуулах, цуцлах

29.1.Энэ хуулийн 28.6, 28.7-д заасан зөвшөөрлийг үндэслэн хүн амын төвлөрсөн ус хангамжийн эх үүсвэрээс хангагдаж байгаа ус ашиглагчтай тухайн ус хангагч байгууллага, төвлөрсөн бус ус хангамжийн эх үүсвэрээс хангагдаж байгаа ус ашиглагчтай сав газрын захиргаа, аймаг, нийслэлийн байгаль орчны алба, сум, дүүргийн Засаг дарга гэрээ байгуулна.

29.2.Ус ашиглах гэрээнд дараах зүйлийг тусгана:

- 29.2.1.ус ашиглуулах тухай шийдвэр;
- 29.2.2.ус ашиглах зориулалт, хоногт ашиглах усны хэмжээ, чанар, найрлага;
- 29.2.3.усны эх үүсвэрийн байршил, барилга байгууламжийн зураг, төсөл;
- 29.2.4.хаягдал усны хэмжээ, стандартын шаардлага, хаях цэг, байршил зэргийг заасан хаягдал ус зайлуулах зөвшөөрөл;
- 29.2.5.ус ашигласны нэгж төлбөрийн хэмжээ;
- 29.2.6.хаягдал усан дахь нэгж бохирдуулах бодист ногдох төлбөрийн хэмжээ;
- 29.2.7.усны эх үүсвэрийг хамгаалах, усны нөөц хомсдох, бохирдохоос сэргийлэх арга хэмжээ, түүнд зарцуулах хөрөнгийн хэмжээ;
- 29.2.8.гэрээ байгуулагч талуудын эрх, үүрэг;
- 29.2.9.шаардлагатай бусад зүйл.

29.3.Иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагатай байгуулсан ус ашиглах гэрээг дараах тохиолдолд зөвшөөрөл олгогчийн санаачилгаар хугацаанаас нь өмнө цуцална:

- 29.3.1.ус ашиглагчийн үүрэг болон гэрээнд заасан үүргээ биелүүлээгүй;

-
- 29.3.2.байгаль орчныг хамгаалах тухай болон усны тухай хууль тогтоомж зөрчсөн;
 - 29.3.3.ус ашигласны болон бохирдуулсны төлбөрийг тогтоосон хугацаанд нь төлөөгүй;
 - 29.3.4.усны эх үүсвэрийг бохирдуулсан;
 - 29.3.5.усны тоолуур болон тохиргооны тоног төхөөрөмж суурилуулаагүй буюу ашигласан усны тооцоог хуурамчаар тооцсон;
 - 29.3.6.сав газрын захиргааны шийдвэрээр.

29.4.Хүн амын ус хангамжийн аюулгүй байдлыг хангах үүднээс тухайн усны эх үүсвэрээс ашиглаж байгаа бусад ус ашиглагчийн эрхийг төр өөрийн санаачилгаар цуцалж болно.

30 дугаар зүйл. Ус ашиглагчийн үүрэг, ус ашиглагчид тавигдах шаардлага

30.1.Ус ашиглагч дараах үүргийг хүлээнэ:

30.1.1.ус ашиглах зөвшөөрөл, гэрээнд заасан хэмжээнээс хэтрүүлэн ашиглахгүй байх;

30.1.2.хоногт 50 шоометрээс их ус ашиглагч Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 31.7-д заасны дагуу дотоод хяналтын цэг, техник хэрэгсэлтэй байх ба усны хэрэглээ хариуцсан ус ашиглалтын менежер ажиллуулах;

30.1.3.хаягдал ус хаях, зайлуулах зөвшөөрөл авах, ашиглалтын явцад гарах бохир усыг хаягдал усны стандартын шаардлагад нийцүүлэн цэвэрлэж, төвлөрсөн ариутгах татуургын сүлжээнд нийлүүлэх, эсхүл шууд зайлуулах;

30.1.4.ус авах цэг, газар доорх усны цооног, шугам хоолой бүрийг тоолууржуулах;

30.1.5.ус, рашааны нөөц ашигласны болон ус бохирдуулсны төлбөр төлөх;

30.2.Рашаан ашиглагч энэ хуулийн 30.1-д зааснаас гадна дараах үүргийг хүлээнэ:

30.2.1.рашаан, эрдэст нуур, эмчилгээний шаврын найрлага, чанарын үнэлгээний үзүүлэлтэд горимын ажиглалт хийлгэн баталгаажуулж, рашаан ашиглалтын бүртгэл хөтөлж, дүн мэдээг сав газрын захиргаанд хүргүүлэх;

30.2.2.үйл ажиллагаанаас гарах хаягдал ус, рашааныг цэвэрлэх байгууламж барьж ашиглах, эсхүл зайлуулах цэг тогтоолгох;

30.2.3.рашааны ордыг бохирдол, хомсдолоос хамгаалах зорилгоор рашааны эрүүл ахуйн болон хориглолтын бүсийн хил, заагийг мэдэгдэхүйцээр тэмдэгжүүлэх, хашиж хамгаалах.

30.3.Цацраг идэвхт бодис хэрэглэх үйлдвэр, аж ахуйн нэгж, байгууллагын хаягдал ус цэвэрлэх байгууламж нь түүнийг бүрэн арилгах тусгай төхөөрөмжөөр тоноглогдсон байна.

30.4.Хот, суурины унд ахуйн төвлөрсөн ус хангамжийн эх үүсвэр, шугам сүлжээнээс үйлдвэрлэлийн зориулалттай усны эх үүсвэр, шугам сүлжээг тусгаарлана.

30.5.Биологийн нөөц хамгаалах байгууламжгүй болон усыг үргүй зарцуулж ууршуулах, газрын хөрсийг намагжих, давсжих, эвдрэхэд хүргэхээр усны барилга байгууламж, усан сан, далан, суваг байгуулахыг хориглоно.

30.6.Уул уурхайн олборлолтод ус ашиглах аж ахуйн нэгж, байгууллага ашигт малтмал баяжуулах усаа голын эрэг, голдирлыг үл хөндөн шахуурга, яндан хоолойгоор дамжуулан авна.

31 дүгээр зүйл. Ус ашигласны төлбөр

31.1.Ус ашиглагч иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага нь ус, рашааны нөөц ашигласны төлбөр төлнө.

31.2.Зөвшөөрсөн хэмжээнээс илүү ашигласан усны төлбөрийг 50 хүртэл хувиар шатлан өсгөх хэлбэрээр тооцож төлөх бөгөөд шатлан өсгөх хэлбэрээр төлбөр тооцох журмыг байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага боловсруулж, Засгийн газар батална.

31.3.Ус, рашааны нөөц ашигласны төлбөрийн хэмжээ, нөхцөлийг хуулиар тогтооно.

ТАВДУГААР БҮЛЭГ УСНЫ БАРИЛГА БАЙГУУЛАМЖ

32 дугаар зүйл. Усны барилга байгууламж

32.1.Усны барилга байгууламжийн зураг, төсөл боловсруулах, барих ажлыг зөвхөн тусгай зөвшөөрөл бүхий мэргэжлийн байгууллага гүйцэтгэнэ.

32.2.Энэ хуулийн 32.8-д зааснаас бусад улсын чанартай усны барилга байгууламж барих шийдвэрийг байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээ, сав газрын захиргааны дүгнэлт, аймаг, нийслэлийн Засаг даргын саналыг үндэслэн барилга, хот байгуулалтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага гаргана.

32.3.Усны барилга байгууламжийг иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагад гэрээгээр эзэмшүүлж, ашиглуулж болно.

32.4.Усны барилга байгууламж эзэмших, ашиглах эрхийг тав хүртэл жилийн хугацаагаар олгож, сунгана.

32.5.Усны барилга байгууламж эзэмшигч иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага бусдын усны хэрэгцээг гэрээний үндсэн дээр хангах үүрэгтэй бөгөөд гэрээний үүргээ биелүүлээгүй тохиолдолд сав газрын захиргаа, аймаг, нийслэлийн байгаль орчны алба, сум, дүүргийн Засаг дарга тухайн иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагатай байгуулсан гэрээг цуцалж болно.

32.6.Зохих зөвшөөрлийн дагуу иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын өөрийн хөрөнгөөр барьж байгуулсан, сэргээн засварласан усны барилга байгууламж нь тэдгээрийн өмчлөлд байж болох бөгөөд харин усны нөөц нь нийтийн ашиглалтад байна.

32.7.Хүн амын төвлөрсөн ус хангамж, ариутгах татуурга, усны нөөцөд тохируулга хийх, хуваарилах зориулалт бүхий толгойн барилга байгууламж төрийн өмчийн болон төрийн өмчийн оролцоотой байгууллагын өмчлөлд байна.

32.8.Услалтын систем барих, шинэчлэх, засварлах шийдвэрийг байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээ, сав газрын захиргааны дүгнэлт, аймаг, нийслэлийн Засаг даргын саналыг үндэслэн хүнс, хөдөө аж ахуйн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага гаргана.

32.9.Усны барилга байгууламжийг өмчлөгч, эзэмшигч нь иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын хүсэлтийн дагуу гэрээний үндсэн дээр усаар хангана.

32.10.Усны аливаа барилга байгууламж нь паспорттай байна.

ЗУРГАДУГААР БҮЛЭГ ХАРИУЦЛАГА ХҮЛЭЭЛГЭХ

33 дугаар зүйл. Хууль тогтоомж зөрчигчид хүлээлгэх хариуцлага

33.1. Усны тухай хууль тогтоомж зөрчсөн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээргүй бол хохирлыг нөхөн төлүүлж, шүүгч, улсын байцаагч буюу байгаль хамгаалагч дор дурдсан захиргааны шийтгэл ногдуулна:

33.1.1. энэ хуулийн 5.4, 6.5, 7.5-д заасныг зөрчсөн иргэнийг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг гурваас тав дахин, албан тушаалтныг таваас арав дахин, аж ахуйн нэгж, байгууллагыг хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг таваас хорь дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр тус тус торгох;

33.1.2. энэ хуулийн 11.1.4-т заасныг зөрчсөн албан тушаалтныг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг таваас арван тав дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгож, учирсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх;

33.1.3. энэ хуулийн 7.3, 12.1.4, 13.1.6, 15.1.4-т заасныг зөрчсөн албан тушаалтныг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг арван таваас гуч дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгож, учирсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх;

33.1.4. энэ хуулийн 13.1.3-т заасныг зөрчсөн албан тушаалтныг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг арваас хорь дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгож, учирсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх;

33.1.5. энэ хуулийн 17.1.9-д заасныг зөрчсөн албан тушаалтныг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг арван таваас хорин тав дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох;

33.1.6. энэ хуулийн 22.2.1-д заасныг зөрчсөн иргэнийг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг хориос дөч дахин, аж ахуйн нэгж, байгууллагыг хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг дөчөөс тавь дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр тус тус торгож, учирсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх;

33.1.7. энэ хуулийн 22.6, 22.15-д заасныг зөрчсөн иргэнийг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг хорин таваас дөч дахин, аж ахуйн нэгж, байгууллагыг хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг гучаас тавь дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр тус тус торгож, учирсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх;

33.1.8. энэ хуулийн 22.11, 22.12, 22.13-т заасныг зөрчсөн иргэнийг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг арваас хорь дахин, аж ахуйн нэгж, байгууллагыг хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг гучаас тавь дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр тус тус торгож, учирсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх;

33.1.9. энэ хуулийн 22.8, 22.17, 24.1, 24.4, 27.4, 28.18, 30.3, 30.5, 30.6-д заасныг зөрчсөн иргэнийг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг таваас арван тав дахин, аж ахуйн нэгж, байгууллагыг хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг хориос тавь дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр тус тус торгож, учирсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх;

33.1.10. энэ хуулийн 30 дугаар зүйлд заасан ус ашиглагчийн үүрэг, тавигдах шаардлагыг зөрчсөн иргэнийг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг арваас хорь дахин, аж ахуйн нэгж, байгууллагыг хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг дөчөөс тавь дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр тус тус торгож, учирсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх;

33.1.11. энэ хуулийн 28.7, 28.19-д заасныг зөрчсөн албан тушаалтныг нэг сарын

хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг хориос дөч дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох;

33.1.12.ус ашиглалтын болон хаягдал усны бүртгэлийг хугацаанд нь явуулаагүй, тайлан, мэдээг үнэн зөв гаргаж өгөөгүй бол албан тушаалтныг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг таваас арван тав дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох;

33.1.13.усыг гэрээнд зааснаас бусад зориулалтаар, эсхүл зөвшөөрөлгүйгээр ашигласан буюу гэрээнд заасан хэмжээнээс хэтрүүлэн ашигласнаа нуун дарагдуулсан, зөвшөөрсөн хэмжээнээс хэтрүүлэн ашигласан усны төлбөр төлөхөөс зайлсхийсэн бол хууль бусаар олсон орлогыг хурааж, зөрчил гаргасан иргэнийг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг арваас хорь дахин, аж ахуйн нэгж, байгууллагыг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг хориос дөч дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх төгрөгөөр тус тус торгох, ус ашиглах эрхийг цуцлах;

33.1.14.ус ашигласны болон бохирдуулсны төлбөрийг хугацаанд нь төлөөгүй ус ашиглагчийг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг арваас гуч дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох;

33.1.15.ус ашиглах зөвшөөрлийг бусдад худалдсан, эсхүл бусдад шилжүүлсэн ус ашиглагчийг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг арван таваас гуч дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох;

33.1.16.ус, рашаан ашиглах үүргийг биелүүлээгүй тохиолдолд ус ашиглах эрхийг нь зөрчлийг арилгатай хүчингүй болгох, эсхүл түдгэлзүүлэх бөгөөд ус, рашааныг ашиглах эрхийг хүчингүй болгох, хязгаарлах, зогсоох нь гэм буруутай этгээдийг хууль тогтоомжид заасан өөр төрлийн хариуцлагаас чөлөөлөхгүй.

МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА

Д.ДЭМБЭРЭЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2009 оны 7 дугаар сарын 16-ны өдөр

Төрийн ордон, Улаанбаатар хот

ГОЛ, МӨРНИЙ УРСАЦ БҮРЭЛДЭХ ЭХ, УСНЫ САН БҮХИЙ ГАЗРЫН ХАМГААЛАЛТЫН БҮС, ОЙН САН БҮХИЙ ГАЗАРТ АШИГТ МАЛТМАЛ ХАЙХ, АШИГЛАХЫГ ХОРИГЛОХ ТУХАЙ

НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ НИЙТЛЭГ ҮНДЭСЛЭЛ

1 дүгээр зүйл. Хуулийн зорилт

1.1. Энэ хуулийн зорилт нь гол, мөрний урсац бүрэлдэх эх, усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, ойн сан бүхий газарт ашигт малтмал хайх, ашиглахыг хориглох, тухайн газарт байгаль орчныг нөхөн сэргээхтэй холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино.

2 дугаар зүйл. Гол, мөрний урсац бүрэлдэх эх, усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, ойн сан бүхий газарт ашигт малтмал хайх, ашиглахыг хориглох тухай хууль тогтоомж

2.1. Гол, мөрний урсац бүрэлдэх эх, усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, ойн сан бүхий газарт ашигт малтмал хайх, ашиглахыг хориглох тухай хууль тогтоомж нь Монгол Улсын үндсэн хууль, үндэсний аюулгүй байдлын тухай, Байгаль орчныг хамгаалах тухай, Усны тухай, Ойн тухай, Ашигт малтмалын тухай хууль, энэ хууль болон эдгээртэй нийцүүлэн гаргасан хууль тогтоомжийн бусад актаас бүрдэнэ.

3 дугаар зүйл. Хуулийн нэр томъёоны тодорхойлолт

3.1. Энэ хуульд хэрэглэсэн дараахь нэр томъёог дор дурдсан утгаар ойлгоно:

3.1.1. “гол, мөрний урсац бүрэлдэх эх” гэж гадаргын урсацын үндсэн хэсэг бүрэлдэн бий болдог өндөр уулсын бүс, сав газрын эхийг;

3.1.2. “ойн сан бүхий газар” гэж Ойн тухай хуулийн 3.1.2-т заасныг;

3.1.3. “усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс” гэж Усны тухай хуулийн 31.3-т заасныг.

4 дүгээр зүйл. Ашигт малтмал хайх, ашиглахыг хориглох

4.1. Монгол Улсын нутаг дэвсгэр дэх гол, мөрний урсац бүрэлдэх эх, усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, ойн сан бүхий газарт ашигт малтмал хайх, ашиглахыг хориглоно.

4.2. Энэ хуулийн 4.1 дэх хэсэг стратегийн ач холбогдол бүхий ашигт малтмалын ордод хамаарахгүй.

4.3. Энэ хуулийн 4.1-д заасан газрын хилийн заагийг Засгийн газар тогтооно.

4.4. Энэ хуулийн 4.3-т заасан хилийн заагийн гадна үйл ажиллагаа эрхэлж байгаа тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч нь өөрийн хөрөнгөөр байгаль орчны нөхөн сэргээлт хийж, таримал ой, хиймэл нуур, усан сан байгуулсан бол энэхүү хуулийн үйлчлэлд хамаарахгүй.

4.5. Энэ хуулийн 4.1-д заасан газарт ашигт малтмалын хайгуулын болон ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл олгохгүй.

4.6. Ашигт малтмалын тухай хуулийн 56.1.3-т заасны дагуу тусгай зөвшөөрлийг цуцлахдаа уг тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчид нөхөх олговор төлөх бөгөөд холбогдох журмыг Засгийн газар тогтооно.

ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫГ НӨХӨН СЭРГЭЭХ АЖИЛЛАГАА

5 дугаар зүйл. Байгаль орчныг нөхөн сэргээх

5.1. Энэ хуулийн 4.6-д заасны дагуу ашигт малтмалын хайгуулын болон ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийг цуцалсан нь тухайн тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчийг байгаль орчныг нөхөн сэргээх үүргээс чөлөөлөхгүй.

5.2. Байгаль орчныг нөхөн сэргээх ажлыг орон нутгийн удирдлага болон нутгийн иргэдийн олон нийтийн хяналт дор 2 хүртэл жилийн хугацаанд хийж дуусгана.

5.3. Энэ хуулийн 5.2-т заасан олон нийтийн хяналтыг иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын шийдвэрээр байгаль орчныг хамгаалах зорилго, чиглэл бүхий төрийн бус байгууллагуудад гэрээний үндсэн дээр хариуцуулж болно.

ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ БУСАД

6 дугаар зүйл. Хууль тогтоомж зөрчигчид хүлээлгэх хариуцлага

6.1. Гол, мөрний урсац бүрэлдэх эх, усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, ойн сан бүхий газарт ашигт малтмал хайх, ашиглахыг хориглох тухай хууль тогтоомж зөрчсөн этгээдэд зөрчлийн шинж байдлыг харгалзан Эрүүгийн хууль, холбогдох бусад хууль тогтоомжийн дагуу хариуцлага хүлээлгэж, учирсан хохирлыг нөхөн төлүүлнэ.

МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА

Д.ДЭМБЭРЭЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2012 оны 5 дугаар сарын 17-ны өдөр

Төрийн ордон, Улаанбаатар хот

УС БОХИРДУУЛСНЫ ТӨЛБӨРИЙН ТУХАЙ

/”Төрийн мэдээлэл”, 2012 он, №22/

1 дүгээр зүйл. Хуулийн зорилт

1.1. Энэ хуулийн зорилт нь иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагад ус бохирдуулсны төлбөр ногдуулах, төлбөрийг төсөвт төлөхтэй холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино.

2 дугаар зүйл. Ус бохирдуулсны төлбөрийн тухай хууль тогтоомж

2.1. Ус бохирдуулсны төлбөрийн тухай хууль тогтоомж нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, Байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль, Усны тухай хууль, Татварын ерөнхий хууль, Хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургын ашиглалтын тухай хууль, энэ хууль болон эдгээртэй нийцүүлэн гаргасан хууль тогтоомжийн бусад актаас бүрдэнэ.

2.2. Монгол Улсын олон улсын гэрээнд энэ хуульд зааснаас өөрөөр заасан бол олон улсын гэрээний заалтыг дагаж мөрдөнө.

3 дугаар зүйл. Хуулийн нэр томъёоны тодорхойлолт

3.1. Энэ хуульд хэрэглэсэн дараах нэр томъёог дор дурдсан утгаар ойлгоно:

3.1.1. “бохирдуулах бодис” гэж Усны тухай хуулийн 3.1.22-т заасныг;

3.1.2. “ус бохирдуулагч” гэж Усны тухай хуулийн 3.1.29-д заасныг;

3.1.3. “хаягдал ус” гэж Усны тухай хуулийн 3.1.24-т заасныг;

3.1.4. “ус бохирдуулсны төлбөр” гэж Усны тухай хуулийн 3.1.32-т заасныг;

3.1.5. “усны чанарын стандарт” гэж Усны тухай хуулийн 3.1.21-д заасныг;

3.1.6. “хаягдал усны стандарт” гэж Усны тухай хуулийн 3.1.25-д заасныг;

3.1.7. “ариутгах татуургын сүлжээнд нийлүүлэх хаягдал бохир усны стандарт” гэж Усны тухай хуулийн 3.1.26-д заасныг;

3.1.8. “ариутгах татуурга” гэж Хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургын ашиглалтын тухай хуулийн 3.1.3-т заасныг.

4 дүгээр зүйл. Ус бохирдуулсны төлбөр төлөгч, түүнийг бүртгэх

4.1. Ус, рашааны нөөцийг ашиглан хаягдал ус гаргаж, усны найрлага, чанарт нөлөөлж байгаа ус бохирдуулагч иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага ус бохирдуулсны төлбөр төлөгч байна.

4.2. Усны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага, эсхүл сав газрын захиргаа ус бохирдуулагчийн талаарх мэдээллийг харьяалах татварын албанд зөвшөөрөл олгосон өдрөөс хойш нэг сарын дотор гаргаж өгөх бөгөөд татварын алба уг мэдээллийг үндэслэн төлбөр төлөгчийг бүртгэж авна.

4.3. Ус бохирдуулагчийн талаарх мэдээлэлд төлбөр төлөгчийн нэр, хаяг, байршил, ус бохирдуулагчийн улсын бүртгэлийн болон регистрийн дугаар, үйл ажиллагааны чиглэл,

хаягдал усны эзлэхүүн, хаягдал усан дахь бохирдуулах бодисын хэмжээ зэрэг татварын хяналтад шаардлагатай бусад үзүүлэлтийг тусгана.

4.4.Иргэн, аж ахуй нэгж, байгууллагад хаягдал ус хаях зөвшөөрөл олгохтой холбогдсон харилцааг Усны тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлд заасны дагуу зохицуулна.

4.5.Ахуйн хэрэгцээнээс гарч байгаа хаягдал уснаас төлбөр авах журмыг энэ хуулийн 7.1-д заасныг үндэслэн Засгийн газар тогтооно.

5 дугаар зүйл.Төлбөр ногдох зүйл

5.1.Ус бохирдуулсны төлбөр төлөгчийн гаргасан дараах хаягдал усанд ус бохирдуулсны төлбөр /цаашид “төлбөр” гэх/ ногдуулна:

5.1.1.хаягдал усны стандартад нийцүүлэн зөвшөөрсөн хязгаарын дотор байгальд шууд нийлүүлж байгаа хаягдал ус;

5.1.2.ариутгах татуургад нийлүүлэх бохирдуулах бодисын зөвшөөрөгдөх дээд агууламжийн стандартад нийцүүлэн ариутгах татуургад нийлүүлж байгаа хаягдал ус.

5.2.Хаягдал усны эзлэхүүн болон бохирдуулах бодисын агууламжийг үндэслэн хаягдал усан дахь бохирдуулах бодисын хэмжээг тогтоох журам, тооцоолох аргачлалыг байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага санхүүгийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагатай хамтран батална.

6 дугаар зүйл.Төлбөр тооцох үзүүлэлт

6.1.Ус бохирдуулсны төлбөр тооцох үзүүлэлтийг дараах байдлаар тогтооно:

6.1.1.хоногт 50 шоометрээс их хаягдал ус гаргадаг, эсхүл аюултай бохирдуулах бодис гаргадаг ус бохирдуулагчийн хаягдал усан дахь бохирдуулах бодисын хэмжээг килограммаар;

6.1.2.хоногт 50 шоометрээс бага хаягдал ус гаргадаг үйлдвэр, үйлчилгээний нэгж, хүн амын ахуйн хэрэглээнээс гарах хаягдал усанд агуулагдах бохирдуулах бодисыг жишиг хэмжээгээр үнэлэн килограммаар;

6.1.3.хаягдал усан дахь аюултай бохирдуулах бодисын хэмжээг граммаар.

6.2.Хоногт 50 шоометрээс бага хаягдал ус гаргадаг үйлдвэр, үйлчилгээний нэгжээс гарах хаягдал усанд агуулагдах бохирдуулах бодисын жишиг хэмжээг үйлдвэр, үйлчилгээний салбар бүрээр усны хэрэглээний норм, хүчин чадал, ашиглалтын горимыг үндэслэн байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага холбогдох төрийн захиргааны төв байгууллагатай хамтран тогтооно.

7 дугаар зүйл.Төлбөрийн хэмжээ, түүнийг төвлөрүүлэн зарцуулах

7.1.Төлбөрийн хэмжээг дараах хязгаарт багтаан тогтооно:

Бохирдуулах бодис	Хэмжих нэгж	Төлбөрийн хязгаар /төгрөгөөр/	
		доод	дээд
Жинлэгдэх бодис	килограмм	100	500
Органик бодис	килограмм	100	500
Эрдэс бодис	килограмм	50	200
Хүнд металл	килограмм	1000	5000
Аюултай бохирдуулах бодис	грамм	1000	5000

7.2.Төлбөрийн хэмжээг усны сав газар тус бүрээр усны экологи-эдийн засгийн үнэлгээг үндэслэн энэ хуулийн 7.1-д заасан хязгаарт багтаан Засгийн газар тогтооно.

7.3.Төлбөрийн орлогыг Байгаль хамгаалах санд төвлөрүүлэн, усыг хамгаалах, усны бохирдлыг арилгах, хяналт-шинжилгээ хийх, нөхөн сэргээх арга хэмжээнд зарцуулна.

8 дугаар зүйл.Төлбөрөөс чөлөөлөх, хөнгөлөх

8.1.Ус бохирдуулагчийг дараах нөхцөлд төлбөрөөс чөлөөлнө:

8.1.1.хаягдал усыг усны чанарын стандартын хэмжээнд хүртэл цэвэрлэсэн хэмжээгээр;

8.1.2.хаягдал усыг цэвэрлэж, эргүүлэн үйлдвэр, үйлчилгээнд ашигласан бол дахин ашигласан хэмжээгээр.

8.2.Хот, суурин газраас бусад газар оршин суугаа бэлчээрийн мал аж ахуй эрхлэгчийг төлбөрөөс чөлөөлнө.

8.3.Улсын болон аймгийн зэрэглэлтэй хот, суурин газрын ахуйн бохир усыг цэвэрлэдэг болон эрүүл мэнд, боловсрол, халамжийн үйл ажиллагаа эрхэлдэг аж ахуйн нэгж, байгууллагыг хаягдал усны стандарт, тогтоосон норм нормативыг хангаж ажилласан тохиолдолд төлбөрөөс хөнгөлж болно.

8.4.Энэ хуулийн 8.3-т заасан аж ахуйн нэгж, байгууллагын жагсаалт болон хөнгөлөлтийн хувь хэмжээг заасан журмыг Засгийн газар батална.

9 дүгээр зүйл.Төлбөрийг төлөх, тайлагнах

9.1.Төлбөр төлөгч нь тухайн улиралд байгаль орчинд шууд хаясан болон ариутгах татуургын байгууламжид нийлүүлсэн хаягдал усан дахь бохирдуулах бодист ногдох төлбөрийг дараа улирлын эхний сарын 20-ны өдрийн дотор харьяалах татварын албанд төлнө.

9.2.Татварын алба төлбөрийн жилийн тайланг дор дурдсан хугацаанд гаргана:

9.2.1.сум, дүүргийн татварын алба төлбөрийн жилийн тайланг дараа оны 2 дугаар сарын 10-ны өдрийн дотор аймаг, нийслэлийн татварын албанд;

9.2.2.аймаг, нийслэлийн татварын алба төлбөрийн жилийн тайланг дараа оны 3 дугаар сарын 01-ний өдрийн дотор татварын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагад;

9.2.3.татварын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага төлбөрийн нэгдсэн тайланг дараа оны 3 дугаар сарын 15-ны өдрийн дотор гаргаж, усны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагад ирүүлнэ.

9.3.Төлбөрийн тайлангийн маягтын загварыг татварын болон усны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага хамтран батална.

10 дугаар зүйл.Хууль тогтоомж зөрчигчид хүлээлгэх хариуцлага

10.1.Ус бохирдуулсны төлбөрийн тухай хууль тогтоомж зөрчсөн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээргүй бол шүүгч, эсхүл байгаль орчны хяналтын улсын байцаагч дор дурдсан захиргааны шийтгэл ногдуулна:

10.1.1.ус бохирдуулагчийн тухай болон хаягдал усны хэмжээ, найрлага, бохирдуулах бодисын тухай мэдээллийг нуун дарагдуулсан, худал мэдээлэл өгсөн, зөвшөөрөлгүйгээр буюу зөвшөөрөлгүй цэгт хаягдал ус нийлүүлсэн бол иргэнийг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг таваас хорь дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, албан тушаалтныг арваас гуч дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, аж ахуй нэгж, байгууллагыг гучаас тавь дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр тус тус торгох.

10.2.Энэ хуульд заасан төлбөр төлөгчид хариуцлага хүлээлгэхтэй холбогдсон харилцааг Татварын ерөнхий хуулиар зохицуулна.

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2011 оны 10 дугаар сарын 06-ны өдөр

Төрийн ордон, Улаанбаатар хот

ХОТ, СУУРИНЫ УС ХАНГАМЖ, АРИУТГАХ ТАТУУРГЫН АШИГЛАЛТЫН ТУХАЙ

/Шинэчилсэн найруулга/

НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ НИЙТЛЭГ ҮНДЭСЛЭЛ

1 дүгээр зүйл. Хуулийн зорилт

1.1. Энэ хуулийн зорилт нь хот, суурины хэрэглэгчийг стандартын шаардлагад нийцсэн цэвэр усаар хангах, хэрэглээнээс гарсан бохир усыг татан зайлуулах, цэвэрлэх зориулалттай инженерийн барилга байгууламжийг өмчлөх, ашиглахтай холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино.

2 дугаар зүйл. Хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургын ашиглалтын тухай хууль тогтоомж

2.1. Хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургын ашиглалтын тухай хууль тогтоомж нь Монгол Улсын Үндсэн хууль¹, Иргэний хууль², энэ хууль болон эдгээр хуультай нийцүүлэн гаргасан хууль тогтоомжийн бусад актаас бүрдэнэ.

2.2. Цэвэр усыг ахуйн болон үйлдвэрлэлийн зориулалтаар ашиглахтай холбогдсон харилцааг Усны тухай хуулиар³ зохицуулна.

3 дугаар зүйл. Хуулийн нэр томъёоны тодорхойлолт

3.1. Энэ хуульд хэрэглэсэн дараах нэр томъёог дор дурдсан утгаар ойлгоно:

3.1.1. “төвлөрсөн ус хангамж” гэж ус олборлох, цэвэршүүлэх, дамжуулах, түгээх зориулалт бүхий шугам сүлжээ, барилга байгууламжийг ашиглан хэрэглэгчийг стандартын шаардлагад нийцсэн цэвэр усаар хангах үйл ажиллагааг;

3.1.2. “төвлөрсөн бус ус хангамж” гэж гүний худгаас болон ус түгээх байрнаас усыг зөөвөрлөн түгээж, хэрэглэгчийг стандартын шаардлагад нийцсэн цэвэр усаар хангах үйл ажиллагааг;

3.1.3. “ариутгах татуурга” гэж хэрэглээнээс гарсан бохир усны гаргалгааны болон бохир ус цуглуулах, татан зайлуулах, цэвэрлэх зориулалт бүхий шугам сүлжээ, барилга байгууламж, бохир усны цооногийг;

3.1.4. “ус хангамжийн эх үүсвэрийн барилга байгууламж” гэж гүний болон гадаргын

¹ Монгол Улсын Үндсэн хууль - “Төрийн мэдээлэл” эмхтгэлийн 1992 оны 1 дугаарт нийтлэгдсэн.

² Иргэний хууль - “Төрийн мэдээлэл” эмхтгэлийн 2002 оны 7 дугаарт нийтлэгдсэн.

³ Усны тухай хууль - “Төрийн мэдээлэл” эмхтгэлийн 2004 оны 18 дугаарт нийтлэгдсэн.

ус ашиглан ус олборлох, цэвэршүүлэх, цуглуулах шугам сүлжээ, усан сан, шахуургын станцыг;

3.1.5.“шугам сүлжээ” гэж цэвэр ус дамжуулах, түгээх, хэрэглээнээс гарсан бохир усны гаргалгааны болон бохир ус цуглуулах, татан зайлуулах байгууламжийг;

3.1.6.“цэвэр ус дамжуулах шугам” гэж ус хангамжийн эх үүсвэрийн барилга байгууламжаас ус дамжуулах төв болон удирдах зангилааны тоолуурын өмнөх хаалт хүртэлх шугам сүлжээг;

3.1.7.“цэвэр ус түгээх шугам” гэж ус дамжуулах төв болон удирдах зангилааны тоолуурын өмнөх хаалтаас хэрэглэгчийн тоолуурын өмнөх хаалт хүртэлх шугам сүлжээг;

3.1.8.“бохир усны гаргалгааны шугам” гэж хэрэглэгчийн сантехникийн хэрэгслээс барилгын гадна талын эхний худаг хүртэлх шугам сүлжээг;

3.1.9.“бохир ус цуглуулах шугам” гэж барилгын гадна талын эхний худгаас бохир ус татан зайлуулах шугамд холбогдож байгаа худаг хүртэлх шугам сүлжээг;

3.1.10.“бохир ус татан зайлуулах шугам” гэж бохир ус цуглуулах шугамд холбогдож байгаа эхний худгаас бохир ус цэвэрлэх байгууламжийн хүлээн авах сан хүртэлх шугам сүлжээг;

3.1.11.“цэвэрлэх байгууламж” гэж бохир ус татан зайлуулах шугамаас бохир усыг хүлээн авч цэвэрлэх цогц байгууламжийг;

3.1.12.“хамгаалалтын болон эрүүл ахуйн бүс” гэж Усны тухай хуулийн 3.1.4, 3.1.5-д заасныг;

3.1.13.“хэрэглэгч” гэж цэвэр усаар хангах, хэрэглээнээс гарсан бохир ус татан зайлуулах үйлчилгээгээр үйлчлүүлж байгаа иргэн, хуулийн этгээдийг;

3.1.14.“хангагч” гэж цэвэр усыг олборлох, цэвэршүүлэх, дамжуулах, түгээх, хэрэглээнээс гарсан бохир усыг цуглуулах, татан зайлуулах, цэвэрлэх үйлчилгээг бүхэлд нь, эсхүл аль нэгийг нь үзүүлэх тусгай зөвшөөрөл бүхий хуулийн этгээдийг;

3.1.15.“техникийн нөхцөл” гэж шинээр барих, өргөтгөх барилга байгууламжийг ус хангамжийн болон ариутгах татуургын шугам сүлжээнд холбоход тавигдах шаардлага, нөхцөлийг тусгасан техникийн баримт бичгийг;

3.1.16.“цэвэр усны үйлчилгээний төлбөр” гэж усыг олборлох, цэвэршүүлэх, зөөвөрлөн түгээх үйл ажиллагаатай холбогдон гарах зардлыг;

3.1.17.“бохир усны үйлчилгээний төлбөр” гэж хэрэглээнээс гарсан бохир усыг цуглуулах, татан зайлуулах, цэвэрлэх үйл ажиллагаатай холбогдон гарах зардлыг;

3.1.18.“тариф” гэж цэвэр, бохир усны үйлчилгээний төлбөр, эсхүл эдгээрийн аль нэгийг багтаан хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургын ашиглалт, үйлчилгээг зохицуулах зөвлөлөөс баталж нийтэлсэн үнийг;

3.1.19.“саарал ус” гэж ахуйн хэрэглээнээс гарсан бохир усыг.

ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ

ХОТ, СУУРИНЫ УС ХАНГАМЖ, АРИУТГАХ ТАТУУРГЫН ТАЛААРХ

ТӨРИЙН БАЙГУУЛЛАГЫН БҮРЭН ЭРХ

4 дүгээр зүйл.Засгийн газрын бүрэн эрх

4.1.Засгийн газар хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургын талаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

4.1.1.хот, суурины хэрэглэгчийг стандартын шаардлагад нийцсэн ундны болон ахуйн хэрэглээний цэвэр усаар хангах, хэрэглээнээс гарсан бохир усыг татан зайлуулж цэвэршүүлэх үүрэг хүлээж, ус хангамж, ариутгах татуургын талаарх төрийн бодлогыг тодорхойлж, хэрэгжилтэд хяналт тавих;

4.1.2.хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургын ашиглалт, үйлчилгээг зохицуулах үүрэгтэй зохицуулах зөвлөлийн дүрмийг батлах;

4.1.3.усны болон хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв болон төрийн захиргааны байгууллагын үйл ажиллагааг уялдуулан зохицуулах;

4.1.4.хуульд заасан бусад бүрэн эрх.

5 дугаар зүйл.Хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын бүрэн эрх

5.1.Хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

5.1.1.хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургын ашиглалтын норм, дүрэм, нийтлэг мөрдөх журам, заавар батлах, стандартыг хянах;

5.1.2.Усны тухай хуулийн 10.1.4-т заасны дагуу Монгол Улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд батлагдсан гадаргын болон гүний усны экологи, эдийн засгийн үнэлгээг мөрдүүлэх;

5.1.3.хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургын төрийн өмчийн барилга байгууламжийн захиалагчийн үүргийг Барилгын тухай хууль⁴ болон холбогдох бусад хууль тогтоомжид зааснаар хэрэгжүүлэх;

5.1.4.хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургын талаарх төрийн бодлогыг усны хэрэглээний хандлага, усны нөөц, ашиглаж болох боломжит нөөц, усны менежментийн төлөвлөгөөтэй уялдуулан боловсруулах;

5.1.5.байгалийн гамшиг, гэнэтийн буюу давагдашгүй хүчний шинжтэй бусад нөхцөл байдал үүссэн тохиолдолд ус хангамжийн талаар мөрдөх журам батлах;

5.1.6.үйлдвэрийн газрын технологийн хэрэглээний усыг дахин ашиглахтай холбогдсон норм, дүрэм, журмыг баталж мөрдүүлэх;

5.1.7.аялал жуулчлалын үйлчилгээний байгууллагын хэрэглээний халуун, хүйтэн ус, ариутгах татуургын норм, дүрэм, журмыг баталж мөрдүүлэх;

5.1.8.хууль тогтоомжид заасан бусад бүрэн эрх.

6 дугаар зүйл.Хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын бүрэн эрх

6.1.Хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

6.1.1.хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургын ашиглалтын тухай хууль тогтоомж болон дээд шатны байгууллагын шийдвэрийг хэрэгжүүлэх;

6.1.2.хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургын ашиглалт, үйлчилгээг сайжруулах, техник, технологийг шинэчлэх, өргөтгөх, төсөл, хөтөлбөрийн санал боловсруулах, хэрэгжүүлэх ажлыг зохион байгуулах;

6.1.3.орон нутгийн ус хангамж, ариутгах татуургын ашиглалт, үйлчилгээний байгууллагыг мэргэжил, арга зүйн удирдлагаар хангах;

6.1.4.хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургын ашиглалт, үйлчилгээтэй холбоотой мэдээллийн сан байгуулах, түүний байнгын ажиллагааг эрхлэх, холбогдох байгууллагыг мэдээллээр хангах;

6.1.5.хууль тогтоомжид заасан бусад бүрэн эрх.

⁴ Барилгын тухай хууль - "Төрийн мэдээлэл" эмхтгэлийн 2008 оны 19 дугаарт нийтлэгдсэн.

7 дугаар зүйл.Аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын бүрэн эрх

7.1.Аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургын ашиглалтын талаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

7.1.1.нутаг дэвсгэрийнхээ хэмжээнд ус хангамж, ариутгах татуургыг хөгжүүлэх бодлого боловсруулан, биелэлтэд хяналт тавих, энэ талаар Засаг даргын тайланг хэлэлцэж, дүгнэлт өгөх;

7.1.2.нутаг дэвсгэрийнхээ хэмжээнд ундны усны эх үүсвэр, шугам сүлжээний хамгаалалтын болон эрүүл ахуйн бүсийг тогтоох;

7.1.3.хууль тогтоомжид заасан бусад бүрэн эрх.

8 дугаар зүйл.Аймаг, нийслэлийн Засаг даргын бүрэн эрх

8.1.Аймаг, нийслэлийн Засаг дарга хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургын ашиглалтын талаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

8.1.1.хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургын ашиглалтын тухай хууль тогтоомж, түүнд нийцүүлэн эрх бүхий байгууллагаас гаргасан бодлого, шийдвэрийг орон нутагт хэрэгжүүлэх ажлыг зохион байгуулах;

8.1.2.нутаг дэвсгэрийнхээ ус хангамж, ариутгах татуургын талаар төсөл, хөтөлбөр боловсруулан батлуулж, хэрэгжилтийг хангах;

8.1.3.ус хангамж, ариутгах татуургын орон нутгийн өмчийн барилга байгууламжийн захиалагчийн үүргийг Барилгын тухай хууль болон холбогдох бусад хууль тогтоомжид заасны дагуу хэрэгжүүлэх;

8.1.4.хууль тогтоомжид заасан бусад бүрэн эрх.

ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ ХОТ, СУУРИНЫ УС ХАНГАМЖ, АРИУТГАХ ТАТУУРГЫН АШИГЛАЛТ, ҮЙЛЧИЛГЭЭГ ЗОХИЦУУЛАХ ЗӨВЛӨЛ

9 дүгээр зүйл.Хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургын ашиглалт, үйлчилгээг зохицуулах зөвлөлийн бүтэц

9.1.Хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургын ашиглалт, үйлчилгээг зохицуулах зөвлөл /цаашид “Зохицуулах зөвлөл” гэх/ нь тухайн нутаг дэвсгэрт усны үйлчилгээний төлбөр, ус хангамж, ариутгах татуургын ашиглалт, үйлчилгээний тарифыг тогтоох, хуулийн этгээдэд тусгай зөвшөөрөл олгох, мэргэжлийн дүгнэлт, шийдвэр гаргах чиг үүрэгтэй байна.

9.2.Зохицуулах зөвлөл нь дарга, дараах орон тооны бус дөрвөн гишүүний бүрэлдэхүүнтэй байна:

9.2.1.хэрэглэгчийн төлөөлөл хоёр хүн;

9.2.2.салбарын мэргэжлийн төрийн бус байгууллагаас хоёр хүн.

9.3.Зохицуулах зөвлөлийн дарга, гишүүнийг хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүний санал болгосноор Ерөнхий сайд томилно.

9.4.Зохицуулах зөвлөлийн дарга, гишүүний бүрэн эрхийн хугацаа 6 жил байх бөгөөд Зохицуулах зөвлөлийн гишүүдийн анхны томилгоог 2, 4, 6 жилээр хийж, цаашид 6 жилийн хугацаагаар томилох бөгөөд томилолтын хугацааг нэг удаа сунгаж болно.

9.5.Зохицуулах зөвлөлийн дарга, гишүүнээр ус, дулаан хангамж, ариутгах татуургын инженер, хот төлөвлөлтийн эдийн засагч, барилгын эдийн засагч мэргэжлийн аль нэгийг эзэмшсэн, мэргэжлээрээ 5-аас доошгүй жил ажилласан Монгол Улсын иргэнийг томилно.

9.6.Зохицуулах зөвлөлийн дарга, гишүүн нь хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургын үйл ажиллагаа эрхэлж байгаа иргэн, хуулийн этгээдтэй нэгдмэл сонирхолтой байж болохгүй.

9.7.Зохицуулах зөвлөл ажлын албатай байна.

9.8.Зохицуулах зөвлөл энэ хуулийн 12 дугаар зүйлд заасан тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчид үзүүлсэн зохицуулалтын болон үнэ, тарифыг хянан баталгаажуулах үйлчилгээний хураамж, сургалт, сурталчилгааны, мэдээллийн орлого зэргээс санхүүжинэ.

9.9.Зохицуулах зөвлөлийн ажиллах дотоод журмыг Зохицуулах зөвлөлийн дарга батална.

9.10.Зохицуулах зөвлөл нь үйл ажиллагааны төсвөө Засгийн газраар батлуулж, ажлын тайлан, төсвийн гүйцэтгэлийг жил бүр тайлагнана.

9.11.Зохицуулах зөвлөл нь санхүүгийн тайлангаа жил бүр аудитаар баталгаажуулж, нийтэд мэдээлнэ.

9.12.Дор дурдсан тохиолдолд Зохицуулах зөвлөлийн дарга, гишүүний бүрэн эрх энэ хуулийн 9.4-т заасан хугацаанаас өмнө дуусгавар болно:

9.12.1.нас барсан;

9.12.2.чөлөөлөгдөх тухай хүсэлтээ гаргасан;

9.12.3.өөрийнх нь зөвшөөрснөөр өөр ажилд томилсон буюу сонгогдсон;

9.12.4.нэг жилээс дээш хугацааны сургалтад хамрагдсан болон биеийн эрүүл мэндийн байдлын улмаас үүрэгт ажлаа гүйцэтгэх боломжгүй болсон;

9.12.5.гэмт хэрэг үйлдсэн нь нотлогдож шүүхийн шийдвэр хүчин төгөлдөр болсон;

9.12.6.хуульд заасан тэтгэвэр тогтоолгох насанд хүрсэн;

9.12.7.хуульд заасан бусад үндэслэлээр.

9.13.Зохицуулах зөвлөл нь бүрэн эрхийнхээ хүрээнд шийдвэрлэх асуудлыг зөвлөлийн хурлаар хэлэлцэх бөгөөд Зохицуулах зөвлөлийн хурлын шийдвэр тогтоол хэлбэртэй байна.

9.14.Зохицуулах зөвлөлийн шийдвэрийг тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч, хэрэглэгч дагаж мөрдөнө.

10 дугаар зүйл.Зохицуулах зөвлөлийн бүрэн эрх

10.1.Зохицуулах зөвлөл нь дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

10.1.1.цэвэр, бохир усны үйлчилгээний төлбөр тогтоох аргачлал, тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчийн үйлчилгээний тарифыг хянаж батлах, нийтлэх;

10.1.2.энэ хуулийн 15.1.11-д заасан үндсэн хөрөнгийн элэгдэл, хорогдлын шимтгэлийн хэмжээг тогтоох;

10.1.3.энэ хуулийн 12 дугаар зүйлд заасан тусгай зөвшөөрлийг олгох, сунгах, түдгэлзүүлэх, хүчингүй болгох;

10.1.4.тусгай зөвшөөрлийн нөхцөл, шаардлагыг тогтоох, хэрэгжилтийг хянах;

10.1.5.тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчдийн хооронд болон тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч, хэрэглэгчийн хооронд үүссэн маргааныг эрх хэмжээнийхээ хүрээнд шийдвэрлэх;

10.1.6.тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч нь өөрчлөн зохион байгуулагдах, тусгай зөвшөөрөлд заасан үйл ажиллагааг хэвийн явуулахад шаардагдах барилга байгууламж, шугам сүлжээ, тоног төхөөрөмж, бусад эд хөрөнгийг шинэчлэх, эд хөрөнгөө барьцаалах нь тусгай зөвшөөрөлд заасан үйл ажиллагаанд нөлөөлөхөөр бол тухайн өөрчлөлтийг зөвшөөрөх эсэхийг шийдвэрлэх;

10.1.7.тусгай зөвшөөрөлд заасан үйл ажиллагаа, хүний нөөц, техник технологи, эдийн засгийн үзүүлэлтийн талаар мэдээллийн нэгдсэн сан бий болгох, тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчээс холбогдох мэдээллийг гаргуулах;

10.1.8.аж ахуйн харилцааны дүрэм батлах;

10.1.9.техникийн нөхцөл олгох журам батлах.

10.2.Зохицуулах зөвлөл тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчийн үзүүлэх үйлчилгээний тарифыг хянан батлахдаа дараах зарчмыг баримтална:

10.2.1.цэвэр ус олборлох, цэвэршүүлэх, дамжуулах, түгээх, зөөвөрлөн түгээх, бохир усны гаргалгааны болон бохир ус цуглуулах, татан зайлуулах, цэвэрлэх үйл ажиллагаанд техник, технологийн найдвартай ажиллагааны шаардлагад нийцүүлэн хамгийн бага өртгийн зарчмыг мөрдөх;

10.2.2.тусгай зөвшөөрлийн дагуу үйл ажиллагаа явуулахад шаардагдах зардал болон оруулсан хөрөнгийн өгөөжийг тооцсон байх;

10.2.3.тарифын бүтэц хэрэглэгчид ойлгомжтой, энгийн байх;

10.2.4.Өрсөлдөөний тухай⁵ хуулийн 5 дугаар зүйл, 6.1-д заасны дагуу үйл ажиллагааны бодит өртөг, зардалд тулгуурлах.

10.3.Тухайн хот, суурин газарт хүн амыг цэвэр усаар хангах үйлчилгээний тарифыг ижил түвшинд хүргэх бодлогыг үе шаттайгаар хэрэгжүүлнэ.

ДӨРӨВДҮГЭЭР БҮЛЭГ ТЕХНИКИЙН НӨХЦӨЛ, ТУСГАЙ ЗӨВШӨӨРӨЛ

11 дүгээр зүйл. Техникийн нөхцөл

11.1.Техникийн нөхцөлд дараах шаардлагыг тусгасан байна:

11.1.1.тухайн барилга байгууламжийг холбох цэгийн шугам сүлжээний голчийн хэмжээ, хоолойн суултын гүн, усны даралтын хэмжээ;

11.1.2.цэвэр, бохир усны найрлагын зөвшөөрөгдөх хэмжээ, тэдгээрийг шугам сүлжээнд нийлүүлэх нөхцөл;

11.1.3.цэвэр ус хэмнэлттэй зарцуулах, бусад хэрэглэгчийг холбох боломж;

11.1.4.шинээр баригдах барилга байгууламжийн зураг төсөлд саарал усыг цуглуулах, хуримтлуулах, цэвэрлэх, дахин ашиглах боломж.

11.2.Захиалагч, хөрөнгө оруулагчийн хүсэлтийг үндэслэн Стандартчилал, тохирлын үнэлгээний тухай⁶ хуулийн 6.5-д заасны дагуу батлуулсан стандартын дагуу техникийн нөхцөлийг хангагч олгоно.

11.3.Техникийн нөхцөл өөрчлөгдвөл хангагч нь захиалагч, хөрөнгө оруулагчид мэдэгдэж техникийн нөхцөлд өөрчлөлт оруулах буюу шинээр олгоно.

11.4.Техникийн нөхцөлд тусгагдсан шаардлагыг зөрчихийг хориглоно.

11.5.Техникийн нөхцөлд хэрэглэгчийг холбох цэгийн шугам хоолойн өмчлөгч, эзэмшигчийг заасан байна.

12 дугаар зүйл. Тусгай зөвшөөрөл, түүний ангилал

12.1.Хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургыг шинээр барьж байгуулах болон түүний ашиглалт, засвар, үйлчилгээг Зохицуулах зөвлөлөөс олгосон тусгай зөвшөөрөл бүхий хуулийн этгээд эрхлэн гүйцэтгэнэ.

12.2.Энэ хуулийн 12.1-д заасан дараах үйл ажиллагаанд тусгай зөвшөөрөл олгоно:

12.2.1.хот, суурины ус хангамжийн эх үүсвэрийн барилга байгууламжийн ашиглалт, засвар, үйлчилгээ;

12.2.2.ус олборлох, цэвэршүүлэх байгууламжийн ашиглалт, засвар, үйлчилгээ;

12.2.3.цэвэр ус дамжуулах шугам сүлжээний ашиглалт, засвар, үйлчилгээ;

⁵ Өрсөлдөөний тухай хууль - "Төрийн мэдээлэл" эмхтгэлийн 2010 оны 28 дугаарт нийтлэгдсэн.

⁶ Стандартчилал, тохирлын үнэлгээний тухай хууль - "Төрийн мэдээлэл" эмхтгэлийн 2003 оны 21 дугаарт нийтлэгдсэн.

- 12.2.4.цэвэр ус түгээх шугам сүлжээний ашиглалт, засвар, үйлчилгээ;
 - 12.2.5.орон сууцны доторх цэвэр, бохир усны шугам сүлжээний ашиглалт, засвар, үйлчилгээ;
 - 12.2.6.ус дамжуулах төвийн ашиглалт, засвар, үйлчилгээ;
 - 12.2.7.бохир усны гаргалгааны шугам сүлжээний ашиглалт, засвар, үйлчилгээ;
 - 12.2.8.бохир ус цуглуулах шугам сүлжээний ашиглалт, засвар, үйлчилгээ;
 - 12.2.9.бохир ус татан зайлуулах шугам сүлжээний ашиглалт, засвар, үйлчилгээ;
 - 12.2.10.бохир ус цэвэрлэх байгууламжийн ашиглалт, засвар, үйлчилгээ;
 - 12.2.11.ус хангамж, ариутгах татуургын тоног төхөөрөмжид туршилт, тохируулга хийх үйлчилгээ;
 - 12.2.12.хот, суурины ус түгээх байрны ашиглалт, засвар, үйлчилгээ;
 - 12.2.13.зөөврийн ус хангамжийн үйлчилгээ;
 - 12.2.14.бохир усыг тусгай зориулалтын машинаар зөөвөрлөх үйлчилгээ.
- 12.3.Энэ хуулийн 12.1-д заасан тусгай зөвшөөрөл олгох, түдгэлзүүлэх, хүчингүй болгохтой холбогдсон харилцааг Аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн тухай⁷ хуульд заасны дагуу зохицуулна.

ТАВДУГААР БҮЛЭГ ХАНГАГЧ, ХЭРЭГЛЭГЧИЙН ХАРИЛЦАА

13 дугаар зүйл.Гэрээ

- 13.1.Хангагч, хэрэглэгчийн хоорондын ус хангамж, ариутгах татуургын ашиглалт, үйлчилгээтэй холбоотой харилцааг энэ хууль, цэвэр усаар хангах, хэрэглээнээс гарсан бохир ус татан зайлуулах гэрээ /цаашид “гэрээ” гэх/-гээр зохицуулна.
- 13.2.Хангагч нь Зохицуулах зөвлөлийн баталсан аж ахуйн харилцааны дүрмийн дагуу хэрэглэгчтэй гэрээ байгуулна.
- 13.3.Энэ хуулийн 13.2-т заасан гэрээнд нийлүүлэх цэвэр ус болон татан зайлуулах бохир усны хэмжээ, чанар, найрлага, гэрээг дүгнэх хугацаа, төлбөр тооцооны арга, талуудын эрх, үүрэг, хариуцлага, хохирол тооцох журам болон шаардлагатай бусад зүйлийг тусгана.
- 13.4.Тарифт орох өөрчлөлтийн талаар түүнийг мөрдөж эхлэхээс 30 хоногийн өмнө, төлөвлөгөөт засвар хийх үед цэвэр усаар хангах үйл ажиллагааг түр зогсоох тухай хэрэглэгчид урьдчилан мэдэгдэх буюу хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр зарлана.
- 13.5.Хангагч хүндэтгэн үзэх шалтгаангүйгээр цэвэр усаар хангах, хэрэглээнээс гарсан бохир ус татан зайлуулах гэрээ байгуулахаас татгалзах эрхгүй.

14 дүгээр зүйл.Хангагчийн эрх, үүрэг

- 14.1.Хангагч дараах эрхтэй:
- 14.1.1.хэрэглэгчийн шугам сүлжээ, тоног төхөөрөмжид үзлэг, шалгалт хийж заавар, зөвлөгөө өгөх;
 - 14.1.2.хэрэглэгч гэрээнд заасан үүргээ биелүүлээгүй тохиолдолд гэрээг цуцлах, учирсан хохирлоо төлүүлэхийг шаардах.
- 14.2.Хангагч дараах үүрэгтэй:
- 14.2.1.гэрээний нөхцөлд тохирсон тоо, хэмжээ, стандартын шаардлагад нийцсэн цэвэр усаар хангах, хэрэглээнээс гарсан бохир ус татан зайлуулах, технологийн дагуу

⁷ Аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн тухай хууль - “Төрийн мэдээлэл” эмхтгэлийн 2001 оны 6 дугаарт нийтлэгдсэн.

цэвэрлэх, чанар, аюулгүй байдлын шаардлагад хяналт тавих;

14.2.2.хууль болон гэрээнд өөрөөр заагаагүй бол цэвэр усаар хангах, хэрэглээнээс гарсан бохир ус татан зайлуулахад зориулсан тоног төхөөрөмж суурилуулах, туршилт тохируулга хийж, аюулгүй ажиллагааны заавар зөвлөгөөгөөр хангах;

14.2.3.ус хангамж, ариутгах татуургын ашиглалтын талаарх хууль тогтоомж, норм, стандарт, дүрэм, зааврыг үйл ажиллагаандаа мөрдөх;

14.2.4.өөрийн ашиглалт, өмчлөлд байгаа инженерийн барилга байгууламж, шугам сүлжээ, тоног төхөөрөмжид технологийн шаардлагын дагуу засвар, үйлчилгээ, шинэчлэлтийг тогтоосон хугацаанд нь хийх;

14.2.5.гэнэтийн осол, аваар гарсан болон зайлшгүй урьдчилан сэргийлэх, засвар, үйлчилгээ хийх үед энэ тухай хэрэглэгчид мэдэгдэж, шаардлагатай арга хэмжээ авах;

14.2.6.үйлчилгээний тарифын хэмжээ тогтоох саналыг боловсруулж, Зохицуулах зөвлөлөөр батлуулж, мөрдөх.

14.3.Хангагч хууль тогтоомж, гэрээнд заагаагүй нөхцөл, шаардлага тавьж хэрэглэгчийн эрхийг хязгаарлах, энэ хуулийн 11 дүгээр зүйлд заасан техникийн нөхцөл олгохоос үндэслэлгүйгээр татгалзахыг хориглоно.

14.4.Хангагч нь шинээр барилга байгууламж холбох техникийн нөхцөлийг шугам сүлжээ, тоног төхөөрөмжийн хүчин чадлыг үндэслэн олгоно.

14.5.Хангагч нь үйлдвэрлэлийн осол, аваар гаргасан, эд хөрөнгийн хохирол учруулсан, техникийн гэмтэл гарсан тохиолдолд зөрчлийг арилгахад чиглэсэн шаардлагатай арга хэмжээ авна.

15 дугаар зүйл.Хэрэглэгчийн эрх, үүрэг

15.1.Хэрэглэгч дараах эрх, үүрэгтэй:

15.1.1.энэ хуулийн 13 дугаар зүйлд заасан гэрээний дагуу цэвэр усаар хангуулах, хэрэглээнээс гарсан бохир усаа хангагчийн шугам сүлжээнд нийлүүлэх, саарал усыг ашиглах;

15.1.2.цэвэр усаар хангуулах болон хэрэглээнээс гарсан бохир ус татан зайлуулах талаар гэрээнд заасан нөхцөлийг биелүүлэх;

15.1.3.цэвэр усаар хангах, бохир ус татан зайлуулах үйлчилгээний төлбөрийг гэрээнд заасан хугацаанд төлөх;

15.1.4.хангагч үүргээ зохих ёсоор биелүүлээгүй тохиолдолд үйлчилгээний төлбөрийг бүрэн буюу зарим хэсгийг нь төлөхөөс татгалзах, хохирлоо нөхөн төлүүлэхээр хангагчаас нэхэмжлэх;

15.1.5.ус хангамж, ариутгах татуургын ашиглалтын талаарх хууль тогтоомж, норм, стандарт, техникийн болон аюулгүй ажиллагааны дүрэм, зааврыг үйл ажиллагаандаа мөрдөх;

15.1.6.хангагчийн төлөөлөгчийг энэ хуулийн 14.1.1-д заасан үйл ажиллагаагаа явуулах нөхцөлөөр хангах;

15.1.7.хангагчаас цэвэр усаар хангах, хэрэглээнээс гарсан бохир ус татан зайлуулах, саарал усыг ашиглах техникийн нөхцөл авах;

15.1.8.өөрийн эзэмшилд байгаа шугам сүлжээ, тоног төхөөрөмжийн бүрэн бүтэн байдлыг хангах, засвар, үйлчилгээг хариуцан гүйцэтгэх;

15.1.9.өөрийн эзэмшилд байгаа тоног төхөөрөмж, шугам сүлжээнд гэмтэл учруулсан бол шаардагдах засварыг өөрөө, бололцоогүй бол хангагчаар хийлгэж, гарсан зардлыг төлөх;

15.1.10.хангагчаас олгосон техникийн нөхцөл, зөвшөөрөл, батлагдсан зураг төслийн дагуу өөрийн эзэмшлийн шугамаас бусад хэрэглэгчийг холбоулах;

15.1.11.энэ хуулийн 15.1.10-т заасны дагуу бусдад цэвэр ус түгээх, тэдгээрийн

хэрэглээнээс гарсан бохир ус татан зайлуулах нөхцөлд хангагч байгууллагаас үндсэн хөрөнгийн элэгдэл, хорогдлын шимтгэлийг Зохицуулах зөвлөлийн баталсан хэмжээнд авах;

15.1.12.өөрийн эзэмшлийн шугам сүлжээ, тоног төхөөрөмжид гарсан болон гарч болох осол, гэмтлийн талаар хангагчид мэдээлэх, шаардлагатай арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэх, усны хэмжих, хянах хэрэгслийн бүрэн бүтэн байдлыг хариуцах;

15.1.13.усны хэрэглээний төлбөрөө тоолуурын заалтаар тооцож төлөх.

16 дугаар зүйл.Цэвэр усны хэрэглээ, хэрэглээнээс гарсан бохир ус татан зайлуулах үйл ажиллагааг хязгаарлах, зогсоох нөхцөл

16.1.Хангагч дор дурдсан нөхцөлд хэрэглэгчид урьдчилан мэдэгдэхгүйгээр цэвэр усны хэрэглээ, хэрэглээнээс гарсан бохир ус татан зайлуулах үйл ажиллагаанд хязгаарлалт хийж болно:

16.1.1.ус хангамжийн эх үүсвэрийн барилга байгууламжид эрчим хүчний гэнэтийн тасалдал гарсан;

16.1.2.гэнэтийн буюу давагдашгүй хүчний шинжтэй онцгой нөхцөл байдал үүссэний улмаас усны хэмжээг нэмэгдүүлэх шаардлагатай болсон;

16.1.3.ус хангамж, ариутгах татуургын шугам сүлжээ, барилга байгууламжид ноцтой гэмтэл гарсан.

16.2.Хангагч дор дурдсан нөхцөлд хэрэглэгчид урьдчилан мэдэгдсэний үндсэн дээр цэвэр усны хэрэглээ, хэрэглээнээс гарсан бохир ус татан зайлуулах үйл ажиллагааг хязгаарлах буюу зогсоох хүртэл арга хэмжээ авна:

16.2.1.хүн амын эрүүл мэнд, байгаль орчинд аюултай нөхцөл байдал үүссэн;

16.2.2.ус хангамж, ариутгах татуургын шугам сүлжээнд төлөвлөгөөт урсгал болон их засвар хийх болсон;

16.2.3.цэвэр усны алдагдал, шугам сүлжээ, тоног төхөөрөмжийн гэмтлийг тогтоосон хугацаанд засварлаагүй;

16.2.4.ус хангамжийн байгууламж, ариутгах татуургын шугам сүлжээнд хангагчийн зөвшөөрөлгүйгээр холбосон;

16.2.5.усны тоолуурын битүүмжлэл, байрлал, холболтыг дураараа өөрчилсөн;

16.2.6.энэ хуулийн 18.1-д заасны дагуу тогтоосон бохир усны найрлагын зөвшөөрөгдөх хэмжээг хангаагүй бохир ус нийлүүлсэн.

ЗУРГАДУГААР БҮЛЭГ

УС ХАНГАМЖ, АРИУТГАХ ТАТУУРГЫН БАРИЛГА БАЙГУУЛАМЖ, ШУГАМ СҮЛЖЭЭНИЙ АШИГЛАЛТ, ӨМЧЛӨЛ

17 дугаар зүйл.Ус хангамж, ариутгах татуурга

17.1.Улсын онц чухал объектод хамаарах ус хангамжийн эх үүсвэрийн хамгаалалтыг Дотоодын цэргийн тухай⁸ хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсгийн 1-д заасны дагуу дотоодын цэрэг гүйцэтгэж, бусад ус хангамжийн эх үүсвэр нь энгийн харуул хамгаалалттай байна.

17.2.Төвлөрсөн болон төвлөрсөн бус ус хангамжийн эх үүсвэр нь хамгаалалтын болон эрүүл ахуйн бүстэй байх бөгөөд тэдгээрийн дэглэмийг Усны тухай хуулийн 31.3, 31.4-т заасны дагуу тогтооно.

⁸ Дотоодын цэргийн тухай хууль - "Төрийн мэдээлэл" эмхтгэлийн 1995 оны 12 дугаарт нийтлэгдсэн.

17.3.Ус хангамжийн эх үүсвэрийн хамгаалалтын болон эрүүл ахуйн бүсийн дэглэмийн хэрэгжилтэд аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Засаг дарга, мэргэжлийн хяналтын байгууллага хяналт тавина.

17.4.Энэ хууль болон холбогдох бусад хууль тогтоомжид заасан ус хангамжийн эх үүсвэрийн хамгаалалтын болон эрүүл ахуйн бүсийг аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Засаг даргын саналыг үндэслэн тухайн шатны иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал дараах байдлаар тогтоож, хэрэгжилтийг хангуулна:

17.4.1.хот, суурины төвлөрсөн бус ус хангамжийн эх үүсвэрийн /худаг/ эрүүл ахуйн бүсийг 50 метр, хамгаалалтын бүсийг 200 метрээс багагүй зайд;

17.4.2.төвлөрсөн ус хангамжийн эх үүсвэрийн энгийн хамгаалалтын бүс, эрүүл ахуйн бүсийг Усны тухай хуулийн 31.3-т заасны дагуу;

17.4.3.төвлөрсөн ус хангамжийн эх үүсвэрт урсгал уснаас шууд тэжээгдэх худгийн усыг ашиглахдаа хамгаалалтын бүсийг мэргэжлийн хяналтын байгууллагын хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургын улсын байцаагчийн дүгнэлтийг үндэслэн 500 метрээс багагүй зайд;

17.4.4.урсгал усыг төвлөрсөн ус хангамжийн эх үүсвэрт ашиглаж байгаа тохиолдолд тухайн газрын хөрс, чулуулгийн тогтолцоо, голын урсацыг харгалзан хамгаалалтын болон эрүүл ахуйн бүсийн дэглэмийг Усны тухай хуулийн 31.4-т заасны дагуу.

17.5.Улсын болон аймгийн зэрэглэлтэй хотын ус хангамжийн эх үүсвэрийн хамгаалалтын бүсийг тухайн усны эх үүсвэрийн тэжээлийн бүс болон түүнтэй гидравлик холбоотой гол, нуурын ус хуримтлуулах талбайг хамруулан тогтоож болно.

17.6.Төвлөрсөн ус хангамжийн дамжуулах, түгээх шугамын тэнхлэгээс хоёр тийш таван метрт хамгаалалтын зурвас тогтооно.

17.7.Хотын доторх цэвэр усны дамжуулах, түгээх, бохир усны гаргалгааны болон бохир ус цуглуулах, татан зайлуулах шугам ашиглалтын явцад засвар, үйлчилгээ хийх хамгаалалтын зурвас газартай байна.

17.8.Ус хангамжийн эх үүсвэрийн хамгаалалтын болон эрүүл ахуйн бүсэд Усны тухай хуулийн 31.2.1-д зааснаас гадна дараах үйл ажиллагаа явуулахыг хориглоно:

17.8.1.газрын тосны бүтээгдэхүүн, химийн бодис болон цацраг идэвхт бодис хадгалах, боловсруулах, үйлдвэрлэх;

17.8.2.байгаль орчин, эрүүл мэндийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагаас зөвшөөрөөгүй бордоо ашиглан таримал ургамал тарих, бодис, арга технологи хэрэглэн хөнөөлт шавж, мэргэчийг устгах;

17.8.3.унд, ахуйн бус зориулалтаар ашиглах худаг, цооног өрөмдөх;

17.8.4.газар эзэмших, ашиглах, өмчлөх эрх олгох.

17.9.Усны чанарын шинжилгээний дээж авах цэг, давтамжийг эрүүл мэндийн хяналтын байгууллагаас тогтоож, түүний хэрэгжилтэд хяналт тавина.

17.10.Ус хангамжийн хамгаалалтын болон эрүүл ахуйн бүс, эх үүсвэрийн барилга байгууламжид хангагч байгууллагын зөвшөөрөлгүйгээр нэвтрэхийг хориглоно.

17.11.Иргэн хувийн хэрэгцээндээ зориулж гаргасан усны эх үүсвэрийг ашиглах болон бусад хэрэглэгчийг усаар хангах нөхцөлд хамгаалалтын болон эрүүл ахуйн бүсийн дэглэмийг мөрдөнө.

17.12.Шинээр төлөвлөж байгаа барилга байгууламжийн хэрэглээнээс гарсан бохир усыг цэвэршүүлэн ашиглах асуудлыг батлагдсан стандарт, норм, дүрмийн дагуу хэрэгжүүлнэ.

17.13.Уул уурхай, эрчим хүчний үйлдвэр нь технологийн хэрэглээний усаа эргүүлэн ашиглана.

17.14.Бохир ус татан зайлуулах шугамын тэнхлэгээс хоёр тийш зургаан метрээс багагүй зайд барилга байгууламж, шугам сүлжээг барихыг хориглоно.

18 дугаар зүйл.Цэвэрлэх байгууламж

18.1.Технологийн хэрэглээнээс гарсан бохир усыг цэвэрлэх байгууламжид нийлүүлэхдээ байгаль орчин, эрүүл мэнд, хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагуудын хамтран тогтоосон бохир усны найрлагын зөвшөөрөгдөх хэмжээг баримтална.

18.2.Цэвэрлэх байгууламжийн байршлыг дараах зүйлийг харгалзан тогтооно:

18.2.1.хот, суурины хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөө;

18.2.2.байгалийн гэнэтийн аюул /усны үер, гал түймэр, газар хөдлөлт г.м/-аас урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний төлөвлөгөө;

18.2.3.цэвэрлэх байгууламжийг өргөтгөх боломж;

18.2.4.хамгаалалтын болон эрүүл ахуйн бүс тогтоох талбай;

18.2.5.ажиллагсдын эрүүл ахуй, хөдөлмөр хамгааллын болон аюулгүй ажиллагааны нөхцөл.

18.3.Цэвэрлэх байгууламж нь саарал усыг цэвэршүүлэн эргүүлэн ашиглах технологи бүхий тоног төхөөрөмжтэй байна.

18.4.Цэвэрлэсэн бохир усны найрлагад эрүүл мэнд, байгаль орчны хяналтын алба, технологийн горимд дэд бүтцийн хяналтын алба тус тус хяналт тавина.

18.5.Үйлдвэрийн хэрэглээнээс гарсан бохир усыг урьдчилан цэвэрлэх байгууламжаар зөвшөөрөгдөх хэмжээнд хүртэл цэвэрлэсний дараа татан зайлуулах шугам сүлжээнд нийлүүлэх, технологийн хэрэглээндээ эргүүлэн ашиглана.

18.6.Улсын чанартай авто замын дагуу байрлах зорчигч үйлчилгээний болон шатахуун түгээх газар нь ариутгах татуургын шугам сүлжээ бүхий ариун цэврийн өрөөтэй байх бөгөөд энэхүү арга хэмжээг үе шаттайгаар хэрэгжүүлнэ.

19 дүгээр зүйл.Барилга байгууламж, шугам сүлжээний өмчлөл

19.1.Хот, суурины ус хангамжийн эх үүсвэрийн барилга байгууламж, цэвэр ус дамжуулах, түгээх, бохир ус цуглуулах, татан зайлуулах шугам сүлжээ, цэвэрлэх байгууламж нь төрийн болон орон нутгийн өмчид байна.

19.2.Энэ хуулийн 19.1-д заасан барилга байгууламж, шугам сүлжээ, байгууламжийн ашиглалт, үйлчилгээг зохих тусгай зөвшөөрөл бүхий хуулийн этгээд төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийн хүрээнд хэрэгжүүлж болно.

19.3.Ус хангамж, ариутгах татуургын барилга байгууламж, шугам сүлжээний өмчлөх эрх өөрчлөгдөх нь эдгээр барилга байгууламж, шугам сүлжээний үйл ажиллагааг зогсоох үндэслэл болохгүй.

20 дугаар зүйл.Цэвэр, бохир усны хэмжээ тогтоох

20.1.Хэрэглэгчийн хэрэглэсэн цэвэр усны хэмжээг энэ хуулийн 13 дугаар зүйлд заасны дагуу байгуулсан гэрээ, эрх бүхий байгууллагаар баталгаажсан усны тоолуурын заалтыг үндэслэн тооцно.

20.2.Усны тоолуургүй хэрэглэгчийн хэрэглэсэн унд, ахуйн ус, хэрэглээнээс гарсан бохир усны хэмжээг байгаль орчин, хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагаас тогтоосон хэрэглээний жишиг, нормыг үндэслэн тодорхойлно.

20.3.Тооцооны хэмжих хэрэгслийн гэмтэл, эвдрэл нь хэрэглэгчээс шалтгаалаагүй, эсхүл тооцооны хэмжих хэрэгслийг шалгаж засварлах, баталгаажуулах зорилгоор шугамаас салгасан бол өмнөх 3 сард хэрэглэсэн цэвэр ус, татан зайлуулсан бохир усны хэмжээний дунджаар тооцно.

ДОЛДУГААР БҮЛЭГ ХЯНАЛТ, ХАРИУЦЛАГА

21 дүгээр зүйл. Хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургын ашиглалтын тухай хууль тогтоомжийн биелэлт, түүнд тавих хяналт

21.1. Хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургын ашиглалтын тухай хууль тогтоомжийн биелэлтэд холбогдох мэргэжлийн хяналтын байгууллага хяналт тавина.

21.2. Хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах байгууллага ус хангамж, ариутгах татуургын ашиглалт, цэвэр усны мөрдөж байгаа үнэ, хэрэглээнээс гарсан бохир ус татан зайлуулах үйлчилгээний төлбөрийн үндэслэлд олон нийтийн хяналт тавина.

22 дугаар зүйл. Маргаан шийдвэрлэх

22.1. Хангагч болон хэрэглэгчийн хооронд үүссэн маргааныг Зохицуулах зөвлөл шийдвэрлэх бөгөөд уг шийдвэрийг эс зөвшөөрвөл шүүхэд гомдол гаргаж болно.

23 дугаар зүйл. Хууль тогтоомж зөрчигчид хүлээлгэх хариуцлага

23.1. Хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургын ашиглалтын тухай хууль тогтоомж зөрчсөн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээргүй бол ус ашиглалт, ариутгах татуургын улсын байцаагч дараах захиргааны шийтгэл ногдуулна:

23.1.1. энэ хуулийн 11.2, 11.4-т заасныг зөрчсөн бол буруутай иргэнийг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг гурваас дөрөв дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, албан тушаалтныг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг дөрвөөс тав дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, аж ахуйн нэгж, байгууллагыг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг таваас арав дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох;

23.1.2. энэ хуулийн 14.2.3, 15.1.5-д заасныг зөрчсөн бол учруулсан хохирлыг нөхөн төлүүлж, буруутай иргэнийг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг гурваас дөрөв дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, албан тушаалтныг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг дөрвөөс тав дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, аж ахуйн нэгж, байгууллагыг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг таваас арав дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох;

23.1.3. энэ хуулийн 14.5-д заасныг зөрчсөн бол зөрчлийг арилгуулан, учруулсан хохирлыг нөхөн төлүүлж, буруутай иргэнийг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг гурваас дөрөв дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, албан тушаалтныг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг дөрвөөс тав дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, аж ахуйн нэгж, байгууллагыг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг таваас арав дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох;

23.1.4. энэ хуулийн 16.2.4, 16.2.5-д заасныг зөрчсөн бол зөрчлийг арилгуулан, учруулсан хохирлыг нөхөн төлүүлж, буруутай иргэнийг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг гурваас дөрөв дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, албан тушаалтныг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг дөрвөөс тав дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, аж ахуйн нэгж, байгууллагыг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг таваас арав дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох;

23.1.5. энэ хуулийн 16.2.6, 17.14-т заасныг зөрчсөн бол үйл ажиллагааг зогсоож, учруулсан хохирлыг нөхөн төлүүлж, буруутай албан тушаалтныг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг дөрвөөс тав дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр,

аж ахуйн нэгж, байгууллагыг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг таваас арав дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох;

23.1.6.энэ хуулийн 17.8.1-17.8.3, 17.10-т заасныг зөрчсөн бол зөрчлийг арилгуулан, учруулсан хохирлыг нөхөн төлүүлж, буруутай иргэнийг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг дөрвөөс тав дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, албан тушаалтныг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг таваас арав дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, аж ахуйн нэгж, байгууллагыг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг арваас хорь дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох;

23.1.7.энэ хуулийн 17.8.4-т заасныг зөрчсөн бол учруулсан хохирлыг нөхөн төлүүлж, буруутай албан тушаалтныг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг арваас хорь дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох.

24 дүгээр зүйл.Хууль хүчин төгөлдөр болох

24.1.Энэ хуулийг 2012 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА

Д.ДЭМБЭРЭЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2012 оны 5 дугаар сарын 17-ны өдөр

Улаанбаатар хот

БАЙГАЛИЙН НӨӨЦ АШИГЛАСНЫ ТӨЛБӨРИЙН ТУХАЙ

/Шинэчилсэн найруулга/

НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ НИЙТЛЭГ ҮНДЭСЛЭЛ

1 дүгээр зүйл. Хуулийн зорилт

1.1.Энэ хуулийн зорилт нь иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагад байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийг ногдуулах, түүнийг төсөвт төвлөрүүлэх, тайлагнах, байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн орлогоос байгаль орчныг хамгаалах, байгалийн нөөцийг нөхөн сэргээх арга хэмжээнд зарцуулах хөрөнгийн хувь, хэмжээг тогтоохтой холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино.

2 дугаар зүйл. Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хууль тогтоомж

2.1.Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хууль тогтоомж нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, Байгаль орчныг хамгаалах хууль, Татварын ерөнхий хууль, энэ хууль болон эдгээртэй нийцүүлэн гаргасан хууль тогтоомжийн бусад актаас бүрдэнэ.

3 дугаар зүйл. Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хуулийн үйлчлэх хүрээ

3.1.Энэ хуулиар байгалийн ургамал, ус, ой, ан амьтны нөөцийг ашигласны төлбөртэй холбогдсон харилцааг зохицуулна.

3.2.Газар болон түүний хэвлийн нөөц ашигласны төлбөртэй холбогдсон харилцааг тусгай хуулиар зохицуулна.

4 дүгээр зүйл. Төлбөр төлөгч, түүнийг бүртгэх

4.1.Байгалийн нөөц ашигласны төлбөр төлөгч нь Монгол Улсын иргэн, гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүн, хуулийн этгээд байна.

4.2.Байгалийн нөөц ашиглах зөвшөөрөл олгох асуудлыг холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу зохицуулна.

4.3.Сум, дүүргийн Засаг даргын томилсон албан тушаалтан байгалийн нөөцийг ашиглах зөвшөөрөл бүхий иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын талаарх мэдээллийг зөвшөөрөл олгосон өдрөөс хойш 10 хоногийн дотор зохих шатны татварын албанд гаргаж өгөх бөгөөд татварын алба уг мэдээллийг үндэслэн төлбөр төлөгчийг бүртгэнэ.

4.4.Энэ хуулийн 4.3-т заасан мэдээлэлд иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын нэр, хаяг, улсын бүртгэлийн болон регистрийн дугаар, байршил, ашиглах хугацаа, хэмжээ, тоног төхөөрөмжийн хүчин чадал зэрэг шаардлагатай үзүүлэлтийг тусгана.

ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ ТӨЛБӨР НОГДОХ ЗҮЙЛ, ҮНЭЛГЭЭГ ТОГТООХ

5 дугаар зүйл. Ургамал ашигласны төлбөр ногдох зүйл

5.1.Дараах ангиллын ургамалд төлбөр ногдуулна:

- 5.1.1.нэн ховор ургамал;
- 5.1.2.ховор ургамал;
- 5.1.3.элбэг ургамал.

6 дугаар зүйл. Ус, рашааны нөөц ашигласны төлбөр ногдох зүйл

6.1.Дор дурдсан зориулалтаар ашигласан ус, рашаан тэдгээрийн орчинд төлбөр ногдуулна:

- 6.1.1.хүн амын унд, ахуйн болон үйлдвэрлэл, үйлчилгээний зориулалтаар ашигласан ус;
- 6.1.2.уул уурхайн үйлдвэрлэлийн зориулалтаар ашигласан ус;
- 6.1.3.эмчилгээ, сувилгаа, халаалт болон үйлдвэрлэл, үйлчилгээний зориулалтаар ашигласан рашаан;
- 6.1.4.эрчим хүч үйлдвэрлэх, тээвэр хийх болон усны амьтан, ургамал өсгөн үржүүлэх зэрэг үйлдвэрлэл, үйлчилгээний зориулалтаар ашигласан ус, рашааны орчин.

7 дугаар зүйл. Ойн нөөц ашигласны төлбөр ногдох зүйл

7.1.Аливаа зориулалтаар ойгоос бэлтгэж ашигласан бүх төрлийн хэрэглээний мод, түлээнд төлбөр ногдуулна.

7.2.Ойн дагалт баялгийн нөөц самар, мөөг, давирхай, шилмүүс, мөчир, үр, хусны шүүсэнд төлбөр ногдуулна.

8 дугаар зүйл. Ан амьтны нөөц ашигласны төлбөр ногдох зүйл

8.1.Төлбөр ногдох зүйл нь дор дурдсан зориулалтаар ашигласан ан амьтан байна:

- 8.1.1.ахуйн зориулалтаар агнасан, барьсан;
- 8.1.2.үйлдвэрлэлийн зориулалтаар агнасан, барьсан;
- 8.1.3.тусгай зориулалтаар агнасан, барьсан /соёл, шинжлэх ухаан, тусгай төлбөртэй/.

ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ ТӨЛБӨР ТООЦОХ ҮЗҮҮЛЭЛТ, ТЭДГЭЭРИЙГ ТОДОРХОЙЛОХ

9 дүгээр зүйл. Байгалийн ургамлын нөөц ашигласны төлбөр тооцох үзүүлэлт

9.1.Байгалийн ургамлын нөөц ашигласны төлбөр тооцох үзүүлэлтийг ургамлын тухайн үеийн жинг килограммаар илэрхийлсэн нэгж дэх тухайн зүйл ургамлын тоо, хэмжээг тооцоолсон экологи-эдийн засгийн үнэлгээний хувиар тооцно.

10 дугаар зүйл. Ус, рашааны нөөц ашигласны төлбөр тооцох үзүүлэлт

10.1.Усны нөөц ашигласны төлбөр тооцох үзүүлэлтийг дараах байдлаар тодорхойлно:

- 10.1.1.усан цахилгаан станц, усан замын тээвэр, усны амьтан, ургамал өсгөн үржүүлэх, аялал зугаалга, биеийн тамир зэрэг үйлдвэрлэл, үйлчилгээний зориулалтаар ус, усан орчин ашигласан тохиолдолд тухайн үйлдвэрлэл, үйлчилгээний борлуулалтын орлогын дүнгээс;

10.1.2.хүн амын унд, ахуйн болон иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, аж ахуйн зориулалтаар ашигласан усыг шоо метрээр;

10.1.3.уул уурхайн үйлдвэрлэлийн зориулалтаар ашигласан усыг шоо метрээр.

10.2.Рашаан ашигласны төлбөр тооцох үзүүлэлтийг дараах байдлаар тодорхойлно:

10.2.1.эмчилгээ, сувилгааны зориулалтаар рашаан ашигласны төлбөрийг эмчлэн сувилуулсан хүн-хоногийн тоогоор;

10.2.2.үйлдвэрлэл, үйлчилгээний зориулалтаар рашаан ашигласны төлбөрийг шоо метрээр.

11 дүгээр зүйл. Ойн нөөц ашигласны төлбөр тооцох үзүүлэлт

11.1.Ойгоос хэрэглээний мод, түлээ бэлтгэж ашигласны төлбөрийг дор дурдсан үзүүлэлтээр тооцно:

11.1.1.ургаа мод огтолж, түүний үндсэн хэсгээс бэлтгэсэн хэрэглээний мод, түлээг нягт шоо метрээр, үзүүр, мөчрийг сийрэг шоо метрээр;

11.1.2.ойгоос хожуул, унанги, үзүүр, мөчир, гишүүг цэвэрлэж түлээ бэлтгэхэд сийрэг шоо метрээр.

11.2.Ойн дагалт баялгийн нөөцийг бэлтгэхэд хусны шүүсийг литрээр, бусад ойн дагалт баялгийн нөөцийг килограммаар тооцно.

12 дугаар зүйл. Ан амьтны нөөц ашигласны төлбөр тооцох үзүүлэлт

12.1.Ан амьтны нөөц ашигласны төлбөрийг дараах үзүүлэлтээр тооцно:

12.1.1.үйлдвэрлэл, соёл, шинжлэх ухааны зориулалтаар барьсан загасны төлбөрийг килограммаар;

12.1.2.ахуйн зориулалтаар шувуу агнах, загас барих иргэнээс төлбөрийг агнасан, барьсан шувуу, загасны ширхгээр;

12.1.3.ахуйн зориулалтаар агнах бусад ан амьтны төлбөрийг тухайн ан амьтны толгой тутмын экологи-эдийн засгийн үнэлгээгээр;

12.1.4.ан амьтныг амьдаар нь барьж эзэмшин, гаршуулан үржүүлж, эмийн болон бусад түүхий эд бэлтгэж ашигласны төлбөрийг борлуулалтын орлогоор;

12.1.5.ан амьтныг амьдаар нь төрөөс худалдан авч өмчилсний төлбөрийг тухайн ан амьтны толгой тутмын экологи-эдийн засгийн үнэлгээгээр;

12.1.6.гадаадын иргэнд агнуулсан болон гадаад улсад амьдаар нь аливаа зориулалтаар гаргасан ан амьтны төлбөрийг тухайн ан олзворын гадаад зах зээлийн тухайн үеийн үнэ буюу эрх бүхий байгууллагаас тогтоосон жишиг үнээр.

13 дугаар зүйл. Байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээх арга хэмжээнд зарцуулах төлбөрийн орлогын хэсэг, түүний төрөл

13.1.Байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээх арга хэмжээнд зарцуулах төлбөрийн орлогын хэсэгт /цаашид “төлбөрийн орлогын хэсэг” гэх/ төсвийн жилд байгаль орчныг хамгаалах, байгалийн нөөцийг нөхөн сэргээхэд шаардагдах санхүүгийн эх үүсвэрийг бүрдүүлэх зорилгоор хуваарилсан байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн орлогын тодорхой хувьтай тэнцэх хэмжээний мөнгөн хөрөнгө багтана.

13.2.Төлбөрийн орлогын хэсгийг дор дурдсан байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн орлогоос бүрдүүлнэ:

13.2.1.байгалийн ургамлын нөөц ашигласны төлбөрийн орлого;

13.2.2.ус, рашааны нөөц ашигласны төлбөрийн орлого;

13.2.3.ойн нөөц ашигласны төлбөрийн орлого;

13.2.4.ан амьтны нөөц ашигласны төлбөрийн орлого;

13.2.5.газрын нөөцийн төлбөрийн орлого.

13.3.Ашигт малтмалын нөөц ашигласны болон байгаль орчныг бохирдуулсны төлбөрийн орлогоос байгаль орчныг хамгаалах, байгалийн нөөцийг нөхөн сэргээх арга хэмжээнд зарцуулах төлбөрийн орлогын хэсгийн хувь, хэмжээг холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу зохицуулна.

13.4.Энэ хуулийн 13.1-д заасан төлбөрийн орлогоор санхүүжүүлж хэрэгжүүлэх байгаль орчныг хамгаалах, байгалийн нөөцийг нөхөн сэргээх арга хэмжээний төлөвлөгөөг Засаг даргын өргөн мэдүүлснээр аймаг, нийслэл, сумын иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал батална.

13.5.Төлбөрийн орлогын хэсгийг бүрдүүлэх, зарцуулах, тайлагнах журмыг Засгийн газар батална.

ДӨРӨВДҮГЭЭР БҮЛЭГ ТӨЛБӨРИЙН ХУВЬ, ХЭМЖЭЭ

14 дүгээр зүйл. Байгалийн ургамлын нөөц ашигласны төлбөрийн хувь, хэмжээ

14.1.Байгалийн ургамлын нөөц ашигласны төлбөрийн хэмжээг энэ хуулийн 9 дүгээр зүйлд заасан төлбөр тооцох үзүүлэлт дэх экологи-эдийн засгийн үнэлгээний дор дурдсан хувиар тооцон төгрөгөөр тогтооно:

Төлбөр ногдох байгалийн ургамал	Төлбөр тооцох үзүүлэлт дэх экологи-эдийн засгийн үнэлгээний хувь	
	доод	дээд
1. Нэн ховор	25	30
2. Ховор	15	20
3. Элбэг	5	10

14.2.Аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлаас энэ хуулийн 14.1-д заасан төлбөрийн хэмжээний хязгаарт багтаан ургамлын нөөц, тархац, ач холбогдол, ашиглагдах эрхтний онцлог, зах зээлийн эрэлт, нийлүүлэлтийн байдлыг харгалзан ургамлын нэр төрөл тус бүрээр төлбөрийн хэмжээг тогтооно.

15 дугаар зүйл. Ус, рашааны нөөц ашигласны төлбөрийн хувь, хэмжээ

15.1.Усны нөөц ашигласны төлбөрийн хувь, хэмжээг энэ хуулийн 10.1-д заасан төлбөр тооцох үзүүлэлтийн нэгжид дараах хязгаарт багтаан тогтооно:

Төлбөр ногдох ус	Төлбөрийн хязгаар / экологи-эдийн засгийн үнэлгээний хувиар/			
	Гадаргын усанд		Газрын доорх усанд	
	доод	дээд	доод	дээд
1.Хүн амын унд, ахуйн зориулалтаар ашигласан усны шоометр тутамд	1	10	5	20
2.Хүнд үйлдвэрлэлийн зориулалтаар ашигласан усны шоометр тутамд	10	40	20	50
3.Барилга, барилгын материалын үйлдвэрлэлийн зориулалтаар ашигласан усны шоометр тутамд	10	30	20	60
4.Авто зам, засварт ашигласан усны шоометр тутамд	10	30	20	70
5.Хөнгөн үйлдвэрлэлийн зориулалтаар ашигласан усны шоометр тутамд	10	30	10	40

6.Хүнсний үйлдвэрлэлд ашигласан усны шоометр тутамд:				
а/Архи, пиво, согтууруулах ундаа	10	40	20	40
б/Ундаа, цэвэр ус	10	30	10	20
в/Талх, чихэр, нарийн боов, бусад	1	10	1	20
7.Уул уурхайн үйлдвэрлэлд ашигласан усны шоометр тутамд:				
а/ашигт малтмал олборлох, баяжуулах	10	40	20	60
б/зэсийн баяжмал, хайлуур жонш баяжуулах	10	50	20	70
в/усыг шавхан зайлуулах	10	15	15	50
г/эрэл, хайгуулын өрөмдлөг хийх	10	30	20	50
8.Эрчим хүчний үйлдвэрлэлийн зориулалтаар ашигласан усны шоометр тутамд	10	15	15	30
9.Газар тариалангийн үйлдвэрлэлд ашигласан усны шоометр тутамд	1	20	10	40
10.Ашиг олох зориулалтаар ахуйн үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхэлдэг аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэний ашигласан усны шоометр тутамд	10	30	15	50
Төлбөр ногдох ус	Үйлдвэрлэл, үйлчилгээний борлуулалтын орлогын дүнгээс тооцох төлбөрийн хязгаар /хувиар/			
	Гадаргын усанд			
	доод		дээд	
11.Усан цахилгаан станц, усан замын тээврийн үйлчилгээ эрхлэх	1		30	
12. Усны түгээмэл тархацтай амьтан, ургамал үржүүлэх зэрэг үйлдвэрлэл, аялал зугаалга, усан спортын байгууламж	1		20	

15.2.Рашаан ашигласны төлбөрийн хэмжээг энэ хуулийн 10.2-т заасан төлбөр тооцох үзүүлэлтийн нэгжид дараах хязгаарт багтаан тогтооно:

Төлбөр ногдох рашаан	Хэмжих нэгж	Төлбөрийн хязгаар /төгрөгөөр/			
		Халуун		Хүйтэн	
		доод	дээд	доод	дээд
1.Эмчилгээ, сувилгааны зориулалтаар ашиглахад	Хүн-хоног	100	500	50	400
2.Үйлдвэрлэлийн болон үйлчилгээний зориулалтаар ашиглахад	Шоо-метр	500	1500	1000	3000

15.3.Усны нөөц ашигласны төлбөрийн хувь, хэмжээг энэ хуулийн 15.1-д заасан хязгаарт багтаан Засгийн газар, рашаан ашигласны төлбөрийн хэмжээг энэ хуулийн 15.2-т заасан хязгаарт багтаан аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал тус тус тогтооно.

15.4.Халуун рашааныг үндсэн ашиглалтад нь нөлөө үзүүлэхгүйгээр халаалтын зориулалтаар ашиглавал ногдуулах төлбөрийн хэмжээг тухайн орон нутгийн халаалтын хөлсний 50 хувиар тогтооно.

15.5.Байгалийн халуун усыг халаалтын зориулалтаар ашиглавал ногдуулах төлбөрийн хэмжээг тухайн орон нутгийн халаалтын хөлсний 50 хүртэл хувиар, үйлчилгээ, аж ахуйн зориулалтаар ашиглавал ус ашигласны төлбөрийн 50 хүртэл хувиар аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал тогтоож болно.

15.6.Энэ хуулийн 15.3, 15.5-д заасан төлбөрийн хувь, хэмжээг ус, рашааны нөөц, чанар, ашиглалтын хэлбэр, зориулалтыг харгалзан тухайн газар нутгийн байгаль, цаг уурын нөхцөл, онцлогтой уялдуулан ялгавартай тогтооно.

16 дугаар зүйл. Ойн нөөц ашигласны төлбөрийн хувь, хэмжээ

16.1.Ойгоос хэрэглээний мод, түлээ бэлтгэж ашигласны төлбөрийг ойн нөөцийн экологи-эдийн засгийн үнэлгээнээс энэ хуулийн 11.1.1-д заасан хэрэглээний модонд 6.0-30.0 хувь, энэ хуулийн 11.1.2-т заасан түлээнд 2.0-10.0 хувиар тооцно.

16.2.Ойгоос хэрэглээний мод, түлээ бэлтгэж ашигласны төлбөрийн хэмжээг ойн нөөцийн экологи-эдийн засгийн үнэлгээ, бэлтгэж тээвэрлэх зай, модны төрлийг харгалзан энэ хуулийн 16.1-д заасан хязгаарт багтаан Засгийн газар ойн мужлал бүрээр ялгавартай тогтооно.

16.3.Ойгоос хэрэглээний мод, түлээ бэлтгэж ашигладаг аж ахуйн нэгж, байгууллагын мод тээврийн зайг мод бэлтгэлийн талбайгаас доод агуулах хүртэл, агуулахгүй бол тухайн аж ахуйн нэгж, байгууллагын төвлөрсөн цэг хүртэл, төвлөрсөн цэггүй бол уг мод бэлтгэсэн талбайд хамгийн ойр орших сумын буюу аймгийн төв хүртэлх зайгаар тус тус тооцно.

16.4.Аж ахуйн нэгж, байгууллага хуш модыг тусгай зөвшөөрлөөр бэлтгэх тохиолдолд түүнд тухайн ойн бүс нутагт шинэс мод бэлтгэж ашиглахад ногдуулдаг төлбөрийг 3 дахин өсгөсөнтэй тэнцүү хэмжээний төлбөр ноогдуулна.

16.5.Ойн дагалт баялгийн нөөцийг ашигласны төлбөрийн хэмжээг байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага тогтооно.

17 дугаар зүйл. Ан амьтны нөөц ашигласны төлбөрийн хувь, хэмжээ

17.1.Ан амьтны нөөц ашигласны төлбөрийн доод, дээд хязгаарыг дараах байдлаар тогтооно:

17.1.1.үйлдвэрлэл, соёл, шинжлэх ухааны зориулалтаар барьсан загасны төлбөрийг килограмм тутамд 700-1000 төгрөгөөр;

17.1.2.ахуйн, үйлдвэрлэл, соёл, шинжлэх ухааны зориулалтаар агнасан бусад ан амьтны төлбөрийг тухайн ан амьтны толгой тутмын экологи-эдийн засгийн үнэлгээний 20-40 хувиар;

17.1.3.ан амьтныг амьдаар барьж эзэмшин, гаршуулан үржүүлж эмийн болон бусад түүхий эд бэлтгэж ашигласны төлбөрийг уг түүхий эдийн борлуулалтын орлогын 10-20 хувиар;

17.1.4.ан амьтныг амьдаар нь төрөөс худалдан авч өмчилсний төлбөрийг тухайн ан амьтны толгой тутмын экологи эдийн засгийн үнэлгээний 90-100 хувиар;

17.1.5.гадаадын иргэнд агнуулсан ан амьтны нөөцийн төлбөрийг тухайн ан олзворын гадаад зах зээлийн тухайн үеийн үнэ буюу эрх бүхий байгууллагаас тогтоосон жишиг үнийн 80-90 хувиар;

17.1.6.амьдаар нь гадаад оронд гаргасан ан амьтны төлбөрийг гадаад зах зээлийн тухайн үеийн үнэ буюу эрх бүхий байгууллагаас тогтоосон жишиг үнийн 80-90 хувиар.

18 дугаар зүйл. Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн орлогоос байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээх арга хэмжээнд зарцуулах төлбөрийн хувь, хэмжээ

18.1.Энэ хуулийн 13.2-т заасан төлбөрийн орлогоос байгаль орчныг хамгаалах, байгалийн баялгийг нөхөн сэргээх арга хэмжээнд тухайн төсвийн жилд зарцуулах хувь, хэмжээний доод хязгаарыг дараах байдлаар тогтооно:

Байгалийн баялгийн нөөц ашигласны төлбөрийн орлогын төрөл	Байгаль орчныг хамгаалах, байгалийн нөөцийг нөхөн сэргээх арга хэмжээнд зарцуулах төлбөрийн орлогын хувь, хэмжээний доод хязгаар /нийт орлогын дүнгээс хувиар/
1. Байгалийн ургамлын нөөц ашигласны төлбөрийн орлого	15 хувь
2. Ан амьтны нөөц ашигласны төлбөрийн орлого	50 хувь
3. Газрын нөөцийн төлбөрийн орлого	15 хувь
4. Ойн нөөц ашигласны төлбөрийн орлого	85 хувь
5. Ус, рашааны нөөц ашигласны төлбөрийн орлого	35 хувь

/Энэ хэсэгт 2015 оны 01 дүгээр сарын 23-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан/
48.2.-/Энэ хэсгийг 2012 оны 10 дугаар сарын 25-ны өдрийн хуулиар хүчингүй болсонд тооцсон/

ТАВДУГААР БҮЛЭГ ТӨЛБӨРӨӨС ЧӨЛӨӨЛӨХ, ХӨНГӨЛӨХ

19 дүгээр зүйл. Байгалийн ургамлын нөөц ашигласны төлбөрөөс чөлөөлөх, хөнгөлөх

19.1. Дараах зориулалт, хэрэгцээгээр байгалийн ургамлын нөөц ашигласан төлбөр төлөгчийг төлбөрөөс чөлөөлнө:

19.1.1. элбэг ургамлыг ахуйн хэрэгцээнд ашигласан иргэн;

19.1.2. ховор болон элбэг ургамлыг судалгаа шинжилгээний зориулалтаар ашигласан иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага;

19.1.3. байгалийн ургамлыг хадлан бэлчээрийн зориулалтаар ашигласан иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага.

19.2. Элбэг ургамал ашигласны төлбөрийг хөнгөлж болох бөгөөд төлбөрийг хөнгөлөх нөхцөл, болзол, хувь, хэмжээг тухайн орон нутгийн нөхцөл, онцлог байдлыг харгалзан аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал тогтооно.

20 дугаар зүйл. Усны нөөц ашигласны төлбөрөөс чөлөөлөх, хөнгөлөх

20.1. Дараах зориулалтаар ус ашигласан төлбөр төлөгчийг төлбөрөөс чөлөөлнө:

20.1.1. хүн амын унд, ахуйн хэрэгцээнд болон бэлчээрийн мал, амьтан, өрхийн хүнсний ногооны талбайг услах;

20.1.2. түймэр унтраах болон байгалийн бусад гамшигтай тэмцэх;

20.1.3. усыг үйлдвэрлэлийн технологийн хэрэгцээнд эргүүлэн ашигласан.

20.2. Дараах зориулалтаар ус ашигласан төлбөр төлөгчийн төлбөрийг Засгийн газраас тогтоосон хувь, хэмжээгээр хөнгөлж болно:

20.2.1. унд, ахуйн зориулалтаар усны эрдэсжилт, хатуулгыг нь цэнгэгжүүлж зөөлрүүлэн ашигласан;

20.2.2. ан амьтан хамгаалах, өсгөн үржүүлэх, нутагшуулах болон ургамал тарьж ургуулах замаар байгалийн баялгийг нөхөн сэргээх;

20.2.3. хаягдал ус цэвэрлэж, эргүүлэн ашигласан тохиолдолд тухайн хэмжээгээр;

20.2.4. цас, бороо, үерийн усыг хуримтлуулж мал аж ахуй, газар тариалангийн зориулалтаар ашигласан.

21 дүгээр зүйл. Ойн нөөц ашигласны төлбөрөөс чөлөөлөх, хөнгөлөх

21.1.Хилийн бүсийн нутаг дэвсгэрийн байгаль хамгаалагч өөрийн албан ажлын байр барих зориулалтаар ойгоос хэрэглээний мод бэлтгэж ашигласан бол төлбөр төлөгчийг төлбөрөөс чөлөөлнө.

21.2.Иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага ойд арчилгаа хийх, хожуул, унанги, үзүүр, мөчир, гишүү бэлтгэх зэрэг ойн цэвэрлэгээний аргаар хэрэглээний мод, түлээ бэлтгэж ашиглавал төлбөрийг хөнгөлж болох бөгөөд хөнгөлөлтийн хувь, хэмжээг байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын саналыг үндэслэн Засгийн газар тогтооно.

22 дугаар зүйл. Ан амьтны нөөц ашигласны төлбөрөөс чөлөөлөх, хөнгөлөх

22.1.Төлбөрөөс дараах тохиолдолд чөлөөлнө:

22.1.1.ан амьтныг нутагшуулан үржүүлэх зориулалтаар барих;

22.1.2.халдварт өвчний голомтыг устгах зорилгоор эрүүл мэндийн болон байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын шийдвэрээр ан амьтныг мэргэжлийн байгууллагаас зохион байгуулалттай агнаж устгах;

22.1.3.мал сүргийг хамгаалах болон тодорхой нутаг дэвсгэрт тоо толгойг нь сийрэгжүүлэх зорилгоор чоно агнах;

22.1.4.сорьц, дээж авах, хэмжилт хийх, им тэмдэг тавих, бөгжлөх, судалгааны хэрэгсэл зүүх зорилгоор ан амьтныг эрдэм шинжилгээний зориулалтаар түр барих.

22.2.Тодорхой нутаг дэвсгэрт ан амьтны тоог сийрэгжүүлэх, хүйсийн харьцааг зохицуулах, заазлах зорилгоор болон соёл, шинжлэх ухааны зориулалтаар агнахад төлбөрийг 80 хувь хүртэл хөнгөлж болно.

ЗУРГАДУГААР БҮЛЭГ ТӨЛБӨР НОГДУУЛАХ, ТӨЛӨХ, ТАЙЛАГНАХ

23 дугаар зүйл. Байгалийн нөөц ашигласны төлбөр төлөх

23.1.Сум, дүүргийн Засаг дарга байгалийн нөөц ашигласны төлбөр хураах эрх бүхий албан тушаалтныг томилон ажиллуулна.

23.2.Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн орлогыг дараа сарын 10-ны өдрийн дотор орон нутгийн төсөвт төлж, төлбөрийн жилийн тайланг дараа оны 01 дүгээр сарын 10-ны өдрийн дотор харьяалагдах татварын албанд тушааж эцсийн тооцоо хийнэ.

23.3.Сум, дүүргийн Засаг даргын томилсон төлбөр хураах эрх бүхий албан тушаалтан төлбөрийг бэлнээр хураан авсан тухай бүр сум, дүүргийн төсөвт тушаана.

24 дүгээр зүйл. Төлбөрийн жилийн тайлан гаргах

24.1.Төлбөрийн жилийн тайланг дор дурдсан хугацаанд гаргана:

24.1.1.ургамал, ус, ой, ан амьтны нөөц ашигласны төлбөр хураан авах эрх бүхий албан тушаалтан төлбөрийн тайлангаа дараа оны 01 дүгээр сарын 10-ны өдрийн дотор сум, дүүргийн татварын албанд;

24.1.2.сум, дүүргийн татварын алба тайлангаа дараа оны 01 дүгээр сарын 15-ны дотор аймаг, нийслэлийн татварын албанд;

24.1.3.аймаг, нийслэлийн татварын алба тайлангаа дараа оны 02 дугаар сарын 01-ний өдрийн дотор татварын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагад;

24.1.4.татварын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага төлбөр, улсын нэгдсэн тайлангаа дараа оны 02 дугаар сарын 15-ны өдрийн дотор.

24.2.Төлбөрийн тайлангийн маягтын загварыг татварын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага батална.

ДОЛДУГААР БҮЛЭГ
ХҮЛЭЭЛГЭХ ХАРИУЦЛАГА, МАРГААН ХЯНАН ШИЙДВЭРЛЭХ

25 дугаар зүйл. Хууль тогтоомж зөрчигчид хүлээлгэх хариуцлага

25.1. Энэ хуулийн 23.3-т заасныг зөрчсөн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээргүй бол төлбөр хураах эрх бүхий албан тушаалтанд татварын байцаагч дараах захиргааны шийтгэл ногдуулна:

25.1.1. төлбөрийг аваагүй буюу дутуу авсан, төлбөрийн данс бүртгэл, баримтыг будлиантуулсан, хураан авсан төлбөрийг төсвийн орлогод тогтоосон журмын дагуу тушаагаагүй бол нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг хоёроос дөрөв дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох;

25.2. Байгаль орчныг хамгаалах, байгалийн нөөцийг нөхөн сэргээх арга хэмжээнд зарцуулахаар энэ хуулийн 18 дугаар зүйлд заасан байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн орлогын тодорхой хувь, хэмжээг бууруулсан, төлбөрийн орлогын хэсгийг өөр зориулалтаар ашигласан албан тушаалтныг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг таваас зургаа дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгож, хохирлыг нөхөн төлүүлнэ.

25.3. Энэ хуулийн холбогдох заалтыг зөрчсөн төлбөр төлөгчид Татварын ерөнхий хуульд заасны дагуу хариуцлага хүлээлгэнэ.

МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА

Д.ДЭМБЭРЭЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2010 оны 05 сарын 20 өдөр

Дугаар 24

Төрийн ордон, Улаанбаатар хот

“Ус” үндэсний хөтөлбөр батлах тухай

Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 43 дугаар зүйлийн 43.1 дэх хэсгийг үндэслэн Монгол Улсын Их Хурлаас ТОГТООХ нь:

1. Монгол Улсын Мянганы хөгжлийн зорилтод суурилсан Үндэсний хөгжлийн цогц бодлогын хүрээнд хэрэгжүүлэх “Ус” үндэсний хөтөлбөрийг хавсралтаар баталсугай.

2. “Ус” үндэсний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх төлөвлөгөөг батлан, хэрэгжилтийг зохион байгуулж, холбогдон гарах зардлыг жил бүрийн улсын эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх үндсэн чиглэл, улсын төсөвт тусгаж хэрэгжүүлэхийг Монгол Улсын Засгийн газар /С.Батболд/-т даалгасугай.

3. Энэ тогтоолын биелэлтэд хяналт тавьж ажиллахыг Байгаль орчин, хүнс, хөдөө аж ахуйн байнгын хороо /Б.Батбаяр/-нд даалгасугай.

МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА

Д.ДЭМБЭРЭЛ

“УС” ҮНДЭСНИЙ ХӨТӨЛБӨР

НЭГ. НИЙТЛЭГ ҮНДЭСЛЭЛ

1.1. Монгол Улсын усны нөөц, ашиглалтын өнөөгийн байдал

Монгол орны усны нийт нөөц сүүлийн 40 жилд хийсэн судалгааны дүнгээр 608,000 сая шоо метр ба үүнд 34,600 сая шоо метр гол, мөрөн, 500,000 сая шоо метр нуур, 62,900 сая шоо метр мөнх цас, мөсөн гол, 10,800 сая шоо метр газрын доорх усны нөөц тус тус багтана. Усны нөөцийн тархалт жигд бус, чанар, найрлага нь оршин байгаа газар нутаг, байгалийн бүс, бүслүүр, агуулж байгаа чулуулгийн тогтоц, найрлагаасаа хамаарч ихээхэн өөр өөр байдаг. Гадаргын усны нөөцийн 70 хувь нь Алтай, Хангай, Хэнтийн нуруу, Хөвсгөлийн уулс, Их Хянганы нуруу зэрэг уул нуруудын өндөрлөг хэсэгт буюу монгол орны нийт нутаг дэвсгэрийн 30 орчим хувийг эзлэх талбайд бүрэлдэн бий болдог. Бүрэлдсэн нөөц нь Хойд мөсөн далай, Номхон далай, Төв Азийн гадагш урсгалгүй ай савуудад хуваарилагдах ба тэдгээрт багтах 17 томоохон гол, мөрөн, тэдгээрийн цутгалуудыг тэжээж, ихэнх голууд нийлэн хөрш орнууд руу урсан гардаг онцлогтой.

Манай орны нийт ус ашиглалт, усны хэрэглээ жилд 500 сая шоо метр байна. Нийт хүн амын 30.5 хувь нь төвлөрсөн ус түгээгүүрийн сүлжээнээс, 35.8 хувь нь зөөврийн ус тээврийн үйлчилгээнээс, 24.6 хувь нь ус түгээх байр, худгаас, 9.1 хувь нь булаг, шанд, гол горхиноос усаа авч хэрэглэж байна. Усны хэрэглээний түвшин нь харилцан адилгүй бөгөөд хот, суурин газрын инженерийн хангамж бүхий орон сууцанд оршин суугчид хоногт дунджаар 230-350 л, хөдөө орон нутаг болон гэр хороололд оршин суугчид дунджаар 5-10 л ус хэрэглэдэг. Ус ашиглалтын хэмжээ жилээс жилд өсөн нэмэгдэх хандлагатай байгаа бөгөөд цаашид хот, суурин газрын усан хангамж, ариутгах татуургын хүртээмжийг сайжруулах, мал аж ахуйн болон газар тариалангийн тогтвортой байдлыг хангах, бэлчээр, газар тариалангийн талбайг усжуулах, хөнгөн, хүнс, уул уурхайн болон бусад үйлдвэрлэлийн салбар, сэргээгдэх эрчим хүчний салбаруудын хөгжлийг тодорхойлох үндсэн дэд бүтцийн нэг, хөгжлийн голлох хүчин зүйл болж байна.

Дэлхийн уур амьсгалын өөрчлөлтийн улмаас ууршиц буюу усан гадаргын ууршил монгол орны хэмжээнд 2020 онд 39-66 мм, 2050 онд 50-72 мм, 2080 онд 106-193 мм тус тус нэмэгдэх, агаарын температурын нэмэгдэх явцтай уялдан мөстлийн хайлалт нэмэгдэж, 50 м зузаан мөстөл 2040 оны үед, 100 м зузаан мөстөл 2050-2060 оны үед хайлж дуусч болзошгүй байна. 2007 оны бүртгэлээр гадаргын усны тоо нийт 5121 гол, горхи бүртгэгдсэнээс 887 нь, 9340 булаг, шанд бүртгэгдсэнээс 2096 нь, 3732 нуур, тойром бүртгэгдсэнээс 1166 нь ширгэсэн дүн гарсан нь ус ашиглалт ба усны хэрэглээ харьцангуй бага боловч уур амьсгалын өөрчлөлт, аж ахуйн үйл ажиллагааны нөлөөгөөр усны горим, нөөц, чанарт өөрчлөлт орж, хомсдож байгааг илэрхийлнэ.

Улсын хэмжээнд ус ашиглалт, усны хэрэглээнд тавих хяналт боловсронгуй бус, энэ талаархи эрх зүйн орчин, нэгдсэн мэдээлэл, хяналтын тогтолцоо хараахан бүрдээгүй байгаа нь ус ашиглалт, усны хэрэглээний мэдээллийг нарийвчлан гаргаж хянах, менежмент хийхэд хүндрэл учруулж байна.

1.2. “Ус” үндэсний хөтөлбөр боловсруулах шаардлага, үндэслэл

Монгол Улс усны нөөц багавтар орны тоонд багтдаг бөгөөд байгаа багахан нөөц нь нутаг дэвсгэртээ жигд бус тархсан, хяналт, менежмент сул, эрх зүйн орчин нь төдийлөн боловсронгуй бус, ус хангамжийн түвшин доогуур, ариутгах татуурга, цэвэрлэх байгууламжийн хүртээмж, хүчин чадал дорой, боловсон хүчин, хүний нөөцийн хомсдолтой орны хувьд тулгамдаад байгаа асуудлуудаа шийдвэрлэх шаардлага тулгараад байна.

Нөгөөтэйгүүр, монгол оронд нүүрлэж байгаа уур амьсгалын өөрчлөлт, хуурайшилт, түүнээс үүдсэн цөлжилт идэвхжиж хүрээгээ тэлж байгаа нөхцөлд түүний сөрөг нөлөөг зөөлрүүлэх, байгалийн нөөцийг хадгалах, амьдралын хэв маяг, аж ахуй эрхлэх оновчтой хэлбэрийг тогтоох, эдийн засгийн тогтвортой өсөлт, тухтай амьдралын хэрэгцээг хангах шаардлагатай байна. Дээр дурдсан шаардлагууд усны асуудлыг улс үндэстний ирээдүйн хөгжил, дэвшилтэй нягт уялдаатайгаар шинэлэг байдлаар авч үзэх нэг үндэслэл болно.

Мөн Улсын Их Хурлын 2008 оны 12 дугаар тогтоолоор баталсан “Монгол Улсын мянганы хөгжлийн зорилтод суурилсан Үндэсний хөгжлийн цогц бодлого”-ын Монгол Улсын хөгжлийн 5 дугаар тэргүүлэх чиглэлийн хүрээний Стратегийн зорилт 3-т “Усны нөөцийг бохирдол, хомсдолоос хамгаалах, зохистой ашиглах, хүн амыг эрүүл ахуйн шаардлагад нийцсэн усаар хангах нөхцөлийг бүрдүүлэх “Ус” үндэсний хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжүүлэх”-ээр заасан нь энэхүү хөтөлбөрийг боловсруулах гол үндэслэл болж байна. Хөтөлбөрийн зорилт, хэрэгжих үе шат, цаг хугацаа, хүрэх үр дүн, шалгуур үзүүлэлтүүдийг Үндэсний хөгжлийн цогц бодлогын хэрэгжилттэй нягт уялдаатайгаар төлөвлөсөн.

Хөтөлбөр хоёр үе шаттай хэрэгжих бөгөөд эхний буюу эрчимтэй хөгжлийн үе 2010-2015 онд, хоёр дахь буюу тогтвортой хөгжлийн үе 2016-2021 онд хэрэгжинэ.

ХОЁР. “УС” ҮНДЭСНИЙ ХӨТӨЛБӨРИЙН ЗОРИЛГО, СТРАТЕГИЙН ЗОРИЛТ

2.1. Монгол орны усны нөөцийг хомсдол, бохирдлоос хамгаалах, боломжит нөөцийг зүй зохистой ашиглан улс орны хөгжлийн түлхүүр болгох, монгол хүн эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах нөхцөлийг бүрдүүлэх төрийн бодлогыг хэрэгжүүлэхэд энэхүү хөтөлбөрийн зорилго оршино.

2.2. Хөтөлбөрийн зорилгыг доорх стратегийн зорилтуудаар дамжуулан хэрэгжүүлнэ:

2.2.1. монгол орны усны нөөцийг хамгаалан түүний бүрэлдэн тогтох, цэвэр ариун чанараа хадгалах, байгалийн аясаар сэргэх бүхий л боломжийг хангах;

2.2.2. нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд усны нөөц, чанарын хяналт-шинжилгээний байнгын, тасралтгүй, шинэ дэвшилтэт технологид суурилсан сүлжээ байгуулан ажиллуулж мэдээлэл, удирдлагын шуурхай байдлыг хангах;

2.2.3. усны нөөцийн хуримтлалыг бий болгох, хүн амыг эрүүл ахуйн стандартын шаардлагад нийцсэн усаар хангаж, үйлдвэрлэл, хөдөө аж ахуйн ус хангамжийг сайжруулан тогтвортой хөгжлийг тэтгэх үндсэн нөхцөл бий болгох;

2.2.4. усны нөөцийг зүй зохистой ашиглах, хэмнэх, хаягдал бохир усыг эргүүлэн ашиглах, цэвэрлэх дэвшилтэт технологи нэвтрүүлэх, үерийн аюулаас сэргийлэх цогц арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх, үүнд чиглэсэн аливаа үйл ажиллагаа, санал санаачилгыг хууль тогтоомжийн хүрээнд дэмжих;

2.2.5.усны нөөц, ашиглалтын менежментийг боловсронгуй болгож ус ашиглалтын олон талт харилцааг зохицуулах эрх зүйн орчин, удирдлага, зохион байгуулалтыг боловсронгуй болгох, боловсон хүчнийг чадавхижуулах;

2.2.6.усны нөөцийг хамгаалах, зүй зохистой ашиглах шинжлэх ухааны мэдээлэл, дэвшилтэт арга, технологийг уламжлалт зан үйл, ёс суртахууны хэм хэмжээгээр баяжуулан өсвөр, залуу үе, нийт иргэдэд сурталчлан түгээн дэлгэрүүлж, нийтийн үйл хэрэг болгох.

ГУРАВ. “УС” ҮНДЭСНИЙ ХӨТӨЛБӨРИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ЧИГЛЭЛ, АРГА ХЭМЖЭЭ

3.1.Монгол орны усны нөөцийг хамгаалан түүний бүрэлдэн тогтох, цэвэр ариун чанараа хадгалах, байгалийн аясаар сэргэх бүхий л боломжийг хангах зорилтын хүрээнд дараахь арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ:

Эхний үе шатанд (2010-2015 он):

Гол, мөрний урсац бүрэлдэх эхийг хамгаалах, нөхөн сэргээх чиглэлээр:

3.1.1.монгол орны гадаргын усны нөөцийн 70 хувь бүрдэх сав газрын эхэд хамаарах хэсгийг улсын болон орон нутгийн хамгаалалтад авч ой, ургамлан нөмрөгийг нөхөн сэргээх ажлыг хийх, түймэр, хортон шавьжаас хамгаалах арга хэмжээ авах;

3.1.2.унах хур тунадасны хэмжээг нэмэгдүүлэх зорилгоор Алтай, Хангай, Хэнтийн нурууд, түүний салбар уулсад газрын генератор суурилуулах;

Ус хангамжийн эх үүсвэрийг хамгаалах чиглэлээр:

3.1.3.усны сан бүхий газрын онцгой болон энгийн хамгаалалтын бүс, ус хангамжийн эх үүсвэрийн эрүүл ахуйн бүсийг тогтоож, дэглэмийг мөрдүүлэх;

3.1.4.ус хангамжийн эх үүсвэрийн өнөөгийн байдалд үзлэг хийж, түүний эрүүл ахуйн бүс болон тэжээгдлийн мужийг шинэчлэн тогтоож, орон нутгийн хамгаалалтад авах, мөрдөх дэглэмийг тодорхойлон хэрэгжүүлж эхлэх;

3.1.5.ус хангамжийн эх үүсвэрийн эрүүл ахуйн бүс болон тэжээгдлийн мужид явуулж байгаа болон явуулахаар төлөвлөж байгаа усны нөөц, чанар, нөхөн сэлбэлт, цэвэршилтэд сөрөг нөлөө үзүүлж байгаа үйл ажиллагааг үе шаттай зогсоох арга хэмжээг эхний ээлжинд нийслэл, цаашид аймгийн төв, сум, суурин газруудад хэрэгжүүлэх;

3.1.6.булаг, шандны эхийг хамгаалах ажлыг үргэлжлүүлэн хийж, жилд 140-өөс доошгүй (тухайн аймаг дахь булаг, шандны тооноос хамааран 1-8) булаг, шандны эхийг тохижуулж хамгаалах ажлыг хийх.

Хоёр дахь үе шатанд (2016-2021 он):

3.1.7.гол, мөрний урсац бүрэлдэх эхийн 80 хувьд хамаарах газрын хилийг нарийвчлан тогтоож улсын болон орон нутгийн хамгаалалтад авна. Энэ хэсэгт явагдаж байгаа болон явуулахаар төлөвлөж байгаа сөрөг нөлөө бүхий аливаа үйл ажиллагааг багасгаж, зогсоох арга хэмжээг авах;

3.1.8.цаг агаарт зориудаар нөлөөлж хур тунадас нэмэгдүүлэх арга хэмжээ оновчтой, үр өгөөжтэй нь тогтоогдвол Хангай, Хэнтийн нуруунд газрын генераторыг нэмж суурилуулах;

3.1.9.булаг, шандны эхийг тохижуулж, хамгаалах ажлыг үргэлжлүүлэх;

3.1.10.усны сан бүхий газрын онцгой болон энгийн хамгаалалттай бүс, ус хангамжийн эх үүсвэрийн эрүүл ахуйн бүсийн дэглэмийг мөрдүүлж хэвшүүлэх.

3.2.Нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд усны нөөц, чанарын хяналт-шинжилгээний байнгын, тасралтгүй, шинэ дэвшилтэт технологид суурилсан сүлжээ байгуулан ажиллуулж мэдээлэл, удирдлагын шуурхай байдлыг хангах зорилтын хүрээнд дараахь арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ:

Эхний үе шатанд (2010-2015 он):

Усны нөөц, чанарын хяналт-шинжилгээний сүлжээг өргөжүүлэх, боловсронгуй болгох чиглэлээр:

3.2.1.усны нөөц, чанарын хяналт-шинжилгээний иж бүрэн хөтөлбөр боловсруулан баталж хэрэгжүүлэх;

3.2.2.монгол орны ус, цаг уур, орчны хяналт-шинжилгээний улсын сүлжээнд техник, технологийн шинэчлэл хийж аюулт үзэгдэл болон гамшгаас урьдчилан сэргийлэх чадавхийг дээшлүүлэх;

3.2.3.газар доорх усны хяналт-шинжилгээний улсын сүлжээг шинээр байгуулж, уул уурхайн хяналтын цооногууд, нийслэл, аймгийн төвийн ус хангамжийн эх үүсвэрийн дэвсгэр талбайг хамарсан хяналт-шинжилгээний цооногуудыг өрөмдөж тоноглон улсын сүлжээнд холбох;

3.2.4.олон жилийн цэвдэг үргэлжилсэн тархацтай бүсэд цэвдэг судлалын өртөө байгуулж цэвдгийн хяналт-шинжилгээний сүлжээг бүрдүүлэх;

3.2.5.гадаргын усны хяналт-шинжилгээний сүлжээг өргөжүүлж, Алтайн нурууны нуур судлалын өртөөг Увс аймгийн Улаангом суманд, мөстөл судлалын өртөөг Баян-Өлгий аймагт байгуулах;

3.2.6.гадаргын болон газар доорх усны хяналт-шинжилгээний хэмжилтийн багаж төхөөрөмжийг шинэчилж автомат хэмжигч байрлуулах, орчин үеийн холбооны системийг ашиглан мэдээлэл, өгөгдлийг шуурхай дамжуулах технологид шилжүүлэх;

3.2.7.усны шинжилгээний лабораторийн гүйцэтгэлийн чадварыг сайжруулж, орчин үеийн өндөр мэдрэмтгий аналитик багаж төхөөрөмжөөр тоноглон усны чанарын төлөв байдал, бохирдлын талаархи дэлгэрэнгүй мэдээллээр хэрэглэгчдийг хангах;

Хилийн усны харилцааг өргөжүүлж, хяналт-шинжилгээний сүлжээг байгуулах чиглэлээр:

3.2.8.хилийн усыг хамгаалах, зүй зохистой ашиглах, мэдээлэл солилцох талаар хөрш орнуудтай харилцан эрх тэгш, үр ашигтай хамтын ажиллагааны зарчимд тулгуурлан гэрээ хэлэлцээр байгуулж, хэрэгжилтийг хангаж ажиллах;

3.2.9.хилийн усны хяналт-шинжилгээг тогтоосон үзүүлэлтүүдээр тогтмол, горимын дагуу явуулж, холбогдох мэдээллийг төвд шуурхай дамжуулах, солилцох боломжоор хангах;

Усны экосистемийн хяналт-шинжилгээг бий болгох, хөгжүүлэх чиглэлээр:

3.2.10.томоохон голуудын сав газрын усны экосистемийн биологийн төлөв байдлын индексийг олон улсын стандартын дагуу боловсруулан гаргаж, сав газрын ашиглалт, уур амьсгалын өөрчлөлтийн улмаас усны экосистемд үзүүлж байгаа нөлөөллийг тогтоож, хянах үзүүлэлтийг тодорхойлох;

3.2.11.улсын хэмжээний усны мэдээллийн сангийн бүтэц, мэдээлэл боловсруулах, дамжуулах хүчин чадлыг нэмэгдүүлж, программ хангамж, үйл ажиллагааг боловсронгуй болгон орчин үеийн мэдээллийн технологийн дэвшил, ололтыг нэвтрүүлж, усны нөөц, чанар, ашиглалт, хувьсал өөрчлөлтийг нарийвчлан тогтоох боломжтой болгох;

Хоёр дахь үе шатанд (2016-2021 он):

3.2.12.гадаргын усны хяналт-шинжилгээний сүлжээг 60 харуулаар өргөжүүлж, хээрийн бүсийн нуур судлалын өртөөг Баянхонгор, Дорнод аймагт байгуулах;

3.2.13.хувийн хөрөнгөөр болон гадаад, дотоодын төсөл, хөтөлбөр, эрдэм шинжилгээ, судалгааны зориулалтаар өрөмдсөн цооногуудаас хяналт-шинжилгээний сүлжээний шалгуур, шаардлагад нийцсэн 200-гаас доошгүй хэмжилтийн цэг, цооногийг хэмжилтийн багаж төхөөрөмжөөр тоноглон, ажиллах боловсон хүчнээр хангаж улсын нэгдсэн сүлжээнд холбох;

3.2.14.монгол орны гадаргын болон газар доорх усны хяналт-шинжилгээний сүлжээг байнгын, тасралтгүй мэдээлэл, удирдлагын хамгийн сүүлийн үеийн системд суурилсан сүлжээ болгон өөрчлөх;

3.2.15.улсын нийт нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд сүлжээ байгуулах ажлын хүрээнд региональ гидрогеологийн үндсэн тогтоцын онцлогт тулгуурлан 40 м хүртэл гүнтэй 150 цооног өрөмдөж тоноглон, мэдээллийг улсын усны мэдээллийн санд оруулах.

3.3.Усны нөөцийн хуримтлалыг бий болгох, хүн амыг эрүүл ахуйн стандартын шаардлагад нийцсэн усаар хангаж, үйлдвэрлэл, хөдөө аж ахуйн ус хангамжийг сайжруулан тогтвортой хөгжлийг тэтгэх үндсэн нөхцөл бий болгох зорилтын хүрээнд дараахь арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ:

Эхний үе шатанд (2010-2015 он):

Усны нөөцийн хуримтлал бий болгож, ашиглах чиглэлээр:

3.3.1.уур амьсгалын өөрчлөлтийн сөрөг нөлөөллийг бууруулахад чиглэсэн усны нөөцийг хуримтлуулах усан сан, усан цахилгаан станцыг Ховд гол, түүний цутгал голуудын сав, хойт мөсөн далайн ай сав болон мөстөл, мөсөн голын доод талд байгуулах замаар 70,000-80,000 сая шоо метр тогтонги усны нөөцийг өндөр уулын бүсэд бүрдүүлж, ашиглах зураг төслийг боловсруулах;

3.3.2.Орхон, Сэлэнгэ, Хэрлэн, Туул, Ховд, Булган, Халх, Онон, Эг, Хархираа, Түргэн, Шишхэд, Ерөө, Хараа, Тамир, Богдын голууд дээр урсацын тохируулга хийх, усан сан байгуулах, шилжүүлэн ашиглах боломжийн талаар судалгааг хийж, боломжтой газруудад зураг төсөл зохиох, барьж байгуулах ажлуудыг эхлүүлэх;

Газар доорх усны эрэл хайгуул, судалгааны ажлыг эрчимжүүлэх чиглэлээр:

3.3.3.хот, суурин газрын хүн амын ус хангамжийн эх үүсвэрийн хайгуул, судалгааны ажлыг эрчимжүүлж, сумын төвүүдийн ус хангамжийн эх үүсвэрийн эрэл, хайгуулын ажлыг хийж, эх үүсвэрүүдийг тогтоон нөөцийг тодорхойлох;

3.3.4.томоохон төслүүд хэрэгжих эдийн засгийн хөгжлийн бүс нутгуудад газар доорх усны эх үүсвэрийн эрэл, хайгуул явуулж, ус хангамжийн эх үүсвэрүүдийг тогтоон, нөөцийг тодорхойлох;

3.3.5.судлагдаагүй зарим халуун рашааны ордуудад гидрогеологийн болон бальнеологийн судалгааны ажлыг хийх;

3.3.6.монгол орны рашааны ордуудын гидрогеологи болон гидробиологи, бальнеологийн судалгааны ажлыг идэвхжүүлж, рашааны нэгдсэн каталоги, мэдээллийн санг бий болгох;

3.3.7.геотермийн судалгааг хийж газрын гүний халуун усны эрчим хүчийг ашиглах боломжийг судлах;

Усалгаатай газар тариалангийн хэмжээг нэмэгдүүлэх чиглэлээр:

3.3.8.усалгаатай газар тариалангийн хэмжээг нэмэгдүүлэх зорилгоор 25.0 сая шоо метрээс багагүй эзэлхүүнтэй усан сан байгуулж жилд 10 000 га-аас доошгүй тариалангийн талбайг усжуулах;

3.3.9.хуучин ашиглагдаж байсан услалтын системүүдийг шинэчлэх, сэргээн засварлах, усны системийн толгойн барилга байгууламжийг шинээр байгуулах арга хэмжээ авч, нийт 6500 га талбайг усжуулах, усыг хэмнэлттэй, үр ашигтай ашиглах системийг нэвтрүүлэх;

3.3.10.усалгаатай газар тариаланг өргөжүүлэхэд шаардлагатай цас, борооны усыг хуримтлуулах хөв цөөрөм, усан санг нэмэгдүүлэх;

Хот, суурины хүн амын усан хангамжийг сайжруулах чиглэлээр:

3.3.11.Улаанбаатар хотын ус хангамжийн шинэ эх үүсвэр, Биокомбинат, Нисэх, Яармагийн хороолол болон Эрдэнэт, Дархан, Зуунмод, Сүхбаатар, Арвайхээр хотууд, Дархан-Уул аймгийн Шарын гол, Өвөрхангай аймгийн Хархорин, Дорноговь аймгийн Замын-Үүд сумын ус хангамжийн шинэ эх үүсвэрүүдийн барилга байгууламжийг барьж ашиглалтад оруулах, технологийн тоног төхөөрөмжийг суурилуулах, шинэчлэх, өргөтгөх ажлыг хийж, хяналт удирдлагын нэгдсэн сүлжээг нэвтрүүлж, тоолууржуулах;

3.3.12.Улаанбаатар хот, аймгийн төвүүдийн орон сууцны шинэ хорооллуудын инженерийн шугам сүлжээний өргөтгөл, шинэчлэлтийг хийх;

3.3.13.Улаанбаатар хот, аймгийн төвүүдийн гэр хороололд ус түгээх байруудыг барьж, төвлөрсөн сүлжээнд холбох замаар үйлчилгээний хүрээг нягтруулах;

3.3.14.орон нутгийн сум, суурин газруудын эмнэлэг, цэцэрлэг, сургууль болон нийтийн үйлчилгээний газруудын ус хангамж, ариутгах татуургын нэгдсэн болон хэсгийн системд холбох ажлыг эрчимжүүлж, жил бүр аймаг тус бүрийн 2-3 сумын сургууль, цэцэрлэг, эмнэлгийн болон нийтийн ахуйн үйлчилгээний байгууллагын ус хангамж, ариутгах татуургын системийг шинээр тавьж, шинэчилж ашиглалтад оруулах;

3.3.15.хилийн харуул, анги, заставын ус хангамжийн эх үүсвэрүүдийг шинэчлэн тогтоож, усны чанарыг сайжруулах арга хэмжээ авах;

3.3.16.батлан хамгаалах салбарын анги, нэгтгэлийн ус хангамжийг сайжруулах, усны чанарыг дээшлүүлэх арга хэмжээг салбарын бодлого, төлөвлөлт, захиалгыг үндэслэн хэрэгжүүлэх;

Хөдөө аж ахуй, үйлдвэрлэлийн усан хангамжийг сайжруулах чиглэлээр:

3.3.17.хөдөөгийн хүн ам, мал аж ахуйн ус хангамжийг нэмэгдүүлэх, бэлчээрийг усжуулах арга хэмжээг тасралтгүй явуулж, орон нутгийн засаг захиргааны байгууллага, бэлчээр ашиглагч, фермерийн аж ахуй, хөдөө аж ахуйн салбарын бодлого, төлөвлөлттэй уялдуулан жилд 800-1000 худгийг шинээр гаргаж, сэргээн засварлах;

3.3.18.Шивээ-Овоо, Таван толгойн нүүрсний орд болон Улаанбаатар хотод барихаар төлөвлөж байгаа дулааны цахилгаан станц, Чойр, Нялгын нүүрс боловсруулах үйлдвэр зэрэг уул уурхайн болон хөнгөн, хүнс, барилгын материалын үйлдвэрүүдийн ус хангамжийн эх үүсвэрийн эрэл, хайгуулын ажлыг тухайн төслийг хэрэгжүүлэгч аж ахуйн нэгжүүдтэй хамтран хийх;

Усны эрчим хүчийг ашиглах чиглэлээр:

3.3.19.монгол орны гол, мөрний эрчим хүчний нөөц, сэргээгдэх эрчим хүчний хөгжлийн төлөвлөлт, эрчим хүчний хэрэглээний эрэлт, шаардлага, салбарын нэгдсэн бодлого, төлөвлөлтийг Тайшир, Дөргөний усан цахилгаан станцын сургамж, туршлага,

ашиглалтын үеийн хүндрэлүүдтэй уялдуулан дахин сайжруулах арга хэмжээг авах;

3.3.20.Чаргайтын 58 МВт, Эрдэнэбүрэнгийн 65 МВт усан цахилгаан станцын техник, эдийн засгийн үндэслэлийг хянан үзэж, боломжтой тохиолдолд бусад усан цогцолборуудтай уялдуулж гүйцэтгэх;

3.3.21.уул уурхай, хүнд үйлдвэр, дулааны станц зэрэг томоохон ус хэрэглэгчид болон бүх хэрэглэгчдийн ус хэрэглээний норм, нормчлолын стандартыг орчин үеийн техник, технологийн дэвшлийг ашиглах, түргэн нэвтрүүлэхэд түлхэц өгөх байдлаар шинэчлэн тогтоох, мөрдөх, хяналт тавих.

Хоёр дахь үе шатанд (2016-2021 он):

Усны нөөцийн хуримтлал бий болгож ашиглах чиглэлээр:

3.3.22.уур амьсгалын өөрчлөлтийн нөлөөллийг бууруулахад чиглэсэн усны нөөцийг хуримтлуулах усан сан, усан цахилгаан станцуудыг Ховд гол, түүний цутгал голуудын сав, Хойд мөсөн далайн ай сав болон мөстөл, мөсөн голын доод талд байгуулах замаар 70,000-80,000 сая шоо метр тогтонги усны нөөцийг өндөр уулын бүсэд бүрдүүлж ашиглах;

Газар доорх усны эрэл хайгуул, судалгааны ажлыг эрчимжүүлэх чиглэлээр:

3.3.23.хүн ам төвлөрөн суурьшсан бүс нутаг, хот, суурины ус хангамжийн эх үүсвэрийн эрэл, хайгуулын судалгааг улсын болон бүс нутгийн хөгжлийн төлөвлөлт, эрэлт хэрэгцээ, захиалгад үндэслэн хийж, газрын доорх усны ашиглах боломжит нөөцийг тогтоох ажлыг үргэлжлүүлэх;

3.3.24.рашааны ордуудад гидрогеологийн судалгаа хийж рашааны ордын нөөцийг тогтоох ажлыг үргэлжлүүлэх;

3.3.25.геотермийн суурь судалгаа болон газрын гүний халуун усны эрчим хүчийг ашиглах боломжтой газруудад ашиглалтыг эхлүүлэх;

3.3.26.монгол орны нутаг дэвсгэрт хөв, цөөрөм байгуулж ашиглах боломжийн талаархи хайгуул, судалгааны үр дүн, орон нутгийн эрэлт хэрэгцээ, захиалга дээр үндэслэн 130-аас доошгүй газарт хөв, цөөрөм байгуулж ашиглах;

3.3.27.говийн бүсийн нутаг дэвсгэрийн газар доорх ус хуримтлагдах геологи-гидрогеологийн тааламжтай нөхцөл бүхий бүс нутгуудад 1:100000 масштабтай гидрогеологийн эрэл, зураглалын ажлыг хийх;

3.3.28.Улаанбаатар хот болон аймгийн төвүүдийн ус хангамжийн шинэ эх үүсвэрийн барилга байгууламж болон цэвэр усны шугам хоолойг өргөтгөх, шинэчлэх, хяналт удирдлагын компьютерийн нэгдсэн сүлжээг нэвтрүүлж тоолууржуулах ажлыг эрчимтэй хийж дуусгах;

3.3.29.Улаанбаатар хот болон Алтай, Чойр, Даланзадгад, Улаангом, Ховд, Хөтөл зэрэг хот, суурин газруудад цэвэр усны шугам хоолойн барилга угсралтын ажлыг хийж, өргөтгөл, шинэчлэлтийн ажлыг үргэлжлүүлэх;

3.3.30.Оюу толгойн болон Таван толгойн ордыг дагалдан баригдах хот, тосгоны ус хангамж, ариутгах татуургын барилга байгууламжийн техник, эдийн засгийн судалгаа, эхний ээлжийн барилга угсралтын ажлыг хийх;

3.3.31.бүлэг суурингийн төвийн ус хангамж, ариутгах татуургын барилга байгууламжийн техник, эдийн засгийн судалгааг хийх, үе шаттай хэрэгжүүлэх;

3.3.32.Сэлэнгэ мөрний 300 МВт, Эгийн голын 220 МВт, Орхон голын 100 МВт-ын усан цахилгаан станцын техник, эдийн засгийн үндэслэлийг боловсруулж, барилгын ажлыг эхлүүлэх боломжийг судалж шийдвэрлэх.

3.4.Усны нөөцийг зүй зохистой ашиглах, хэмнэх, хаягдал бохир усыг эргүүлэн ашиглах, цэвэрлэх дэвшилтэт технологи нэвтрүүлэх, үерийн аюулаас сэргийлэх цогц арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх, үүнд чиглэсэн аливаа үйл ажиллагаа, санал санаачилгыг хууль тогтоомжийн хүрээнд дэмжих зорилтын хүрээнд дараахь арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ:

Эхний үе шатанд (2010-2015 он):

Хаягдал бохир усны цэвэрлэгээний түвшинг дээшлүүлэх, эргүүлэн ашиглах чиглэлээр:

3.4.1.аймгийн төв, томоохон хот, суурин газрын бохир ус цэвэрлэх байгууламжид техник, технологийн шинэчлэл хийж, ашиглалтыг сайжруулан стандартын шаардлагад нийцүүлэх;

3.4.2.усыг хамгаалах, арвижуулах, хаягдал бохир усыг цэвэршүүлэн эргүүлэн ашиглах санаачилгыг урамшуулах үйл ажиллагааг хэвшил болгох;

3.4.3.Хөвсгөл, Өгий, Увс, Хяргас, Хар ус зэрэг нуур, гол, мөрний эрэг орчмын аялал жуулчлалын бааз, нийтийн үйлчилгээний газруудад бохир усыг цуглуулах, цэвэрлэх шинэ дэвшилтэт технологи бүхий бага оврын шугам сүлжээ, цэвэрлэх байгууламжуудыг нэвтрүүлэх;

3.4.4.хаягдал бохир усыг цэвэршүүлэх, эргүүлэн ашиглах аливаа үйл ажиллагаа, санал санаачилгыг хууль тогтоомжийн хүрээнд нэн тэргүүнд дэмжиж ажиллах;

3.4.5.Улаанбаатар хотын зарим хорооллын бохир ус цуглуулах коллекторыг шинээр барих, шинэ хороолол, хүн амын суурьшлын төвүүдийн коллектор салбар шугамуудыг барьж ашиглах, аймагийн төвүүдийн орон сууцны цэвэр, бохир ус, ариутгах татуургын шугам хоолойг барьж өргөтгөн шинэчлэх;

3.4.6.Улаанбаатар хотын Толгойтын цэвэрлэх байгууламжид технологийн шинэчлэлт хийж, хаягдал усыг эргүүлэн ашиглах, стандартын шаардлагад нийцтэл цэвэршүүлэх;

3.4.7.Улаанбаатар хотын дүүргүүд болон аймагийн төв, суурин газруудад цэвэрлэх байгууламжийн тоног төхөөрөмжийн шинэчлэлт хийж өргөтгөн, хүчин чадлыг нэмэгдүүлэх;

3.4.8.ус хангамж, ариутгах татуургын тусгай зориулалтын машин механизм, тоног төхөөрөмжийн парк шинэчлэлтийг шаардлагатай хот, суурин газруудад хийх;

3.4.9.ундны болон бохир усны цэвэрлэгээний хяналтын суурин болон зөөврийн лабораторийг аймагийн төвүүдэд шинээр байгуулж үйл ажиллагааг нь боловсронгуй болгох;

3.4.10.бохир усыг биологийн аргаар цэвэрлэх шинэ технологийг үе шаттай нэвтрүүлэх, органик болон эрдэс хорт бодисыг задлах нутгийн болон нутагшсан омгийн бичил биетэнг гаргах;

Усны нөөцийг зүй зохистой ашиглах, хэмнэх чиглэлээр:

3.4.11.томоохон барилга байгууламжийн дээврийг хур тунадасны ус цуглуулах боломжтойгоор хийх, барилга байгууламжийн зураг төсөлд хур борооны усыг хуримтлуулан авах бололцоотой байхаар өөрчлөлт оруулж, норм, дүрэмд тусгах, түүнийг ахуйн хэрэглээ болон ногоон байгууламжийн ус хангамжид ашиглах нөхцөлийг бүрдүүлэх;

3.4.12.шинээр төлөвлөж байгаа орон сууцны хороолол болон инженерийн хангамж бүхий барилга байгууламжийн ундны цэвэр усны шугамыг ахуйн хэрэглээний уснаас салгах, ахуйн хэрэглээний хаягдал (саарал) усыг цэвэршүүлэн бохирын систем болон ногоон байгууламжийн усалгаанд хэрэглэх инженерийн шийдлийг судлан зураг

төсөлд тусган хэрэгжүүлж, үйлдвэрийн техникийн хэрэгцээнд ундны цэвэр ус ашиглах явдлыг хязгаарлах;

Үерийн аюулаас хамгаалах чиглэлээр:

3.4.13.Улаанбаатар хот, аймгийн төвүүд болон томоохон хот, суурины үерийн хамгаалалтын төлөвлөлт, ашиглалт, бүрэн бүтэн байдал, өргөтгөлийн үйл ажиллагааг хянан үзэж, шаардлагатай өөрчлөлтийг хийж боловсронгуй болгох арга хэмжээ авах.

Хоёр дахь үе шатанд (2016-2021 он):

Хаягдал бохир усны цэвэрлэгээний түвшинг дээшлүүлэх, эргүүлэн ашиглах чиглэлээр:

3.4.14.Хөвсгөл аймгийн Мөрөн хот, Дархан хот, Улаанбаатар хотын Багануур дүүргийн цэвэрлэх байгууламжид техник, технологийн шинэчлэлт хийж хүчин чадлыг нь нэмэгдүүлэх;

3.4.15.шаардлагатай зарим аймгийн төв, хот, суурин газарт бохир усны коллекторыг шинэчлэн, Улаанбаатар хотын Багануур дүүргийн бохир усны станцад өргөтгөл хийх;

3.4.16.ус хангамж, ариутгах татуургын тусгай зориулалтын машин механизм, тоног төхөөрөмжийн парк шинэчлэлтийг аймгийн төвүүдэд хийх;

3.4.17.нийт аймгуудын төв, хотуудыг ундны болон бохир усны хяналтын системтэй болгож үйл ажиллагааг жигдрүүлэх;

3.4.18.ус хангамж, ариутгах татуургын төвлөрсөн системд холбогдоогүй айл өрх, албан газар болон аялал жуулчлалын баазуудад байгаль орчинд халгүй жорлон (био болон хуурай жорлон), хаягдал (саарал) усыг цэвэршүүлэн хэрэглэхэд хялбар дэвшилтэт технологийг нэвтрүүлж, тэдний өдөр тутмын хэрэглээнээс үүсэх хаягдал бохир усны хэмжээг багасгах.

3.5.Усны нөөц, ашиглалтын менежментийг боловсронгуй болгож ус ашиглалтын олон талт харилцааг зохицуулах эрх зүйн орчин, удирдлага зохион байгуулалтыг боловсронгуй болгох, боловсон хүчнийг чадавхижуулах зорилтын хүрээнд дараахь арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ:

Эхний үе шатанд (2010-2015 он):

Усны нөөц, ашиглалтын менежментийг боловсронгуй болгох чиглэлээр:

3.5.1.аж ахуйн үйл ажиллагааны нөлөөлөл, ачаалал ихтэй голуудын сав газрын зөвлөл, захиргаадыг байгуулан ажиллуулна. Усны нөөц болон байгалийн бусад нөөцийг зохистой ашиглах, хамгаалах цогц үйл ажиллагаатай уялдуулан менежментийн цогцолбор төлөвлөгөөг боловсруулан хэрэгжүүлэх;

3.5.2.Монгол орны усны нөөцийн нэгдсэн менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулан ус ашиглалт, хэрэглээний өндөр ачаалал бүхий голуудаас авч ашиглах усны боломжит нөөцийг тогтоож, сав газрын менежментийн төлөвлөгөөг гаргаж батлуулан хэрэгжүүлэх;

3.5.3.Монгол орны усны нөөцийн менежмент хийх нэгдсэн аргачлал боловсруулж, сав газрын менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулах нэгдсэн арга зүйг боловсруулж, мөрдөх;

Удирдлага, зохион байгуулалтыг боловсронгуй болгох, боловсон хүчнийг чадавхижуулах чиглэлээр:

3.5.4.усны салбарын үндэсний боловсон хүчний бүртгэл, судалгааг боловсронгуй болгож, хүний нөөцийн орчин үеийн менежментийг нэвтрүүлэх;

3.5.5.усны салбарын гадаад харилцааг өргөжүүлж, усны нөөц, ашиглалт, хамгаалалтын чиглэлээр олон улсын байгууллага, гадаад орнуудын санхүүжилтээр хэрэгжиж байгаа төслүүдийн үр өгөөжийг дээшлүүлэх, Засгийн газрын бодлого, хөтөлбөртэй уялдаа холбоог нь сайжруулах, усны нөөцийг хамгаалах, ус хангамжийг сайжруулах, орчны бохирдлоос сэргийлэх зэрэг тулгамдсан асуудлуудыг шийдвэрлэхэд чиглүүлж харилцан үр ашигтай хамтран ажиллах зарчмыг үндэслэл болгох, бүс нутаг, олон улсын хурал, чуулган, зөвлөлд аль болох өргөн хүрээнд оролцож, өөрийн орны байр суурийг илэрхийлэн хамтран ажиллах;

3.5.6.усны салбарын удирдлага, зохион байгуулалтыг боловсронгуй болгон орон нутагт усны албыг байгуулж, төрийн захиргааны төв болон нутгийн захиргааны байгууллагуудын чадавхийг сайжруулах;

3.5.7.усны нөөцийн менежментийг гардан хийх, төрийн өмчийн барилга байгууламжийн ашиглалт, засвар, үйлчилгээг хариуцан ажиллах төрийн өмчийн корпораци, түүний салбаруудыг төв ба орон нутагт байгуулж ажиллуулах;

Эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгох чиглэлээр:

3.5.8.усны талаархи холбогдох хуулиудыг багц байдлаар авч үзэж сав газрын нэгдсэн менежмент, усны салбарын удирдлага, зохион байгуулалтын бүтэц, байгууллагуудын үйл ажиллагааны уялдаа холбоо, ус ашигласны төлбөр, хураамж зэрэг усны салбарын олон талт харилцааг зохицуулах эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгох.

Хоёр дахь үе шатанд (2016-2021 он):

Усны нөөц, ашиглалтын менежментийг боловсронгуй болгох:

3.5.9.сав газрын нэгдсэн менежментийн зөвлөлүүдийг аж ахуйн үйл ажиллагааны ачаалал ихтэй том, дунд хэмжээний голуудад байгуулан ажиллуулна. Усны нөөцийг байгалийн бусад нөөцийг зохистой ашиглах, хамгаалах цогц үйл ажиллагаатай уялдуулан менежментийн цогцолбор төлөвлөгөөг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх;

3.5.10.сав газрын нэгдсэн менежментийг хэрэгжүүлэх иж бүрэн тогтолцоог бүрдүүлэн, үйл ажиллагааг төлөвшүүлэх;

3.5.11.усны нөөцийн нэгдсэн менежментийн тогтолцоог боловсронгуй болгож гандуу, хуурай бүс нутагт тохирсон усны менежментийн тогтолцоог бүрдүүлэх.

3.6.Усны нөөцийг хамгаалах, зүй зохистой ашиглах шинжлэх ухааны мэдээлэл, дэвшилтэт арга технологийг уламжлалт зан үйл, ёс суртахууны хэм хэмжээгээр баяжуулан өсвөр, залуу үе, нийт иргэдэд сурталчлан түгээн дэлгэрүүлж, нийтийн үйл хэрэг болгох зорилтын хүрээнд дараахь арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ:

Эхний үе шатанд (2010-2015 он):

3.6.1.нийслэл, аймгийн төв, сум, суурин, баг, хот айлын хэмжээнд ойр орчныхоо усны эхийг хамгаалах, цэвэр ариун байдлыг хангах, сөрөг нөлөөлөлд өртөхөөс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг жилд 2 удаа зохион байгуулж хэвшүүлэх;

3.6.2.усыг зүй зохистой хэрэглэх, үр ашигтай ашиглах, бохирдлыг бууруулах, цэвэршүүлэх чиглэлээр дэлхий нийтэд хэрэглэж байгаа дэвшилтэт технологийг өөрийн орны нөхцөлд нийцүүлэн нэвтрүүлэх;

3.6.3.сургуулийн өмнөх боловсролын байгууллага болон бага, дунд, ахлах, их, дээд сургуулиудад экологийн боловсролыг үр дүнтэй олгох чиглэлээр сургалтын хөтөлбөрийг боловсронгуй болгох;

3.6.4.усны салбарын мэргэжлийн сургалтын хөтөлбөр, агуулга, чанар, сургалтын орчныг сайжруулах, шинээр бий болж байгаа усны мэргэжлийн ангилал, индексүүдийг тодорхойлох, их, дээд сургууль дундын усны нөөцийн нэгдсэн менежментийн магистрын сургалтын хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжүүлэх, усны салбарын техник ажилтан, мэргэжилтэй ажилчин бэлтгэх сургалтыг эрчимжүүлэх;

3.6.5.монголын ард түмний усыг хайрлан хамгаалах, зүй зохистой ашиглах уламжлалт зан үйл, ёс суртахууны хэм хэмжээг орчин үеийн шинжлэх ухааны мэдлэг, дэвшилтэт арга, технологиор баяжуулан өсвөр, залуу үе, нийт иргэдэд сурталчлан таниулах ажлыг усны салбарын бүх шатны байгууллага, боловсрол, соёл, урлаг, хэвлэл мэдээллийн байгууллагуудтай хамтран байнга тасралтгүй явуулах;

3.6.6.дэлхийн усны өдөр болон олон улс, бүс нутгийн хэмжээнд зохион байгуулагдаж байгаа усны чиглэлийн арга хэмжээнд идэвхтэй оролцож, өөрийн орны онцлогт тохируулан зохион байгуулж, түүний үр дүнг олон нийтэд тогтмол мэдээлэх;

3.6.7.усны тахилгын уламжлалт зан үйлийг орчин үеийн соёл иргэншлийн нийтлэг хэм хэмжээ, хүсэл, сонирхолтой нийцүүлэн зохион байгуулж нийтийн хэвшил болгох;

3.6.8.усны салбарын эрдэм шинжилгээ, судалгааны ажлыг шинэ шатанд гаргаж, усыг зүй зохистой ашиглах, хэмнэх, тоолууржуулах, цэвэршүүлэх дэвшилтэт технологийг судлах, нэвтрүүлэх, усны нано бүтцэд боловсруулалт хийж ус хангамж, хэрэглээ, ашиглалтын түвшин, үр өгөөжийг эрс дээшлүүлэх, усны физик, хими, биологи, эрдсийн шинж чанар болон мэдээлэл дамжуулах, хадгалах, материал орлох, шинэ материал бий болгох шинж чанаруудад хийсэн судалгаа шинжилгээний ололт, мэдлэгийг шуурхай судлан нэвтрүүлэх ажлыг эн тэргүүний чиглэл болгон хөгжүүлэх;

3.6.9.усны салбарын шинжлэх ухааны суурь судалгааны ажлыг уур амьсгалын өөрчлөлт, түүнээс улбаалан бий болсон дэлхий нийтийг хамарсан өөрчлөлтүүд, түүний монгол орон дахь илрэл, нөлөө, өөрчлөлтийн хандлага, түүнд дасан зохицох, сөрөг нөлөөг зөөллөх, саармагжуулах арга хэмжээг тодорхойлох, усны нөөцийн бүрэлдэн бий болох үйл ажиллагааг дэмжих, хэвээр хадгалах чиглэлд түлхүү хандуулах.

Хоёр дахь үе шатанд (2016-2021он):

3.6.10.усыг хэмнэх, бохир усыг цэвэршүүлэх, эргүүлэн ашиглах технологийн бүхий л дэвшилтэт ололтуудыг судлан үзэж өөрийн орны нөхцөлд нийцүүлэн нэвтрүүлэх санал санаачилга, үйл ажиллагаанд төрийн бодлого, эрх зүйн болон эдийн засгийн дэмжлэг үзүүлэх тогтолцоог боловсронгуй болгох;

3.6.11.нийслэл, аймгийн төв болон томоохон хотуудад 20-50 км тойрогт, сум, суурин газруудад 10 км тойрогт, баг, хот айлд 5 км-ийн тойрогт орших гол, мөрөн, нуур, цөөрөм, булаг, шанд, уст цэгүүдийг ахуйн болон үйлдвэрийн хог хаягдлаас цэвэрлэх, голын гольдролыг нь сэргээх, тохижуулах, хамгаалах арга хэмжээг нийт иргэд, аж ахуйн нэгж, байгууллагуудыг оролцуулан жилд 2-оос доошгүй удаа (хавар 5 дугаар сарын 5, намар 10 дугаар сарын 15-нд) зохион байгуулж, түүнд иргэн бүр оролцдог болгож хэвшүүлэх;

3.6.12.усны салбарын шинжлэх ухааны суурь судалгааны ажлыг үргэлжлүүлж, уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицох, усны нөөцийн бүрэлдэн бий болох үйл ажиллагааг дэмжих чиглэлээр амьдралд тодорхой хэлбэрээр хэрэгжүүлэх.

ДӨРӨВ. “УС” ҮНДЭСНИЙ ХӨТӨЛБӨРИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХЭД БАРИМТЛАХ ЗАРЧИМ

4.1.“Ус” үндэсний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд дараахь зарчмыг баримтална:

4.1.1.“Ус” үндэсний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа, төлөвлөлт, удирдлага, Үндэсний хөгжлийн цогц бодлого, байгаль орчныг хамгаалах, байгалийн нөөцийг зүй зохистой ашиглахад чиглэсэн бусад хөтөлбөрүүд, эдийн засаг, нийгэм, орон нутгийн хөгжлийн бодлого, төлөвлөлттэй нягт уялдаатай харилцан зохицсон байдлаар хэрэгжүүлэх;

4.1.2.“Ус” үндэсний хөтөлбөрийн зорилго, стратегийн зорилт болон үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд иргэн, аж ахуй нэгж, байгууллага, төр, иргэний нийгмийн оролцоог дэмжиж өргөнөөр оролцох, хамтран ажиллах нөхцөлийг бүрдүүлэх;

4.1.3.монгол орны байгаль, цаг уурын онцлог, аж ахуй эрхлэх нөхцөл, хүн амын эрэлт хэрэгцээ, шаардлагыг хангасан байхад чиглэх.

ТАВ. “УС” ҮНДЭСНИЙ ХӨТӨЛБӨРИЙН УДИРДЛАГА, ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ, САНХҮҮЖИЛТ

5.1.“Ус” үндэсний хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг улсын хэмжээнд байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, Засгийн газрын гишүүн хариуцна.

5.2.“Ус” үндэсний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх ажлыг улсын хэмжээнд удирдан зохион байгуулах, салбар дундын зохицуулалтыг хийх, хяналт тавих үүрэг бүхий орон тооны бус Усны үндэсний хороо ажиллах ба түүнийг байгаль орчны асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн тэргүүлнэ. Усны үндэсний хорооны дүрмийг байгаль орчны асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.

5.3.“Ус” үндэсний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөө болон Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр, улсын эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх үндсэн чиглэлд тусгасан зорилт, арга хэмжээг усны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага холбогдох бусад талтай хамтран хэрэгжүүлж, Засгийн газар, байгаль орчны асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн бөгөөд Усны үндэсний хорооны даргад үр дүнг илтгэж байна.

5.4.Орон нутгийн түвшинд аймаг, нийслэлийн Засаг дарга, байгаль орчин, хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэр, боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, эрүүл мэнд, барилга, хот байгуулалт, нийтийн аж ахуйн асуудал эрхэлсэн байгууллага, нэгжүүдийн оролцогч талууд, мэргэжлийн байгууллагуудтай хамтран гүйцэтгэж, үр дүнг байгаль орчны асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн бөгөөд Усны үндэсний хорооны даргад тайлагнаж ажиллана.

5.5.“Ус” үндэсний хөтөлбөрийн стратегийн зорилт, арга хэмжээг Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр болон жил бүрийн улсын эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх үндсэн чиглэл, төсөвт тусган хэрэгжүүлэхээс гадна санхүүжилтийг улсын болон орон нутгийн төсөв, олон улсын байгууллага, гадаад орны Засгийн газар, гадаад, дотоодын аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэдийн хөрөнгө оруулалт, хандив, тусламж, төслийн хөрөнгөөс давхардал, хийдэл, алдагдалгүй, хэмнэлт, үр ашигтай зохион байгуулах замаар хэрэгжүүлнэ.

5.6.Засгийн газар энэхүү хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг дунд хугацааны төлөвлөлтийн үе шат бүрийн эцэст гаргаж, Үндэсний хөгжлийн цогц бодлогын хэрэгжилтийн үе шатны нэгдсэн тайланд тусган Улсын Их Хуралд тайлагнаж байх бөгөөд шаардлагатай гэж үзвэл Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлд оруулж зөвлөмж, чиглэл авна.

ЗУРГАА. "УС" ҮНДЭСНИЙ ХӨТӨЛБӨР ХЭРЭГЖҮҮЛСНЭЭР ХҮРЭХ ГОЛ ҮР ДҮН

"Ус" үндэсний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлснээр дараахь үр дүнд хүрнэ:

6.1. Монгол орны экосистем, хүн ардын ус хангамжийн эх үүсвэрийн аюулгүй байдлыг хангахад онцгой ач холбогдол бүхий гадаргын урсац бүрэлдэх эх болон ус хангамжийн эх үүсвэрүүдийг тусгай хамгаалалттай газар нутгийн сүлжээнд хамруулан хамгаалан ирээдүй хойчдоо хүлээлгэж өгөх баталгаа бий болно.

6.2. Нийслэлийн гэр хорооллын 30 мянгаас доошгүй өрхийг төвлөрсөн шугам сүлжээнд холбож, улсын хэмжээнд жилд дунджаар 10000-аас доошгүй өрхийн орон сууцны нөхцөлийг сайжруулна.

6.3. Хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэл хөгжиж, хүн амын хүнсний бүтээгдэхүүний хангамж сайжирна.

6.4. Таван толгой, Оюу толгой, Цагаан суварга, Олон овоот зэрэг өмнөд говийн бүс дэх уул уурхай, үйлдвэрлэлийн болон дэд бүтэц, байгууламжуудын ус хангамжийн эх үүсвэрийн найдвартай байдал нэмэгдэнэ.

6.5. Хот, суурин газрын хүн амын 70-аас доошгүй хувь, хөдөөгийн хүн амын 60-аас доошгүй хувийг эрүүл ахуй, стандартын шаардлагад нийцсэн усаар хангана.

6.6. Усны нөөцийн менежментийн боловсронгуй тогтолцоо бүрдэж үйл ажиллагаа нь жигдэрнэ.

ДОЛОО. "УС" ҮНДЭСНИЙ ХӨТӨЛБӨРИЙН ХЭРЭГЖИЛТИЙГ ХЯНАХ ТОГТОЛЦОО, ҮР ДҮНГ ҮНЭЛЭХ ШАЛГУУР

7.1. "Ус" үндэсний хөтөлбөрийн хэрэгжилтэд Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөл хяналт тавьж ажиллана.

7.2. Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөл "Ус" үндэсний хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн явцад үе шат бүрт хяналт, шинжилгээ хийж, ахиц дэвшил, үйл ажиллагааны үр дүнг үнэлэн дүгнэх ажлыг дараахь байдлаар зохион байгуулна:

Бодлогын баримт бичигт тусгагдсан зорилтын хэрэгжилтийн явцад хяналт-шинжилгээ хийх, үр дүнг үнэлэн дүгнэх үе шатууд:

Эхний үе шат: "Ус" үндэсний хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн эхний шатны үнэлгээ хийх (Хугацаа: 2015 оны 6 дугаар сар);

Хоёр дахь үе шат: "Ус" үндэсний хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн эцсийн шатны үнэлгээ хийх (Хугацаа: 2021 оны 6 дугаар сар).

7.3. "Ус" үндэсний хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн хяналт, шинжилгээ, үнэлгээг холбогдох төрийн захиргааны төв, нутгийн захиргааны байгууллагууд, мэргэжлийн болон судалгааны байгууллага, төрийн бус байгууллагуудын оролцоотойгоор нэгдсэн төлөвлөгөөний үндсэн дээр хийх бөгөөд шаардагдах зардлыг тухайн жилийн төсөвт тусган санхүүжүүлнэ.

7.4. "Ус" үндэсний хөтөлбөрийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд тусгасан зорилт бүрийн хэрэгжилтийн үр дүнг үнэлэх шалгуур үзүүлэлтүүдийг стратегийн зорилт тус бүрээр урьдчилан тодорхойлсон байна. Гол үндсэн шалгуур нь:

7.4.1. хамгаалалтад авсан гол, мөрний урсац бүрэлдэх эхийн талбай, ус хангамжийн эх үүсвэрүүдийн тоо болон талбай, эхийг нь хамгаалсан булаг, шанд, усны эх үүсвэрүүдийн тоо;

7.4.2. олон жилийн дунджаас нэмэгдсэн хур тунадасны хэмжээ, гадаргын ба газар

доорх усны хяналт-шинжилгээний цэгүүдийн нягтрал, мэдээллийн чанар, тасралтгүй байдал, тэдгээрээс авах мэдээллийн илтгэх чадварын өсөлт;

7.4.3.урсацын тохируулга хийгдэж бий болсон усан сангуудын тоо, багтаамж, байгуулан ашиглаж байгаа хөв, цөөрмийн тоо, эрүүл ахуй, стандартын шаардлагад нийцсэн усаар хангагдсан хүн амын тоо, түүний өсөлт;

7.4.4.ариутгах татуургын хүртээмжийн өсөлт;

7.4.5.бохир ус цэвэрлэгээний түвшин, байгальд хаях бохирдуулагч бодис болон бохир усны хэмжээний бууралт;

7.4.6.усны эрчим хүчнээс гарган авч байгаа цахилгаан эрчим хүчний өсөлт;

7.4.7.усалгаатай газар тариалангийн талбай болон нэгж талбайгаас хурааж авах ургацын өсөлт;

7.4.8.малын усалгааны цэгийн тооны өсөлт, бэлчээр ашиглалтын сайжралт;

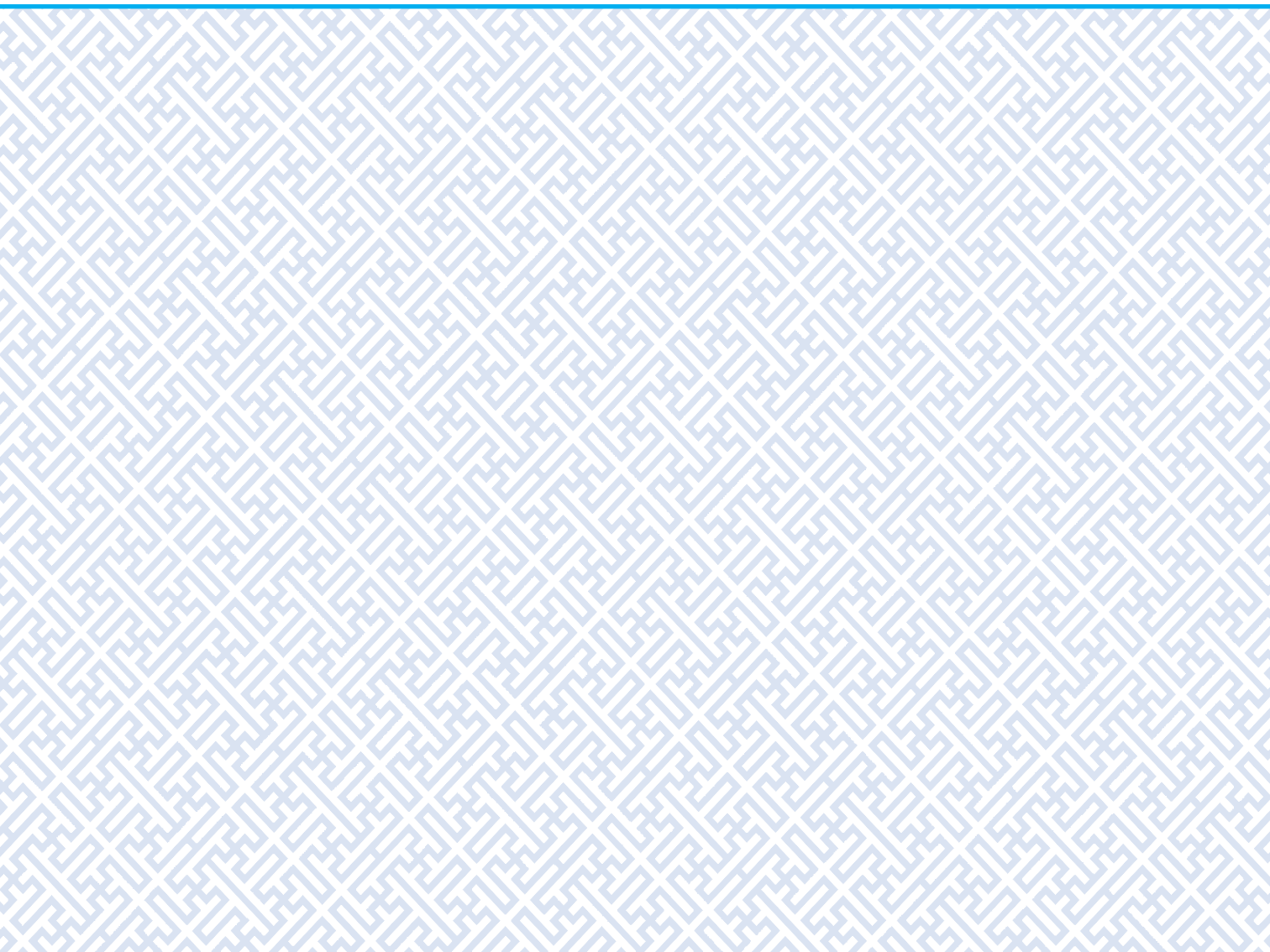
7.4.9.усны салбарын эрх зүйн орчны боловсронгуй байдал болон зөрчил, хийдэл, давхардлын бууралт;

7.4.10.усны салбарын боловсон хүчний хангамж, мэргэжлийн бэлтгэлийн дээшилсэн түвшин;

7.4.11.нэгж бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэхэд зарцуулах усны хэмжээний бууралт (усны хэмнэлт) зэрэг байна.

-----oOo-----

ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ, ШИЙДВЭР

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ

2012 оны 7 дугаар
сарын 25-ны өдөр

Дугаар 254

Улаанбаатар
хот

Сав газрын захиргааны талаар авах арга хэмжээний тухай

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 5 дахь заалт, Усны тухай хуулийн 4.10, Төсвийн тухай хуулийн 11.1.3-ыг үндэслэн Монгол Улсын Засгийн газраас ТОГТООХ нь:

1. Гол, мөрний Сав газрын захиргаадыг байгуулан ажиллуулахыг Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайд Д.Цогтбаатарт, Сав газрын захиргааны төсвийн зарлагын норм, норматив, бүтэц болон орон тооны жишиг хязгаарыг тогтоон мөрдүүлэх арга хэмжээ авахыг Сангийн сайд Д.Хаянхярваад тус тус даалгасугай.

2. Сав газрын захиргаадын үйл ажиллагаанд 2012 онд шаардагдах зардлыг Монгол Улсын төсвийн тодотголд тусгаж, цаашид жил бүрийн төсөвт тусган санхүүжүүлэх арга хэмжээ авахыг Сангийн сайд Д.Хаянхярваа, Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайд Д.Цогтбаатар нарт даалгасугай.

3. Сав газрын захиргаадыг албан контороор хангах арга хэмжээ авахыг Төрийн өмчийн хороонд даалгасугай.

Монгол Улсын Ерөнхий сайд

С.БАТБОЛД

Байгаль орчин, аялал
жуулчлалын сайд

Д.ЦОГТБААТАР

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ

2013 оны 9 дүгээр
сарын 21-ний өдөр

Дугаар 326

Улаанбаатар
хот

Усны нөөц ашигласны төлбөрийн хувь хэмжээг тогтоох, хөнгөлөх тухай

Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хуулийн 15.3, 20.2-т заасныг тус тус үндэслэн Монгол Улсын Засгийн газраас ТОГТООХ нь:

1. “Усны нөөц ашигласны төлбөрийн хувь, хэмжээ”-г 1 дүгээр, “Усны нөөц ашигласны төлбөрөөс хөнгөлөх хувь, хэмжээг”-г 2 дугаар хавсралт ёсоор тус тус баталсугай.

2. Усны нөөц ашигласны төлбөрийн хувь, хэмжээг усны сав газар тус бүрээр тогтоож мөрдүүлэхийг Байгаль орчин, ногоон хөгжлийн сайд С.Оюун Сангийн сайд Ч.Улаан нарт даалгасугай.

3. Энэ тогтоол гарсантай холбогдуулан “Ус ашигласны төлбөрийн хувь хэмжээг шинэчлэн тогтоох тухай” Засгийн газрын 2009 оны 11 дүгээр сарын 25-ны өдрийн 351 дүгээр тогтоолыг хүчингүй болсонд тооцсугай.

Монгол Улсын Ерөнхий сайд

Н.АЛТАНХУЯГ

Байгаль орчин, ногоон
хөгжлийн сайд

С.ОЮУН

Засгийн газрын 2013 оны 326 дугаар
тогтоолын 1 дүгээр хавсралт

УСНЫ НӨӨЦ АШИГЛАСНЫ ТӨЛБӨРИЙН ХУВЬ, ХЭМЖЭЭ

№	Төлбөр ногдох ус	Төлбөрийн хувь хэмжээ (экологи-эдийн засгийн үнэлгээний хувиар)	
		Гадаргын усанд	Газрын доорхи усанд
1.	Хүн амын унд, ахуйн зориулалтаар ашигласан усны шоометр тутамд		-
2.	Хүнд үйлдвэрлэлийн зориулалтаар ашигласан усны шоометр тутамд	10	20
3.	Барилга, барилгын материалын үйлдвэрлэлийн зориулалтаар ашигласан усны шоометр тутамд	10	20
4.	Авто зам, засварт ашигласан усны шоометр тутамд	10	20
5.	Хөнгөн үйлдвэрлэлийн зориулалтаар ашигласан усны шоометр тутамд	10	10
6.	Хунсний үйлдвэрлэлд ашигласан усны шоометр тутамд:		
	а) архи, пиво, согтууруулах ундаа	10	20
	б) ундаа, цэвэр ус	10	10
	в) талх, чихэр, нарийн боов, бусад	1	1
7.	Уул уурхайн үйлдвэрлэлд ашигласан усны шоометр тутамд:		
	а) ашигт малтмал олборлох, баяжуулах	10	20
	б) зэсийн баяжмал, хайлуур жонш баяжуулах	10	20
	в) усыг шавхан зайлуулах	10	15
	г) эрэл, хайгуулын өрөмдлөг хийх	10	20
8.	Эрчим хүчний үйлдвэрлэлийн зориулалтаар ашигласан усны шоометр тутамд	10	15
9.	Газар тариалангийн үйлдвэрлэлд ашигласан усны шоометр тутамд	1	10
10.	Ашиг олох зориулалтаар ахуйн үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхэлдэг аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэний ашигласан усны шоометр тутамд	10	15
Төлбөр ногдох ус		Үйлдвэрлэл, үйлчилгээний борлуулалтын орлогын дүнгээс тооцох төлбөрийн хязгаар (хувиар)	
		Гадаргын усанд	
11.	Усан цахилгаан станц, усан замын тээврийн үйлчилгээ эрхлэх	5	
12.	Усны түгээмэл тархацтай амьтан, ургамал үржүүлэх зэрэг үйлдвэрлэл, аялал зугаалга, усан спортын байгууламж	1	

Тайлбар:

1.Барилгын суурийн хөрсний усыг шавхан зайлуулсан тохиолдолд хүснэгтийн 7в-тэй адил тооцно.

2.Энэхүү хавсралтын 10-т заасан ашиг олох зориулалтаар ахуйн үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхэлдэг аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэний ашигласан усны төлбөрийг усаар хангагч байгууллага тооцож авна.

УСНЫ НӨӨЦ АШИГЛАСНЫ ТӨЛБӨРӨӨС ХӨНГӨЛӨХ ХУВЬ, ХЭМЖЭЭ

№	Ус ашиглах зориулалт	Усны нөөц ашигласны төлбөрөөс хөнгөлөх хувь	
		Усны эх үүсвэр	
		Гадаргын ус	Газрын доорхи усанд
1.	Унд, ахуйн зориулалтаар усны эрдэсжилт, хатуулгыг нь цэнгэгжүүлж зөөлрүүлэн ашигласан	100	100
2.	Ан амьтан хамгаалах, өсгөн үржүүлэх, нутагшуулах болон ургамал тарьж ургуулах замаар байгалийн баялгийг нөхөн сэргээх	99	99
3.	Хаягдал ус цэвэрлэж, эргүүлэн ашиглах тохиолдолд тухайн хэмжээгээр	эргүүлэн ашигласан хэмжээгээр	
4.	Цас, бороо, үерийн усыг хуримтлуулж мал аж ахуй, газар тариалангийн зориулалтаар ашигласан	99	-

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ

2013 оны 9 дүгээр
сарын 21-ний өдөр

Дугаар 327

Улаанбаатар
хот

Тогтоолын хавсралтад өөрчлөлт оруулах тухай

Усны тухай хуулийн 9.1.3-т заасныг үндэслэн Монгол Улсын Засгийн газраас
ТОГТООХ нь:

Засгийн газрын 2011 оны 10 дугаар сарын 26-ны өдрийн 302 дугаар тогтоолын
2 дугаар хавсралтаар баталсан “Ашиглалтын зориулалтыг тооцох итгэлцүүр”-ийг
хавсралт ёсоор өөрчлөн баталсугай.

Монгол Улсын Ерөнхий сайд

Н.АЛТАНХУЯГ

Байгаль орчин, ногоон
хөгжлийн сайд

С.ОЮУН

АШИГЛАЛТЫН ЗОРИУЛАЛТЫГ ТООЦОХ ИТГЭЛЦҮҮР

Гадаргын ус

Монгол орны усны сав газар (гадаргын ус)	Хүн амын унд, ахуйн зориулалтаар ашигласан усны шоометр тутамд	Хүнд үйлдвэрлэлийн зориулалтаар ашигласан усны шоометр тутамд	Барилта, барилгын материалын үйлдвэрлэлийн зориулалтаар ашигласан усны шоометр тутамд	Авто зам, засварт ашигласан усны шоометр тутамд	Хөнгөн үйлдвэрлэлийн зориулалтаар ашигласан усны шоометр тутамд	Хүнсний үйлдвэрлэлд ашигласан усны шоометр тутамд			Уул уурхайн үйлдвэрлэлд ашигласан усны шоометр тутамд				Ус шавхан зайлуулах	Эрчим хүчний үйлдвэрлэлийн зориулалтаар ашигласан усны шоометр тутамд	Газар тариалангийн үйлдвэрлэлд ашигласан усны шоометр тутамд	Ногоон байгууламжийн ашигласан усны шоометр тутамд	Мал аж ахуйн ашигласан усны шоометр тутамд	Бусад, ашиг олох зориулалтаар ахуйн үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхэлдэг аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэний ашигласан усны шоометр тутамд
						Архи, пиво, согтууруулах ундаа	Ундаа, цэвэр ус	Талх, чихэр, нарийн боов, бусад	Ашигт малтмал олборлох, баяжуулах	Зэсийн баяжмал, хайлуур жонш баяжуулах	Дотоодын хэрэгцээнд нийлүүлж буй нүүрсний олборлолтын шавхан зайлуулалт	Эрэл, хайгуулын өрөмдлөг хийх						
Сэлэнгэ мөрний сав газар	0.8	0.8	0.7	0.7	0.5	0.9	0.9	1	1.2	1.2	0.5	1.1	0.9	0.4		1	0.7	0.5
Хөвсгөл нуур, Эгийн голын сав газар	0.6	0.6	0.5	0.5	0.3	0.6	0.6	0.8	1	1	0.3	0.9	0.7	0.2	0.8	0.8	0.5	0.3
Шишхэд голын сав газар	0.8	0.8	0.7	0.7	0.5	0.8	0.8	1	1.2	1.2	0.5	1.1	0.9	0.4	1	1	0.7	0.5
Дэлгэрмөрөнгийн сав газар	0.8	0.8	0.7	0.7	0.5	0.8	0.8	1	1.2	1.2	0.5	1.1	0.9	0.4	1	1	0.7	0.5
Идэр голын сав газар	0.9	0.9	0.8	0.8	0.6	0.8	0.8	1.1	1.3	1.3	0.6	1.2	1	0.5	1.1	1.1	0.8	0.6
Чулуут голын сав газар	0.9	0.9	0.8	0.8	0.6	0.8	0.8	1.1	1.3	1.3	0.6	1.2	1	0.5	1.1	1.1	0.8	0.6
Хануй голын сав газар	0.8	0.6	0.5	0.5	0.4	0.8	0.8	1	1.2	1.2	0.5	1.1	0.9	0.4	1	1	0.7	0.4
Орхон голын сав газар	0.4	0.3	0.3	0.3	0.2	0.4	0.4	0.7	0.9	0.9	0.2	0.8	0.6	0.2	0.7	0.7	0.4	0.2
Туул голын сав газар	0.4	0.3	0.3	0.3	0.2	0.4	0.4	0.7	0.9	0.9	0.2	0.8	0.6	0.2	0.7	0.7	0.4	0.2
Хараа голын сав газар	0.5	0.4	0.3	0.3	0.2	0.4	0.4	0.7	0.9	0.9	0.2	0.8	0.6	0.2	0.7	0.7	0.4	0.2
Ерөө голын сав газар	0.7	0.6	0.5	0.5	0.4	0.6	0.6	0.9	1.1	1.1	0.4	1	0.8	0.3	0.9	0.9	0.6	0.4
Онон голын сав газар	0.7	0.6	0.5	0.5	0.4	0.7	0.7	0.9	1.1	1.1	0.4	1	0.8	0.3	0.9	0.9	0.6	0.4
Улз голын сав газар	0.7	0.6	0.5	0.5	0.4	0.6	0.6	0.9	1.1	1.1	0.4	1	0.8	0.3	0.9	0.9	0.6	0.4

Хэрлэн голын сав газар	0.5	0.5	0.4	0.4	0.3	0.5	0.5	0.7	0.9	0.9	0.2	0.8	0.6	0.3	0.7	0.7	0.4	0.3
Буйр нуур, Халх голын сав газар	0.5	0.4	0.3	0.3	0.2	0.4	0.4	0.7	0.9	0.9	0.2	0.8	0.6	0.2	0.7	0.7	0.4	0.2
Мэнэнгийн талын сав газар	0.8	0.8	0.7	0.7	0.5	0.8	0.8	1	1.2	1.2	0.5	1.1	0.9	0.4	1	1	0.7	0.5
Умард говийн гүвээт-Халхын дундад талын сав газар	0.6	0.6	0.5	0.5	0.4	0.7	0.7	0.8	1.2	1.2	0.3	0.9	0.7	0.2	0.8	0.8	0.5	0.4
Галба-Өөш Долоодын говийн сав газар	0.6	0.6	0.5	0.5	0.4	0.7	0.7	0.8	1.2	1.2	0.3	0.9	0.7	0.2	0.8	0.8	0.5	0.4
Онги голын сав газар	0.4	0.4	0.4	0.4	0.3	0.5	0.5	0.7	1.2	1.2	0.2	0.8	0.6	0.1	0.7	0.7	0.4	0.3
Алтайн өвөр говийн сав газар	0.7	0.7	0.6	0.6	0.5	0.7	0.7	0.9	1.2	1.2	0.4	1	0.8	0.3	0.9	0.9	0.6	0.5
Таац голын сав газар	0.7	0.7	0.6	0.6	0.5	0.7	0.7	0.9	1.2	1.2	0.4	1	0.8	0.3	0.9	0.9	0.6	0.5
Орог нуур, Түйн голын сав газар	0.7	0.6	0.5	0.5	0.4	0.7	0.7	0.9	1.2	1.2	0.4	1	0.8	0.3	0.9	0.9	0.6	0.4
Бөөнцагаан нуур, Байдраг голын сав газар	0.7	0.6	0.5	0.5	0.4	0.7	0.7	0.9	1.1	1.1	0.4	1	0.8	0.3	0.9	0.9	0.6	0.4
Хяргас нуур, Завхан голын сав газар	0.6	0.5	0.5	0.5	0.3	0.7	0.7	0.9	1	1	0.4	1	0.7	0.3	0.9	0.9	0.6	0.3
Хүйсийн говь, Цэцэг нуурын сав газар	0.7	0.7	0.6	0.6	0.4	0.7	0.7	0.9	1.2	1.2	0.4	1	0.8	0.3	0.9	0.9	0.6	0.4
Үенч Бодонч голын сав газар	1	1	1	1	0.7	0.9	0.9	1.4	1.2	1.2	0.9	1.5	1.3	0.4	1.4	1.4	1.1	0.7
Булган голын сав газар	1	1	1	1	0.7	0.9	0.9	1.4	1.2	1.2	0.9	1.5	1.3	0.4	1.4	1.4	1.1	0.7
Хар нуур, Ховд голын сав газар	0.5	0.5	0.4	0.4	0.3	0.5	0.5	0.8	0.9	0.9	0.3	0.9	0.7	0.2	0.8	0.8	0.5	0.3
Увс нуур, Тэс голын сав газар	0.7	0.7	0.6	0.6	0.4	0.8	0.8	1	0.9	0.9	0.5	1.1	0.9	0.3	1	1	0.7	0.3

Газрын доорх ус

Монгол орны усны сав газар (газрын доорх ус)	Хүн амын унд, ахуйн зориулалтаар ашигласан усны шоомтр тутамд					Хүнсний үйлдвэрлэлд ашигласан усны шоомтр тутамд			Уул уурхайн үйлдвэрлэлд ашигласан усны шоомтр тутамд				Ус шавхан зайлуулах	Эрчим хүчний үйлдвэрлэлийн зориулалтаар ашигласан усны шоомтр тутамд	Газар тариалангийн үйлдвэрлэлд ашигласан усны шоомтр тутамд	Ногоон байгууламжийн ашигласан усны шоомтр тутамд	Мал аж ахуйн ашигласан усны шоомтр тутамд	Бусад, ашиг олох зориулалтаар ахуйн үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхэлдэг аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэний ашигласан усны шоомтр тутамд
	Хүн амын унд, ахуйн зориулалтаар ашигласан усны шоомтр тутамд	Хүнд үйлдвэрлэлийн зориулалтаар ашигласан усны шоомтр тутамд	Барилга, барилгын материалын үйлдвэрлэлийн зориулалтаар ашигласан усны шоомтр тутамд	Авто зам, засварт ашигласан усны шоомтр тутамд	Хөнгөн үйлдвэрлэлийн зориулалтаар ашигласан усны шоомтр тутамд	Архи, пиво, согтууруулах ундаа	Ундаа, цэвэр ус	Талх, чихэр, нарийн боов, бусад	Ашигт малтмал олборлох, баяжуулах	Зэсийн баяжмал, хайлуур жонш баяжуулах	Дотоодын хэрэгцээнд нийлүүлж буй нүүрсний олборлолтын шавхан зайлуулалт	Эрэл, хайгуулын өрөмдлөг хийх						
Сэлэнгэ мөрний сав газар	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	1.1	1.2	1.2	0.3	1.3	1.2	0.1	0.2	0.18	0.7	0.13
Хөвсгөл нуур, Эгийн голын сав газар	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	2.2	2.2	2	0.5	2.7	2	0.3	0.6	0.5	0.9	0.4
Шишхэд голын сав газар	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	2.4	2.4	2.2	0.5	2.9	2.2	0.3	0.6	0.5	0.9	0.4
Дэлгэрмөрөнгийн сав газар	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	2.2	2.2	2	0.5	2.7	2	0.3	0.6	0.5	0.9	0.4
Идэр голын сав газар	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	2.2	2.2	2	0.5	2.7	2	0.3	0.6	0.5	0.9	0.4
Чулуут голын сав газар	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	2.2	2.2	2	0.5	2.7	2	0.3	0.6	0.5	0.9	0.4
Хануй голын сав газар	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	1.6	1.6	1.4	0.5	1.9	1.4	0.2	0.4	0.3	0.8	0.25
Орхон голын сав газар	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	1	1.2	1	0.25	1.2	1	0.1	0.2	0.15	0.7	0.13
Туул голын сав газар	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.6	0.8	0.7	0.15	0.8	0.7	0.05	0.1	0.08	0.4	0.07
Хараа голын сав газар	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	1.4	1.4	1.4	0.4	1.5	1.4	0.15	0.3	0.25	0.7	0.2
Ерөө голын сав газар	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	1.4	1.4	1.4	0.4	1.5	1.4	0.15	0.3	0.25	0.7	0.2
Онон голын сав газар	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5	1.8	2.2	2.2	0.5	2.3	2.2	0.2	0.5	0.4	0.7	0.3
Улз голын сав газар	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	1.3	1.4	1.2	0.4	1.4	1.2	0.15	0.3	0.25	0.7	0.2
Хэрлэн голын сав газар	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	1.4	1.4	1.2	0.3	1.5	1.2	0.15	0.3	0.25	0.6	0.2
Буйр нуур, Халх голын сав газар	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	1.9	1.6	1.4	0.5	2.1	1.4	0.2	0.4	0.35	0.6	0.25

Мэнэнгийн талын сав газар	0.25	0.25	0.25	0.25	0.25	0.25	0.25	1.3	1.6	1.4	0.3	1.5	1.4	0.1	0.25	0.2	0.6	0.16
Умард говийн гувээт-Халхын дундад талын сав газар	0.25	0.25	0.25	0.25	0.25	0.25	0.25	1.3	1.8	1.6	0.3	1.5	1.6	0.1	0.25	0.2	0.6	0.16
Галба-Өөш Долоодын говийн сав газар	0.25	0.25	0.25	0.25	0.25	0.25	0.25	1.3	1.2	1.2	0.3	1.7	1.2	0.1	0.25	0.18	0.6	0.16
Онги голын сав газар	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	1.3	1.8	1.6	0.3	1.5	1.6	0.1	0.3	0.22	0.6	0.2
Алтайн өвөр говийн сав газар	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	1.2	1.4	1.2	0.3	1.3	1.2	0.1	0.2	0.16	0.7	0.15
Таац голын сав газар	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5	2	2.4	2.2	0.5	2.1	2.2	0.2	0.5	0.35	0.7	0.3
Орог нуур, Түйн голын сав газар	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5	2	2.4	2.2	0.5	2.1	2.2	0.2	0.5	0.35	0.7	0.3
Бөөнцагаан нуур, Байдраг голын сав газар	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	1.8	2	2	0.5	1.9	2	0.15	0.4	0.3	0.7	0.2
Хяргас нуур, Завхан голын сав газар	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	1.6	1.8	1.8	0.5	1.7	1.8	0.15	0.3	0.25	0.7	0.2
Хүйсийн говь, Цэцэг нуурын сав газар	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	1.6	1.8	1.8	0.5	1.7	1.8	0.15	0.4	0.3	0.7	0.25
Үенч Бодонч голын сав газар	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	1.6	1.4	1.2	0.5	1.7	1.2	0.15	0.3	0.3	0.7	0.2
Булган голын сав газар	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5	2	2.2	2	0.5	2.1	2	0.2	0.5	0.4	0.7	0.3
Хар нуур, Ховд голын сав газар	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	1.6	1.6	1.4	0.5	1.7	1.4	0.15	0.3	0.3	0.7	0.2
Увс нуур, Тэс голын сав газар	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	1.6	1.6	1.4	0.5	1.7	1.4	0.15	0.3	0.3	0.7	0.2

Тайлбар:

Ашиглалтыг тооцох итгэлцүүргүй тохиолдолд экологи-эдийн засгийн суурь үнэлгээгээр,
Улсын тусгай хамгаалалттай газар нутагт ус ашигласан тохиолдолд экологийн итгэлцүүрийг 2 дахин өсгөж тооцно.

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ

2013 оны 11 дүгээр
сарын 30-ны өдөр

Дугаар 389

Улаанбаатар
хот

ТӨЛӨВЛӨГӨӨ БАТЛАХ ТУХАЙ

Усны тухай хуулийн 9.1.1-ийг үндэслэн, Улсын Их Хурлын 2010 оны 24 дүгээр тогтоолыг хэрэгжүүлэх зорилгоор Монгол Улсын Засгийн газраас ТОГТООХ нь:

1. “Улсын усны нөөцийн нэгдсэн менежментийн төлөвлөгөө”-г хавсралт ёсоор баталсугай.

2. Улсын усны нөөцийн нэгдсэн менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх нэгдсэн бодлого, салбар дундын болон бүс нутгийн зохицуулалтаар хангаж ажиллахыг Байгаль орчин, ногоон хөгжлийн сайд С.Оюун, төлөвлөгөөний хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллахыг Усны үндэсний хорооны нарийн бичгийн дарга Ц.Бадрах нарт даалгасугай.

3. Улсын усны нөөцийн нэгдсэн менежментийн төлөвлөгөөнд тусгагдсан зорилт, үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах хөрөнгийг жил бүрийн төсөвт тусгаж, гадаадын зээл, тусламж, төсөл хөтөлбөртэй уялдуулан санхүүжүүлэх арга хэмжээ авч ажиллахыг Сангийн сайд Ч.Улаан, Байгаль орчин, ногоон хөгжлийн сайд С.Оюун, аймаг, нийслэлийн Засаг дарга нарт үүрэг болгосугай.

Монгол Улсын Ерөнхий сайд

Н.АЛТАНХУЯГ

Байгаль орчин, ногоон
хөгжлийн сайд

С.ОЮУН

[illegible]

1	Öýðýæççëýð àðàà öýì æýý	⁂ëë àæëëàààà	Öàðëöðð ààéæöëëààà	Öàì ððàí öýðýæççëýð-	Öóààòàà	Ñàí òççæëðëéí ýð ççñàýð
		Àéì æéí ò° àççäëéí òñ ðàí ààì æéí ýð ççñàýðëéäð èí ý÷ëëæ ðàëëààððäçéæççëýð ò° ò° ò° ì æ ñóððëëóóëæäí òí ì àùí öýì àëòù à òí ààì ì ëæðóéí à. Öàéð èðùí òñàí ðàðëëààí ñòàí òùí òñàí ñàí ààñ òñ ààì æðëàð òí ì èí é òàòàæÀëòàé òí òùí òñ ðàí ààì æééä ñàéæðóóéí à. Öëààí àààòàð òí òùí Ààààí óóð àççðýä Ò° à àéì æéí Àëòàí áóëàä Àí òí ì à àù àéì æéí Çàì ùí -⁂ä, Ñýëýí àý àéì æéí Öàààí í óóð, Ö° ò° è, Áàýí à è, ã ì í ì à àù àéì æéí Öàì áí à, Öì æðýðëé ñóì àùí òñ ðàí ààì æéí ýð ççñàýðëéäð èí ý÷ëýí ý.				Öëñùí ò° ñ° à Öëñùí ò° ñ° à, Ààààààùí çýýë òóñëàì æ Öëñùí ò° ñ° à
1.3	Öñ ðàí ààì æéí ð óààì ñçëæýä° òð° òð° ò, ð èí ý÷ëýð, òñ òçäýð ààéòù í òí ì áí ýì ýæççëýð	Öëààí àààòàð òí òùí òñ òçäýð ñçëæýä° òð° òð° æ òñ òçäýð ààéðí ù òí ì à400-ààð í ýì ýæççëý. Àéì æéí ò° àççäççä áí èí í ã ã° òðàí ààé àéì æéí Öàðòí ðéí , Öýí ðëé àéì æéí Àí ò° ã í ã° ò, Àí òí ì à àù àéì æéí Çàì ùí ççä, Ààððàí -Öëë àéì æéí Øàðùí à è, Ñýëýí àý àéì æéí Ñàéòàí , Áàýí à è, ã ã° òðàí ààé àéì æéí Öàì áí à, Öì æðýðëé ñóì àùí òñ òçäýð ñçëæýä° òð° òð° í °.	ÀÖÁÀ	ÝÇÖÀ, ÑÀ, Í èéñýë, ì òí í í òòæéí ÇÀÖÀ, ÑÀÇ	2014-2021	Öëñùí ò° ñ° à, Í òí í í òòæéí ò° ñ° à, Ààààààùí çýýë òóñëàì æ Öóàëéí áí èí í áóñàà
1.4	Áí ðëð òñ öýáðëýð ààéæðóëàì æééäð èí ýýð ààéæðóëàð, ð èí ý÷ëýð, òð° òð° ò	Öëààí àààòàð òí òùí Ö° à öýáðëýð ààéæðóëàì æééä° òð° òð° ò òç÷éí ãàààë, öýáðëýäýí èë òçàð èí áí ýì ýæççëý. Ì ì í à è ì òí ù í ° òó° èä òí ðëðñí òàòí ì èí à ççðëé àààà ì àðùí öýáðëýð ààéæðóëàì æðààù à ààéæðóéí à.	ÀÖÁÀ	ÁÍ Í ÖÀ, ÝÇÖÀ, ÑÀ, Í èéñýë, ì òí í í òòæéí ÇÀÖÀ, ÑÀÇ	2014-2021	Öëñùí ò° ñ° à, Í òí í í òòæéí ò° ñ° à, Ààààààùí çýýë òóñëàì æ Öóàëéí áí èí í áóñàà

[illegible]

1	Öýdýäýäýä ýä ääðä öý äý	–éé ääëëëäðä	Öäðëóäð ääëðöëëäðä	Öäi öðäi öýdýäýäýä-	Öóðäðä	Ñäi öççäëëëëi ýö ççñäýð
		Äëðäi áóëäð, Ääð óóí ñöðäëð, Øëäýðçýí, Äi ððíí, Äë-ëð, Öäi äë, Áóðäñäë, Áóëäi, Öäi ö, Çýëýð, Ö° ää, Èi äýi ñýäñýë, Öóð ëä Öäððí í üð, Äëäëð äi ä, Öýðçç-Öë, Ñäëí ñççäç çççð-Öñ, Ö° óáóëäð Öäðäi -Í äi í, Ääýi ö° ö° í, Èäi ö, Öi ëäi í Çäëä, Äçççç í í ä, Ääðäi ö, Äðäóëäð Ääðä öçýý, ° äð ñöýë, 171-ð äi í í ö, Öäðäi ñöðäë)				
1.8	Ñöi üí ö° äççäëëi öçç äi üí öí ä-äðöëi öñ öäi ääi äëëi ýö ççñäýðð ýðççë äðöëi äçñ öi äi í ää ýäýi ëëä í ° öäççëi ý.	Ñöi üí ö° ä, ö° ä° äëëi öñ öäi ääi äëëi ýö ççñäýðççäýä í í öä ë äi ëi í ýi äëëi, ýðççë äðöëi äçñ öi äi í ää äýäýi ëëä í ° öäççëi ý. Í ëëð 560 áóëäð äi äi ýðëëäðäð ëäðäi ääëëi ä.	Äí í Öð, Í ëëñýë, í öí í í öäëëi ÇÄÖÄ	Ýi ß, Ñß, Í ÖÄÄ, Í ÄÄÄ, ÑÄÇ	2014-2021	Í öí í í öäëëi ö° ñ° ä
1.9	Ñöi üí ö° äëëi öñ öäi ääi äëëi ýö ççñäýðëëi öäëðöë, ñöääëäðä öëëäç öñi ü í ° öëëäöi äi í ö	2015 í í ü ääóóñäë 10 ñöi üí ö° ää, 800 öýð, 2021 í í ääóóñäë 36 ñöi üí ö° ää, 3380 öýð ääçðüí äi í öð öñi ü öäëðöë ñöääëäðä öëëi ý.	Í ëëñýë, í öí í í öäëëi ÇÄÖÄ, ÑÄÇ	Äí í Öð, ÝÇÖß, Ñß	2014-2021	Öëñü í ö° ñ° ä
1.10	Ñöi üí ö° ä, ö° ä° äëëi öçç äi üí öñ öäi ääi äëëi ýö ççñäýðëëäð ëi ýýð ääëðöëäð, ° öð öð ö, ø ëi ý-ëýð	2015 í í ü ääóóñäë 15, 2021 í í ääóóñäë 36 ñöi üí ö° äëëi öñ öäi ääi äëëi ýö ççñäýðëëäð ëi ý-ëýi ý.	ÄÖÄß, –ÖÄÄß	ÝÇÖß, Ñß, ÇÄÖÄ, ÑÄÇ	2014-2021	Öëñü í ö° ñ° ä
1.11	Ñöi äüí ö° ää äi öëð öñ öýäýðýð ääðä í äðüí ääëðöëäi äð ëi ýýð ääðëð, öýäýðýñýi öñü äääðëi äð ëäðäð ø ëi ý äýäð ëëýð öäðí í ëi äë í ýäðççýð	2015 í í ü ääóóñäë 9, 2021 í í ääóóñäë 36 ñöi üí ö° ää äi öëð öñ öýäýðýð ääðä í äðüí ääëðöëäi äð ëi ýýð ääðëi ä.	ÄÖÄß	ÝÇÖß, ÇÄÖÄ, ÑÄÇ	2014-2021	Öëñü í ö° ñ° ä, Äääääüí çýýë öñëäi ä
1.12	Öñ öýäýðð ççýð, ç° ëðççýð ö° ö° ö° í äëëä ñöððëëóóëäç öi ääi öðí é ääëëëäðäðäi ääð çäi ääð öí äi ü öñi ü -äi äðüä ñäëäðöëäð	Í äi äë í öí ü í ° öð° ää öi öëðñí í öäðí í ëi äë äçðëë öñ öýäýðð ççýð, ç° ëðççýð ö° ö° ö° í äëëi ñöääëäðä öëëäç ø ëi ýýð ñöððëëóóëäð äðð ö ø ëi ý-ëýi ñí ëëi í.	ÑÄÇ	ÄÖÄß, Ñß	2014-2021	Öëñü í ö° ñ° ä

1	Öyöyæççëýð àððà öýì æýý	Ṽéé àæééèàðà	Öaðëóðð ààéæóéèàðà	Öai ððái öyöyæççëýð-	Ööðòàà	Ñai öççæëðëéí ýð ççñáyð
1.13	Äyëäë æóë÷èàë, àì ðàëð, ñóàëëëùí æçðóóàùí òñ ðái ðài æéí í°ð°èëéä ñàéæóóéàð	Öí ò ñóóðéí æçðààñ àëñèàðài àë ààéðëàð äyëäë æóë÷èàëùí àààçóóä, çí ÷èä áóóäëóóä áí ëí í àì ðàëð ñóàëëëùí æçðóóàùí òñ ðái ðài æéä ñàéæóóéí à.	ÑÑÀÆB	ÝÇÖB, Ì ÖÄÄ, Í ÄÄÄ, Í ëëñëýë, Í ðí í í ööæéí ÇÄÖÄ, ÑÄÇ	2014-2021	Öëñú í ð°ñ° à, Í ðí í í ööæéí ð°ñ° à, Ööæéí áí ëí í áóñäà
1.14	Äyëäë æóë÷èàë, àì ðàëð ñóàëëëùí æçðóóààä áí ðëð òñ öýäýðëýäýýí èë ø éí ý äýäø èëöýð ðäðí í ëí æéä í ýäððççëýð	Öóë, Öyöyæç Í ðöí í, Öyðëýí, Öaðëððàä, Í í í í, Èð àì èð, ×óéóóð, Ääëæ çýðyáð éóóä, Öañ, Öyðæañ, Öað-Öñ, Ö° àñæ° è, ° æé, Äóðàái í óóð, Äái ää, Öyððëéí ðàðài í óóðóóàùí í ð÷èì æóë÷ í ù àààçóóäàä ààðà í äðùí òñ ðái ðài æ äðëóððäð ðàðóóððù í ààéæóóéì æ áí ðëð òñ öýäýðëýäýýí èë ø éí ý äýäø èëöýð ðäðí í ëí æ í ýäððççëí ý.	ÑÑÀÆB	ÝÇÖB, Ì ÖÄÄ, Í ÄÄÄ, Í ëëñëýë, Í ðí í í ööæéí ÇÄÖÄ, ÑÄÇ	2014-2021	Ööæéí áí ëí í áóñäà
1.15	Ðàð àái öçð èæýí àì ðàëð, ñóàëëëùí çéë÷èèäýyä ð° æççëýð	Ø éí ýýð í èëð 12 ðàð àái ù àð èæàèèð ðà ñàéæóóéái, ñóàëëëùí ÷èæýèýýð àð èæàí à.	Ýí B	ÝÇÖB, Ì ÖÄÄ, Í ÄÄÄ, Í ëëñëýë, Í ðí í í ööæéí ÇÄÖÄ	2014-2021	Ööæéí áí ëí í áóñäà
2. Ö° à° àæàðóéí ñàéààðù äöýðyæýýð òñààð ðái ðài çí ðëèðùí öççýýí à:						
2.1	Ö° à ð° ð° í, òñái ñai ààéæóéàð, ðóààä æððæð æçðùí òñí ù í°ð°èéí ðàéæóé, ñóààèæà ðëéð	2015 í í ù äáóðñóàë 200 æçàðð, 2021 í í ù äáóðñóàë 829 æçàðð ð° à, ð° ð° í ø éí ýýð ààéæóéàð ñóààèæà ðëéí ý.	Áí í ÖB	ṼÖÄÄB, ÝÇÖB, Ì ÖÄÄ, Í ÄÄÄ, Í ëëñëýë, Í ðí í í ööæéí ÇÄÖÄ, ÑÄÇ	2014-2021	Öëñú í ð°ñ° à
2.2	Äyë÷ýýðëéí àààð, àð èæàèèð, ð° èæëðèëéí ààéàëù äóàðæèçàí ðóààä æððæð, ð° à ð° ð° í ø éí ýýð ààéæóóéàð, ñýðäýýí çàñààðëàð	2014-2015 í í ä 1200 ðóààä 2016-2021 í í ä 6050 ðóààä ø éí ýýð æððææ çàñààðëà à. 2014-2015 í í ä 14, 2016-2021 í í ä ø éí ýýð 125 ð° à ð° ð° í ààéæóóéí à.	ṼÖÄÄB	Ì ÖÄÄ, Í ÄÄÄ, Í ëëñëýë, Í ðí í í ööæéí ÇÄÖÄ, ÑÄÇ	2014-2021	Öëñú í ð°ñ° à
2.3	Öñò öýæéí àð èæàèèð, çàñààð çéë÷èèäýyä ñàéæóóéàð	Ì àë÷àùí áçèæéäýì æéí àæëëèàæ 2015 í í áóðñóàë 150 áçëýä 2016-2021 í í ä 900 áçëýä ààéæóóéí à.	ṼÖÄÄB	Ì ÖÄÄ, Í ÄÄÄ, Í ëëñëýë, Í ðí í í ööæéí ÇÄÖÄ, ÑÄÇ	2014-2021	Öëñú í ð°ñ° à, Äáàààùí çýýë ðòñèàì æ Ööæéí áí ëí í áóñäà

1	Öyöyæççëyð aðæð ðýì æýý	⁂ëë àæëëëàæà	Öaðëöððð ááëæðëëàæà	Öai òðái öyöyæççëyð⁂	Öóæðàà	Ñai ðççæëðëí ýð ççñáyð
2.4	Ýð⁂ëì æñýí ò ððì ððëéí àæ aðóéí òñ ðái æà æëä ñáëæðóóëàðàà äýì æýä ççççëyð	Óëàái áaaòað, Àaððái, Ýðäýì yò ðì ò í ð⁂ì ùí ò ððì ððëéí àæaðóéí óðà ááëæðóéí à.	⁂ÖÀÀß	Í ëëñëyë, í ðí í í óðæéí ÇÀÖÄ, ÑÄÇ	2014-2021	Óëñú í ð⁂ ñ° à, Öóáëéí áí ëí í áóñàà
2.5	Óñáëæàðàé òðëàëëái, ðáàëái æéí òàëááéí òñí ù ýð ççñáyðëéí ðáëæðóë, ñóáàëëæà ðëéð	Óñëàëðù í ñëñðái ð éí ýýð ááëæðóëðð, ñýðäýýí çàñáàðëàð æàçðù í ðáëæðóë, ñóáàëëæà ðëéí ý.	Áí í Öß	⁂ÖÀÀß, Ñß, Í ëëñëyë, í ðí í í óðæéí ÇÀÖÄ, ÑÄÇ	2014-2021	Óëñú í ð⁂ ñ° à
2.6	Óñæðóëàëðù í çí ðëóëàëðàðð ái í í ò, òñái ñái ááëæðóëðð, ñýðäýýí çàñáàðëàð	2015 í í ù òçðð éí à 22 í ýí æái æà-à, 2021 í í ù òçðð éí à 32 í ýí æái æà òàëááëä òñáëæà ðëéð ðç⁂éí ⁂áàë áçðëë òñái ñái æóðáù í ð éí ýýð áí ëí í ð éí ý⁂ýýí çàñáàðëàí à.	⁂ÖÀÀß	Áí í Öß, Ñß, Í ëëñëyë, í ðí í í óðæéí ÇÀÖÄ, ÑÄÇ	2014-2021	Óëñú í ð⁂ ñ° à, Öóáëéí áí ëí í áóñàà
2.7	Óñëàëðù í ñëñðái ëéí ðí ëæ éí áaðëëæà, æ é ñóáæðóà áí ëí í òñëàëðù í ñëñðái ëëäð éí ýýð ááëæðóëðð, ð éí ý⁂ýð	Ø éí ýýð ááëæðóëðð òñëàëðù í ñëñðái ëéí òàëááëä 2015 í í ù äýöýñò 1400 æà, 2021 í í ù òçðð éí à 10600 æà- aðð, ñýðäýýí çàñáàðëàð òñëàëðù í ñëñðái ëéí òàëááëä 2015 í í ù ýöýñò 7100 æà, 2021 í í ù òçðð éí à 22500 æà- aðð òóñ òóñ í ýì ýæççéí ý.	⁂ÖÀÀß	Ñß, Í ëëñëyë, í ðí í í óðæéí ÇÀÖÄ, ÑÄÇ	2014-2021	Óëñú í ð⁂ ñ° à, Öóáëéí áí ëí í áóñàà
2.8	Óñëàëðù í ñëñðái ëéí àð ëæàëðù í í áí áæ áí ðëéí ñáëæðóóëàð	Óñëàëðù í ñëñðái ëéí í áí áæ áí ðëéí ááæëä äýì ææ 2015 í í ù òçðð éí à 20, 2021 í í ù ýöýñò 50 áçýä ááëæðóéí à.	⁂ÖÀÀß	Ñß, Í ëëñëyë, í ðí í í óðæéí ÇÀÖÄ, ÑÄÇ	2014-2021	Í ðí í í óðæéí ð⁂ ñ° à, Ááááááù í çýýë òóñëàí æ
2.9	Óñáëæàðàé òðëàëëái æéí àæðí òðí í í ëí æëä ñáëæðóóëàð, òñú á ðýì í ýëðýë çàððóóëàð òðí í í æ í ýáððççëyð	Óñáëæàðàé òðëàëëái æéí àæðí òðí í í ëí æëä ñáëæðóóëæ áóñëù í ái ëí í áí ðí í æóóëàð òñáëæàí ù ð éí ý òðí í í ëí æóà í ýáððççéí ý. Í í í æ é í ðí ù í ° ðó° ëà ðí ðëðñí í, æái çóáàà ðýñáyððýë ð ëëí ýë ñí ðòù í òðæái ëóóáù í òðëàëëàëðù á í ýì ýæççéí ý. Óñáëæàðð ðñ ðái æàëàð òðí í í ëí æðí é ðí ñëóóëái àð ëæàðù á äýì æéí ý.	⁂ÖÀÀß	Í ëëñëyë, í ðí í í óðæéí ÇÀÖÄ, ÑÄÇ	2014-2021	Öóáëéí áí ëí í áóñàà

1	Öýdýäæççýð àðää öýì æýý	⁂éé àæéëäääà	Öaðéööàð ááéäóéëää	Öài òðàí öýdýäæççýä⁂	Öóääöàà	Ñàì òççæéðéí ýð ççñáýð
3.6	Óéé óóððàéí òñ òàí äàì æéí ýð ççñáýðééí òàéäóé, ñóààéäà òééð	Í þ ó Öí éä é, Àñäò, Öàäàí ñóààðä, Öàäàí òí éä é, Í àðééí Ñóðàéð, Áí ðí í, Øéáýý í áí í, Í éí í í áí í ò, Í àðàáé, Äóðàí áóéàä Äçðýí òààí, Øéáýý í áí í, Äóéààí -Óéé, Öaðààòí í ðàóóàà òñ òàí äàì æéí ýð ççñáýðð àð èäèð áí éí í æò í ° òééí ñóààéäà ðééí ý.	Áí í Öð	ÓÓð, ÝÇÖð, Ñð, ÑÄÇ	2014-2021	Öóàééí áí éí í áóñàà
3.7	Øéí ýýð àð èäèäéðàá í ðí ð óéé óóððàéí òñ òàí äàì æéí àñóóàéù äð èéäáýðéýð	Í þ ó Öí éä é, Áí í í ä, Äóðàí áóéàä, Öaðààò, Öàéððàí, Äóéààí -Óéé, Ç° á⁂- Óéé, Àñäò, Öàäàí ñóààðä, Öàäàí òí éä é, Í àðééí Ñóðàéð, Áí ðí í, Í éí í í áí í ò, Öí ° ððýéí í áí í, ×í éð-Í ýéä, Äçðýí òààí çýðýäàð èäòí àèòí àéùí í ðà ääçðóóàà òñ òàí äàì æéí áàðééä ááéäóéäì æéä áàðòüæ ááéäóéí ä.	ÓÓð	Ñð, í ðí í í óóæéí ÈÖÖ, ÑÄÇ	2014-2021	Öóàééí áí éí í áóñàà
		"Í ððí í -Äí au" ð° ñééí ÖÝÇ⁂-éä áí éí àñðóóéæ ýéí éí ää òàéäç é ýàééí çàñæéí àð èäèäé í ù òí äòí í äàí é öýdýäæççéí ý.				Óéñú í ð° ñ° ä, Öóàééí áí éí í áóñàà
3.8	Óéé óóððàéí òñü äààðéí àð èäèð	Í þ ó Öí éä é, Àñäò, Öàäàí ñóààðä, Öàäàí òí éä é, Í àðééí Ñóðàéð, Áí ðí í, Øéáýý í áí í, Í éí í í áí í ò, Í àðàáé, Äóðàí áóéàä Äçðýí òààí, Øéáýý í áí í, Äóéààí -Óéé, Öaðààò çýðýä àð èäòí àèòí àéùí í ðà ääçðóóàà çééäáýðéýä àð èäèäèàí òñü ä ýðäççéýí àð èäèð òàðí í éí ä í ýàðççéí ý.	ÓÓð, ÑÄÇ	-	2014-2021	Öóàééí áí éí í áóñàà
3.9	Öñàí òàðééäàí ñòàí ð áàðèð ääçðòí òàéäóé ñóààéäà òééæ ÖÝÇ⁂, çðäà ð° ñ° é áí éí àñðóóéàð	Äáýí -ª èäé, Öí äà àéí äóá äàòü ðí í í ðí í ä éóóá áí éí í Ñýéýí äý, Í ððí í çýðýäðí í í ðí í ä éóóáí äàäóá òàéäóé ñóààéäà òééæ, ÓÖÑ- úí áí í í ò áàðèð áí éí í æéäñóààéí ä.	ÓÓð, Í ÖÄÄ, Í ÁÄÄ	ÑÄÇ	2014-2021	Óéñú í ð° ñ° ä, Öóàééí áí éí í áóñàà

4.1	Āī ē ī °ōī ēē ōōñāō á¿ðýēāýō ýōēēí òàì Æāēāēòùí á¿ñēēí áýæýì ēēāðì Æì í æ ì °ðā¿¿ýō	ì í í Æ ē ī ð í ū Æ āāððì í òñí ū í °° òēēí 70 òōāù á¿ðāýō ñāā Æā¿ðùí ýōýā òàì āāðàð òýñæēāōēñùí áí ēí í í ð í í í òòæēí òàì Æāēāēòùāā āā+, í ē, òðāāì ēàì í °ì ð° æēāí °° í ñýðāýýō àæù āōēēí ý. (Ñýēýí āý, Í ðōí í, Ōýðēýí, Ōòōē, Ōāðāā, Í í í í, Ōí āā, Áóýí ò, Çāāðāí, Ōýí ðýð, Èāýð, ×ōēóóð, Āýēāýðì °ð° í, Òàì ēð, Ō¿é, Ōāàð, Í í æ, Áāēāðāā Øēø òýā, Áóēæāí, Ñýēāý, Áð°°, Ōýñ æ ēóóā)	ÁÍ Í Ōß, ÑĀÇ	Ñß, Ì ŌĀĀ, Î ĀĀĀ, Í ēēñýē, Î ðí í í òòæēí ÇĀŌĀ	2014-2021	Ōēñù í ð° ñ° ā
4.2	Ōñí ū ñàì á¿ðēē Æā¿ðōóāù í í òí Æ ē áí ēí í ýí æēí òàì Æāēāēòùí á¿ñēēā òì Æì í æ í °ðā¿¿ýō	Ōñí ū ñàì á¿ðēē Æā¿ðōóāù í òàì Æāēāēòùí á¿ñēēāðì Æì í æ òýì áýæ¿¿ýýí ý.	ÁÍ Í Ōß, ÑĀÇ	Ñß, Ì ŌĀĀ, Î ĀĀĀ, Í ēēñýē, Î ðí í í òòæēí ÇĀŌĀ	2014-2021	Ōēñù í ð° ñ° ā

1	Öýdýäýäýö äðä öýi äýý	–éé äæéëäää	Öäðéóäð ääéäóéëäää	Öai öðai öýdýäýäýä-	Ööäöä	Ñai öççæéðéé ýð ççñäýð
4.3	Óñi ù í°ð áçðýäýi äéé áí éi ð, ðóäüñai °ð÷é°ä°ð ççé öi äéü äçí äýñéýi óñi ù í°ð, äð èäéäð áí éi í æéð í°ðééi öýi äýýäöi äüi ð ýðýé ðäéäóéüi äæü äðééä äð èäéäéðü äöi äüi ñi í öýi äýýi ä í üi °ðäççýð	Ì í í ä é í ð í ü äð èäéäð áí éi í æéð óñi ù í°ðééi çððäéäð éi ý÷ééýi áí éi äñðóóéäóñi ü í°ðééi ðäðä äüi ÷éäðai äéäü äöi äí ðöi ééi í.	Áí í Öð, ÑÄÇ	Ñð, Ì ÖÄÄ, Í ÄÄÄ	2014-2021	Öéñü í ð°ñ° ä
4.4	Óñ öýdýäýäýä-, äð èäéää-äü ä öi í éóóðäóéäð	Í ð í í ñóóóí ü öýdýäýäýä-éä áí éi í, ççéääýðééi óñi ü äéäääéü ä áóóðóéäi öéi ääð óñ öýdýäýäýä- äð èäéäéðü äçí ðéð öçäð éi ä öçðöýé äääñää, öi í éóóðäóéäð äæü ä ýð÷éi äççéi ý.	ÄÖÄð, –ÖÄÄð	Áí í Öð, Í ééñýé, Í ð í í öäééi ÇÄÖÄ, ÑÄÇ	2014-2021	Öäééi áí éi í áóñää
4.5	Öi ð, ñóóðéi ü ýçýi ð éé ääçäðð öai ääðäð ä éüi ýðäéäöi ðéäóéäð	Öi ð ñóóðéi ääçðüi ñóóðüð éüi áçñ äýð ä éüi ýðäééi äääóð í ð÷i ü áí ðéðäéü ääóóðóéäð äæü äçí ðéi í ääéäóééi ä.	ÄÖÄð	Í ééñýé, Í ð í í öäééi ÇÄÖÄ	2014-2021	Öéñü í ð°ñ° ä, Í ð í í öäééi ð°ñ° ä
4.6	Óññäð öi ðéðóéäð, óñ ðóðéi ðéóéäð óñai ñai ääéäóéäð	Áí í ð, óñai ñai ääéäóéäð áí éi í æéð ääçðóäää ðäéäóé, ñóääéää ðééä, ÖÝÇ– áí éi í çððäð ð°ñ° é áí éi äñðóóéi ä.	Áí í Öð, ÄÖÄð	Í ééñýé, Í ð í í öäééi ÈÖÖ, ÇÄÖÄ	2014-2021	Öéñü í ð°ñ° ä, Äääääüi çýýé öóñéäi æ
4.7	Óñi ü í°ðééäáí ðéðäéi í ñ öai ääéäð	Áí ðéðäóéää- ýð ççñäýðççäééä öi í ééi ä ñóääéää ðééi ý.	Áí í Öð	Ñð, Ì ÖÄÄ, Í ÄÄÄ, Í ééñýé, Í ð í í öäééi ÇÄÖÄ, ÑÄÇ	2014-2021	Öéñü í ð°ñ° ä, Í ð í í öäééi ð°ñ° ä
4.8	Áí ðéðäóéää- ð°ñ° ð çäð÷i ü äöýdýäýäýö	Óñ áí ðéðäóééñi ü ð°ñ° ðééi í ðéi äüi í ýi ýäççýð äæü äçí ðéi í ääéäóééi ä.	Áí í Öð	Ñð, Ì ÖÄÄ, Í ÄÄÄ, Í ééñýé, Í ð í í öäééi ÇÄÖÄ, ÑÄÇ	2014-2021	Öéñü í ð°ñ° ä, Í ð í í öäééi ð°ñ° ä
4.9	Äýð öi öi í ééüi äðéóí öýäðééi ääéäóéäi äéää ñäéäóéäð	Öi ð, ñóóðéi ü ääçðóäüi äýð öi öi í ééüi äðéóí öýäðééi ääéäóéäi äéää ñäéäóééi ä.	Áí í Öð, ÄÖÄð	Í ééñýé, Í ð í í öäééi ÇÄÖÄ	2014-2021	Öéñü í ð°ñ° ä, Äääääüi çýýé öóñéäi æ, Öäééi áí éi í áóñää

[illegible]

1	Öýdýäýäýd äðä ðýl äýý	⁂ë ääëëäää	Öäðëöäð ääëäðëää	Öäi äðäi öýdýäýäýä	Ööäðä	Ñäi öçäëëëëéý öçñäýð
		ðëëä, öñi ü í °ðëëäðäi ääëi ä.		î ði í í ööëéi ÇÄÖÄ		
4.16	Ýëi ëi äëéi °ð+ë° ëðí ä îðäáóé ä ë, í öððóäü ä öëñüi äi ëi í îðí í ööëéi öñäë öäi ääëäëðäi ä ää+, í °ðí ñýðäýýð äðä ðýl äýý äääð	î ðöi í, Ööëüi äi ëi í áóñää ä ëüi ñää ääçäð ääðü í ë, öñi äi äððää ääçððäääü äðëñüi äi ëi í îðí í ööëéi öñäë öäi ääëäëðäi ä ää+, í °ðí ñýðäýýð äðä ðýl äýý ääi ä.	Ái í Öð, ÑÄÇ	⁂ÖÄÄð, ÖÖð, í ëëñëýë, îðí í ööëéi ÇÄÖÄ	2014-2021	Öëñüi ð° ñ° ä, îðí í ööëéi ð° ñ° ä, Äääääüi çýýë öñëäi æ
4.17	⁂äðëéi öäi ääëäëðüi ääëäðëäi ääëäçñääðëäð, ø ëi ýýð ääëäðëäð	Öëääi äääðäð öi öüi öi í îðí í çäðëéi ääëäi äðä äi ëi í Ööë, Öëëäñäë, Ñýëäý ä ëóóäüi çäðëéi öäi ääëäëðüi ääëäi äñóääëäñýðäýýi çñääðëäð, ø ëi ýýð ääðüäääëäðëäð ääëü äçí öëi í ääëäðëéi ä.	ÄÖÄð	Ñð, í ëëñëýë, îðí í ööëéi ÇÄÖÄ	2014-2021	Öëñüi ð° ñ° ä
		Äëi äëéi ð° äçä, öi í îðí öi öñóðëi ääçððäüi çäðëéi öäi ääëäëðüi ääëäi, ñóääëéi ñýðäýýi çñääðëäi ä.				
4.18	Öi ö, ñóððëi ääçðüi çäi, òäëääëi äi öi í ü öñ çäëëóóëäð ääëäðëäi äëéi äñóääëü äð ëëääýðëýð	Öëääi äääðäð äi ëi í áóñää öi í îðí öi öððäüi çäi, òäëääëi äi öi í ü öñ çäëëóóëäð ääëäðëäi ääëäð° ðäðäí, ñäëäðóóëi ä.	ÇÖð	Ñð, í ëëñëýë, îðí í ööëéi ÇÄÖÄ	2014-2021	Öëñüi ð° ñ° ä
4.19	⁂äðëéi öäi ääëäëðüi äi ëi í çäi òäëääëi äi öi í ü öñ çäëëóóëäð ääðëëä ääëäðëäi äëéi ýçýi ø ëë, äð ëäëäëðüi ì äi ää äi öëäi í îä+öi é ø ëëääýðëýð	⁂äðëéi öäi ääëäëðüi äi ëi í çäi òäëääëi äi öi í ü öñ çäëëóóëäð ääðëëä ääëäðëäi ääëéi ýçýi ø ëë, äð ëäëäëðüi äñäëäðóóëi ä.	ÇÖð	í ëëñëýë, îðí í ööëéi ÈÖÖ, ÇÄÖÄ, ÑÄÇ	2014-2021	-
4.20	Ääi, °ðëäëëð, öóððäëð ëëðüi í í öä é í °ð° ää öýdýäýäýð öñi ü ì äi ää äi öëéi äðä+ëëñäi çäääð äi ëi äñðóóëä í °ðäççýð ääëü ä çí öëi í ääëäðëéi ä.	Ääi, °ðëäëëð, öóððäëð ëëðüi í í öä é í °ð° ää öýdýäýäýð öñi ü ì äi ää äi öëéi äðä+ëäë äi ëi äñðóóëä í °ðäççýð ääëü ä çí öëi í ääëäðëéi ä.	î ÄÄÄ, ÑÄÇ	Ái í Öð, ⁂ÖÄÄð, Ñð, í ëëñëýë, îðí í ööëéi ÇÄÖÄ	2014-2021	-

[illegible]

1	Öýdýgäýdä a döä öýi äýý	–ée ääëëëäää	Öäðëöäð ääëäöëëää	Öäi döäi öýdýgäýä	Ööäöä	Näi öçäëëëë ýd ççäýð
5.6	Näëääð ääi äüi çð öëöóëäëüi i ääi èçð üä äi ei äñðí i äë äi ää ö	Öñi ü näëääðüi ääëäöëëääöäüi çë ääëëëäääi ü öýëäää äi ääi ä näëäöëëä.		Äí í Öð, Ñð	2014-2021	-
5.7	Öëñ, íðí i öäëéi öçäëi ä öñi ü äñöääë ýðýëñýi ääëäöëëääöäüi çë ääëëëäää, öýëäää näëäöëëäð	Öëñ, íðí i öäëéi öçäëi ä öñi ü äñöääë ýðýëñýi Nää ääçðüi ääëäöëëääöäüi ççýä öäðëöëääü í i ä-äi é äi äðí éëí i.	ÑÄÇ	Äí í Öð, Ñð, í ëëñýë, íðí i öäëéi ÇÄÖÄ	2014-2021	-
5.8	Öñi ü i ýðäýäëéi äi ei i ýðäýi ø éi äëäýý, ñöääëäi ü ääëäöëëääöä, ððëéi äöñ ääëäöëëääöäü ääýðäýð öñi ü i äi ää äi öýä öýäýðëéi íðí äüi i ä íýi ýäççýð	Äi ei äñi öç-í éë äääðëëä äýð ççýð, ðñäëäi ü i ýi ýäççýð, äi í äððððí äëäi ü näëäöëëäð çäi ääð Öñi ü i äi ää äi öýä íðí äüi ä- ýðäýi ø éi äëäýý, ñöääëäi ü ääëäöëëääöä, ððëéi äöñ ääëäöëëääöäü ääýðäýðý.	Äð Öð	Äí í Öð, Ñð, ÑÄÇ	2014-2021	-
5.9	Öñi ü näëääðüi i ýäýýëëéi ñí ëëëöí i, öýi äëð, öäi ääëäëð, öçðýýi äëääçð ø ääi ä näëäöëëäð	í ýäýýëëë ööäöëäð, äi ei äñðöëäð, öäääëäð, ääi äðü ääýð ççýð äëäýýýð ðñ äðððí ä íýi ýäççä ääëäöëëääöä äi äüi i ýäýýëëë ñí ëëëöí i, öýi äëðü änäëäöëëä.	ÑÄÇ	Äí í Öð, Ñð	2014-2021	-
5.10	Nää ääçðüi ääëäöëëääöäü ä äýðäýð, öýäýðëéi çë ääëëëääääýð äi äi ääöäi, öñi ü i äi ää äi öýä äçöýðäýð ççäëä íýi ýäççýð äi äi äðí é ððäëð äi äi äñðöëäi öýdýgäýð	Nää ääçðüi ääëäöëëääöäüi çë ääëëëääääýðäýð, öçí éë íððëéi äääðëëääýð ççýð çð äëäíð Öñi ü íððëéi ýäñýi i äi ää äi äëéi ñöðäëüi ððäëð äi äi äñðöëä öýdýgäýðý.	Äí í Öð, ÑÄÇ	Ñð, í ëëñýë, íðí i öäëéi ÇÄÖÄ	2014-2021	-
5.11	Öñi ü çí éëí äi äëí äüä ø éi ý-ëëäð ðððð íððð öçäëi ääýð ççýð	Öñi ü çí éëí äi äëí äüä ø éi ý-ëýi äi äi äñðöëä çí éëääi äëððð ä çäðäääi ü äi äëðöëäi äi äi ä ääü äçð äëí ääëäöëä. äððð íððð öçäëi ääi äi äðí é äi ääí i.	Äí í Öð, ÄÖÄð, ÖÖÄð	Ñð, ÑÄÇ	2014-2021	Öëñü í ððä

[illegible]

1	Öýðýæíðýð àððà òýì æýý	ᵀéé àæéèàðàà	Öaðéóððð ááéðóéèàðà	Öài òðái öýðýæíðýð	Öóðàà	Ñai òììæéðéí ýð ììñâyð
		ð àððàèàðàèé ááéðéàèä Æàçðú í áí í ðð óñí ú ì í í èðí ðéí æéí öýðìçä ð éí ýýð ááéðóéæ ì í í èðí ðéí æéí ñìèæýð° ðð æìéí ý. Æàçðú í áí í ðð óñí ú ñóààèðà ðàðéóðñai ýðayi ð éí æéðýý èé ð° àðýé áí éí í				
5.18	Óñí ú ð éí æéðýýí èé èááí ðàðí ðéóáú í áàðàæ ðí í í ãðð° ð° ì æéðä ð éí ý+éýð, ð éí æéðýýí èé òçðð éí ääýýð èììýð	Öìì ä ì àðàèé, í ððai èé áóñ áí àèñ çýðýðçàéèð äìé ð àððàèàðàèé ðéí èéí ýèàì áí òçìä, í ððàì àððìäèéä ðí áí ððí èéí ð áí éí ì æäçðéé èááí ðàðí ðéí ñììèéí çàéí áàðàæ ðí í í ãðð° ð° ì æ í ýàððììéí ý.	Áí í Öð, ì ÖÄÄ	Ñð, ÑÄÇ	2014-2021	Öéñú í ð° ñ° ä
5.19	ì í í èðí ðéí æéí ð° ð° èá° ðééðáí éí ãñðí í ðé áí èä æ öýðýæíðýð	ì í í èðí ðéí æéí í ýáýýèèéí àð èðð +áí àð, ðàì ðàèð, òçððýýí æéí ð éí æéðýý ðéí ý.	Áí í Öð	Ñð, ÑÄÇ	2014-2021	-
5.20	Óñí ú ñàèáàðú í ýðayi ð éí æéðýý, ñóààèðàí ú àæðú ã° ðð æìéí ýð	Äàðàððú í áí éí í Æàçðú í áí í ðð óñí ú +áí àðú í öýí àèð- ð éí æéðýýí èé +èæýèýýð çéé àæéèàðàà ýàðóéæáóé ááéðóéèàðòáú öýèàà ðí èáí í ä ñàèæðóéí à.	Áí í Öð	Áí ØÓð, Ñð, ÑÄÇ	2014-2021	-
5.21	ì ýáýýèèéí ñai ä áyðæìçæ ì ýáýýèè ñí èèèðí í ñàèæðóéèàð	2015 í òçððýé Óñí ú ñàèáàðú í áçð ááéðóéèàðòá ì ýáýýèýý í ðóéèàð, ðàððàèàð, àð èæàð, òçìí +éýí ñí í èððñí í òàéóóá àð èæàð áí éí ì æð é ì ýáýýèéí í ýæñýí ñai ááéðóéæ òààð èä ñàèæðóéí à.	Áí í Öð,	ÇÄ-ú í áçð ýàì ä, ì ÖÄÄ, í ÁÄÄ, ÑÄÇ	2014-2021	Öéñú í ð° ñ° ä
5.22	Ñàä Æàçðú í òçðð éí ä ì ýáýýèèéí ñai äéé áí èä ð	Óñí ú í ýæñýí ì ýáýýèèéí ñai òàé ð óóá ðí èáí í ðí é ñàä Æàçðóóáú í ì ýáýýèèéí ñai ääçðäììéí ý.	Áí í Öð, ÑÄÇ	Ñð, í èéñýé, í ðí í í òòæéí ÈÖÖ, ÇÄÖÄ	2014-2021	Öéñú í ð° ñ° ä
5.23	ᵀð äçì äì ýáýýéð ðí æì í è öýäýèðýé áí éí ð	Äçð ð àðí ú ñàä Æàçðú í ááéðóéèàðòá æéé áçð òàéèàí æððàæ àæú í çð äçì äðýäýé ì ýáýýèèéí öýðýñýé, ðàðéí ðóóáñàðð ðí æì í è ì ýáýýéí ý.	Áí í Öð, ÑÄÇ	Ñð	2014-2021	-

1	Öýdýäeçýð aððä öýì æýý	Ṽéé àæééàðä	Öaðéöððäð ááéäðééäðä	Öài öðái öýdýäeçýðä	Öðäðä	Ñái öççæéðéí ýð ççñáyð
5.24	Ñæäáðü í ÿðäýð ñýí ì ýðäæéðì ççæéí í ðì èðì í ðì éä í ð ðì äí ððì é çì ðéðì ò áçèäççáýá òì äð ì ýäýýýý, ñðððäé+èéäðä ðééð, öýái éé ì ýäýýæéä äýýð èççýð ñðððäðäæ ái éí äñðóóäð	Í éí í í ééðéí ñýðäýé ççé, ðaðééðäð ái éí í í ééðéí ì ýäýýéééí ðæäðð ì ýðäýð ñýí ááéäðééäðäðäé ðài öðái èðäýäééí óñí ü áí éí äñðì èü ä äýýð èççýð, ì ýäýýýýýý, ñðððäé+èéäðä, èðäýé ç ç ýì ø éééä í ýì ýäççýð í àðééä+èéñái ð° è° ä° æ° áí éí äñðóóé à.	ÑÄÇ	Ñß	2014-2021	Öéñü í ð° ñ° ä
5.25	Í éí í í ééðä ì ýäýýýýýý, ñðððäé+èéäðä ðééðýýð ái éí äñðóóéñái ñðððäðäæéä öýdýäeçýð	Í éí í í ééðéí ðaðééðäð, ì ýäýýýýýý, ñðððäé+èéäðä ü ð° ð° éä° ðð ÖÄÄ- óðäü äððäí í ðì èðóóéí à.	ÑÄÇ	Ñß	2014-2021	-
5.26	Öñí ü í °° ðééí öýì æýý, +ái äð, öççí éé äð èäæéðäé ðì éái í ðì é ì ýäýýýýýý, ì ýäýýéééä í éí í í ééðä í ýýéðýýýý öçðäýð	Öaðéì ì ýäýýýýýý ääð áí éí ì æéä äçðäççææ æé äçðééí ðæéðái ä öýäýýä í ééðéí öçðöýýýý áí éä í í.	Äí í Öß, ÄÖÄß, ÑÄÇ	ṼÖÄÄß, ÖÖß, ÝÖß	2014-2021	-
5.27	Öñí ü í °° ðééäðái ääæäð äðäü öéài æäæð çái çéééäñýðäýýí ñðððäé+èéäðð	Öñí ü í °° ðééäðái ðéðäéí í ñ ðái ääæäð äæü äñðäð ðái ääæäð öéài æäæð, ñ çái ø ééðäé ðái ððóóéái öýdýäeçýýýý.	Äí í Öß, ÑÄÇ	Ñß, Í ééñýýýýýý, í ðì í í öðééí ÇÄÖÄ	2014-2021	
5.28	Öñí ü ì áí ää áí ðééí áçð ððäð äí éí í í ééðéí ð° è° è° é áí éä í ÖÄÄ-ü í í ðì èðì í äí ýì ýäççýð	Öñðäé ðì éái í ðì é äéäðäð ð° ñ° é ð° ð° éä° ð öýdýäeçýðýä ð° ðééí áóñ ááéäðééäðä, í éí í í ééðéí í ðì èðì í ä ðái ääð ðái öðái äæééái à.	Äí í Öß, ÑÄÇ	Ñß, Í ééñýýýýýý, í ðì í í öðééí ÇÄÖÄ	2014-2021	Öéñü í ð° ñ° ä

Хүснэгт 1. Монгол Улсын усны нөөцийн нэгдсэн менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын тооцоо

[illegible]

[illegible]

		Òèèéí í èèò 15 áí í í òú í òí òáí ààí æ áòóéí òýàðèéí áàéàòóèàí æéí í °òò èèéà ñàéàòóéí à. (Çàí ù í -¿¿à, Àèòáí áóèàà, Ààò óóí ñóòàéò, Ø èàýýò¿òýí, Áí òò í í, Àè+èà, Õáí æ, Áóòààòàé, Áóèàí, Õáí ò, Çýèòýò, Õ° àà, Èí àýí ñýàñòýé, Õòò èà Õàòòí í ùò, Æààèò àí à, Õýò¿¿-Õóè, Ñàéí ñ¿¿æ ¿¿¿ò-Õí, Õ° óàóèàà Õàààí-í áí í, Áàýí ò°ò°í, Èàí ò, Õí èáí í Çàéàà,Á¿à¿¿ í í à, Áààòáí ò, Áòáóèàà Áààà ò¿òýý, ° òà° ñòýé, 171-ò áí í í ò, Õàòáí ñóòààè)	1,455	2,000	3,455	100	0	0	0	73	737	809	100	0
1.8	Ñóí ù í ò° à¿¿àèéí ò¿í àí ù í òí à-àòóéí òí òáí ààí æéí ýò ¿¿ñàýòòò ýò¿¿è áòóéí á¿ñ òí àí í æ àýàýí èéà í °òà¿¿éí ý.	Ñóí ù í ò° à, ò° à° æéí òí òáí ààí æéí ýò ¿¿ñàýòò¿¿àýà í í òà é áí èí í ýí æéí, ýò¿¿è áòóéí á¿ñ òí àí í æ àýàýí èéà í °òà¿¿éí ý. Í èèò 560 áóèàà ò áí àí í ýòèéàòàò èæòàí ààéí à.	880	600	1,480		100	0	0	44	354	398	100	0
1.9	Ñóí ù í ò° àèéí òí òáí ààí æéí ýò ¿¿ñàýòèéí òàéàòóè, ñóààèèàà òèéæ òí í ù í °òòèéàòí àí í ò	2015 í í ù ààóòòàè 10 ñóí ù í ò° àà, 800 òýà, 2021 í í áóòòàè 36 ñóí ù í ò° àà, 3380 òýà ààòòò í áí í òò òí í ù òàéàòóè ñóààèèàà òèéí ý.	751	1,870	2,621	100	0	0	0	0	0	0	0	0
1.10	Ñóí ù í ò° à, ò° à° æéí ò¿í àí ù í òí òáí ààí æéí ýò ¿¿ñàýòèéàò èí ýýò áàéàòóèàò, °òà°òà°ò, ò èí ý+èýí ý.	2015 í í ù ààóòòàè 15, 2021 í í áóòòàè 36 ñóí ù í ò° àèéí òí òáí ààí æéí ýò ¿¿ñàýòèéàò èí ý+èýí ý.	9,747	29,412	39,159	100	0	0	0	487	7,336	7,823	0	100
1.11	Ñóí àí ù í ò° àà áí òèò òí òýàýòèýò áààà í àòò í áàéàòóèàí æò èí ýýò áàòèò, òýàýòèýí òí ù à ààòèí àò èèàò ò èí ý àýàò èèòýò òàòí í èí æ í ýàòò¿¿èýò	2015 í í ù ààóòòàè 9, 2021 í í áóòòàè 36 ñóí ù í ò° àà áí òèò òí òýàýòèýò áààà í àòò í áàéàòóèàí æò èí ýýò áàòèí à.	26,406	68,424	94,830	20	0	80	0	1,320	18,185	19,506	0	100
1.12	Õí òýàýòò ¿¿èýò, ¿°òèò¿¿èýò ò°ò°ò°í æééà ñóòòèèòóèæ òí ààí òòí é àæèèèààààòáí ààò ààò çàí ààò òí áí ù òí í ù +áí àòò à ñàéàòóèàò	Ì áí àé í òí ù í °òò èà òí òèòí í òàòí í èí àè á¿òèé òí òýàýòò ¿¿èýò, ¿°òèò¿¿èýò ò°ò°ò°í æééí ñóòàèèàà òèéæ ò èí ýýò ñóòòèèòóèàò áòò ò ò èí ý+èýí ñí èèí í .	100	299	398	100	0	0	0	25	373	398	0	100

[illegible]

[illegible]

3.3	Çàdèi l'éèààýðééí òñ òàí ààí ààéí ýò l'ñàýðééàðì àì ùí òí à, àðóéí òñ òàí ààí ààéí ýò l'ñàýðýýñ òñ ààðéàð	Ààðàí -Òé, Ýðàýí ýò, Òéàñòàé, Çóóí ì í à, ×í éààéñàí , à í à° òòààí , Òéààí àì , Ñìçàààòàð, Ñàéí ø àí à òí òóòà ààòù òí ì í òí l' éèààýðééí òñ òàí ààí ààéí òí à àðóéí òñ ààñ òñ ààðéàð à. Òýàýðò l'çéñýí àí òèð òñ àð éààð àñóàéù à ñóààéàø òýðýà, çéí ý.	2,250	1,950	4,200	0	0	0	200	9	0	45	0	3,349
3.4	éèààýðééí àí òèð òñ òýàýðéýð ààéàòéàì ààéà òñ ààéàì ààéàòéàð	Òéààí àààòàð òí òí à çéé ààééàààà ýàóóéàóé çéèààýðì çàýà ààà í àðù í òðùà-ééàí òýàýðéýð ààéàòéàì àé í ýàððì çéà çéèààýðééí àí òèð òñ òýàýðéýð ò° àé° òñ í ààéàòéàì àé ààðéí à. Àéí àéí ò° àççà, òí ì í òí òí ñòí ñóòéí ààçòóààà çéé ààééàààà ýàóóéàóé òí ì í òí çéèààýðì çàýà ààà í àðù í òðùà-ééàí òýàýðéýð ààéàòéàì àé í ýàððì çéí ý.	42,120	68,120	110,240	0	0	90	10	2,106	22,854	24,960	0	100
3.5	éèààýðééí òýàýðò l'çéñýí àí òèð òñ òàðéí àð éààð ñóààéàà òééí ý.	éèààýðéýà òýàýðò l'çéñýí àí òèð òñ ààðéí àð éààð ñóààéàà òééí ý.	5,000	6,000	11,000	0	0	0	100	125	1,200	1,325	0	100
3.6	Óé òóòàéí òñ òàí ààí ààéí ýò l'ñàýðééí òàéàòé, ñóààéàà òééð	Ì þó Òí èà é, Àñàò, Òàààí ñóààòà, Çàààí òí èà é, Íòòàéò, Àí òí í, Øéàýý í àí í, Í èí í í àí í ò, Ì àðàé, Áòòààí áóéàà Àçðýí òààí , Øéàýý í àí í, Áóéààí -Òé, Çàðààòù í í òàóóàà òñ òàí ààí ààéí ýò l'ñàýðò àð éààð àí èí ì àòé í° òééí ñóààéàà òééí ý.	4,000	3,600	7,600	0	0	0	100	0	0	0	0	0
3.7	Øéí ýýð àð éààéòàà í òí ò óé òóòàéí òñ òàí ààí ààéí àñóàéù à ø éèààýðéýð	Ì þó Òí èà é, Àí í í à, Áòòààí áóéàà Çàðààò, Òàéðòàí , Áóéààí -Òé, Ç° à+-Òé, Àñàò, Òàààí ñóààòà, Çàààí òí èà é, Í àðééí Ñòòàéò, Àí òí í, Í èí í í àí í ò, Ò° í° òðýéí í àí í, ×í éð-Ì ýéà, Àçðýí òààí çýðýààð éàò í àéòí àéù í í òà ààçòóààà òñ òàí ààí ààéí ààðééà ààéàòéàì ààéà ààòùà ààéàòéí à.	365,000	450,000	815,000	0	0	0	100	9,125	88,500	97,625	0	100

		"I дот I -Ai au" оо нөөс ОҮЦ-еэа аг ег аһдодөөс үеи ег аа даеэе үаеи цаһеи ас даеи I ү оги аи I ааг ег оуоуаеуеи ү.	4,160	907,200	911,360	10	0	90	0	104	68,664	68,768	0	100
3.8	Ооо ооддоеи огу аааоги ае даао	I p o O e a e, A n a a o, O a a a i n o a a o a a, O a a a i o i e a e, I a d e e i N o a a e o, A i d i i, O e a y y i a i i, I e i i i a i i o, l a d a a e, A o d a a i a o e a a A z d y i o a a i, O e a y y i a i i, A o e a a i -O e, O a d a a o c y o y a a s e a i a e o i a e u i i d a a c o d o a a z e e a a y d e y e a a s e a n a i o n u a y d a z e y i a s e a a d o a o i i e i a i y a o z e i y.	146,526	223,568	370,094	0	0	0	200	150	0	50	0	59
3.9	Огаг дадееааг ндг о ааооо ааооги даеаоо ноааеаа даеаа ОҮЦ, оодд оо н о аг ег аһдодөөс	A a y i -a e a e, O i a a a e i a o a a a o u o i i i o i a e o o a a i e i i N y e y i a y, I o o i c y o y a o i i i o i a e o o a u i a a a o a d a e a o o n o a a e a a d e e a O O N -u i a i i i o a a d e o a i e i i a e e a n o a a e i a.	11,340	15,000	26,340	50	0	50	0	0	0	0	0	0
3.10	Огаг дадееааг ндг о еи үг даеаооо, н оуоуаг цаһааоо	N y e y i a y i o o i a y y d o n a i o a d e e a a i n o a i o a a d e o O Y C a i e i a n d o o e i a.	4,160	300,000	304,160	0	0	100	0	0	46,248	46,248	0	100
3.11	Огаг дадееааг ндг о оуи оги о аеи а ааг аи оги аеи дааеи	O n a i o a d e e a a i n o a i o o o a u i o n a i n a i a e i z e e a a e e a a a i a a n a e u i o n i u a d e i a i o e o e o i o e o e o e a o y i a e o d a a e i a.	150	300	450	100	0	0	0	86	858	944	0	100
3.12	I a i i a a e a a a i e i i e i y y d a a e a o e a a a d a o e a a i u o a d e e a a i n o a i o u i o n o a i a i a e i a n o a e u a s e e a y d e y d	O e i y y d a a e a o e a a a d A O N - o o a u i o n i u y d z i n a y d e e i o a e a o e, n o a a e a a d e e a s e i y y d z i n a y d z i a a a e a o e i a. I a i i a a e a a A O N -o o a u i o n i u a e a a a e u a a o o d o e a i o n a a o e i a s e a e o u a i y i y a z e i y.	1,185	2,480	3,665	100	0	0	0	59	728	787	0	100
3.13	Ааооги аг ее даооги огу ааа дааа аг ег аааааааа	O a i a e i a z n y a a c o d u i a z i e e o a e o o i o n u a a s e a a d n o a a e a a d e e a o i a i i a n i i a c o d o a a a a z i e e o a e o o i o n u a a s e a i a.	500	0	500	50	0	50	0	0	0	0	0	0
Зорилт 3. Бүгд зардал			614,095	2,277,738	2,891,833					11,764	229,052	240,752		

[illegible]

[illegible]

5.1	Óñòàé òí èáíí òí é òòóèòàù àòýèàòóèáí , "Óñí ù òàðèèòààí ù áààð òòóèù"-èéí ççýè áàðèí òèàèààð ø èí ý-èýð	Óñòàé òí èáíí òí é òòóèù, òí àííí æ áçðýí , àòðàí , çààààð, ííòí ííòí àòèà, ñòàí ààðòòóàù í àààðàðààè òèéàýè, òççí ýýñ òèàààèáí òýðýààèòèéí çð í°ò° áòòòààýààèù ààðèèààæ í ýð òí ù íèèù áí ýáí °ð áí èàíí. Í èíí òèñíúí àýðýý, òýèýèòýýð, òèèèéí òñí ù òýèýèòýýðèéí áèàèýèòèéá ñàéàòòóéí à.	0	0	0	0	0	0	0	31	154	185	100	0
5.2	Äçðýí , àòðàí , ííòí ííòí àòèà, ñòàí ààðòòóà à ø èí ý-èýí ñàéàòòóèàð	Í ííà í òèñàà í °ðà°à° æ áàéààà òñòàé òí èáíí òí é áçðýí , àòðàí , ííòí ííòí àòèà, ñòàí ààðòòóàù à òýðýààèòèéí á çí ýèàýý °à- ø áàðàèàààòàé òí òèí èáí èà ø èí ý-èýí áí èí àñòòóéí à.	0	0	0	0	0	0	0	7	33	40	100	0
5.3	Óñí ù ñàèáàðòíí ààààà òàðèèòàà, òèèèéí òñí ù àýðýý òýèýèòýýðèéí ýðð ççéí íð-èí á áí èí àñòí í àòé áí èà ò	Í ÒÒ áí èíí ÁÍ ÒÁÓ-òàé áàéàòòèñàí òèèèéí òñí ù òýèýèòýýðèéí òýðýààèòèéá òàí ààí ààèèèáí à.	0	0	0	0	0	0	0	31	62	93	100	0
5.4	Í °ðà°à° æáóé òòóèù, òí àííí æ áçðýí , àòðí ùí òýðýààèò í°ò° èèéá ñàéàòòóèàð	Í èíí í èèòýà òòóèù ýððççéí í ýàèýá í ýàýýèýè í èà ò ñòðààèò, ñòðòàé-èèààáýð-èè æçéí ý.	0	0	0	0	0	0	0	300	500	800	100	0
5.5	Óñí ù àñóóààè ýðòýèñýí Çàñàéí ààçðòíí ýðð áçðèé áàéàòòèèàù í ñòàòòñ, ýðð, ççðàèá ø èí ý-èýð	Óñí ù í°°òèéí í ýààñýí í áí ààí áí òèéí çàð-í ù á í ýàòðççéýí , ñàà ààçðòíí áàéàòòèèààòòáùí çèè ààèèèààààá áýðæçèæ òñí ù -èàýèýýð çèè ààèèèààà ýðòýèàýà ò°òèéí áí èíí òóàèéí òýàð èè, èðàýí èè í èèà èéí áàéàòòèèààòòáùí -ààààòèéá í ýí ýààççéí ý.	0	0	0	0	0	0	0	30	50	80	100	0
5.6	Ñàèáàð áóí àùí çí òèòòóèàèòù í ì áðàí èçí ù á áí èí àñòí í àòé áí èà ò	Óñí ù ñàèáàðòíí áàéàòòèèààòòáùí çèè ààèèèàààí ù òýèààà òí èáíí á ñàéàòòóéí à.	0	0	0	0	0	0	0	10	10	20	100	0

[illegible]

[illegible]

5.19	I i i e o i d e i a e i o ° o e a ° d e e a a i e i a n d i i x e a i e a æ o y o y æ z e y o	I i i e o i d e i a e i i y a y y e e e e i a o e a + a i a d, d a i d a e o, o z d o y y i a e e i o e i a e a y o d e e i y.	0	0	0	0	0	0	0	30	50	80	100	0
5.20	O n i u n a e a a d u i y d a y i o e i a e a y y, n o a a e a a i u a a e u a ° d a æ z e y o	A a a a d a u i a i e i i a c d u i a i i d o o n i u + a i a d u i o y i a e o- o e i a e a y y i e e + e a y e y o d z e e a a e e e a a a y a o o e a a o e a a e a o e e a a o u i o y e a a a o i e a i i a n a e a o o e i a.	0	0	0	0	0	0	0	30	50	80	100	0
5.21	i y a y y e e e e i n a i a a y o æ z e a i y a y y e y e n i e e e o i i a n a e a o o e a o	2015 i i o z d o y e O n i u n a e a a d u i a z o a a e a o e e a a o a i y a y y e e y y i d o o e a d, o a a a e a d, a o e a a d, o z z i + e y i n i i e d o n i d a e o o a a o e a a d a i e i i a o i e i y a y y e e e i i y a a n y i n a i a a e a o o e a o a a o e a n a e a o o e i a.	260	100	360	100	0	0	0	82	206	288	100	0
5.22	N a a a c d u i o z a o e i a i y a y y e e e i n a i a e e a i e a o	O n i u i y a a n y i i y a y y e e e e i n a i o a e o o a o i e a i i o i e n a a a c d o o a u i i y a y y e e e e i n a i a a z d a z e i y.	10,000	30,000	40,000	100	0	0	0	1,647	4,118	5,766	100	0
5.23	D a z i a i y a y y e y o o i a i i e o y a e y e o y e a i e i o	A z o o a d i u n a a a c d u i a a e a o o e e a a o a a e a z o d a e e a i a o a a a a a e u i z o a z i a o y a e y e i y a y y e e e e i o y o y a n y e, o a d e i d o o a n a a d o i a i i e i y a y y e i y.	0	0	0	0	0	0	0	30	50	80	100	0
5.24	N a e a a d u i i y o a y o n y i i y o a y a e o i z a e e i i o i e o i i o i e a i d o i a i o o i e q i d e e o i o a z e a z a y a o i a o i y a y y e y e, n o o d a e + e e a a d e e o, o y a i e e i y a e y a e a a y y o e z z e y o n o o a o a a a i e i a n d o o e a o	I e i i i e e o e e i n y o a y e c z e, d a d e e o a a a i e i i i e e o e e i i y a y y e e e e i d a e a a d i y o a y o n y i a a e a o o e e a a o a e d a i d a i e d a y a e e i o n i u a i e i a n d i e u a a y y o e z z e y o, i y a y y e y e, n o o d a e + e e a a, e o a y e z j y i o e e e a i y i y a z z e y o i a d e e a + e e n a i o ° e ° a e ° a ° a i e i a n d o o e i a.	2,000	0	2,000	100	0	0	0	0	0	0	0	0
5.25	I e i i i e e o y a i y a y y e y e, n o o d a e + e e a a d e e o y y o a i e i a n d o o e n a i n o o a a a e a o y o y a z e y o	I e i i i e e o e e i d a d e e o a a, i y a y y e y e, n o o d a e + e e a a i u o ° o e a ° d o Q A A - o a a u a o a d a i i o i e o o e i a.	0	0	0	0	0	0	0	300	500	800	100	0
5.26	O n i u i ° o d e e i o y i a y y, + a i a d, o z z i e e a o e a e a e o a e o i e a i i o i e i y a y y, i y a y y e e e e a i e i i i e e o y a i y y e o o y e o z d a y o	O a d e i i y a y y e y e a a a d a i e i i a e a a z o d a z z e a a e e a z d e e i d a e e a i a o y a e y a i e e o e e i o z d o y y e a i e a i i .	0	0	0	0	0	0	0	30	50	80	100	0

5.27	Ойгоор үйлдвэрлэх байгалийн баялаг оёоноос үйлдвэрлэх түрээсийн үйлдвэрлэл	Ойгоор үйлдвэрлэх байгалийн баялаг оёоноос үйлдвэрлэх түрээсийн үйлдвэрлэл	0	0	0	0	0	0	0	30	50	80	100	0
5.28	Ойгоор үйлдвэрлэх байгалийн баялаг оёоноос үйлдвэрлэх түрээсийн үйлдвэрлэл	Ойгоор үйлдвэрлэх байгалийн баялаг оёоноос үйлдвэрлэх түрээсийн үйлдвэрлэл	600	1,800	2,400	100	0	0	0	30	90	120	100	0
Зорилт 5. Бүгд зардал			21,220	52,500	73,720					5,892	11,473	17,365		
НИЙТ ДҮН			2,201,910	5,501,859	7,703,766					55,032	704,916	759,582		

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ

2013 оны 11 дүгээр
сарын 30-ны өдөр

Дугаар 390

Улаанбаатар
хот

ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛЫГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ТАЛААР АВАХ ЗАРИМ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТУХАЙ

Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хуулийн 11.5, 30.1 дэх хэсгийг үндэслэн Монгол Улсын Засгийн Газраас ТОГТООХ нь:

1. Усны тухай хуулиар байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад олгогдсон дараах чиг үүргийг, гэрээний үндсэн дээр “Монгол Ус” Төрийн өмчит үйлдвэрийн газраар гүйцэтгүүлэхийг Байгаль орчин, ногоон хөгжлийн сайд С.Оюунд зөвшөөрсүгэй. Үүнд:

- усны нөөцийг тооцоолох, усны тоо бүртгэл явуулах, усны хяналт-шинжилгээ хийх, усны сан бүхий газрыг нөхөн сэргээх, уст цэг, усны барилга байгууламжийг ашиглах, эзэмших, ус ашиглалт, хэрэглээг тоолууржуулахтай холбогдсон журам, зааврыг боловсруулах;
- усны хайгуул, зураг төсөл, судалгааны төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх, хайгуул, судалгааны ажлын явцад хяналт тавих;
- голын гольдролыг өөрчлөх, урсацад тохируулга хийх, усны сан бүхий газрын ашиглалтын төсөлд мэргэжлийн дүгнэлт гаргах;
- цооног өрөмдөх, худаг гаргах, усны барилга байгууламж барих, ашиглах, судалгаа хийх, дүгнэлт гаргах;
- улсын нөөцөд бүртгэгдсэн рашааныг эмчилгээ, сувилгаа, үйлдвэрлэл, үйлчилгээний зориулалтаар ашиглах талаар дүгнэлт гаргах;
- хадлан, бэлчээр, тариаланг усжуулах инженерийн хийцтэй услалтын систем барих ажлын хайгуул, судалгаа, зураг төсөлд мэргэжлийн дүгнэлт хийж, байгаль орчны болон хөдөө аж ахуйн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад хүргүүлэх;
- хоногт 100 шоо метрээс их ус ашиглах, эрчим хүч, усан тээврийн зориулалтаар ашиглуулах дүгнэлт гаргах;
- хаягдал ус хаях, зайлуулах зөвшөөрлийг хоногт 50 шоо метрээс их хаягдал ус гаргадаг ус бохирдуулагчид хаягдал ус зайлуулах тухай дүгнэлт гаргах.

2. Улсын төсвийн хөрөнгөөр судалж, нөөц нь тогтоогдсон газрын доорх усны нөөцийн ордуудыг боломжит нөөцийн хэмжээнд ашиглуулах, ус хангагчийн үүргийг “Монгол Ус” төрийн өмчит үйлдвэрийн газраар гүйцэтгүүлсүгэй.

3. Энэхүү тогтоолын хэрэгжилтэд хяналт тавьж, мэргэжлийн удирдлагаар хангаж ажиллахыг Байгаль орчин, ногоон хөгжлийн сайд С.Оюун, Усны үндэсний хорооны нарийн бичгийн дарга Ц.Бадрах нарт даалгасугай.

Монгол Улсын Ерөнхий сайд

Н.АЛТАНХУЯГ

Байгаль орчин, ногоон
хөгжлийн сайд

С.ОЮУН

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ

2013 оны 11 дүгээр
сарын 30-ны өдөр

Дугаар 391

Улаанбаатар
хот

ТӨРИЙН БОЛОН ОРОН НУТГИЙН ӨМЧИЙН ТАЛААР АВАХ ЗАРИМ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТУХАЙ

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн 9.3, 30.2, Усны тухай хуулийн 32.7 дахь хэсгийг тус тус үндэслэн Монгол Улсын Засгийн газраас ТОГТООХ нь:

1. Төрийн эзэмшлийн болон төсвийн хөрөнгөөр баригдсан төвлөрсөн ус хангамжийн үндсэн эх үүсвэрийн худгууд, түүний барилга байгууламжуудыг 1 дүгээр хавсралтаар “Монгол Ус” төрийн өмчит үйлдвэрийн газрын балансад шилжүүлэх арга хэмжээ авахыг Төрийн өмчийн хороо (Д.Цогтбаатар)-нд даалгасугай.

2. Орон нутгийн өмчлөлд байгаа улсын төсвийн хөрөнгөөр баригдсан усны нөөцөд тохируулга хийх, хувиарлах зориулалт бүхий услалтын системийн барилга байгууламжуудыг 2 дугаар хавсралтаар “Монгол Ус” төрийн өмчит үйлдвэрийн газрын балансад шилжүүлэх асуудлыг аймаг, нийслэлийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн хуралтай зөвшилцөн шийдвэрлэхийг Төрийн өмчийн хороо (Д.Цогтбаатар)-нд зөвлөсүгэй.

3. Энэ тогтоолын 3 дугаар хавсралтад заасан хамтарсан үйлдвэрийн өмчлөлд байгаа төвлөрсөн ус хангамжийн үндсэн эх үүсвэрийн худгууд, цэвэрлэх байгууламжуудыг хамтарсан үйлдвэрийн зөвлөлтэй зөвшилцөж “Монгол Ус” төрийн өмчит үйлдвэрийн газрын балансад шилжүүлэх ажлыг үе шаттайгаар зохион байгуулахыг Төрийн өмчийн хороо (Д.Цогтбаатар)-нд даалгасугай.

4. Хүн амын төвлөрсөн ус хангамж, ариутгах татуурга, усны нөөцөд тохируулга хийх, хуваарилах зориулалт бүхий барилга байгууламжийн ашиглалт, засвар үйлчилгээг сайжруулах арга хэмжээ авахыг “Монгол Ус” төрийн өмчит үйлдвэрийн газрын захирал Ц.Сосорбарамд даалгаж, үйл ажиллагаанд нь хяналт тавьж ажиллахыг Байгаль орчин, ногоон хөгжлийн сайд С.Оюунд үүрэг болгосугай.

Монгол Улсын Ерөнхий сайд

Н.АЛТАНХУЯГ

Байгаль орчин, ногоон
хөгжлийн сайд

С.ОЮУН

Засгийн газрын 2013 оны 391 дүгээр
тогтоолын 1 дүгээр хавсралт

**ТӨРИЙН ЭЗЭМШЛИЙН БОЛОН УЛСЫН ТӨСВИЙН ХӨРӨНГӨӨР
БАРИГДСАН УС ХАНГАМЖИЙН ҮНДСЭН ЭХ ҮҮСВЭРИЙН ХУДГУУД,
ТҮҮНИЙ БАРИЛГА БАЙГУУЛАМЖУУД**

№	Эх үүсвэрийн худаг, түүний барилга байгууламж	Байршил
1	Усны эх үүсвэрийн 16 худаг Өргөлтийн станц-1	ДЦС - 4
2	Усны эх үүсвэрийн 17 худаг Өргөлтийн станц-1	ДЦС - 3
3	Усны эх үүсвэрийн 5 худаг Өргөлтийн станц-1	ДЦС - 2
4	Усны эх үүсвэрийн 8 худаг Өргөлтийн станц-1	Дархан-Уул аймаг ДЦС
5	Усны эх үүсвэрийн 5 худаг Өргөлтийн станц-1	Хөтлийн ЦШҮ
6	Усны эх үүсвэрийн 4 худаг	Багануурын нүүрсний уурхай
7	Усны эх үүсвэрийн 3 худаг	Шивээ-Овоогийн нүүрсний уурхай
8	Усны эх үүсвэрийн 5 худаг Өргөлтийн станц-1	Дорнод аймаг Чойбалсан сум ДБЭХ Систем
9	Усны эх үүсвэрийн 4 худаг	Өмнөговь аймаг Даланзадгадын ДЦС

**ОРОН НУТГИЙН ӨМЧЛӨЛД БАЙГАА УЛСЫН ТӨСВИЙН ХӨРӨНГӨӨР БАРИГДСАН
УСНЫ НӨӨЦӨД ТОХИРУУЛГА ХИЙХ, ХУВААРИЛАХ ЗОРИУЛАЛТ БҮХИЙ УСЛАЛТЫН
СИСТЕМИЙН БАРИЛГА БАЙГУУЛАМЖУУД**

№	Барилга байгууламжийн нэр	Аймаг, сум
1	Үдлэгийн услалтын систем	Төв аймгийн Батсүмбэр сум
2	Жаргалантын услалтын систем	Төв аймгийн Жаргалант сум
3	Борнуурын услалтын систем	Төв аймгийн Борнуур сум
4	Хархорины услалтын систем	Өвөрхангай аймгийн Хархорин сум
5	Цагаантолгойн услалтын систем	Сэлэнгэ аймгийн Сант сум
6	Хаяагийн услалтын систем	Говь-Алтай аймгийн Цогт сум
7	Хархираагийн услалтын систем	Увс аймгийн Тариалан сум
8	Баруун турууны услалтын систем	Увс аймгийн Баруунтуруун сум
9	Зүүн голын услалтын систем	Баянхонгор аймгийн Богд сум
10	Цагдуултайн услалтын систем	Баянхонгор аймгийн Баянцагаан сум
11	Бижийн услалтын систем	Говь-Алтай аймгийн Бугат сум
12	Улаан талын овоон услалтын систем	Завхан аймгийн Отгон сум
13	Хүрээний дэнжийн услалтын систем	Завхан аймгийн Баянтэс сум
14	Хомын талын услалтын систем	Завхан аймгийн Дөрвөлжин сум
15	Атрын хөдөөгийн услалтын систем	Ховд аймгийн Мөст сум
16	Хойд голын услалтын систем	Ховд аймгийн Дарви сум
17	Эрдэнэбүрэнгийн услалтын систем	Ховд аймгийн Эрдэнэбүрэн сум

Засгийн газрын 2013 оны 391 дүгээр
тогтоолын 3 дугаар хавсралт

**ХАМТАРСАН ҮЙЛДВЭРИЙН ӨМЧЛӨЛД БАЙГАА ТӨВЛӨРСӨН УС ХАНГАМЖИЙН
ҮНДСЭН ЭХ ҮҮСВЭРИЙН ХУДГУУД, ЦЭВЭРЛЭХ БАЙГУУЛАМЖУУД**

№	Барилга байгууламжийн нэр	Аймаг, сум, компанийн нэр
1	Усны эх үүсвэрийн 14 худаг	Орхон аймаг, “Эрдэнэт” УБҮ
2	Баян-Өндөр сумын цэвэрлэх байгууламж	Орхон аймаг, Баян-Өндөр сум
3	Усны эх үүсвэрийн 4 худаг	Хэнтий аймаг, Бор-Өндрийн жоншны үйлдвэр

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ

2014 оны 2 дугаар
сарын 14-ний өдөр

Дугаар 43

Улаанбаатар
хот

Журам шинэчлэн батлах тухай

Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хуулийн 13.5-д заасныг үндэслэн Монгол Улсын Засгийн газраас ТОГТООХ нь:

1. “Байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээх арга хэмжээнд зарцуулах төлбөрийн орлогын хэсгийг бүрдүүлэх, зарцуулах, тайлагнах журам”-ыг хавсралт ёсоор баталсугай.

2. Энэхүү журмын хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллахыг Байгаль орчин, ногоон хөгжлийн сайд С.Оюун, Сангийн сайд Ч.Улаан, бүх шатны Засаг дарга нарт үүрэг болгосугай.

3. Энэ тогтоол гарсантай холбогдуулан “Журам батлах тухай” Засгийн газрын 2000 оны 3 дугаар сарын 30-ны өдрийн 52 дугаар тогтоолыг хүчингүй болсонд тооцсугай.

Монгол Улсын Ерөнхий сайд

Н.АЛТАНХУЯГ

Байгаль орчин, ногоон
хөгжлийн сайд

С.ОЮУН

Засгийн газрын 2014 оны 43 дугаар
тогтоолын хавсралт

**БАЙГАЛЬ ОРЧНЫГ ХАМГААЛАХ, НӨХӨН СЭРГЭЭХ АРГА ХЭМЖЭЭНД
ЗАРЦУУЛАХ ТӨЛБӨРИЙН ОРЛОГЫН ХЭСГИЙГ БҮРДҮҮЛЭХ,
ЗАРЦУУЛАХ, ТАЙЛАГНАХ ЖУРАМ**

1 .Нийтлэг үндэслэл

1.1. Энэхүү журмын зорилго нь аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн төсөвт Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хуулийн 13.1 дэх хэсэгт заасан төлбөрийн орлогын хэсгийг (байгалийн ургамал, ус, рашаан, ой, амьтны нөөц, тусгай хамгаалалттай газар нутагт газар ашиглах) бүрдүүлэх, төсвийн зарлагад байгаль орчныг хамгаалах, байгалийн нөөцийг нөхөн сэргээх арга хэмжээнд төлөвлөх, зарцуулах, тайлагнах, хянахтай холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино.

1.2. Энэхүү журмын 2.1-д заасан байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн орлогын хэсгийг тухайн ашигласан нөөцийг хамгаалах, нөхөн сэргээх, зохистой ашиглах, хяналт тавих арга хэмжээнд зарцуулна.

2.Төлбөрийн орлогын хэсгийг бүрдүүлэх

2.1. Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Засаг дарга нь тухайн жилийн байгаль орчныг хамгаалах, байгалийн нөөцийг нөхөн сэргээх арга хэмжээнд зарцуулах төсвийн орлогыг Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хуулийн 18.1-д заасан хувь, хэмжээний доод хязгаар болон түүнээс дээш хэмжээгээр бүрдүүлэх саналыг тухайн шатны иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлаар батлуулна.

2.2. Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Засаг дарга нь энэхүү журмын 2.1-д бүрдүүлсэн орлогын хэмжээнд үндэслэн тухайн жилийн төсвийн суурь зарлагын төлөвлөгөөнд дараах арга хэмжээг тусгаж, тухайн шатны иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлаар батлуулна. Үүнд:

2.2.1. Байгалийн ургамлын тухай хуулийн 7 дугаар зүйлд заасан арга хэмжээ;

2.2.2. аймаг, нийслэлийн байгаль орчны асуудал хариуцсан байгууллага, агнуурын бүс нутгийн менежментийг хариуцагч хуулийн этгээдтэй зөвшилцөн аймгийн болон агнуурын бүс нутгийн агнуурын менежментийн төлөвлөгөөнд тусгагдсан арга хэмжээ;

2.2.3. усны сав газрын захиргаа, аймаг, нийслэлийн байгаль орчны асуудал хариуцсан байгууллагын саналыг үндэслэн “Ус” үндэсний хөтөлбөр, усны нөөцийн менежментийн төлөвлөгөөнд тусгагдсан арга хэмжээ;

2.2.4. аймаг, нийслэлийн байгаль орчны асуудал хариуцсан байгууллага, ойн ангитай зөвшилцөн аймаг, сум, нөхөрлөлийн ойн менежментийн төлөвлөгөөнд тусгагдсан арга хэмжээ;

2.2.5. тухайн тусгай хамгаалалттай газар нутгийн хамгаалалтын захиргаатай зөвшилцөн тусгай хамгаалалттай газар нутгийн менежментийн төлөвлөгөө, орчны бүсийн менежментийн тусгагдсан газрын нөхөн сэргээлт, бэлчээрийн менежментийн арга хэмжээ тус тус багтана.

2.3. Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн тухайн жилийн байгаль хамгаалах, байгалийн нөөцийг нөхөн сэргээх арга хэмжээний төсвийн орлогын хэсгийг бүрдүүлэх, төлөвлөх, зарцуулах, хянах үйл ажиллагаанд олон нийтийн оролцоог хангана.

2.4. Аймаг, нийслэлийн Засаг дарга нь тухайн жилийн байгаль хамгаалах, байгалийн нөөцийг нөхөн сэргээх арга хэмжээ, зарцуулах төсвийг байгаль орчны асуудал эрхэлсэн засгийн газрын гишүүнтэй хийх гэрээнд шалгуур үзүүлэлт бүрээр тусгана.

3. Төлбөрийн орлогын хэсгийн зарцуулалт

3.1. Байгалийн ургамлын нөөц ашигласны төлбөрийн орлогын хэсгийг энэхүү журмын 2.2.1-д заасныг үндэслэн тухайн суманд:

3.1.1. нэн ховор, ховор ургамлын нөөцийн судалгаа шинжилгээ;

3.1.2. нэн ховор, ховор ургамлыг тарималжуулах, тархац нутгийг нөхөн сэргээх;

3.1.3. бэлчээрийн менежментийг сайжруулах, байгалийн ургамлын ашиглалтад хяналт тавих арга хэмжээнд тус тус зарцуулна.

3.2. Ус, рашааны нөөц ашигласны төлбөрийн орлогын хэсгийг энэхүү журмын 2.2.3-т заасныг үндэслэн:

3.2.1. усны сав газарт усны нөөцийн хайгуул судалгаа, зураглал хийх, усны нөөц, горим, чанарын төлөв байдал, өөрчлөлтөд хяналт-шинжилгээ явуулах, усны тоо бүртгэл хийх;

3.2.2. усны үр ашигтай, хэмнэлттэй хэрэглээг болон хаягдал усыг дэвшилтэт технологиор цэвэрлэх, тоолууржуулах, унд-ахуйн ус хангамж, ариутгах татуургын байгууламжийг шинэчлэх, засч сэлбэхийг дэмжих, ундны ус цэнгэгжүүлэх, усны хяналт шинжилгээний болон лабораторийн тоног төхөөрөмж худалдан авах, хаягдал ус зайлуулах цэгийг сайжруулах;

3.2.3. Усны тухай хууль тогтоомж, хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх, дүрэм журмыг мөрдүүлэх, усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, ус хангамжийн эх үүсвэрийн эрүүл ахуйн бүсийн заагийг тэмдэгжүүлэх, хаалт, хамгаалалт хийх, тохижуулах;

3.2.4. усны сав газрын усны нөөцийн менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх, усны сав газрын зөвлөлийн үйл ажиллагааг дэмжих, орон нутгийн иргэдийн оролцоог нэмэгдүүлэх;

3.2.5. усны сав газрын байгаль хамгаалал, нөхөн сэргээлт, цас, борооны усыг хуримтлуулах хөв цөөрөм байгуулах, рашаан, гол мөрний урсац бүрэлдэх эх, булаг шанд, баянбүрдийг хамгаалах төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх арга хэмжээнд тус тус зарцуулна.

3.3. Ойн нөөц ашигласны төлбөрийн орлогын хэсгийг энэхүү журмын 2.2.4-т заасныг үндэслэн:

3.3.1. аймаг болон тухайн сумын ой зохион байгуулалт хийх, ойн менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах, хэрэгжүүлэх арга хэмжээ авах, нөхөрлөл, ойн анги, ойн мэргэжлийн байгууллага, аж ахуйн нэгжүүдийг дэмжих;

3.3.2. ойн хөнөөлт шавж, өвчний хөнөөлөөс урьдчилан сэргийлэх, түүнтэй тэмцэх, суурин судалгаа хийх;

3.3.3. ой, хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах, унтраах;

3.3.4. ойн үр бэлтгэх ой сонгох, плантаци байгуулах, үр, боргоцой бэлтгэж боловсруулах, тарьц, суулгац ургуулах, ойг нөхөн сэргээх, тарьж ургуулах, байгалийн сэргэн ургалтад туслах, ойн зурвас, модлог ургамлын цэцэрлэг байгуулах, голын эх, эрэг дагуу мод тарьж төгөл байгуулах, баянбүрд бий болгох, хууль бус мод бэлтгэх зөрчлийг бууруулах, хяналт шалгалт хийх арга хэмжээнд тус тус зарцуулна.

3.4. Амьтны нөөц ашигласны төлбөрийн орлогын хэсгийг энэхүү журмын 2.2.2-т заасныг үндэслэн тухайн суманд:

3.4.1. аймгийн болон агнуурын бүс нутгийн ан, агнуурын менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах, сайжруулах, хэрэгжүүлэх, сурталчилах, нутгийн иргэдэд түшиглэсэн агнуурын менежментийг хэрэгжүүлэх;

3.4.2. амьтны амьдрах орчинг нөхөн сэргээх, тэтгэх, агнуурын амьтны судалгаа, мониторинг хийх;

3.4.3. Амьтны тухай хуулийг хэрэгжүүлэх нөхцлийг хангах сургалт, сурталчилгаа, хяналт шалгалт хийх арга хэмжээнд тус тус зарцуулна.

3.5. Тусгай хамгаалалттай газар нутагт газар ашигласны төлбөрийн орлогын хэсгийг энэхүү журмын 2.2.5-д заасныг үндэслэн:

3.5.1. улсын тусгай хамгаалалттай газар нутгийн хамгаалалтын менежментийг хэрэгжүүлэх;

3.5.2. улсын тусгай хамгаалалттай газар, түүний орчны бүсэд газрыг нөхөн сэргээх;

3.5.3. улсын тусгай хамгаалалттай газар, түүний орчны бүсэд нутгийн иргэдэд түшиглэсэн байгалийн нөөцийн хамтын менежментийг хэрэгжүүлэх, Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай хуулийг сурталчилах, хяналт шалгалт хийх арга хэмжээнд тус тус зарцуулна.

3.6. Энэхүү журмын 3.1 болон 3.4-т заасан арга хэмжээг аймаг, нийслэлийн байгаль орчны асуудал хариуцсан байгууллага, агнуурын бүс нутгийн менежментийг хариуцагч хуулийн этгээд, байгаль хамгаалах нөхөрлөл, байгаль орчны мэргэжлийн болон төрийн бус байгууллагатай хамтран хэрэгжүүлнэ.

3.7. Энэхүү журмын 3.2-т заасан арга хэмжээг усны сав газрын захиргаатай, 3.3-т заасан арга хэмжээг аймаг, сумын ойн анги, ойн нөхөрлөл, байгаль орчны төрийн бус байгууллагатай, энэ журмын 3.5-д заасан арга хэмжээг улсын тусгай хамгаалалттай газрын хамгаалалтын захиргаа, орчны бүсийн зөвлөлтэй тус тус хамтран хэрэгжүүлнэ.

4. Төлбөрийн орлогын хэсгийг тайлагнах, хяналт тавих

4.1. Сум, дүүргийн Засаг дарга нь байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн орлогын хэсгийн төлөвлөгөө, зарцуулалтын тайланг сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлаар хэлэлцүүлэн жил бүрийн 12 дугаар сарын 15-ны дотор аймаг, нийслэлийн байгаль орчны асуудал хариуцсан байгууллагад хүргүүлнэ.

4.2. Аймаг, нийслэлийн байгаль орчны асуудал хариуцсан байгууллага нь энэхүү журмын 4.1-д заасан төлөвлөгөө, тайланг нэгтгэн боловсруулж жил бүрийн 12 дугаар сарын 20-ны дотор байгаль орчны асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллагад хүргүүлнэ.

4.3. Байгаль орчны асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага аймаг, нийслэлийн байгалийн нөхөн сэргээгдэх нөөцийг хамгаалах, зохистой ашиглах, нөхөн сэргээх арга хэмжээний хөтөлбөр, төлөвлөгөөний хэрэгжилт, төлбөрийн орлогын бүрдүүлэлт, зарцуулалтад жил бүр санхүүгийн дотоод аудит' хяналт-шинжилгээ хийнэ.

4.4. Байгаль орчны асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага энэхүү журмын хэрэгжилтэд хяналт тавих зорилгоор төлөвлөгөөт болон төлөвлөгөөт бус үнэлгээ хийнэ.

4.5. Байгаль орчны асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага энэхүү журмын 4.2-т заасан тайланд үнэлгээ өгч, үр дүнд үндэслэн дараа жилд ашиглах байгалийн нөөцийн төрөл, хэмжээнд өөрчлөлт оруулах эсэхийг шийдвэрлэнэ.

4.6. Байгаль орчны асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага аймаг, нийслэлийн байгалийн нөөцийг хамгаалах, зохистой ашиглах, нөхөн сэргээх арга хэмжээний хөтөлбөр, төлөвлөгөөний хэрэгжилт, төлбөрийн орлого, зарцуулалтыг мэдээллийн хэрэгслээр олон нийтэд түгээнэ.

4.7. Аймаг, нийслэлийн байгаль орчны асуудал хариуцсан байгууллага нь тухайн аймаг, сумын байгалийн нөөцийг хамгаалах, зохистой ашиглах, нөхөн сэргээх арга хэмжээний хөтөлбөр, төлөвлөгөөний хэрэгжилт, төлбөрийн орлогын хэсгийн зарцуулалтын хүрээнд байгаль орчны нөөц ашиглаж үйл ажиллагаа явуулж байгаа аж ахуйн нэгжид Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуульд заасан 2 жил тутамд байгаль орчны аудит хийлгэж болно.

4.8. Энэхүү журмын 3.1-3.7 дахь арга хэмжээний төсвийн гүйцэтгэл, зарцуулалт нь батлагдсан төсөв, төлөвлөгөөний дагуу хэрэгжиж байгаа эсэхэд олон нийт хяналт тавих, мэдээлэл авах боломжийг бүрдүүлнэ.

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ

2014 оны 1 дүгээр
сарын 18-ны өдөр

Дугаар 12

Улаанбаатар
хот

Журам батлах тухай

Засгийн газрын тухай хуулийн 30.1-ийг үндэслэн, Усны тухай хуулийн 28.13-т заасныг хэрэгжүүлэх зорилгоор Монгол Улсын Засгийн газраас ТОГТООХ нь:

1. “Улсын төсвийн хөрөнгөөр судалж тогтоосон газрын доорх усны нөөцийн эрэл, хайгуул, судалгааны зардлыг ус ашиглагчаар эргүүлэн төлүүлэх журам”-ыг хавсралт ёсоор баталсугай.

2. Улсын төсвийн хөрөнгөөр судалж тогтоосон газрын доорх усны нөөцийн хайгуул, судалгааны ажлын зардлыг эргүүлэн төлөх төлбөрийг улсын төсвийн бүрдүүлэлтийн тооцоонд тусгаж байхыг Сангийн сайд Ч.Улаан, Байгаль орчин ногоон хөгжлийн сайд С. Оюун нарт даалгасугай.

3. Энэхүү тогтоолын хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллахыг Байгаль орчин, ногоон хөгжлийн сайд С.Оюунд даалгасугай.

Монгол Улсын Ерөнхий сайд

Н.АЛТАНХУЯГ

Байгаль орчин, ногоон
хөгжлийн сайд

С.ОЮУН

УЛСЫН ТӨСВИЙН ХӨРӨНГӨӨР СУДАЛЖ ТОГТООСОН ГАЗРЫН
ДООРХ УСНЫ НӨӨЦИЙН ЭРЭЛ, ХАЙГУУЛ, СУДАЛГААНЫ ЗАРДЛЫГ УС
АШИГЛАГЧААР ЭРГҮҮЛЭН ТӨЛҮҮЛЭХ ЖУРАМ

1. Нийтлэг үндэслэл

Улсын төсвийн хөрөнгөөр судалж тогтоосон газрын доорх усны нөөцийн эрэл, хайгуул, судалгаа, үнэлгээний бүх шатны ажлын (цаашид “Хайгуулын ажил” гэх) зардлыг ус ашиглагчаар төсөвт эргүүлэн нөхөн төлүүлэх харилцааг зохицуулахад энэхүү журмын зорилго оршино.

2.2. Хайгуулын ажлын зардал, төлбөр
тооцох үндсэн аргачлал

2.1. Улсын төсвийн хөрөнгөөр хийсэн хайгуулын ажлын зардлыг зохих журмаар баталгаажсан, геологийн фонд болон улсын усны мэдээллийн санд хадгалагдаж байгаа тухайн хайгуулын тайланд тусгагдсан зардлыг үндэслэн тогтооно.

2.2. Усны ордын нөхөн төлбөрийг тооцохдоо тухайн ордын батлагдсан усны нөөцийн 1 шоо метр/ хоногт ногдох гэрээ байгуулахаас өмнөх оны түвшинд шилжүүлэн тооцсон зардлын хэмжээг ашиглах усны хэмжээ буюу ус хэрэглээ ($\text{м}^3/\text{хоног}$) -гээр үржүүлэн тооцно.

$$\text{НТЗ} = \text{ХЗ}_\text{ш} * V_\text{х} \quad (1)$$

НТЗ - нөхөн төлөх зардлын хэмжээ, мян.төгрөг

$\text{ХЗ}_\text{ш}$ - нэг $\text{м}^3/\text{хоног}$ усанд ногдох шинэчлэн тогтоосон зардал,
мян.төг/ ($\text{м}^3/\text{хоног}$)

$V_\text{х}$ - ашиглах усны хэмжээ буюу ус хэрэглээ, $\text{м}^3/\text{хоног}$

2.3. Нэг $\text{м}^3/\text{хоног}$ усанд ногдох шинэчлэн тогтоосон зардлыг тооцохдоо шинэчлэн тогтоосон нийт зардлыг батлагдсан нөөцийн хэмжээнд хувааж олно.

$$\text{ХЗ}_\text{ш} = \text{НЗ}_\text{ш} / V_\text{н} \quad (2)$$

$\text{НЗ}_\text{ш}$ - нийт шинэчлэн тогтоосон зардал, мян.төгрөг

$V_\text{н}$ - батлагдсан нөөцийн хэмжээ, $\text{м}^3/\text{хоног}$

2.4. Шинэчлэн тогтоосон нийт зардал нь тухайн үеийн хайгуулын зардлыг хайгуулын ажлын үнийн өөрчлөлтийн индексээр үржүүлсэнтэй тэнцүү байна. Гэхдээ хайгуулын ажил хийгдсэн оноос хамааран дараах байдлаар тооцно:

2.4.1. 1991 оноос өмнө усны нөөц тогтоогдсон бол тухайн үеийн хайгуулын зардлыг 1991 оны 1 дүгээр сарын 16-ны үнийн түвшинд дараах томъёо (3)-гоор шилжүүлнэ.

$$H3_c^{91} = H3_6 * K_{\text{и}} \quad (3)$$

$H3_c^{91}$ - 1991 оны 1 дүгээр сарын 16-ны өдрийн үнийн түвшинд шилжүүлэн тооцсон хайгуулын нийт суурь зардал, мян.төгрөг

$H3_6$ - тухайн оны хайгуулын зардал, мян.төгрөг

$K_{\text{и}}$ - Засгийн газрын 1991 оны 20 дугаар тогтоолын хавсралтаар тогтоосон хайгуулын ажлын үнийг өсгөх илтгэлцүүр бөгөөд энэ итгэлцүүр 1.5-тай тэнцүү байна.

2.4.2. нийт шинэчилсэн зардлыг 1991 оны 1 дүгээр сарын 16-ны өдрийн үнийн түвшинд шилжүүлэн тооцсон зардлыг инженер-хайгуулын ажлын үнийн өөрчлөлтийн ерөнхий индексээр үржүүлэн тооцно.

$$H3_{\text{ш}} = H3_c^{91} * EN \quad (4)$$

$H3_c^{91}$ - нэг шоо метр усны ногдох 1991 оны 1-р сарын 16-ны өдрийн үнийн түвшинд шилжүүлэн тооцсон зардал, мян. төгрөг

EN - нөхөн төлбөр тооцох оны үнийн өөрчлөлтийн ерөнхий индекс.

(Барилгын (инженер-хайгуулын) ажлын үнийн ерөнхий индексийг жил бүр барилга, хот байгуулалтын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага нийтэд зарлан мэдээлнэ)

2.4.3. 1991 оны 1 дүгээр сарын 16-наас хойш нөөц нь тогтоогдсон ордын хайгуулын шинэчилсэн нийт зардлыг дараах томъёо (5)-гоор тодорхойлно.

$$H3_{\text{ш}} = H3_{\text{с.т}} * (EN/EN_{\text{с.т}}) \quad (5)$$

$H3_{\text{с.т}}$ - нөөцийг судалгаагаар тогтоосон үеийн хайгуулын зардал, мян.төгрөг

EN - нөхөн төлбөр тооцох оны үнийн өөрчлөлтийн ерөнхий индекс, бутархайгаар илэрхийлсэн хувь

$EN_{\text{с.т}}$ - нөөцийг судалгаагаар тогтоосон үеийн хайгуулын ажлын үнийн өөрчлөлтийн ерөнхий индекс

3. Аж ахуйн нэгж, байгууллагын эрх, үүрэг

3.1. Ус ашиглагч нь ашиглах усны хэмжээнд ногдох улсын төсвийн хөрөнгөөр хийсэн хайгуулын ажлын зардлыг байгаль орчны асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллагаар тооцоолуулж, төлбөрийг улсын төсөвт тушаасны дараа ус ашиглах гэрээ байгуулах хүсэлт гаргана.

3.2. Ус ашиглагч нь гэрээгээр хүлээсэн үүргээ тогтоосон хугацаанд зохих шаардлагад нийцүүлэн биелүүлэх үүрэгтэй.

3.3. Ус ашиглагч ашиглах усны хэмжээг гэрээнд заасны дагуу хатуу барих үүрэгтэй.

3.4. Ус ашиглагч байгууллага үйлчилгээний төлбөрийг усаар хангагч байгууллагаас тогтоосон тарифаар төлнө.

3.5. Ашиглагч нь ус ашиглах эрхээ бусдад шилжүүлэх тохиолдолд тэр тухайгаа эрхийн харилцаа үүсэхээс ажлын 10 хоногийн дотор байгаль орчны асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага болон Сав газрын захиргаанд мэдэгдэх бөгөөд шилжүүлэн авч байгаа хуулийн этгээд нь хайгуулын ажлын зардлын төлбөрийн өмнөх гэрээг дүгнэсний дараа шинэчилсэн гэрээ байгуулна.

4. Байгаль орчны асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллагын бүрэн эрх

4.1. Байгаль орчны асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага нь энэ журмын 3.1-д заасан гэрээ байгуулах хүсэлтийг хүлээн авсан өдрөөс хойш 20 хоногт багтаан шийдвэрлэнэ.

4.2. Байгаль орчны асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага усны нөөцийн зөвлөлийн дүгнэлтийг үндэслэн улсын төсвийн хөрөнгөөр хайгуул хийгдсэн усны ордыг ашиглуулах тухай гэрээ байгуулах эрхийг ус хангах байгууллага, аж ахуйн нэгжид олгоно.

5 . Гэрээ байгуулах, хэрэгжүүлэх түүний биелэлтэд хяналт тавих, тайлагнах

5.1. Нэг усны ордоос нөөцийн хэмжээ, даацад тулгуурлан хэд хэдэн аж ахуйн нэгж ус ашиглаж болох бөгөөд ашиглагч бүртэй орд ашиглах гэрээ байгуулна.

5.2. Гэрээ нь батлагдсан өдрөөс хүчин төгөлдөр болно.

5.3. Гэрээнд ашиглах усны хэмжээ, төлбөрийн нийт хэмжээ, хугацаа, жилд төлөх төлбөрийг заавал тусгана.

5.4. Улсын төсвийн хөрөнгөөр хийсэн газрын доорх усны нөөцийн хайгуулын ажлын зардлын нөхөн төлбөрийн хэмжээг тооцох, төлбөрийн биелэлтэд байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага хяналт тавина.

5.5. Аж ахуйн нэгж гэрээнд заасан хэмжээнд ус ашиглаж байгаа эсэхэд Сав газрын захиргаа хяналт тавина.

5.6. Аж ахуйн нэгж нөхөн төлбөрөө гэрээнд заасан хугацаанд төлөөгүй бол хугацаа хэтэрсэн хоног тутамд төлөөгүй төлбөрийн дүнгийн 0,1 хувиар алданги тооцно.

5.7. Байгаль орчны асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллагаас нөхөн төлбөр төлөх тухай мэдэгдэл, шаардлага авснаас хойш нөхөн төлбөр, алданги төлөөгүй бол ус ашиглуулах зөвшөөрлийг цуцална.

6. Бусад

6.1. Гэрээг байгаль орчны асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага батална.

6.2. Гэрээг монгол хэл дээр үйлдэх бөгөөд шаардлагатай тохиолдолд зөвшөөрөгдсөн гадаад хэл рүү хөрвүүлж албажуулна.

6.3. Унд-ахуйн ус хангамжийн зориулалтаар хайгуул хийж нөөц тогтоосон газрын доорх усны ордыг уул уурхайн болон үйлдвэрлэлийн зориулалтаар ашиглахгүй.

6.4. Улсын төсвийн хөрөнгөөр хайгуул хийж усны нөөц тогтоосон талбайд усны нөөцийн зөвлөлийн зөвшөөрөл, дүгнэлтгүйгээр хайгуул, судалгаа хийхийг хориглоно.

—oOo—

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ

2015 оны 3 дугаар
сарын 30-ны өдөр

Дугаар 120

Улаанбаатар
хот

ЖУРАМ, ГЭРЭЭНИЙ ЗАГВАР БАТЛАХ ТУХАЙ

Гол мөрний урсац бүрэлдэх эх, усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, ойн сан бүхий газарт ашигт малтмал хайх, ашиглахыг хориглох тухай хуулийг дагаж мөрдөх журмын тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийг үндэслэн Монгол Улсын Засгийн газраас ТОГТООХ нь:

1. Гол мөрний урсац бүрэлдэх эхийн бүсэд олгосон тусгай зөвшөөрлийг цуцлах, усны сан бүхий газрын энгийн хамгаалалтын бүсэд олборлолт явуулж эхэлсэн, тусгай зөвшөөрөл бүхий талбайд холбогдох арга хэмжээ авах, нөхөн сэргээлт хийлгэх журмыг 1 дүгээр, Гэрээний загварыг 2 дугаар хавсралт ёсоор тус тус баталсугай. /Энэ тогтоолын 2-р хавсралтад ЗГ-ын 2015-6-8-ны өдрийн 235-р тогтоолоор нэмэлт орсон/

2. Гол мөрний урсац бүрэлдэх эхийн бүсэд олгосон тусгай зөвшөөрлийг цуцлах, усны сан бүхий газрын энгийн хамгаалалтын бүсэд олборлолт явуулж эхэлсэн, тусгай зөвшөөрөл бүхий талбайд холбогдох арга хэмжээ авах, нөхөн сэргээлт хийлгэх журмын хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллахыг Уул уурхайн сайд Р.Жигжид, Байгаль орчин, ногоон хөгжил, аялал жуулчлалын сайд Д.Оюунхорол, аймаг, нийслэлийн Засаг дарга нар, Мэргэжлийн хяналтын ерөнхий газарт тус тус даалгасугай.

Монгол Улсын Ерөнхий сайд

Ч.САЙХАНБИЛЭГ

Уул уурхайн сайд

Р.ЖИГЖИД

**ГОЛ, МӨРНИЙ УРСАЦ БҮРЭЛДЭХ ЭХИЙН БҮСЭД ОЛГОСОН
ТУСГАЙ ЗӨВШӨӨРЛИЙГ ЦУЦЛАХ, УСНЫ САН БҮХИЙ ГАЗРЫН
ЭНГИЙН ХАМГААЛАЛТЫН БҮСЭД ОЛБОРЛОЛТ ЯВУУЛЖ ЭХЭЛСЭН,
ТУСГАЙ ЗӨВШӨӨРӨЛ БҮХИЙ ТАЛБАЙД ХОЛБОГДОХ АРГА
ХЭМЖЭЭ АВАХ, НӨХӨН СЭРГЭЭЛТ ХИЙЛГЭХ ЖУРАМ**

Нэг. Нийтлэг үндэслэл

1.1. Гол, мөрний урсац бүрэлдэх эхийн бүсэд олгосон тусгай зөвшөөрлийг цуцлах, усны сан бүхий газрын энгийн хамгаалалтын бүсэд олборлолт явуулж эхэлсэн, тусгай зөвшөөрөл бүхий талбай (цаашид “хориглосон талбай” гэх)-д холбогдох арга хэмжээ авах, байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээлт хийлгэх үйл ажиллагааг зохицуулахад энэ журмын зорилго оршино.

Хоёр. Өргөдөл гаргах, хилийн заагийг тогтоох

2.1. Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч нь үйл ажиллагаагаа үргэлжлүүлэхийг хүсвэл Гол, мөрний урсац бүрэлдэх эх, усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, ойн сан бүхий газарт ашигт малтмал хайх, ашиглахыг хориглох тухай хуулийг дагаж мөрдөх журмын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай 2015 оны 2 дугаар сарын 18-ны өдрийн хууль хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж эхэлсэн өдрөөс хойш 3 (гурван) сарын дотор геологи, уул уурхайн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагад өргөдөл гаргана.

2.2. /ЗГ-ын 2015-6-8-ны өдрийн 235-р тогтоолоор хүчингүй болсонд тооцсон/

2.2. Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нь мэргэжлийн хяналтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага болон тухайн аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хуралтай хамтран усны сан бүхий газрын онцгой болон энгийн хамгаалалтын бүсийн хилийн заагийг тогтоох ажлыг зохион байгуулах бөгөөд уг асуудлаар комисс байгуулан ажиллуулна. Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч тогтоосон хилийн заагийг хүлээн зөвшөөрөөгүй тохиолдолд энэхүү комисст хандан хүсэлт гаргаж шийдвэрлүүлнэ.

2.3. Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нь усны сан бүхий газрын онцгой болон энгийн хамгаалалтын бүсийн хилийн заагийг тогтоох ажлыг зохион байгуулж, уг асуудлаар комисс байгуулан ажиллуулна. Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч тогтоосон хилийн заагийг хүлээн зөвшөөрөөгүй тохиолдолд энэхүү комисст хандан хүсэлт гаргаж шийдвэрлүүлнэ./ЗГ-ын 2015-6-8-ны өдрийн 235-р тогтоолоор өөрчлөн найруулсан/

2.4. Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын хориглосон талбайн хилийн зааг тогтоосон тодорхойлолтыг үндэслэн сумын Засаг дарга Усны тухай хуулийн 13.1.6-д заасны дагуу хилийн заагийг тэмдэгжүүлнэ. /ЗГ-ын 2015-6-8-ны өдрийн 235-р тогтоолоор нэмсэн/

2.5. Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч нь хориглосон талбайтай давхцаагүй хэсэгт үйл ажиллагаа явуулахыг хүсвэл геологи, уул уурхайн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага давхцалтай хэсгийг хасч солбицолд өөрчлөлт оруулна.

2.6. Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч нь Гол, мөрний урсац бүрэлдэх эх, усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, ойн сан бүхий газарт ашигт малтмал хайх, ашиглахыг хориглох тухай хууль хэрэгжиж эхлэхээс өмнө хориглосон талбайд үйл ажиллагаа явуулж байсан эсэхийг байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, геологи, уул уурхайн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага хамтран өөрсдийн мэдээллийн санд тулгуурлан тогтооно./ЗГ-ын 2015-6-8-ны өдрийн 235-р тогтоолоор өөрчлөн найруулсан/

2.7. Хориглосон талбайд өмнө нь үйл ажиллагаа явуулж байгаагүй бол геологи, уул уурхайн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага давхцалтай хэсгийг хасч, тусгай зөвшөөрлийн солбицолд өөрчлөлт оруулна./ЗГ-ын 2015-6-8-ны өдрийн 235-р тогтоолоор өөрчлөн найруулсан/

2.8. Хориглосон талбайд өмнө нь үйл ажиллагаа явуулж байсан тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч нь тухайн талбайд үйл ажиллагаагаа үргэлжлүүлэх хүсэлтэй бол Усны тухай хуулийн 22 дугаар зүйлд заасан онцгой хамгаалалтын бүстэй давхцалтай хэсгийг тусгай зөвшөөрлийн талбайгаас хасуулж, солбицолд өөрчлөлт оруулна./ЗГ-ын 2015-6-8-ны өдрийн 235-р тогтоолоор өөрчлөн найруулсан/

2.9. Ойн сан бүхий газарт ашигт малтмал хайх, ашиглах тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч нь үйл ажиллагаандаа Ойн тухай хуулийн 8.6, 29 дүгээр зүйл, 30.2, 42.1.5-д заасныг мөрдөж ажиллах бөгөөд хууль тогтоомж зөрчсөний улмаас учирсан хохирлыг зохих журмын дагуу арилгана.

2.10. Геологи, уул уурхайн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага нь гол, мөрний урсац бүрэлдэх эхийн бүстэй давхцалтай талбайн хэсгийг байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын дүгнэлтийг үндэслэн Гол, мөрний урсац бүрэлдэх эх, усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, ойн сан бүхий газарт ашигт малтмал хайх, ашиглахыг хориглох тухай хуулийг дагаж мөрдөх журмын тухай хуулийн 3 дугаар зүйлд заасны дагуу цуцална.

Гурав. Гэрээ байгуулах

3.1. Энэ журмын 2.8-д заасан нөхцөлийг хангасан тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч өргөдөл гаргасан тохиолдолд түүнтэй Гол, мөрний урсац бүрэлдэх эх, усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, ойн сан бүхий газарт ашигт малтмал хайх, ашиглахыг хориглох тухай хуулийг дагаж мөрдөх журмын тухай хуулийн 2.2-т заасны дагуу гэрээ байгуулна.

3.2. Геологи, уул уурхайн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага гэрээний төслийг гэрээнд оролцогч талуудад хүргүүлнэ. Гэрээнд гарын үсэг зурж, баталгаажуулаагүй тохиолдолд тухайн этгээд үндэслэл бүхий саналаа гэрээний төслийг хүлээн авснаас хойш ажлын 14 хоногийн дотор хариу мэдэгдэнэ.

3.3. Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч нь энэ журмын хүрээнд талбайгаа бүхэлд нь болон хэсэгчлэн буцаан өгсөн, эсхүл давхцал бүхий тусгай зөвшөөрөлтэй талбайд гэрээ байгуулсан этгээд талбайг бусдад хэсэгчлэн болон бүхэлд нь шилжүүлсэн тохиолдолд

байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээх үүргээс чөлөөлөгдөхгүй бөгөөд шилжүүлэн авсан этгээдтэй гэрээг шинэчлэн байгуулна./ЗГ-ын 2015-6-8-ны өдрийн 235-р тогтоолоор өөрчлөн найруулсан/

3.4. Далд уурхайгаар олборлох нөөц нь ойн сан бүхий газрын доор, газрын доорх усны нөөц бүхий давхаргаас дээр орших, байгаль орчинд сөрөг нөлөөгүй болох нь байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын нарийвчилсан үнэлгээ, усны нөөцийн дүгнэлтээр баталгаажсан бол тухайн хэсэгт олборлолт явуулж болно./ЗГ-ын 2015-6-8-ны өдрийн 235-р тогтоолоор өөрчлөн найруулсан/

3.5. Геологи, уул уурхайн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага нь энэ журмын 2.1-д заасан хугацаанд өргөдөл ирүүлээгүй эсхүл 3.1-д заасан гэрээг байгуулаагүй тохиолдолд холбогдох тусгай зөвшөөрлийг Гол, мөрний урсац бүрэлдэх эх, усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, ойн сан бүхий газарт ашигт малтмал хайх, ашиглахыг хориглох тухай хуулийг дагаж мөрдөх журмын тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлд заасны дагуу цуцална.

Дөрөв. Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ, үйл ажиллагаа явуулах, нөхөн сэргээлт хийх

4.1. Геологи, уул уурхайн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага нь Гол, мөрний урсац бүрэлдэх эх, усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, ойн сан бүхий газарт ашигт малтмал хайх, ашиглахыг хориглох тухай хуулийг дагаж мөрдөх журмын тухай хуулийг хэрэгжүүлэх ажлыг нийтэд мэдээлэх болон хүсэлт, өргөдөл хүлээн авах, талбайн солбицолд өөрчлөлт оруулах, гэрээ байгуулах, гэрээний хэрэгжилтийг хангуулах үйл ажиллагааг хариуцан зохион байгуулах бөгөөд тухайн ордыг ашиглах техник, эдийн засгийн үндэслэл болон тухайн жилийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө, тайланг холбогдох хууль тогтоомж, журам, зааврын дагуу хүлээн авна.

4.2. Гэрээ байгуулсан тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчийн техник, эдийн засгийн үндэслэлд олборлохоор тусгагдсан нөөцөд өөрчлөлт орохооргүй тохиолдолд уулын ажлын төлөвлөгөө болон байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу батлуулснаар үйл ажиллагаагаа эхлүүлэх эрх нээгдэнэ./ЗГ-ын 2015-6-8-ны өдрийн 235-р тогтоолоор өөрчлөн найруулсан/

4.3. Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч нь үйл ажиллагаагаа эхлүүлэхдээ Ашигт малтмалын тухай хуулийн 35.4-т заасны дагуу уурхайг хүлээн авах Улсын комиссыг ажиллуулна./ЗГ-ын 2015-6-8-ны өдрийн 235-р тогтоолоор өөрчлөн найруулсан/

4.4. Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээ, байгаль орчинд учруулсан хохирол, ойн нөөцөд учруулсан хохирол болон нөхөн сэргээлтийн зардлын тооцоог мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэх, баталгаажуулах ажлыг байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага зохион байгуулна.

4.5. Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөнд заасны дагуу тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч нь өмнө эвдрэлд орсон болон тухайн жилд эвдрэлд орох талбайн байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээх зардлыг тооцуулан 100 хувь тусгай дансанд урьдчилан байршуулна. Нөхөн сэргээлтийн ажлыг жил бүр орон нутагт хүлээлгэн өгсөн тохиолдолд барьцаа хөрөнгийг холбогдох журмын дагуу буцаан авах хүсэлт гаргаж болно.

4.6. Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нь байгаль орчныг нөхөн сэргээх ажлыг мэргэжил, арга зүйн зөвлөгөөгөөр хангаж, байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг баталж, тайланг хүлээн авна.

4.7. Гол, мөрний урсац бүрэлдэх эх, усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, ойн сан бүхий газарт ашигт малтмал хайх, ашиглахыг хориглох тухай хуулийг дагаж мөрдөх журмын тухай хууль болон холбогдох журам, гэрээний хэрэгжилтэд Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн дагуу мэргэжлийн хяналтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага хяналт тавьж ажиллах бөгөөд хяналт шалгалтын ажлын тайлан, дүгнэлтийг геологи, уул уурхайн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагад тухай бүр шуурхай хүргүүлнэ.

4.8. Тухайн аймгийн Засаг дарга нь нөхөн сэргээсэн газрыг хүлээн авах ажлыг аймгийн Байгаль орчны газар болон Усны сав газрын захиргаатай хамтран зохион байгуулж, жил бүр мэдээлнэ.

4.9. Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч нь худаг, өвөлжөө, бусад барилга байгууламж, түүх, соёлын дурсгалт зүйлсэд гэм хор учруулсан тохиолдолд хохирлыг тухайн хөрөнгийн өмчлөгч, эзэмшигчид нөхөн төлөх бөгөөд шаардлагатай тохиолдолд тэдгээрийг шилжүүлэн байршуулах зардлыг хариуцна.

4.10. Энэхүү журмын 2.2, 2.4, 4.3, 4.4-т заасан ажлыг гүйцэтгүүлэхтэй холбогдон гарсан зардлыг хүсэлт гаргасан тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч хариуцна./ЗГ-ын 2015-6-8-ны өдрийн 235-р тогтоолоор өөрчлөн найруулсан/

4.11. Улсын Их Хурал, Засгийн газрын шийдвэрийн дагуу гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтаар 6 дугаар эрэмбээс дээших эрэмбийн гол, мөрний голдрилд явуулж байгаа олборлолтын үйл ажиллагаанд энэ журмын 2.2-2.9 дэх заалт хамаарахгүй./ЗГ-ын 2015-6-8-ны өдрийн 235-р тогтоолоор нэмсэн/

Тав. Хариуцлага тооцох

5.1. Энэ журмын 2.2, 2.6-д заасныг буруу тогтоосон, энэхүү журмын 2.2-т заасан хилийн заагийг тогтоосноос хойш 2.4-т заасан хилийг тэмдэгжүүлээгүй болон 2.7, 2.8-д заасан өөрчлөлтийг нэг сарын дотор хийгээгүй албан тушаалтанд Төрийн албаны тухай хуулийн 25, 26 дугаар зүйлд заасны дагуу хариуцлага ногдуулна./ЗГ-ын 2015-6-8-ны өдрийн 235-р тогтоолоор өөрчлөн найруулсан/

5.2. Мэргэжлийн хяналтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага нь энэ журмын 3.1-д заасан гэрээний биелэлтэд хяналт тавих явцад илэрсэн алдаа, дутагдалтай холбогдуулан авсан арга хэмжээ (шийтгэвэр, албан шаардлага, акт, дүгнэлт)-ний талаар байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага болон геологи, уул уурхайн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагад тухай бүр шуурхай мэдэгдэнэ.

-----oOo-----

**УСНЫ САН БҮХИЙ ГАЗРЫН ЭНГИЙН ХАМГААЛАЛТЫН БҮСЭД
ОЛБОРЛОЛТ ЯВУУЛЖ ЭХЭЛСЭН, ТУСГАЙ ЗӨВШӨӨРӨЛ
БҮХИЙ ТАЛБАЙД ХОЛБОГДОХ АРГА ХЭМЖЭЭ АВАХ,
НӨХӨН СЭРГЭЭХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ГЭРЭЭНИЙ ЗАГВАР**

Улаанбаатар хот

Дугаар ____

20__ оны __ сарын __ өдөр

Энэхүү гэрээг нэг талаас Байгаль орчин, ногоон хөгжил, аялал жуулчлалын яам (цаашид “БОНХАЖЯ” гэх), Ашигт малтмалын газар, Мэргэжлийн хяналтын ерөнхий газар _____ аймгийн Засаг дарга (цаашид “Засаг дарга” гэх), нөгөө талаас _____ аймгийн _____ сумын нутагт орших _____ орд дахь ашигт малтмалын _____ тоот тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч _____

(цаашид “тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч” гэх) нар Гол, мөрний урсац бүрэлдэх эх, усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, ойн сан бүхий газарт ашигт малтмал хайх, ашиглахыг хориглох тухай хуулийг дагаж мөрдөх журмын тухай хуулийн 2.2 дахь хэсэг, 3 дугаар зүйл, Засгийн газрын 2015 оны ____ дугаар тогтоолоор баталсан “Гол мөрний урсац бүрэлдэх эхийн бүсэд олгосон тусгай зөвшөөрлийг цуцлах, усны сан бүхий газрын энгийн хамгаалалтын бүсэд олборлолт явуулж эхэлсэн, тусгай зөвшөөрөл бүхий талбайд холбогдох арга хэмжээ авах, нөхөн сэргээлт хийлгэх журам” (цаашид “журам” гэх)-ыг тус тус үндэслэн усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүсэд ашигт малтмал ашиглахтай холбогдон талуудын хооронд үүсэх харилцааг зохицуулахаар харилцан тохиролцож байгуулав.

Нэг. Ерөнхий зүйл

1.1. Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч нь _____ тоот тусгай зөвшөөрлөөр олгосон талбайн усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүсэд давхацсан хэсэг (цаашид “давхацсан талбай” гэх)-т холбогдох хууль тогтоомж, журмын дагуу ашигт малтмал олборлох үйл ажиллагаа явуулах бөгөөд эвдэрсэн газрыг зохих журмын дагуу нөхөн сэргээж, тухайн талбайг хүлээлгэн өгнө.

1.2. Энэхүү гэрээ байгуулагдсаны дараа тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч нь давхацсан талбайд холбогдох уулын ажлын төлөвлөгөөг Ашигт малтмалын газарт ирүүлнэ.

1.3. Засгийн газрын 2015 оны ____ дугаар тогтоолоор баталсан журмын 4.2-т заасан давхацсан талбайн хилийн заагийг тогтоож, шав тэмдэг тавьсан акт нь энэхүү гэрээний салшгүй хэсэг болно.

Хоёр. Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчийн эрх, үүрэг

2.1. Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч нь Ашигт малтмалын тухай хуульд зааснаас гадна энэхүү гэрээ болон холбогдох бусад хууль тогтоомж, журамд заасан эрх эдэлж, үүрэг хүлээнэ.

2.2. Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч нь Усны тухай хуулийн 22.2-т заасан усны сан бүхий газрын онцгой хамгаалалтын бүсийн хилийн заагтай давхцалтай хэсгийг Ашигт малтмалын тухай хуулийн 55 дугаар зүйлд заасны дагуу буцаан өгөх бөгөөд тухайн бүсэд нөхөн сэргээлтээс бусад үйл ажиллагаа явуулах, усны санг бохирдуулахыг хориглоно.

2.3. Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч нь давхацсан талбайд ногдох, тодорхой нөхцөлд хязгаарласан нөөцийн эдийн засгийн үр ашгийг тооцсоны үндсэн дээр энэхүү гэрээг байгуулснаас хойш _____ сарын дотор Ашигт малтмалын нөөцийн улсын нэгдсэн тоо бүртгэлд бүртгүүлнэ.

2.4. Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч нь давхацсан талбайд ногдох, эдийн засгийн үр ашигтай нөөцийг ашиглах техник, эдийн засгийн үндэслэл (цаашид “ТЭЗҮ” гэх)-ийг гэрээ байгуулснаас хойш ____ сарын дотор Ашигт малтмалын газарт хүргүүлнэ. Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч нь ТЭЗҮ батлагдсанаас хойш ____ сарын дотор уурхайг улсын комисст хүлээлгэн өгөх хүсэлтээ гаргана.

2.5. Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч нь компанийн удирдлага өөрчлөгдөх бүрт холбогдох баримтын хуулбарыг Ашигт малтмалын газарт албан бичгээр хүргүүлнэ.

2.6. Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч нь байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээхэд шаардлагатай хөрөнгийг тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг батлуулахаас өмнө БОНХАЖЯ-ны _____ тоот дансанд байршуулна.

2.7. Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч нь энэхүү гэрээний хэрэгжилтийн тайланг тухайн жилийн уулын ажлын тайлан хэлбэрээр боловсруулж, дараа оны уулын ажлын төлөвлөгөөний хамтаар жил бүрийн 12 дугаар сарын 1-ний дотор Ашигт малтмалын газарт хүргүүлнэ.

2.8. Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч нь байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн тайлан болон нөхөн сэргээлтийн тайланг жил бүрийн 11 дүгээр сард багтаан БОНХАЖЯ-нд хүргүүлнэ.

2.9. Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч нь гэрээний бусад оролцогчдын төлөөллийг давхацсан талбайд саадгүй нэвтрүүлнэ.

2.10. Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч нь энэхүү гэрээний хэрэгжилтийн талаар холбогдох байгууллагуудаас шаардсан мэдээллийг цаг тухайд нь гаргаж өгнө.

Гурав. Ашигт малтмалын газрын эрх, үүрэг

3.1. Ашигт малтмалын газар нь энэхүү гэрээний хэрэгжилтийн тайлан, мэдээг жил бүрийн 12 дугаар сард багтаан гэрээний бусад оролцогчдоос хүлээн авч, гэрээг сунгах бөгөөд гэрээний үүргийн биелэлт хангалтгүй тохиолдолд холбогдох байгууллагын санал, дүгнэлтийг үндэслэн зөрчлийг арилгах хүртэл хугацаанд зохих журмын дагуу тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчийн ашигт малтмал олборлох үйл ажиллагааг түдгэлзүүлж, шаардлагатай тохиолдолд гэрээг цуцлах хүртэл арга хэмжээ авна.

3.2. Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч гэрээгээр хүлээсэн үүргээ хэрхэн биелүүлсэн талаар энэхүү гэрээний 3.1-д заасан хугацаанд холбогдох байгууллагаас санал, дүгнэлт ирүүлээгүй тохиолдолд гэрээг сунгахыг зарчмын хувьд дэмжсэн гэж үзэж, зохих журмын дагуу сунгана.

3.3. Ашигт малтмалын газар нь гэрээг сунгасан эсэх талаарх мэдээллийг дараа жилийн 1 дүгээр сард багтаан холбогдох байгууллагад хүргүүлнэ.

3.4. Ашигт малтмалын газар нь Ашигт малтмалын тухай хуульд зааснаас гадна энэхүү гэрээ болон холбогдох бусад хууль тогтоомж, журамд заасан эрх эдэлж, үүрэг хүлээнэ.

**Дөрөв. Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн
захиргааны төв байгууллагын эрх, үүрэг**

4.1. БОНХАЖЯ нь Ашигт малтмалын тухай хуульд зааснаас гадна энэхүү гэрээ болон холбогдох бусад хууль тогтоомж, журамд заасан эрх эдэлж, үүрэг хүлээнэ.

4.2. БОНХАЖЯ нь тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийг дүгнэж, дүгнэлтээ холбогдох саналын хамт жил бүрийн 12 дугаар сард багтаан Ашигт малтмалын газарт хүргүүлнэ.

4.3. Байгаль орчны улсын байцаагч нь тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчийн үйл ажиллагаанд хяналт шалгалт хийх явцад илэрсэн зөрчлийн талаарх дүгнэлтээ _____ ажлын өдөрт багтаан Ашигт малтмалын газарт хүргүүлнэ.

**Тав. Мэргэжлийн хяналтын асуудал эрхэлсэн төрийн
захиргааны байгууллагын эрх, үүрэг**

5.1. Мэргэжлийн хяналтын ерөнхий газар нь Ашигт малтмалын тухай хуульд зааснаас гадна энэхүү гэрээ болон холбогдох бусад хууль тогтоомж, журамд заасан эрх эдэлж, үүрэг хүлээнэ.

5.2. Мэргэжлийн хяналтын ерөнхий газар нь иргэдийн өргөдөл, гомдол болон холбогдох бусад байгууллагын саналыг үндэслэн тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчийн үйл ажиллагаанд хяналт шалгалт хийж, дүгнэлт гаргана.

5.3. Мэргэжлийн хяналтын улсын байцаагч нь тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчийн үйл ажиллагаанд хяналт шалгалт хийх явцад илэрсэн зөрчлийн талаарх дүгнэлтээ _____ ажлын өдөрт багтаан Ашигт малтмалын газарт хүргүүлнэ.

5.4. Мэргэжлийн хяналтын ерөнхий газар нь тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч энэхүү гэрээгээр хүлээсэн үүргээ хэрхэн биелүүлсэн талаарх санал, дүгнэлтийг жил бүрийн 12 дугаар сард багтаан Ашигт малтмалын газарт хүргүүлнэ.

**Зургаа. Орон нутгийн захиргааны байгууллагын
эрх, үүрэг**

6.1. Орон нутгийн захиргааны байгууллага нь гол, мөрний урсац бүрэлдэх эх, усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, ойн сан бүхий газарт ашигт малтмал хайх, ашиглахыг хориглох хууль тогтоомж болон энэхүү гэрээний хэрэгжилтийн талаар тухайн орон нутгийн иргэд, иргэний нийгмийн байгууллагуудад мэдээлэл өгнө.

6.2. Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч энэхүү гэрээ болон орон нутагтай хамтран ажиллах гэрээгээр хүлээсэн үүргээ хангалтгүй биелүүлсэн гэж үзвэл орон нутгийн захиргааны байгууллага нь энэ тухай Ашигт малтмалын газарт албан бичгээр мэдэгдэнэ.

6.3. Орон нутгийн захиргааны байгууллага нь энэхүү гэрээгээр хүлээсэн үүргээ биелүүлэхэд нь тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчид зохих журмын дагуу дэмжлэг үзүүлж, хамтран ажиллана.

6.4. Орон нутгийн захиргааны байгууллага нь энэхүү гэрээний хэрэгжилтийн талаарх мэдээллийг гэрээний оролцогч бусад талуудаас зохих журмын дагуу авах эрхтэй.

Долоо. Гэрээний хугацаа

7.1. Гэрээ нь талууд гарын үсэг зурж, баталгаажуулснаар хүчин төгөлдөр болох бөгөөд давхацсан талбайд ашигт малтмал олборлох үйл ажиллагааг дуусгавар болгон уурхайг хааж, нөхөн сэргээсэн талбайг орон нутагт хүлээлгэн өгөх хүртэл хугацаанд хүчинтэй байна. Талууд гэрээний биелэлтийг дараа жилийн 1 дүгээр сард багтаан дүгнэнэ.

7.2. Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч нь давагдашгүй хүчин зүйлсийн улмаас энэхүү гэрээгээр хүлээсэн үүргээ биелүүлэх боломжгүй тохиолдолд үүссэн нөхцөл байдлын талаар Ашигт малтмалын газарт албан бичгээр мэдэгдэх бөгөөд энэ тохиолдолд шаардлагатай хугацаагаар түүнийг гүйцэтгэх хугацааг сунгана.

7.3. Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч энэхүү гэрээг дүгнэж, дуусгавар болгох хүсэлтийг ирүүлсэн тохиолдолд Ашигт малтмалын газар холбогдох байгууллагуудын оролцоо бүхий Ажлын хэсгийг байгуулан ажиллуулж, гэрээг дүгнэнэ.

Найм. Талуудын хүлээх хариуцлага

8.1. Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчийн буруутай үйл ажиллагааны улмаас түүний ашигт малтмал ашиглах тусгай зөвшөөрлийг хүчингүй болгосон тохиолдолд тэрээр энэхүү гэрээгээр хүлээсэн үүргээ бүрэн биелүүлнэ.

8.2. Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч энэхүү гэрээгээр хүлээсэн үүргээ зохих журмын дагуу биелүүлээгүй бол Ашигт малтмалын газар гэрээг дуусгавар болгох бөгөөд энэ тухай гэрээний бусад оролцогчдод албан бичгээр мэдэгдэнэ.

8.3. Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч Монгол Улсын хууль тогтоомж, стандарт, холбогдох бусад эрх зүйн актыг зөрчсөн бол тухайн зөрчлийг илрүүлсэн этгээд энэхүү гэрээг цуцлах ноцтой үр дагавартайгаас бусад тохиолдолд түүнд зөрчлийг арилгуулах хугацаатай үүрэг, даалгавар өгч, биелэлтийг хангуулна.

Ашигт малтмалын газар шаардлагатай гэж үзсэн тохиолдолд зөрчлийг арилгах хүртэлх хугацаанд зохих журмын дагуу ашигт малтмал олборлох үйл ажиллагааг түдгэлзүүлж болно.

Ес. Маргаан хянан шийдвэрлүүлэх тухай

9.1. Талууд энэхүү гэрээтэй холбогдон үүссэн маргаантай асуудлыг харилцан зөвшилцөх замаар шийдвэрлэх бөгөөд тохиролцоонд хүрээгүй тохиолдолд харьяаллын дагуу Монгол Улсын шүүхээр шийдвэрлүүлнэ.

Арав. Бусад зүйл

10.1. Гэрээг монгол хэл дээр ижил хүчинтэй 6 (зургаан) эх хувь үйлдэх бөгөөд гэрээний оролцогч тус бүр 1 (нэг) хувийг хадгална.

ГЭРЭЭГ БАЙГУУЛСАН ТАЛУУД:

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ

2015 оны 7 дугаар
сарын 7-ны өдөр

Дугаар 289

Улаанбаатар
хот

ТОГТООЛЫН ХАВСРАЛТАД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

Гол, мөрний урсац бүрэлдэх эх, усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, ойн сан бүхий газарт ашигт малтмал хайх, ашиглахыг хориглох тухай хуулийн 4.3, Гол, мөрний урсац бүрэлдэх эх, усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, ойн сан бүхий газарт ашигт малтмал хайх, ашиглахыг хориглох тухай хуулийг дагаж мөрдөх журмын тухай хуулийн 2.1-д заасныг үндэслэн Монгол Улсын Засгийн газраас ТОГТООХ нь:

1. Усны сан бүхий газрын эргээс 50 метрт онцгой, 200 метрт энгийн хамгаалалтын бүсийг тэмдэгжүүлэх ажлыг 2015 оны 10 дугаар сард багтаан зохион байгуулахыг аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Засаг дарга нарт даалгасугай. 2. Засгийн газрын 2012 оны 194 дүгээр тогтоолын 1 дүгээр хавсралтаар баталсан “Монгол Улсын нутаг дэвсгэр дэх гол, мөрний урсац бүрэлдэх эхийн хилийн зааг”-ийн солбицолд оруулах өөрчлөлтийг 1 дүгээр, уг тогтоолын 3 дугаар хавсралтаар баталсан “Ойн сан бүхий газрын хилийн зааг”-ийн солбицолд оруулах өөрчлөлтийг 2 дугаар хавсралт ёсоор тус тус баталсугай.

3. Энэ тогтоол гарсантай холбогдуулан “Хилийн заагийг хэсэгчлэн тогтоох тухай” Засгийн газрын 2011 оны 6 дугаар сарын 8-ны өдрийн 174 дүгээр тогтоол, “Хилийн заагийг тогтоох тухай” Засгийн газрын 2012 оны 6 дугаар сарын 5-ны өдрийн 194 дүгээр тогтоолын 2 дугаар хавсралтыг тус тус хүчингүй болсонд тооцсугай.

4. Уул уурхайн үйлдвэрлэлийн улмаас эвдэгдсэн газрыг нөхөн сэргээх ажлыг эрчимжүүлэх арга хэмжээ авч, биелэлтэд нь хяналт тавьж ажиллахыг Монгол Улсын Шадар сайд У.Хүрэлсүх, Байгаль орчин, ногоон хөгжил, аялал жуулчлалын сайд Д.Оюунхорол, Уул уурхайн сайд Р.Жигжид нарт даалгасугай.

Монгол Улсын Ерөнхий сайд

Ч.САЙХАНБИЛЭГ

Байгаль орчин, ногоон хөгжил,
аялал жуулчлалын сайд

Д.ОЮУНХОРОЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ

2015 оны 6 дугаар
сарын 8-ны өдөр

Дугаар 235

Улаанбаатар
хот

ЖУРАМД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

Гол, мөрний урсац бүрэлдэх эх, усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, ойн сан бүхий газарт ашигт малтмал хайх, ашиглахыг хориглох тухай хуулийг дагаж мөрдөх журмын тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийг үндэслэн Монгол Улсын Засгийн газраас ТОГТООХ нь:

1. Засгийн газрын 2015 оны 120 дугаар тогтоолоор баталсан “Гол, мөрний урсац бүрэлдэх эхийн бүсэд олгосон тусгай зөвшөөрлийг цуцлах, усны сан бүхий газрын энгийн хамгаалалтын бүсэд олборлолт явуулж эхэлсэн, тусгай зөвшөөрөл бүхий талбайд холбогдох арга хэмжээ авах, нөхөн сэргээлт хийлгэх журам”-д дараах заалт нэмсүгэй:

а) хоёр дахь хэсгийн 2.4 дэх заалт:

“2.4. Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын хориглосон талбайн хилийн зааг тогтоосон тодорхойлолтыг үндэслэн сумын Засаг дарга Усны тухай хуулийн 13.1.6-д заасны дагуу хилийн заагийг тэмдэгжүүлнэ.”

б) дөрөв дэх хэсгийн 4.11 дэх заалт:

“4.11. Улсын Их Хурал, Засгийн газрын шийдвэрийн дагуу гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтаар 6 дугаар эрэмбээс дээших эрэмбийн гол, мөрний голдрилд явуулж байгаа олборлолтын үйл ажиллагаанд энэ журмын 2.2-2.9 дэх заалт хамаарахгүй.”

2. Мөн журмын дараах заалтыг дор дурдсанаар өөрчлөн найруулсугай:

а) хоёр дахь хэсгийн 2.3 дахь заалт:

“2.3. Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нь усны сан бүхий газрын онцгой болон энгийн хамгаалалтын бүсийн хилийн заагийг тогтоох ажлыг зохион байгуулж, уг асуудлаар комисс байгуулан ажиллуулна. Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч тогтоосон хилийн заагийг хүлээн зөвшөөрөөгүй тохиолдолд энэхүү комисст хандан хүсэлт гаргаж шийдвэрлүүлнэ.”

б) хоёр дахь хэсгийн 2.6 – 2.8 дахь заалт:

“2.6. Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч нь Гол, мөрний урсац бүрэлдэх эх, усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, ойн сан бүхий газарт ашигт малтмал хайх, ашиглахыг хориглох тухай хууль хэрэгжиж эхлэхээс өмнө хориглосон талбайд үйл ажиллагаа явуулж байсан эсэхийг байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, геологи, уул уурхайн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага хамтран өөрсдийн мэдээллийн санд тулгуурлан тогтооно.

2.7. Хориглосон талбайд өмнө нь үйл ажиллагаа явуулж байгаагүй бол геологи, уул уурхайн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага давхцалтай хэсгийг хасч, тусгай зөвшөөрлийн солбицолд өөрчлөлт оруулна.

2.8. Хориглосон талбайд өмнө нь үйл ажиллагаа явуулж байсан тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч нь тухайн талбайд үйл ажиллагаагаа үргэлжлүүлэх хүсэлтэй бол Усны тухай хуулийн 22 дугаар зүйлд заасан онцгой хамгаалалтын бүстэй давхцалтай хэсгийг тусгай зөвшөөрлийн талбайгаас хасуулж, солбицолд өөрчлөлт оруулна.”

в) гурав дахь хэсгийн 3.3, 3.4 дэх заалт:

“3.3. Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч нь энэ журмын хүрээнд талбайгаа бүхэлд нь болон хэсэгчлэн буцаан өгсөн, эсхүл давхцал бүхий тусгай зөвшөөрөлтэй талбайд гэрээ байгуулсан этгээд талбайг бусдад хэсэгчлэн болон бүхэлд нь шилжүүлсэн тохиолдолд байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээх үүргээс чөлөөлөгдөхгүй бөгөөд шилжүүлэн авсан этгээдтэй гэрээг шинэчлэн байгуулна.

3.4. Далд уурхайгаар олборлох нөөц нь ойн сан бүхий газрын доор, газрын доорх усны нөөц бүхий давхаргаас дээр орших, байгаль орчинд сөрөг нөлөөгүй болох нь байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын нарийвчилсан үнэлгээ, усны нөөцийн дүгнэлтээр баталгаажсан бол тухайн хэсэгт олборлолт явуулж болно.”

г) дөрөв дэх хэсгийн 4.2, 4.3, 4.10 дахь заалт:

“4.2. Гэрээ байгуулсан тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчийн техник, эдийн засгийн үндэслэлд олборлохоор тусгагдсан нөөцөд өөрчлөлт орохооргүй тохиолдолд уулын ажлын төлөвлөгөө болон байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу батлуулснаар үйл ажиллагаагаа эхлүүлэх эрх нээгдэнэ.

4.3. Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч нь үйл ажиллагаагаа эхлүүлэхдээ Ашигт малтмалын тухай хуулийн 35.4-т заасны дагуу уурхайг хүлээн авах Улсын комиссыг ажиллуулна. 4.10. Энэхүү журмын 2.2, 2.4, 4.3, 4.4-т заасан ажлыг гүйцэтгүүлэхтэй холбогдон гарсан зардлыг хүсэлт гаргасан тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч хариуцна.”

д) тав дахь хэсгийн 5.1 дэх заалт:

“5.1. Энэ журмын 2.2, 2.6-д заасныг буруу тогтоосон, энэхүү журмын 2.2-т заасан хилийн заагийг тогтоосноос хойш 2.4-т заасан хилийг тэмдэгжүүлээгүй болон 2.7, 2.8-д заасан өөрчлөлтийг нэг сарын дотор хийгээгүй албан тушаалтанд Төрийн албаны тухай хуулийн 25, 26 дугаар зүйлд заасны дагуу хариуцлага ногдуулна.”

3. Мөн журмын 2.3 дахь дугаарын заалтыг “2.2” гэж, 2.4 дэх заалтын дугаарыг “2.3” гэж тус тус өөрчилсүгэй.

4. Журмын 2.2 дахь заалтыг хүчингүй болсонд тооцсугай.

Монгол Улсын Ерөнхий сайд

Ч.САЙХАНБИЛЭГ

Уул уурхайн сайд

Р.ЖИГЖИД

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ

2011 оны 10 дугаар
сарын 26-ны өдөр

Дугаар 302

Улаанбаатар
хот

УСНЫ ЭКОЛОГИ, ЭДИЙН ЗАСГИЙН ҮНЭЛГЭЭГ ШИНЭЧЛЭН БАТЛАХ ТУХАЙ

Усны тухай хуулийн 10.1.4-т заасныг үндэслэн Монгол Улсын Засгийн газраас
ТОГТООХ нь:

1. “Усны экологи, эдийн засгийн суурь үнэлгээ”-г 1 дүгээр, “Ашиглалтын зориулалтыг тооцох итгэлцүүр”-ийг 2 дугаар хавсралтын ёсоор тус тус баталсугай.
/Энэ тогтоолын 2 дугаар хавсралтад 2013-9-21-ний 327-р тогтоолоор өөрчлөлт орсон/

2. Усны нөөцийн хэмжээ, чанар, хэрэглээний ач холбогдол, усны нөөцөд учирсан хохирлыг үнэлэхэд энэхүү тогтоолын 1 дүгээр хавсралтаар баталсан “Усны экологи, эдийн засгийн үнэлгээ”-г мөрдөж байхыг Сангийн сайд С.Баярцогт, Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайд Л.Гансүх, Эрүүл мэндийн сайд С.Ламбаа, Мэргэжлийн хяналтын ерөнхий газрын дарга Р.Содхүү, аймаг, нийслэлийн Засаг дарга нарт даалгасугай.

3. “Усны экологи, эдийн засгийн үнэлгээ батлах тухай” Засгийн газрын 2008 оны 2 дугаар сарын 6-ны өдрийн 47 дугаар тогтоолыг хүчингүй болсонд тооцсугай.

Монгол Улсын Ерөнхий сайд

С.БАТБОЛД

Байгаль орчин, аялал
жуулчлалын сайд

Л.ГАНСҮХ

Монгол Улсын Засгийн газрын 2011 оны 302 дугаар
тогтоолын 1 дүгээр хавсралт

УСНЫ ЭКОЛОГИ, ЭДИЙН ЗАСГИЙН СУУРЬ ҮНЭЛГЭЭ*

(төгрөг/шоометр)

№	Монгол орны усны сав газар	Гадаргын ус	Газар доорхи ус
1	Сэлэнгэ мөрний сав газар	1050	4072
2	Хөвсгөл нуур, Эгийн голын сав газар	1507	1438
3	Шишхэд голын сав газар	1050	1337
4	Дэлгэрмөрөнгийн сав газар	1050	1510
5	Идэр голын сав газар	918	1510
6	Чулуут голын сав газар	918	1510
7	Хануй голын сав газар	1347	2311
8	Орхон голын сав газар	2783	4945
9	Туул голын сав газар	2651	9440
10	Хараа голын сав газар	2183	2764
11	Ерөө голын сав газар	1424	2764
12	Онон голын сав газар	1225	1663
13	Улз голын сав газар	1478	2780
14	Хэрлэн голын сав газар	1791	2835
15	Буйр нуур, Халх голын сав газар	2097	2081
16	Мэнэнгийн талын сав газар	1013	3700
17	Умард говийн гүвээт-Халхын дундад талын сав газар	1420	3700
18	Галба-Өөш Долоодын говийн сав газар	1420	3996
19	Онги голын сав газар	2240	3250
20	Алтайн өвөр говийн сав газар	1410	4433
21	Таац голын сав газар	1410	1939
22	Орог нуур, Түйн голын сав газар	1410	1939
23	Бөөнцагаан нуур, Байдраг голын сав газар	1522	2352
24	Хяргас нуур, Завхан голын сав газар	1675	2716
25	Хүйсийн говь, Цэцэг нуурын сав газар	1122	2352
26	Үенч Бодонч голын сав газар	800	2506
27	Булган голын сав газар	800	1729
28	Хар нуур, Ховд голын сав газар	1747	2506
29	Увс нуур, Тэс голын сав газар	1195	2506

Тайлбар: *Усны экологи, эдийн засгийн суурь үнэлгээг 2 дугаар хавсралтад заасан ашиглалтын зориулалтыг тооцох итгэлцүүрээр үржүүлж ашиглана.

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ

2006 оны 06 дугаар
сарын 14-ний өдөр

Дугаар 137

Улаанбаатар
хот

ЖУРАМ БАТЛАХ ТУХАЙ

/Аж ахуйн нэгж, байгууллагад байгаль орчны мэргэжлийн байгууллагын эрх олгох журам/

Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 30 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасныг үндэслэн Монгол Улсын Засгийн газраас ТОГТООХ нь:

1. “Аж ахуйн нэгж, байгууллагад байгаль орчны мэргэжлийн байгууллагын эрх олгох журам”-ыг хавсралт ёсоор баталсугай.

2. Энэхүү журмын хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллахыг Байгаль орчны сайд И.Эрдэнэбаатар, Монгол Улсын сайд У.Хүрэлсүх нарт үүрэг болгосугай.

Монгол Улсын Ерөнхий сайд

М.ЭНХБОЛД

Байгаль орчны сайд

И.ЭРДЭНЭБААТАР

АЖ АХУЙН НЭГЖ, БАЙГУУЛЛАГАД БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЭРГЭЖЛИЙН БАЙГУУЛЛАГЫН ЭРХ ОЛГОХ ЖУРАМ

1. Нийтлэг үндэслэл

1.1. Энэхүү журмын зорилго нь Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 30 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасны дагуу аж ахуйн нэгж, байгууллагад байгаль орчны мэргэжлийн байгууллагын (цаашид “мэргэжлийн байгууллага” гэх) эрх олгох, хүчингүй болгох тухай болон мэргэшсэн үйл ажиллагаатай холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино.

1.2. Ой, амьтан, ус, ашигт малтмал зэрэг байгалийн баялгийг хамгаалах, зохистой ашиглах, нөхөн сэргээх асуудлыг хууль болон байгаль орчны асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллагаас олгосон эрхийн дагуу эрхлэх аж ахуйн нэгж, байгууллагыг мэргэжлийн байгууллага гэнэ.

1.3. Мэргэжлийн байгууллага нь хариуцсан нутаг дэвсгэртээ Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 30 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэгт заасан үйл ажиллагааг хэрэгжүүлнэ.

1.4. Мэргэжлийн байгууллага нь өмчийн аль ч хэлбэрийн аж ахуйн нэгж байж болно.

Хоёр. Мэргэжлийн байгууллагын төрөл үйл ажиллагааны чиглэл

2.1. Мэргэжлийн байгууллага нь дараахь төрөлтэй байна:

- 2.1.1. ойн;
- 2.1.2. ан амьтны;
- 2.1.3. байгалийн ургамлын;
- 2.1.4. ус, цаг уур, орчны;
- 2.1.5. усны;
- 2.1.6. газрын хэвлийн нөхөн сэргээлт хийх.

2.2. Мэргэжлийн байгууллагын үйл ажиллагааны чиглэл, байгаль орчны мэргэжлийн байгууллагын гэрчилгээний загварыг байгаль орчны асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.

Гурав. Мэргэжлийн байгууллагын эрх олгох, сунгах, хүчингүй болгох

3.1. Мэргэжлийн байгууллагын эрх авахыг хүссэн аж ахуйн нэгж, байгууллага нь энэ тухай хүсэлтээ аймаг, нийслэлийн байгаль орчны албанд ирүүлэх бөгөөд өргөдлийг ажлын 10 хоногт багтаан хянан магадлаж, энэ журмын 3.2.3-т заасан тодорхойлолтын хамт байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад хүргүүлнэ.

3.2. Мэргэжлийн байгууллагын эрх авахыг хүссэн өргөдөлд дараахь бичиг баримтыг хавсаргасан байна:

3.2.1. аж ахуйн нэгжийн тухай танилцуулга;

3.2.2. аж ахуйн нэгжийн улсын бүртгэлийн гэрчилгээ;

3.2.3. тухайн чиглэлийн үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах мэргэжлийн боловсон хүчин, техник, багаж хэрэгсэл, тоног төхөөрөмж болон мэдээлэл хангамжийн талаар аймаг, нийслэлийн байгаль орчны албаны дүгнэлтийг үндэслэн гаргасан аймаг, нийслэлийн Засаг даргын тодорхойлолт.

3.3. Энэ журмын 3.2-т заасны дагуу өргөдөл гаргасан аж ахуйн нэгжийн мэргэжлийн байгууллагын үйл ажиллагаа явуулах хүсэлтийг байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага ажлын 21 өдөрт багтаан хянаж, мэргэжлийн байгууллагын эрх олгох эсэх талаар шийдвэр гаргана.

3.4. Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага шаардлагатай гэж үзвэл өргөдөл гаргасан аж ахуйн нэгжээс байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээ болон тухайн асуудал хариуцсан байгаль орчны төрийн захиргааны байгууллагын дүгнэлтийг гаргуулж болно.

3.5. Мэргэжлийн байгууллагын эрх олгох шийдвэрийг байгаль орчны асуудал эрхэлсэн сайд гаргана.

3.6. Мэргэжлийн байгууллагын эрхийг 3 хүртэл жилийн хугацаатай олгоно.

3.7. Мэргэжлийн байгууллагын үйл ажиллагаанд байгаль орчны асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага хяналт шинжилгээ хийж, үнэлэлт дүгнэлт өгч болно.

3.8. Мэргэжлийн байгууллага нь энэхүү журмын 3.6-д заасан хугацаа дуусахаас 2 сарын өмнө эрх сунгуулах хүсэлтээ аймаг, нийслэлийн байгаль орчны албанд хүргүүлнэ. Аймаг, нийслэлийн байгаль орчны алба нь тухайн байгууллагын эрхийг сунгах үндэслэл байна гэж үзсэн тохиолдолд энэ тухай саналаа тухайн аймаг, нийслэлийн Засаг даргад танилцуулж зөвшөөрсний дагуу байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад уламжилна.

3.9. Байгаль орчны асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага мэргэжлийн байгууллагын эрх сунгах хүсэлтийг хүлээн авснаас хойш ажлын 15 өдөрт багтаан хянаж, мэргэжлийн байгууллагын эрхийн хугацааг сунгах эсэх тухай шийдвэр гаргана.

3.10. Мэргэжлийн байгууллагын эрхийг 3 хүртэл жилийн хугацаагаар сунгах бөгөөд энэ тухай шийдвэрийг байгаль орчны асуудал эрхэлсэн сайд гаргана.

3.11. Аж ахуйн нэгж, байгууллага нь мэргэжлийн байгууллагын эрх авсан боловч энэ хугацаанд тухайн чиглэлээр үйл ажиллагаа эрхлээгүй бол эрхийг дахин сунгахгүй.

3.12. Хариуцсан мэргэжлийн байгууллагын эрхийг дараахь тохиолдолд хүчингүй болгоно:

3.12.1. аж ахуйн нэгж, байгууллагын хүсэлтээр;

3.12.2. тухайн аж ахуйн нэгж, байгууллагын эрхлэх ажлын чиглэл өөрчлөгдсөн;

3.12.3. мэргэжлийн байгууллагын эрх авахдаа хуурамч бичиг баримт бүрдүүлсэн нь тогтоогдсон;

3.12.4. мэргэжлийн байгууллагын төрөл, үйл ажиллагааны чиглэлийг зөрчсөн;

3.12.5. мэргэжлийн байгууллагын эрх авсан аж ахуйн нэгж, байгууллага нь үйл ажиллагаандаа ноцтой алдаа, дутагдал гаргасан, эрх мэдлээ хэтрүүлсэн,

холбогдох хууль тогтоомж, дүрэм, журмыг зөрчсөн бол;
3.12.6. хуулийн этгээд татан буугдсан.

Дөрөв. Мэргэжлийн байгууллагын бүрэн эрх

4.1. Мэргэжлийн байгууллага дараахь эрх эдэлнэ:

- 4.1.1. гэрээний үндсэн дээр тухайн үйл ажиллагааны чиглэлийн мэргэжлийн ажлыг аж ахуйн нэгж, байгууллагын захиалгаар хийж гүйцэтгэх;
- 4.1.2. тухайн чиглэлээр арга зүйн зөвлөгөө өгөх, үнэлэлт, дүгнэлт гаргах, сургалт семинар зохион байгуулах, байгаль орчны талаархи хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхэд дэмжлэг тусламж үзүүлэх;
- 4.1.3. үйл ажиллагааныхаа чиглэлээр технологийн хяналт тавих, улсын захиалгат ажил гүйцэтгэх;
- 4.1.4. стратегийн ач холбогдол бүхий улсын захиалгат ажлыг гүйцэтгэхдээ туслан гүйцэтгэгчээр тухайн үйл ажиллагааны чиглэлийн мэргэжлийн бусад байгууллагатай хамтран ажиллах.

4.2. Мэргэжлийн байгууллага дараахь үүрэг хүлээнэ:

- 4.2.1. үйл ажиллагаандаа байгаль орчны хууль тогтоомжийг мөрдөж ажлынхаа үр дүнг захиалагч болон төрийн захиргааны төв байгууллагын өмнө бүрэн хариуцах;
- 4.2.2. ажилтнуудынхаа мэргэжлийн ур чадвар, мэдлэг боловсролыг байнга дээшлүүлэх;
- 4.2.3. өөрийн үйл ажиллагаатай холбогдсон мэдээ, баримт, тайланг Засгийн газрын 1996 оны 52 дугаар тогтоолоор баталсан “Байгаль орчны мэдээллийн төв санг бүрдүүлэх журам”-ын дагуу холбогдох үзүүлэлтээр гаргаж өгөх;
- 4.2.4. тухайн онд гүйцэтгэсэн ажлын тайланг 12 дугаар сарын 25-ны дотор гаргаж байгаль орчны асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллагад хүргүүлж байх.

4.3. Захиалгат ажлын үр дүн, эрдэм шинжилгээний ажлын тайланг захиалагч байгууллага нь байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагаар баталгаажуулна.

4.4. Байгаль орчны хууль тогтоомж, холбогдох журам, заавар болон захиалагчтай байгуулсан гэрээний нөхцөлийг зөрчсөн, мэргэжлийн шаардлага хангаагүй зэрэг шалтгаанаар тухайн ажлыг дахин хийх болсон тохиолдолд уг ажлыг мэргэжлийн байгууллага өөрийн хөрөнгөөр гүйцэтгэнэ.

Тав. Маргааныг шийдвэрлэх

5.1. Аж ахуйн нэгж, байгууллагад мэргэжлийн байгууллагын эрх олгох, сунгах, хүчингүй болгохтой холбогдсон маргааныг холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу шийдвэрлүүлнэ.

—oOo—

ТУШААЛ, ЖУРАМ

**МОНГОЛ УЛСЫН
БАЙГАЛЬ ОРЧИН, АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН
САЙДЫН ТУШААЛ**

2009 оны 11 дугаар
сарын 10-ны өдөр

Дугаар 332

Улаанбаатар
хот

**Монгол орны Усны сав газрыг
батлах тухай**

“Засгийн газрын тухай хууль”-ийн 24 дүгээр зүйлийн 24.2, “Усны тухай хууль”-ийн 10 дугаар зүйлийн 10.1.2, 11 дүгээр зүйлийн 11.1.9, 12 дугаар зүйлийн 12.2.1, 19 дүгээр зүйлийн 19.2.1 дэхь заалтыг үндэслэн ТУШААХ нь:

Нэг. Монгол орны Усны сав газрыг 1 дүгээр, түүнд хамрагдах талбайн хэмжээг 2 дугаар хавсралтын ёсоор тус тус баталсугай.

Хоёр. Улсын усны менежментийн төлөвлөгөөг 2011 онд багтаан боловсруулахыг Усны газрын дарга /Ц.Бадрах/-д, менежментийн төлөвлөгөөг Засгийн газрыг хуралдаанд оруулж, хэлэлцүүлэхийг Тогтвортой хөгжил, стратеги төлөвлөлтийн газрын дарга /Ц.Банзрагч/ нарт үүрэг болгосугай.

САЙД

Л.ГАНСҮХ

МОНГОЛ ОРНЫ УСНЫ САВ ГАЗРУУДАД ХАМРАГДАХ ТАЛБАЙН ХЭМЖЭЭ
ТОМООХОН ЦУТГАЛ ГОЛУУДЫН НЭРС

№	Сав газрын нэр	Сав газрын талбай, км ²	Сав газар дахь томоохон цутгал голууд, булаг, сайр
1.	Сэлэнгэ	30982.6	Асгат, Шивэрт, Харганат, Бух, Галттай, Зоох, Оргих
2.	Хөвсгөл нуур-Эг	41320.6	Үүр, Цагаан бургас, Бургалтай, Эрин, Тарвагатай
3.	Шишхэд	20095.8	Арсайн, Саргай, Тэнгис, Хар баранга, Жагаш
4.	Дэлгэрмөрөн	23017.7	Агар, Бэлтэс, Шарга, Бах, Бүгсэи,
5.	Идэр	22757.3	Жаргалант, Ямаат, Өвөр хожуул, Зарт, Хөнжил, Бүгдэгээ
6.	Чулуут	19813.2	Суман, Их жаргалант, Их Улиастай
7.	Хануй	15548.6	Донгой, Цохиот, Бугат, Зуслан, Могойт, Балиг
8.	Орхон	52752.8	Хойд Тамир, Асгат, Угалз, Хангал, Шар ус, Бургалтай
9.	Туул	49416.1	Хаг, Галттай, Арцат, Баруун баян, Тэрэлж, Налайх, Гачуурт, Хөл, Улиастай, Сэлбэ, Түргэн, Бүхэг, Хар бух
10.	Хараа	17463.4	Баян, Сөгнөгөр, Хужирт, Өлгий, Балж, Дарст, Бороо, Загдал, Наран
11.	Ерөө	21985.9	Шарлан, Захар, Шар
12.	Онон	27870.4	Эг, Барх, Хурх, Шууст, Балж
13.	Улз	37461.5	Туулайт, Урт, Дөч
14.	Хэрлэн	106487.3	Хүүш, Хүжирт, Цэнхэр, Мөрөн
15.	Буйр нуур-Халх	23443.4	Гуут, Нөмрөг, Нарийн, Халиут
16.	Мэнэнгийн тал	53371.6	Хонгор, Гээгт
17.	Умард говийн гүвээт-Халхын дундад тал	178182.2	Элэгний булаг, Нүдэнгийн булаг
18.	Галба - Өөш-Долоодын говь	140416.0	Лүг /түр урсацтай/
19.	Онги	39201.5	Хэрэмт, Задгай
20.	Алтайн өвөр говь	218250.4	Хужирт, Сагсай, Цагаан /түр урсацтай/
21.	Таац	25091.9	Аргуй, Могой
22.	Орог нуур-Түй	15529.1	Хужирт, Нарийн
23.	Бөөнцагаан нуур-Байдраг	35153.2	Заг, Өлзийт, Шорвог
24.	Хяргас нуур-Завхан	120706.9	Шурга, Хүнгүй
25.	Хүйсийн говь-Цэцэг нуур	42459.9	Хөшөөт, Зүйл, Дунд шарга, Халиун
26.	Үенч-Бодонч	34037.3	Хараат, Цагдуул, Ангирт
27.	Бүлган	10021.5	Ёлт, Түргэн, Улиастай
28.	Хар нуур-Ховд	87767.3	Өмнө, Шар, Улиастай, Буянт
29.	Увс нуур-Тэс	53510.2	Жарантай, Шавартай, Түргэн, Боршоо, Тээл, Хөндлөн, Хархираа
Бүгд:		1564115.6	

Байгаль орчин, аялал жуулчлалын
сайдын 2009 оны 11. дүгээр сарын 10.-ны өдрийн
...332... тоот тушаалын 1 дүгээр хавсралт

**МОНГОЛ УЛСЫН
БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НОГООН ХӨГЖИЛ, АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН САЙД,
БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТЫН САЙДЫН
ХАМТАРСАН ТУШААЛ**

2015 оны 6 дугаар сарын 05-ны өдөр

Дугаар А-230/127

Улаанбаатар хот

Журам батлах тухай

Усны тухай хуулийн 22 дугаар зүйлийн 22.4 дэх хэсгийг үндэслэн ТУШААХ нь:

1. “Усны сан бүхий газар, усны эх үүсвэрийн онцгой болон энгийн хамгаалалтын, эрүүл ахуйн бүсийн дэглэмийг мөрдөх журам”-ыг хавсралтаар баталсугай.

2. Энэхүү журмын хэрэгжилтийг харьяалах нутаг дэвсгэрт зохион байгуулж ажиллахыг аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Засаг дарга нарт үүрэг болгож, хяналт тавьж ажиллахыг иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хуралд зөвлөсүгэй.

3. Журмын биелэлтэд хяналт тавьж ажиллахыг Байгаль орчин, ногоон хөгжил, аялал жуулчлалын яамны Газар зохион байгуулалт болон усны нэгдсэн бодлого зохицуулалтын газар /Г.Мөнх-Эрдэм/, Хүрээлэн буй орчин, байгалийн нөөцийн удирдлагын газар /Г.Нямдаваа/ болон Газрын харилцаа, геодези, зурагзүйн газар /А.Хүрэлшагай/-т тус тус үүрэг болгосугай.

4. Энэ тушаал батлагдсантай холбогдуулан “Дэглэм батлах тухай” Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайд, Эрүүл мэндийн сайдын хамтарсан 2009 оны 3 дугаар сарын 9-ний өдрийн 51/75 дугаар тушаалыг хүчингүй болгосонд тооцсугай.

БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НОГООН ХӨГЖИЛ,
АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН САЙД

Д.ОЮУНХОРОЛ

БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТЫН САЙД

Д.ЦОГТБААТАР

Байгаль орчин, ногоон хөгжил, аялал жуулчлалын сайд,
Барилга, хот байгуулалтын сайдын 2015 оны
А-230/127 дугаар хамтарсан тушаал

УСНЫ САН БҮХИЙ ГАЗАР, УСНЫ ЭХ ҮҮСВЭРИЙН ОНЦГОЙ БОЛОН ЭНГИЙН ХАМГААЛАЛТЫН, ЭРҮҮЛ АХУЙН БҮСИЙН ДЭГЛЭМИЙГ МӨРДӨХ ЖУРАМ

Нэг. Нийтлэг үндэслэл

1.1. Энэхүү журмын зорилго нь Усны тухай хуулийн 22.4 дэх хэсгийг үндэслэн усны эх, ундарга, нөөцийг хомсдох, бохирдохоос хамгаалах, хүн амыг үер усны гамшгаас сэргийлэх зорилгоор усны сан бүхий газар, усны эх үүсвэрт тогтоох онцгой болон энгийн хамгаалалтын бүс, эрүүл ахуйн бүсийн зааг, эдгээр бүсэд мөрдөх дэглэмийг тогтооход оршино.

1.2. Рашаан, түүний орчныг хамгаалах, рашааны ордын эрүүл ахуйн болон хамгаалалтын бүсийн дэглэмийг энэ журмаар зохицуулахгүй.

1.3. Энэ журмыг барилга байгууламжийн байршил тогтоох, зураг төсөл зохиох, ус хангамжийн эх үүсвэрийг сонгоход үндэслэл болгоно.

1.4. Журмын хэрэгжилтэд усны сав газрын захиргаа, аймаг, нийслэлийн байгаль орчны алба, мэргэжлийн хяналтын эрх бүхий байцаагч, байгаль хамгаалагч хяналт тавина.

Хоёр. Усны сан бүхий газар, усны эх үүсвэрийн онцгой болон энгийн хамгаалалтын бүс ба түүний дэглэм

2.1. Усны эх, ундарга, нөөцийг хомсдох, бохирдохоос хамгаалах, хүн амыг үер усны аюулаас сэргийлэх зорилгоор усны сан бүхий газар, усны эх үүсвэрт хамгаалалтын бүс тогтооно.

2.2. Усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүсийг дотор нь онцгой хамгаалалтын бүс ба энгийн хамгаалалтын бүс гэж хоёр ангилна.

2.3. Онцгой хамгаалалтын бүсийг дараах байдлаар тогтооно:

2.3.1. гол мөрний урсац бүрэлдэх эх хэсэгт түүний эргээс усны хагалбарын хил хүртэлх зайд;

2.3.2. гол мөрөн, горхи, булаг, шандын эргээс 50 метрээс доошгүй зайд буюу түүнээс өргөн, намаг бүхий татамтай тохиолдолд нийт татмын хэмжээгээр өргөсгөж;

2.3.3. нуур, урсацын тохируулгатай усан сангийн эргээс 100 метрээс доошгүй зайд, гол мөрөн дээр байгуулсан усан сангийн хувьд түүний эргээс тухайн гол мөрний онцгой хамгаалалтын бүсийн өргөнтэй тэнцүү хэмжээний зайд;

2.3.4. хот суурин газрын нутаг дэвсгэр дэх усны сан бүхий газрын эргээс 100 метрээс доошгүй, үерийн хамгаалалтын далангаас 50 метрээс доошгүй зайд;

2.3.5. ус хангамжийн эх үүсвэрийн эрүүл ахуйн хориглолтын бүсэд;

2.3.6. үерийн хамгаалалтын суваг, түүний хамгаалалтын далангаас 30 метр хүртэлх зайд.

2.4. Улс ардын аж ахуйд онц ач холбогдолтой мега төслийн байгууламж барих, үерийн хамгаалалт, тохируулгын далан боомт, үерийн ус хуримтлуулах нөөцлүүр зэрэг усны барилга байгууламж болон зам, гүүр, усан зогсоол, ус, цахилгаан, дулаан дамжуулах шугам сүлжээ зэрэг дэд бүтцийн байгууламж бүхий газарт онцгой хамгаалалтын бүс тогтоохгүй.

2.5. Онцгой хамгаалалтын бүсэд дор дурдсанаас бусад бүх төрлийн үйл ажиллагаа явуулахыг болон зуслан, суурьшлын бүс байгуулахыг хориглоно:

2.5.1. ус хангамжийн эх үүсвэрийн байгууламж барих, ашиглах;

2.5.2. гадаргын усыг ус хангамжийн эх үүсвэрт ашиглах тохиолдолд гадаргын усыг цэвэршүүлэх байгууламж барих;

2.5.3. эргийн тохижилт хийх;

2.5.4. нийтийн эзэмшлийн ногоон байгууламж, гольфоос бусад спорт тоглоомын талбай байгуулах, мод бут сөөг тарих;

2.5.5. зөвхөн 2.3.1-2.3.3-д заасан газарт мал бэлчээх;

2.5.6. хяналт-шинжилгээний цооног гаргах, хяналт-шинжилгээ явуулах.

2.6. Энгийн хамгаалалтын бүсийн заагийг дараах байдлаар тогтооно:

2.6.1. усны сан бүхий газрын эргээс 200 метрээс доошгүй зайд;

2.6.2. нийслэл болон аймгийн төвийн хот суурины нутаг дэвсгэр дэх усны сан бүхий газрын эргээс 500 метр хүртэлх зайд.

2.7. Хур бороо болон шар усаар түр зуурын хугацаанд тэжээгдэн урсан өнгөрөх, тогтоол ус үүсэхгүй, тогтмол тэжээлгүй голдирол бүхий хуурай сайранд хамгаалалтын бүс тогтоохгүй.

2.8. Энгийн хамгаалалтын бүс нь онцгой хамгаалалтын бүсээс дотогш байж болохгүй.

2.9. Энгийн хамгаалалтын бүсэд дараах үйл ажиллагаа явуулахыг хориглоно:

2.9.1. мод бут огтлох;

2.9.2. хаягдал бохир ус цэвэрлэх байгууламжгүй буюу ариутгах татуургын төвлөрсөн сүлжээнд холбогдоогүй барилга байгууламж барьж ашиглах;

2.9.3. газрын тосны бүтээгдэхүүн, химийн бодис, цацраг идэвхт бодис, бүх төрлийн бордоо, пестицид хадгалах, ашиглах;

2.9.4. шатахуун түгээх станц байршуулах, машин техник угаах;

2.9.5. хог хаягдал, бохирдуулах бодис хаях, хог хаягдлын цэг байршуулах;

2.9.6. мал угаах, хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх цэг байгуулах;

2.9.7. стандартын шаардлага хангаагүй бохир усны цооног, бие засах газар барьж ашиглах.

2.10. Энгийн хамгаалалтын бүсэд ашигт малтмал хайх, ашиглах харилцааг Усны тухай хуулийн 22.9-д заасны дагуу зохицуулна.

2.11.Энгийн хамгаалалтын бүсэд стратегийн орд ашиглах асуудлыг тухайн усны сан бүхий газрын усны нөөц, горим, гидрогеологийн онцлог нөхцөл, ашиглах технологи зэргийг харгалзан байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээ, усны сав газрын захиргааны дүгнэлтийг үндэслэн тусгайлан шийдвэрлэнэ.

Гурав. Ус хангамжийн эх үүсвэрийн эрүүл ахуйн бүс ба түүний дэглэм

3.1. Хүн амын унд ахуйн ус хангамжийн эх үүсвэрийн нөөц хомсдох, бохирдохоос хамгаалах зорилгоор төвлөрсөн болон төвлөрсөн бус ус хангамжийн эх үүсвэрт эрүүл ахуйн бүс тогтооно.

3.2. Усны эх үүсвэрийн эрүүл ахуйн бүс нь эрүүл ахуйн хориглолтын ба эрүүл ахуйн хязгаарлалтын бүсээс тогтоно. Ус хангамжийн газрын доорх усны эх үүсвэрт эрүүл ахуйн бүсээс гадна тухайн эх үүсвэрийн тэжээгдлийн мужийг тогтоож өгнө.

3.3. Эрүүл ахуйн бүс тогтоогоогүй, тогтоох нөхцөл боломж хангагдаагүй болон бүсийн дэглэм зөрчигдөж байгаа усны эх үүсвэрийг хүн амын ус хангамжийн зориулалтаар ашиглахыг хориглоно.

3.4. Ус хангамжийн газрын доорх усны эх үүсвэрийн эрүүл ахуйн хязгаарлалтын бүсийг газрын доорх усны тухайн ордын нөөц тогтоох гидрогеологийн хайгуул, судалгааны ажлын үед нарийвчлан тогтооно. Энэ судалгаагаар тогтоох газрын доорх уст үеийн зузаан, цооног дахь ашиглалтын үеийн ундарга, түвшний бууралт, ус дамжуулах чадвар, шүүрэлтийн коэффициент, нүх сүвшилийн коэффициент, усны урсгалын чиглэл, хурд зэрэг үзүүлэлтийг үндэслэн бүсийн заагийг гидродинамикийн аргаар тооцоолж зураглана. Мэргэжлийн байгууллагын хийсэн уг судалгааны дүнг үндэслэн байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага дүгнэлт гаргана.

3.5. Ус хангамжийн газрын доорх эх үүсвэрийн тэжээгдлийн мужийг тогтоохдоо тухайн эх үүсвэрийн усны орд газрын усны хуримтлалыг бий болгож байгаа сав газрыг бүхэлд нь хамруулах буюу усны хагалбарын хилээр хязгаарлана.

3.6. Ус хангамжийн гадаргын усны эх үүсвэрийн эрүүл ахуйн бүсийг тогтоохдоо тухайн усны объектын ус хурах талбайн хөрс, чулуулгийн тогтолцоо, усны горим, чанар, урсацыг харгалзан байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагаас гаргасан дүгнэлтийг үндэслэнэ.

3.7. Ус хангамжийн эх үүсвэрийн эрүүл ахуйн бүс болон түүний тэжээгдлийн мужид усны нөөцийн өөрчлөлт, горим, чанарын талаарх мэдээ гарган авах зорилгоор байнгын хяналт-шинжилгээ хийнэ. Улсын нэгдсэн хяналт-шинжилгээний сүлжээнээс гадна хот, суурины ус хангамжийн эх үүсвэрийн ашиглалтын /ус хангагч/ байгууллага нь тухайн эх үүсвэрийн эрүүл ахуйн бүс болон түүний тэжээгдлийн мужид хяналт-шинжилгээ хийж дүнг байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, усны сав газрын захиргаанд тогтоосон хугацаанд ирүүлнэ.

3.8. Ус хангамжийн эх үүсвэрийн эрүүл ахуйн бүсэд дараах дэглэмийг мөрдөнө:

3.8.1. эрүүл ахуйн хориглолтын бүсэд гадаргуугийн урсацыг тус бүсээс зайлуулах суваг байгуулна;

3.8.2. эх үүсвэрийг ашиглах зориулалттай барилга байгууламжийг ариутгах татуургын төвлөрсөн системд холбоно. Хэрэв боломжгүй бол стандартын

шаардлага хангасан бохир усны цооног, бие засах газрыг бүсийн гадна байрлуулна;

3.8.3. ус хангамжийн барилга байгууламжид өргөтгөх, засварлах ажил хийхдээ байгаль орчин, эрүүл ахуйн хяналтын байгууллагын дүгнэлтийг үндэслэн батлагдсан зураг төслийн дагуу хийж гүйцэтгэнэ;

3.8.4. ус хангамжийн эх үүсвэрийн эрүүл ахуйн хориглолтын бүсийн эргэн тойрныг хашиж хамгаалан байнгын харуул хамгаалалттай байлгах бөгөөд худаг, усан сангийн таг, салхивчийг битүүмжлэн хялбар нээх, эвдэх боломжгүй болгоно;

3.8.5. бүсийн талбайг тогтмол цэвэрлэж, хог хаягдлыг зайлуулж, хөнөөлт шавж мэрэгчийн устгалыг мэргэжлийн байгууллагаар механик аргаар хийлгэнэ;

3.8.6. усны эх үүсвэрийн гидрогеологийн нөхцөлөөс шалтгаалан эрүүл ахуйн бүсэд нэмэлт арга хэмжээ авч болно.

3.9. Ус хангамжийн эх үүсвэрийн эрүүл ахуйн хориглолтын ба хязгаарлалтын бүсэд дараах үйл ажиллагаа явуулахыг хориглоно:

3.9.1. газрын өнгөн хөрсийг эвдрэл элэгдэлд оруулах, мод бут огтлох, элс хайрга чулуу олборлох;

3.9.2. ашиглалтаас гарсан цооногийг техникийн болон бусад зорилгоор нөөцөд байлгах;

3.9.3. цэвэрлээгүй хаягдал бохир ус болон хог хаягдал хаях, хаягдлын сан байршуулах;

3.9.4. уст үеийн дээд талтай залгаа үеийн чулуулагт нөлөөлөх аливаа ажиллагаа явуулах;

3.9.5. судалгаа шинжилгээ, унд ахуйн бус зориулалтаар ашиглах худаг, цооног өрөмдөх;

3.9.6. төвлөрсөн ус хангамжийн барилга байгууламж, шугам сүлжээтэй газар унд ахуйн зориулалтаар ашиглах худаг, цооног өрөмдөх;

3.9.7. бүх төрлийн бордоо, пестицид хэрэглэх;

3.9.8. газрын тосны бүтээгдэхүүн, химийн бодис болон цацраг идэвхт бодис, түүнийг агуулсан ашигт малтмал хадгалах, агуулах, халдварт өвчин тарааж болзошгүй зүйлс байрлуулах;

3.9.9. шатахуун түгээх станц байршуулах, машин техник угаах;

3.9.10. мал амьтны гаралтай түүхий эд боловсруулах, хадгалах;

3.9.11. орон сууц, үйлдвэр, үйлчилгээний зориулалттай барилга байгууламж барьж ашиглах;

3.9.12. газар өмчлөх, эзэмших, ашиглах эрх олгох.

3.10. Ус хангамжийн эх үүсвэрийн эрүүл ахуйн хориглолтын бүсэд онцгой хамгаалалтын бүсийн дэглэмийг мөрдөхөөс гадна 3.9 дүгээр зүйлд заасан болон нэмж дараах үйл ажиллагааг хориглоно:

3.10.1. гадны хүн орох;

3.10.2. автотээврийн болон зөөврийн бусад хэрэгсэл байрлуулах;

3.10.3. мал бэлчээх, мал аж ахуй болон туслах аж ахуй эрхлэх, ногоо тарих.

3.11. Ус хангамжийн газрын доорх усны эх үүсвэрийн тэжээгдлийн мужид цацраг идэвхт бодис болон химийн хорт бодис үйлдвэрлэх, тэдгээрийг ашиглан аливаа үйл ажиллагаа явуулахыг хориглоно.

3.12. Төвлөрсөн ус хангамжийн эх үүсвэр, ус түгээх шугам, ус түгээх цэгт эрүүл ахуйн бүс тогтооно.

3.13. Төвлөрсөн ус хангамжийн эх үүсвэрээс 100 метрээс доошгүй зайд эрүүл ахуйн хориглолтын бүсийг тогтооно.

3.14. Төвлөрсөн ус хангамжийн эх үүсвэрт хөрсний ус нэвтрэх болон урсгал уснаас шууд тэжээгдэх уст үеэс ус авч ашиглавал эх үүсвэрээс 500 метрээс доошгүй зайд, хөрсний уснаас хамгаалагдсан уст үеэс ус авч ашиглавал 200 метрээс доошгүй зайд эрүүл ахуйн хязгаарлалтын бүсийг тогтооно.

3.15. Төвлөрсөн ус хангамжийн эх үүсвэрт гадаргын усыг ашиглавал түүний эргээс 200 метрээс доошгүй зайд, урсгал усны хувьд урсгалын дээд талд 50 км-ээс доошгүй, доод талд 500 метрээс доошгүй зайд эрүүл ахуйн хязгаарлалтын бүсийг тогтооно. Нийт урт нь 40 км-ээс бага урсгал усыг ус хангамжийн эх үүсвэрт ашиглавал ус хурах талбайг бүхэлд нь хамааруулан эрүүл ахуйн хязгаарлалтын бүсийг тогтооно.

3.16. Нийслэл болон аймгийн төвийн хот суурины нутаг дэвсгэр дэх ус хангамжийн эх үүсвэрийн эрүүл ахуйн хязгаарлалтын бүсийг тухайн усны эх үүсвэрийн тэжээгдлийн муж болон түүнтэй гидравлик холбоотой гол, нуурын ус хурах талбайг хамруулан тогтоож болно.

3.17. Төвлөрсөн ус хангамжийн дамжуулах, түгээх шугам хоолойн тэнхлэгээс хоёр тийш 5 метрт эрүүл ахуйн хязгаарлалтын бүсийг тогтооно.

3.18. Хот суурин газрын төвлөрсөн бус ус хангамжийн эх үүсвэрээс 50 метрээс доошгүй зайд эрүүл ахуйн хориглолтын бүс, 200 метрээс доошгүй зайд эрүүл ахуйн хязгаарлалтын бүсийг тогтооно.

—oOo—

**МОНГОЛ УЛСЫН
БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НОГООН ХӨГЖИЛ
АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН САЙДЫН
ТУШААЛ**

2015 оны 07-р сарын 30-ны өдөр

Дугаар А/301

Улаанбаатар хот

Нэгж бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, ажил гүйцэтгэх,
үйлчилгээ үзүүлэхэд зарцуулах усны норм
батлах тухай

Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 2, Монгол Улсын Их Хурлын 2010 оны 24 дүгээр тогтоолоор баталсан “Ус” үндэсний хөтөлбөрийн 3.3.21 дэх заалт, Монгол улсын Засгийн газрын 2012 оны 120 дугаар тогтоолоор баталсан “Монгол улсын Засгийн газрын 2012-2016 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөө”-ний 238.2 дахь зорилтыг тус тус үндэслэн ТУШААХ нь:

1. Эрчим хүчний салбарын усны нормыг 1 дүгээр, Уул уурхайн салбарын усны нормыг 2 дугаар, Хүнсний салбарын усны нормыг 3 дугаар, Хөнгөн үйлдвэрийн салбарын усны нормыг 4 дүгээр, Хүнд үйлдвэрийн салбарын усны нормыг 5 дугаар, Барилгын салбарын усны нормыг 6 дугаар, Авто замын салбарын усны нормыг 7 дугаар, Биобэлдмэлийн үйлдвэрийн усны нормыг 8 дугаар, Эм бэлдмэлийн үйлдвэрийн усны нормыг 9 дүгээр, Газрын тосны салбарын усны нормыг 10 дугаар, Хөдөө ахуйн салбарын усны нормыг 11 дүгээр, Орон сууц, нийтийн байр, гэр хорооллын усны нормыг 12 дугаар, Зүлэгжүүлэлт, зам, талбайн усалгааны нормыг 13 дугаар, Нийтийн болон ахуйн үйлчилгээний газруудын ус хэрэглээний нормыг 14 дүгээр хавсралтын ёсоор тус тус баталсугай.

2. Нэгж бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, ажил гүйцэтгэх, үйлчилгээ үзүүлэхэд зарцуулах усны нормыг мөрдүүлэх, хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллахыг тус яамны Газар зохион байгуулалт болон усны нэгдсэн бодлого зохицуулалтын газар /Г.Мөнх-Эрдэм/-т даалгасугай.

3. Энэхүү тушаал гарсантай холбогдуулан “Түр норм батлах тухай” Байгаль орчны сайдын 1995 оны 153 дугаар тушаалыг хүчингүй болсонд тооцсугай.

САЙД

Д.ОЮУНХОРОЛ

Байгаль орчин, ногоон хөгжил, аялал жуулчлалын сайдын
2015 оны 07 дугаар сарын 30-ны өдрийн
А/301 дугаар тушаалын 1 дүгээр хавсралт

ЭРЧИМ ХҮЧНИЙ САЛБАРЫН УСНЫ НОРМ

№	Үйлдвэр	Бүтээгдэхүүний нэр, хэмжих нэгж	Нийт ус хэрэглээ, м³	Үүнээс		
				Технологийн хэрэгцээнд, м³	Ахуйн хэрэгцээнд, м³	Техникийн хэрэгцээнд, м³
1	Эрчим хүч, дулааны үйлдвэр	- мВтцаг цахилгаан - Гкал дулаан - тн уур боловсруулах	0.42 3.94 1.0	0.04 - -	0.006 0.007	0.37 3.93 1.0

УУЛ УУРХАЙН САЛБАРЫН УСНЫ НОРМ

1. Ашигт малтмал олборлох, баяжуулах, боловсруулахад хэрэглэгдэх усны норм

№	Ашигт малтмалын нэр	Арга	Хэмжих нэгж	Ус хэрэглээ, м³
1	Алт /алтны шороон орд/	Угаан баяжуулах	тонн	4.0
2	Алт /алтны үндсэн орд/	- Уусган баяжуулах - Нуруулдан уусгах (цианидын уусмалын агуулга 0.2-0.4г/л)	тонн тонн	3.0 0.8
3	Хар тугалга-цайр	Хөвүүлэн баяжуулах	тонн	4.5
4	Зэс, молибден	Хөвүүлэн баяжуулах	тонн	4.1
5	Апт-холимог металл	Уусган баяжуулах	тонн	3.8
6	Газрын ховор элемент	Уусган баяжуулах	тонн	4.0
7	Зэс	Уусган баяжуулах	тонн	3.5
8	Төмөр	Нойтон соронзон баяжуулалт	тонн	3.4
9	Цайр	Хөвүүлэн баяжуулах	тонн	3.4
10	Гянтболд	- Гравитацийн баяжуулалт - Нойтон соронзон баяжуулалт	тонн тонн	2.8 4.0
11	Цагаан тугалга	- Гравитацийн баяжуулалт - Флотацийн баяжуулалт	тонн тонн	4.5 3.5
12	Нүүрс коксжуулах	-	тонн	2.5
13	Нүүрс шингэрүүлэх	-	тонн	10.0
14	Нүүрсний гаралтай синтетик аммиак үйлдвэрлэх	-	тонн	27.0
15	Нүүрс угаан баяжуулах	- Гравитацийн баяжуулалт - Флотацийн баяжуулалт - Хүнд орчны баяжуулалт	тонн тонн тонн	3.4 3.5 4.5
16	Хайлуур жонш, жонш	- Гар ялгалт - Флотацийн баяжуулалт	тонн тонн	2.4 3.5
17	Элс, хайрга	- Гидромеханик аргаар олборлох - Угаах	тонн тонн	22.6 20.0
18	Занар	- Далд уурхайгаас механик аргаар олборлох - Ил уурхайгаас механик аргаар олборлох - Нойтон аргаар баяжуулах - Пневматик аргаар баяжуулах	тонн тонн тонн тонн	0.17*/0.15 0.053/0.054 0.34/0.23 0.16/0.16

Тайлбар: * Эргэлтийн ус хангамжийн систем/шууд ус хангамжийн систем

2. Эрэл, хайгуулын өрөмдлөгийн усны норм

2.1. Өрөмдлөгийн усны норм

№	Өрөмдлөгийн арга, голч	Хэмжих нэгж	Ус хэрэглээ, м³
1	Шууд угаалгатай өрөмдлөг, 89мм	100.0 тууш.метр	10.0

2.2. Шавар уусмалаар цооног цэвэрлэх (100м тутамд)

№	Цүүцний голч, мм	Ус хэрэглээ, м³
1	125	7.3
2	150	11.0
3	200	17.0
4	250	27.0
5	300	44.0
6	350	66.0
7	400	83.00
8	450	100.0
9	500	127.0
10	550	154.0
11	600	181.0
12	650	208.0
13	700	235.0
14	750	262.0
15	800	286.0

2.3. Усаар цооног цэвэрлэх

№	Цооногийн гүн, тууш.метр	Ус хэрэглээ, м³
1	100.0 т.м хүртэл	215.0
2	400.0 т.м хүртэл	320.0
3	400.0 т.м түүнээс дээш	440.0

2.4. Цооногийн бэхэлгээ (10.0м тутамд)

№	Бэхэлгээний яндангийн голч, мм	Ус хэрэглээ, м³
1	146	0.14
2	168	0.24
3	219	0.32
4	273	0.40
5	325	0.48
6	377	0.58
7	426	0.65
8	476	0.79
9	530	0.90
10	630	1.13
11	720	1.81
12	820	2.48

ХҮНСНИЙ САЛБАРЫН УСНЫ НОРМ

№	Үйлдвэр	Бүтээгдэхүүний нэр, хэмжих нэгж	Нийт ус хэрэглээ, м³	Үүнээс*		
				Технологийн хэрэгцээнд, м³	Ахуйн хэрэгцээнд, м³	Техникийн хэрэгцээнд, м³
1	Талх, чихрийн үйлдвэр	- тонн талх	3.5	0.7	0.8	2.0
		- тонн гоймон	4.4	1.7	0.9	1.8
		- тонн бэлэн гоймон	2.0	0.8	0.4	0.8
		- тонн чихэр	11.0	5.5	2.5	3.0
		- тонн гурилан бүтээгдэхүүн	3.2	0.5	1.7	1.0
2	Архи, пиво, ундааны үйлдвэр	- 1000л архи	14.0	0.6	0.4	13.0
		- 1000л пиво	19.8	4.2	0.4	15.2
		- 1000л жүүс	11.6	1.0	0.16	10.0
		- 1000л ундаа	12.5	0.3	1.0	11.2
		- 1000л савласан ус	10.0	1.0	1.0	8.0
		- 1000л дарс	10.9	1.4	1.5	8.0
3	Спирт, бал бурмын үйлдвэр	- 1000л спирт	15.2	1.2	0.3	13.7
4	Мах боловсруулах үйлдвэр	-тонн мах	21.5	17.6	1.2	2.7
		- 1 иж бүрдэл гэдэс	0.26	0.25	0.002	0.01
		- тонн хиам, утсан махан бүтээгдэхүүн	16.3	6.5	1.0	8.8
		- 1000ш нөөш	33.5	32.0	0.7	0.8
		- тонн бууз, банш, хагас боловсруулсан махан бүтээгдэхүүн	16.2	3.7	0.7	11.8
5	Жимс, ногооны үйлдвэр	- 1000ш 0.75л шилэнд жимсний компот	7.1	5.0	0.1	2.0
		- 1000ш 0.75л шилэнд хүнсний ногоо	9.6	7.5	0.1	2.0
		- 1000ш 0.75л шилэнд жимсний чанамал	7.3	5.1	0.2	2.0

6	Сүү, сүүн бүтээгдэхүүний үйлдвэр**	- 1000л сүү	9.3	5.2	0.1	4.0
		- 1000л өтгөрүүлсэн сүү	25.4	5.2	0.2	20.0
		- тонн цөцгий	27.0	6.6	0.3	20.1
		- тонн хуурай сүү	19.0	4.2	0.2	14.6
		- тонн цөцгийн тос	47.3	2.3	1.0	44.0
		- тонн бяслаг	55.5	5.5	1.0	49.0
		- тонн аарц	53.0	13.0	2.4	37.6
		- ааруул	60.0	15.0	2.4	42.6
		- тараг	11.0	6.0	0.5	4.5
7	Гурилын үйлдвэр	- тонн гурил	2.78	0.05	2.5	0.23
		- тонн тэжээл	1.0	0.6	0.05	0.35
8	Тэжээлийн үйлдвэр	- тонн гахайн тэжээл	0.1	0.05	0.02	0.03
		- тонн загасны тэжээл	0.1	0.06	0.02	0.02
		- тонн бусад тэжээвэр амьтан	0.1	0.05	0.03	0.02

Тайлбар: * “Технологийн хэрэгцээний ус” гэдэгт технологийн процесст шаардагдах усыг ойлгоно.

“Унд, ахуйн хэрэгцээний ус” гэдэгт хоол, унд бэлтгэх, хувцас хэрэглэл, гар угаах, усанд ороход хэрэглэх усыг ойлгоно.

“Техникийн хэрэгцээний ус” гэдэгт тоног, төхөөрөмжийн угаалга, ариутгалд ашиглах усыг ойлгоно.

** Сүү, сүүн бүтээгдэхүүний үйлдвэрийн техникийн усанд хөргөлтөд ашиглах усны нормыг тооцов.

ХӨНГӨН ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАРЫН УСНЫ НОРМ

№	Үйлдвэр	Бүтээгдэхүүний нэр, хэмжих нэгж	Нийт ус хэрэглээ, м³	Үүнээс		
				Технологийн хэрэгцээнд, м³	Ахуйн хэрэгцээнд, м³	Техникийн хэрэгцээнд, м³
1	Ноосны үйлдвэр	- тонн ноолуур угаах - тонн ноос угаах	66.7 43.0	64.2 37.8	2.5 5.2	- -
2	Хивсний үйлдвэр	- м² хивс	4.63	2.45	2.18	-
3	Ээрмэлийн үйлдвэр	- тонн ээрмэл	146.5	-	10.4	136.1
4	Эсгий, эсгий гутлын үйлдвэр	- 1000 хос гутал - тонн эсгий /гар аргаар/	62.6 53.4	- -	8.0 1.1	54.6 52.3
5	Үслэг эдлэл боловсруулах үйлдвэр /хурга, ишиг, тарвага, булга, үнэг, хярс, каракуль/	- 1000 ш том арьс - 1000 ш жижиг арьс	222.4 33.9	- -	7.1 4.0	215.3 29.9
6	Шевро боловсруулах үйлдвэр	- тонн ямааны арьс	60.7	56.7	2.0	2.0
7	Шеврет боловсруулах үйлдвэр	- тонн хонины арьс	62.3	56.7	2.8	2.8
8	Хром-юфтийн үйлдвэр	- тонн үхрийн шир	41.4	37.0	2.2	2.2
9	Арьс боловсруулах үйлдвэр	- тонн арьс	77.3	-	2.0	75.3
10	Гутлын үйлдвэр	- 1000 хос гутал	15.0	-	9.0	6.0
11	Нэхий эдлэлийн үйлдвэр	- 1000 ш нэхий дээл	190.0	180.0	10.0	-
12	Сүлжмэл эдлэлийн үйлдвэр	- 1000 ш сүлжмэл	29.3	24.8	4.5	-

13	Хими цэвэрлэгээний үйлдвэр	- тонн хувцас угаах - тонн хими цэвэрлэгээ	35.7 13.5	34.2 9.2	1.5 4.3	- -
14	Гоо заслын бүтээгдэхүүний үйлдвэр	- 1000 ш гоо заслын бүтээгдэхүүн	1.5	0.1	0.3	1.1
15	Ахуйн болон гар нүүрний савангийн үйлдвэр	- тонн ахуйн саван - тонн гар нүүрийн саван - тонн угаалгын нунтаг - тонн угаалгын шингэн - 1000ш шүдний оо - 10000ш гутлын тос	1.2 1.5 41.1 1.0 2.5 1.5	- - - - - -	0.3 0.5 0.5 0.3 0.9 0.4	0.9 1.0 40.6 0.7 1.6 1.1
16	Цахилгаан утас, кабель, гэрлийн мяндас боловсруулах үйлдвэр	- тонн цахилгаан утас - км гэрлийн мяндас - км кабель	4.5 1.5 6.0	4.5 1.5 6.0	- - -	- - -
17	Хуванцар бүтээгдэхүүний үйлдвэр	- тонн хуванцар хальс - тонн PVC - тонн хуванцар бүтээгдэхүүн	30.0 15.0 7.0	22.2 11.1 5.2	3.5 1.8 0.8	4.3 2.1 1.0
18	Хаягдал хуванцар дахин ашиглах үйлдвэр	тонн хаягдал хуванцар	1.0	-	-	-
19	Хаягдал цаас боловсруулах үйлдвэр	- тонн цаас	45.2	-	0.2	45.0
20	Хаягдал яс дахин боловсруулах үйлдвэр	тонн яс	0.5	-	-	-
21	Цаас боловсруулах үйлдвэр	- тонн 00-ын цаас - тонн сонины цаас - тонн бичгийн цаас - тонн зэс хавтан - тонн боох цаас - тонн үрчгэр цаас - тонн цагаан картон - тонн картонон хайрцаг	30.0 20.0 35.0 60.0 25.0 25.0 30.0 25.0	- - - - - - - -	- - - - - - - -	- - - - - - - -

ХҮНД ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАРЫН УСНЫ НОРМ

№	Үйлдвэр	Бүтээгдэхүүний нэр, хэмжих нэгж	Нийт ус хэрэглээ, м³	Үүнээс		
				Технологийн хэрэгцээнд, м³	Ахуйн хэрэгцээнд, м³	Техникийн хэрэгцээнд, м³
1	Гангийн үйлдвэр	- тонн ган	3.5	0.7	0.1	2.7
2	Ширэмний үйлдвэр	- тонн ширэм	4.5	1.0	0.1	3.4
3	Төмөрлөгийн үйлдвэр	- тонн бэлдмэл	4.7	1.0	0.1	3.6
4	Өнгөт металл, металл хайлуулах үйлдвэр	- тонн зэс	15.0	-	-	-
		- тонн хар тугалга	5.0	-	-	-
		- тонн цинк	15.9	-	-	-
		- тонн хөнгөн цагаан	23.0	-	-	-
		- тонн хатуу хайлш	160.0	-	-	-
5	Өнгөт төмөрлөгийн үйлдвэр /хоёрдогч түүхий эдийг ашиглах/	- тонн зэс	1.0	-	-	-
		- тонн титан, магнет, ванади	2.0	-	-	-
		- тонн цагаан тугалга	2.0	-	-	-
		- тонн никель	152.0	-	-	-
		- тонн хорголжин хүхрийн хүдэр	0.5	-	-	-
		- тонн цинк	0.6	-	-	-

Байгаль орчин, ногоон хөгжил, аялал жуулчлалын сайдын
2015 оны 07 дугаар сарын 30-ны өдрийн
А/301 дугаар тушаалын 6 дугаар хавсралт

БАРИЛГЫН САЛБАРЫН УСНЫ НОРМ

№	Барилгын материал, үйлдвэрийн нэр	Бүтээгдэхүүний нэр, хэмжих нэгж	Ус хэрэглээ, м³	
			Шууд системтэй	Эргэлтийн системтэй
1	Дээврийн хучлага, ус тусгаарлагч материалын үйлдвэр	тонн дээврийн хучлага, ус тусгаарлагч материал	24.0	16.0
2	Бетон зуурмагийн үйлдвэр	м³ бетон	0.3	0.1
3	Хөнгөн бетоны үйлдвэр /автопавын/	м³ хөнгөн бетон гулдмай	1.1	-
4	Хөнгөн бетоны үйлдвэр /автоклавын бус/	- м³ хөөсөн бетон гулдмай - м³ хийт бетон гулдмай	0.2 0.2	-
5	Сүвэрхэг дүүргэгчтэй гулдмайн үйлдвэр	м³ галт уулын шаарга, перлит, алевролит дүүргэгчтэй гулдмай	0.8	-
6	Цементийн үйлдвэр /нойтон арга/	тонн цемент	2.5	1.8
7	Цементийн үйлдвэр /хуурай арга/	тонн цемент	1.8	1.4
8	Керамик тоосгоны үйлдвэр	1000ш ердийн тоосго	0.8	0.4
9	Царууц тоосгоны үйлдвэр	1000ш царууц тоосго	1.6	-
10	Эрдэс хөвөнгийн үйлдвэр	1м³ шилэн хөвөн	0.5	0.3
11	Барилгын шохойн үйлдвэр	тонн шохой	0.5	0.49
12	Төмөр бетон эдлэлийн үйлдвэр	- м төмөр бетон - м³ цул бетон - буто бетон	4.2 0.2 0.2	3.6 0.2 0.15
13	Модон эдлэлийн үйлдвэр	- м³ модон бүтээгдэхүүн - ширхэг модон гэрийн тавилга	0.01 0.01	- -

14	Фанерын үйлдвэр	- м ³ дунд зэргийн нягтшилтай - м ³ нягтшил сайтай - м ³ модон банз	0.9 5.0 50.0	0.6 3.5 35.0
15	Мебель, картон эдлэлийн үйлдвэр	м ² мебель картон	4.4	3.1
16	Шохойн лагшингийн үйлдвэр	м ³ шохойн лагшин	2.0	-
17	Хөөсөн полистирол хавтангийн үйлдвэр	1 м ³ эдлэл	0.05	-
18	Барилгын ажилд хэрэглэх цавууны үйлдвэр	1 тн суурь, өнгөн үеийн цавуу /хуурай хольц/	0.02	-
19	Цонх, хаалганы үйлдвэр	1 м ² шил угаахад	1.1	0.9
20	Полимер хоолой	1 м хуванцар хоолой	0.03	0.02
21	Ган туйвангийн үйлдвэр	1 тн ган туйван	0.2	0.12
22	Бетоны химийн нэмэлтийн үйлдвэр	1 тн химийн бодис шингэлэхэд	хоногт 50 м ³	-
23	Орон сууцны барилгын угсралт	- м ² ган бүтэц - м ² тоосгон бүтэц - м ² хүчитгэсэн бетон болон тоосгон бүтэц	1.5 1.2 0.8	- - -

Байгаль орчин, ногоон хөгжил, аялал жуулчлалын сайдын
2015 оны 07 дугаар сарын 30-ны өдрийн
А/301 дугаар тушаалын 7 дугаар хавсралт

АВТО ЗАМЫН САЛБАРЫН УСНЫ НОРМ

№	Замын ангилал	Ажлын нэр, хэмжих нэгж		Ус хэрэглээ, м³
1	Хурдны зам болон I, II, III, IV, V зэргийн зам	м² далангийн ул хөрсийг услах		0.06
2		м³ зөөврийн шороогоор далан байгуулах		0.08
3		м³ хөлдөлтөөс хамгаалах үе байгуулах		0.08
4		м³ суурийн доод үе байгуулах		0.10
5		м³ буталсан чулуун суурь байгуулах	урьдчилан хольсон фракцаар	0.03
6			шигтгэх аргаар	0.06
7		м³ цемент ба шохойгоор бэхжүүлсэн хольцоор суурь байгуулах		0.05
8		м³ асфальт бетон хольцоор хучилт байгуулах		0.01
9		м³ цемент бетон хучилт барих	бетон дэвсгэгчээр	0.45
10			Гараар	0.40
11		м³ хайрган хөвөө байгуулах		0.09

БИОБЭЛДМЭЛИЙН ҮЙЛДВЭРИЙН УСНЫ НОРМ

№	Бүтээгдэхүүний нэр	Хэмжих нэгж	Ус хэрэглээ, м ³
1	Уургийн бүтээгдэхүүн	тонн	10.0
2	Ферментийн бүтээгдэхүүн	тонн	15.7
3	Аминхүчлүүд	тонн	70.0
4	Бактерийн гаралтай бүтээгдэхүүн	тонн	56.0
5	Кальжуулсан сод	тонн	20.0
6	Хүхрийн хүчил	тонн	15.0
7	Баяжуулсан /өтгөрүүлсэн/ азотын хүчил	тонн	50.0
8	Давсны хүчил	тонн	3.0
9	Идэмхий натри	тонн	30.0

Байгаль орчин, ногоон хөгжил, аялал жуулчлалын сайдын
2015 оны 07 дугаар сарын 30-ны өдрийн
А/301 дугаар тушаалын 9 дүгээр хавсралт

ЭМ БЭЛДМЭЛИЙН ҮЙЛДВЭРИЙН УСНЫ НОРМ

№	Бүтээгдэхүүний нэр	Хэмжих нэгж	Ус хэрэглээ, м³
1	Эм бэлдмэл, аминдэм	тонн	55.0
2	Антибиотик	тонн	3890
3	Биосинтетик антибиотик	тонн	1820
4	Ургамлын гаралтай эм бэлдмэл	тонн	6280
5	Хортон шавьж устгах эм бэлдмэлийн үйлдвэр	тонн	10.0
6	Эм	- 10000 хавтгай шахмал эм - 1000 лонх усан бэлдмэл - 10000 үрлэн бортого - 10000 лонх хандалсан эм - тонн хортон шавьж устгах эм	1.0 16.0 1.2 12.9 10.0

ГАЗРЫН ТОСНЫ САЛБАРЫН УСНЫ НОРМ

1. Газрын тосны олборлолт*

№	Ажилбар	Хэмжих нэгж	Ус хэрэглээ, м³
1	Цооногийн шингэн хагалбар	цооног, м³	1470

Тайлбар: * Цооногийн ус шахалт ажилбарт шаардагдах усны хэрэглээг газрын тосны орд олборлолтын технологийн бүдүүвч, ордыг ашиглах үйл ажиллагааны төлөвлөгөө болон төслийн бусад холбогдох баримт бичгийн дагуу сонгоно. Перфорацид зарцуулах усны хэмжээ ороогүй.

2. Газрын тосны боловсруулалт

№	Үйлдвэр	Нэгж бүтээгдэхүүн	Нэгж бүтээгдэхүүн боловсруулах усны хэмжээ, м³
1	Газрын тос боловсруулах үйлдвэр	1 тн түүхий тос	10.0
2	Байгалийн хий боловсруулах үйлдвэр	10 мянган.м³ байгалийн хий	31.2

3. Газрын тосны бүтээгдэхүүний агуулахын ус хэрэглээний норм

3.1. Дамжуулах агуулах

Агуулахын хүчин чадал (жилийн ачаа эргэлтийн хэмжээгээр)	Жилийн дундаж усны хэрэглээ, м³		
	Нийт	Үүнээс	
		Үйлдвэрлэл	Ахуй
100 мян.тн хүртэл	153.3	61.5	91.8
100-500 мян.тн	181.2	89.4	91.8
500-1000 мян.тн	225.8	185.7	40.1
1000-5000 мян.тн	208.6	185.7	22.9
5000-10000 мян.тн	96.3	88.1	8.2

3.2. Хуваарилах агуулах

Агуулахын хүчин чадал (жилийн ачаа эргэлтийн хэмжээгээр)	Жилийн дундаж усны хэрэглээ, м³		
	Нийт	Үүнээс	
		Үйлдвэрлэл	Ахуй
30 мян.тн хүртэл	214.0	180.0	34.0
30-60 мян.тн	222.0	180.0	42.0
60-100 мян.тн	161.0	110.0	51.0
100-300 мян.тн ба түүнээс дээш	136.0	85.0	51.0

4. Газрын тосны эрэл, хайгуул, олборлолтын
 өрөмдлөгийн ус зарцуулалтын норм
 (өрөмдлөг хийх хоног тутамд 1 цооногт)

Ус хэрэглээний зориулалт	Ус зарцуулалтын норм, м³
Шавар уусмал хэрэглэн өрөмдөхөд:	
- уусмалыг бөөнөөр бэлтгэх үед	43.0
- уусмалыг тусгайлан бэлтгэх үед**	72.0
Ус хэрэглэн өрөмдөхөд***:	
Хоногт 1,75-8цаг өрөмдөхөд	225.0
Цооногийн их засвар хийх үед	3.0

Тайлбар: Ус ашиглалтын жигд бусын итгэлцүүр $K_{\text{ЦАГ}}$ дараах байдлаар авна:

** $K_{\text{ЦАГ}} = 2,5$ хоёр шавар зуурагчтай үед, $K_{\text{ЦАГ}} = 1,6$ таван шавар зуурагчтай үед.

*** $K_{\text{ЦАГ}} = 2,5$ нэгэн зэрэг гурав хүртэл өрмийн төхөөрөмж ажиллаж байгаа үед,
 $K_{\text{ЦАГ}} = 1,5$ нэгэн зэрэг гурваас олон өрмийн төхөөрөмж ажиллаж байгаа үед.

ХӨДӨӨ АЖ АХУЙН САЛБАРЫН УСНЫ НОРМ

1. МАЛЫН УС ХЭРЭГЛЭЭНИЙ НОРМ*

1.1. Бэлчээрийн мал сүргийн ус хэрэглээний норм, л/хоног

№	Малын төрөл	Хоногт услах тоо	Улирал			
			Зун	Намар	Хавар	Өвөл
1	Бог мал:					
	- хурга, ишиг	2	2.4	2.5	2.3	1.1
	- төлөг, борлон	2	3.5	3.4	3.2	1.7
	Нас гүйцсэн хонь, ямаа	2	3.7	3.5	3.5	2.0
2	Үхэр:					
	- тугал, бяруу	2	10.6	9.3	10.4	8.0
	- шүдлэн	1	20.7	16.3	21.6	13.5
	- гуна, гунж	1	25.5	27.7	22.5	19.5
	Нас гүйцсэн үхэр	1	34.5	29.0	36.0	26.0
3	Адуу:					
	-унага, даага	1	12.5	10.2	6.9	9.9
	- шүдлэн	1	31.5	25.5	17.0	17.3
	Нас гүйцсэн адуу	1	42.0	34.0	20.0	23.0
4	Тэмээ:					
	- ботго, тором	1	18.0	27.0	21.6	19.6
	-тайлаг	1	45.0	67.5	54.0	48.5
	Нас гүйцсэн тэмээ	1	60.0	90.0	72.0	65.0

Тайлбар: * Усны сав газрын менежментийн төлөвлөгөө боловсруулахад хэрэглэнэ.

1.2. Суурин маллагаатай фермийн аж ахуйн ус хэрэглээний норм

1.2.1. Сүүний чиглэлээр*

№	Жилийн гарц, литр	Нийт ус хэрэглээ, л/хон	Үүнээс	
			Усалгаанд	Арчилгаа цэвэрлэгээнд
1	3500	76.5	43.0	33.5
2	4000	83.5	48.0	35.5
3	5000	93.5	57.0	36.5
4	6000	98.5	60.0	38.5
5	7000	109.5	70.0	39.5

Тайлбар: * Маллагааны байранд гараар болон саалтуураар саахад хэрэглэнэ.

1.2.2. Махны чиглэлээр

№	Үхрийн нас	Нийт ус хэрэглээ, л/хон	Үүнээс	
			Усалгаанд	Арчилгаа цэвэрлэгээнд
1	Тугал	20.0	12.0	8.0
2	Бяруу	32.5	25.0	7.5
3	Гуна, гунж	40.0	33.0	7.0
4	Бух	45.0	40.0	5.0
5	Үнээ	55.0	50.0	5.0

2. ТЭЖЭЭВЭР АМЬТНЫ УСНЫ НОРМ

2.1. Гахай услах норм*

№	Гахайн нас, хүйс	Нийт ус хэрэглээ, л/хон	Үүнээс		
			Усалгаанд	Байрны угаалга цэвэрлэгээнд	Тэжээл бэлтгэлийн сав угаахад
1	Үржлийн бодон	25.0	10.0	7.5	7.5
2	Үржлийн насны мэгж	43.0	16.0	14.0	13.0
3	Нялх торой	5.0	2.0	1.5	1.5
4	Өсвөр насны бордсон гахай	15.0	6.0	4.5	4.5

Тайлбар: * Өрхийн аж ахуй, фермер, гахайн төрөлжсөн аж ахуйг энд хамааруулна.

2.2. Шувуу услах норм

№	Шувууны төрөл, нас		Нийт ус хэрэглээ, л/хон	Үүнээс		
				Усалгаа	Шувууны байрны нойтон цэвэрлэгээ	Услуурын нэг аяганд ногдох
1	Тахиа	Өндөглөгч	0.31	0.25	0.03	0.03
2		Махны	0.36	0.30	0.03	0.03
3	Цацагт хяруул		0.48	0.40	0.04	0.04
4	Нугас		1.92	1.60	0.16	0.16
5	Галуу		1.68	1.40	0.14	0.14
6	Гургуул		0.31	0.25	0.03	0.03
7	Тахианы дэгдээхэй	1-9 долоо хоногтой	0.19	0.15	0.02	0.02
		10-22 долоо хоногтой	0.27	0.23	0.02	0.02
8	Цацагт хяруулын дэгдээхэй	1-9 долоо хоногтой	0.27	0.23	0.02	0.02
		10-26 долоо хоногтой	0.55	0.45	0.05	0.05
9	Нугасны дэгдээхэй	1-8 долоо хоногтой	1.34	1.12	0.11	0.11
		9-28 долоо хоногтой	1.64	1.38	0.14	0.14
10	Галууны дэгдээхэй	1-10 долоо хоногтой	1.20	1.00	0.10	0.10
		11-34 долоо хоногтой	1.80	1.50	0.15	0.15
11	Гургуулын дэгдээхэй	1-9 долоо хоногтой	0.19	0.15	0.02	0.02
		10-30 долоо хоногтой	0.21	0.17	0.02	0.02

3. ГАЗАР ТАРИАЛАНГИЙН УСНЫ НОРМ

3.1. Таримал ургамлын усалтын норм, м³/га

№	Таримлын нэр	Мелиорацийн муж*				
		Алтай Хангай	Төв	Баруун	Умард говь	Өмнөд говь
1	Үр тарианы төрлийн ургамал	1800-2000	2000-2400	2500-2800	2600-3000	4100-4400
2	Эрдэнэ шиш	1800-2000	2600-2900	2800-3100	2900-3200	3200-3600
3	Нэг болон олон наст тэжээлийн ургамал	2400-2900	3000-3300	3500-4000	3600-4100	3800-4200
4	Төмс /гадаргын усалгаа/	2000-2400	2500-3000	3100-3400	3200-3600	4000-4500
5	Хүнсний ногоо /байцаа/	2200-2500	2600-3200	3500-3900	3600-4000	-

Тайлбар: * Усалгааны нормын дээд, доод хязгаарыг тухайн жилийн хур тунадасны хэмжээнээс хамааруулан тооцно.

3.2. Төмсийг бороожуулах аргаар услах норм*

№	Услах тоо	1 удаа	2 удаа	3 удаа	4 удаа	5 удаа	6 удаа
1	Усалгааны норм, м³/га	700.0	600.0	550.0	600.0	520.0	500.0

Тайлбар: * Ургамал ургах, боловсрох хугацаанаас хамаарна.

3.3. Зарим нэрийн хүнсний ногоо услах норм*

№	Хүнсний ногооны нэр	Нэг удаа услах норм, м³/га
1	Саримс, сонгино	120.0-300.0
2	Лууван	190.0-340.0
3	Манжин	250.0-310.0
4	Чинжүү	250.0-300.0
5	Өргөст хэмх	250.0-300.0
6	Улаан лооль	350.0-500.0

Тайлбар: * Хүлэмжинд тариалж ургуулах хүнсний ногооны ус хэрэглээг тооцно.

3.4. Үрэнд тариалсан зусах рапсын услалтын норм*

№	Услах тоо	9 удаа
1	Услах норм, м³/га	3050-3440

Тайлбар: * Таримлын зориулалт, ургалтын хугацаа, тухайн жилийн хур тунадасны хэмжээг харгалзан тооцно.

3.5. Чацаргана услах норм

№	Усалгаа хийх хугацаа	Услах норм, л/мод
1	Нахиа задрахын өмнөхөн задарч байх үе 04 дүгээр сарын 20-оос 30-ны хугацаанд	60.0
2	Мод цэцэглэхийн өмнө 05 дугаар сарын 10-аас 20-ны хугацаанд	40.0
3	Мод цэцэглэж дуусаад мөчрийн өсөлт эхлэх үед 06 дугаар сарын 05-аас 15-ны хугацаанд	30.0
4	Үр тогтож үрэвч томрох үед 06 дугаар сарын 15-аас 07 дугаар сарын 01-ний хугацаанд	50.0
5	Жимсний өнгө шаравтар болон хувирч эхлэх үед 07 дугаар сарын 15-аас 08 дугаар сарын 01-ний хугацаанд	30.0
6	Ургамал ургалтын өсөлт зогсох үед 09 дүгээр сарын 15-аас 10 дугаар сарын 15-ны хооронд цэнэг усалгаа хийх	60.0

3.6. Мод үржүүлэхэд зарцуулах усны норм

№	Модны төрөл	Ургалтын үе	Усалгааны норм, 1 ширхэг мод/литр			
			Элсэрхэг	Хөнгөн шавранцар	Дунд шавранцар	Хүнд шавранцар
1	Шилмүүст мод	1	35.0	30.0	25.0	20.0
		2	30.0	25.0	20.0	15.0
		3	40.0	35.0	30.0	25.0
2	Навчит мод	1	45.0	35.0	30.0	25.0
		2	40.0	30.0	25.0	20.0
		3	50.0	45.0	40.0	35.0

Тайлбар: * Усалгааг ургамал ургалтын хугацаанд буюу 9 дүгээр сар хүртэл үргэлжлүүлэн хийнэ. Үрийн хэсэгт эхний жил 14-16 удаа, элсэн хөрсөнд усалгааны тоог 17-18 хүртэл нэмэгдүүлж, шаварлаг хүнд хөрсөнд 8-9 хүртэл цөөрүүлж болно. Мод, бут, жимс, жимсгэнийн мөчрийн тайрдсаар үржүүлж байгаа тохиолдолд нэг удаагийн усалгааг 1м²-т 60 литр байхаар тооцно.

ОРОН СУУЦ, НИЙТИЙН БАЙР, ГЭР ХОРООЛЛЫН УСНЫ НОРМ

№	Ус хэрэглээний нэр, төрөл	Ус хэрэглээний хоногийн дундаж норм, л/хоног/хүн
1	Төвлөрсөн ус хангамж, ариутгах татуургын төвлөрсөн системд холбогдсон орон сууц	200.0
2	Хүйтэн ус хангамж, ариутгах татуургын системд холбогдсон байр, ус халаагууртай, усанд орох онгоцтой орон сууц	150.0
3	Хүйтэн ус хангамж, ариутгах татуургын системд холбогдсон нийтийн байр	80.0
4	Төвлөрсөн ус хангамж, ариутгах татуургын системд холбогдоогүй орон сууц	50.0
5	Ус түгээх байрнаас хангагддаг гэр хороолол	30.0
6	Худаг, булаг зэрэг уснаас зөөврөөр хангагддаг гэр хороолол	20.0

Тайлбар: Оюутны дотуур байрны ус хэрэглээг тухайн барилгын тохижилтын зэрэглэлээс хамааруулан энэхүү нормоор тооцно.

Байгаль орчин, ногоон хөгжил, аялал жуулчлалын сайдын
2015 оны 07 дугаар сарын 30-ны өдрийн
А/301 дугаар тушаалын 13 дугаар хавсралт

ЗҮЛЭГЖҮҮЛЭЛТ, ЗАМ, ТАЛБАЙН УСАЛГААНЫ НОРМ

№	Усалгааны төрөл	Хэмжих нэгж	Усалгааны норм, литр
1	Цэцэрлэг, зүлэг ногоо услах	м ²	4.0
2	Цэцгийн мандал	м ²	4.0
3	Суулгац	ширхэг	40.0
4	10-30 насны мод	ширхэг	50.0
5	30-аас дээш насны мод	ширхэг	40.0
6	Бут, сөөг	ширхэг	15.0
7	Гудамж, зам, талбай*	м ²	2.0
8	Хүлэмжийн суулгац	хоног	15.0
9	Шилэн хүлэмжийн таримал	хоног	6.0

Тайлбар: *Уул уурхай, зам, барилгын угсралтын ажлын үеийн тоосжилт дараах усны нормыг энд хамааруулна.

НИЙТИЙН БОЛОН АХУЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ ГАЗРУУДЫН
УС ХЭРЭГЛЭЭНИЙ НОРМ

№	Үйлчилгээний төрөл	Хэмжих нэгж	Ус хэрэглээ
1	Өрөөндөө онгоц, шүршүүртэй зочид буудал	зочин, л/хон	200.0
2	Дундын ариун цэврийн өрөөтэй зочид буудал	зочин, л/хон	180.0
3	Онгоц шүршүүргүй зочид буудал	зочин, л/хон	45.0
4	Нийтийн халуун усны газар	үйлчлүүлэгч, л	180.0
5	Эмчилгээ чийрэгжүүлэлтийн зориулалттай халуун усны газар	үйлчлүүлэгч, л	290.0
6	Тусдаа өрөөтэй шүршүүр халуун усны газар	үйлчлүүлэгч, л	360.0
7	Үсчин	үйлчлүүлэгч, л	35.0
8	Гоо сайхны салон	үйлчлүүлэгч, л	40.0
9	Маникюр	үйлчлүүлэгч, л	20.0
10	Педикюр /хөл угаах, ванн/	үйлчлүүлэгч, л	100.0
11	Зурагчин	зурагчин, л	50.0
12	Кино театр, музей, видео	үзэгч, л	4.0
13	Театр, цирк	үзэгч, л	10.0
14	Соёлын ордон	үзэгч, л	8.6
15	Өдрийн ажиллагаатай цэцэрлэг	хүүхэд, л/хон	75.0
16	Байнгын ажиллагаатай цэцэрлэг	хүүхэд, л/хон	150.0
17	Сургууль	сурагч, л/хон	20.0
18	Нэгдсэн эмнэлэг, явууд эмчлүүлэх газар	өвчтөн, л/хон	13.0
19	Эмнэлэг, эмнэлгийн газар (онгоц, шүршүүртэй)	ор, л/хон	200.0
20	Дундын ариун цэврийн өрөөтэй эмнэлэг	ор, л/хон	180.0
21	Цайны газар	таваг хоол, л	16.0
22	Бар, зоогийн газар	таваг хоол, л	25.0
23	Амралт, сувиллын газар	амрагч, л/хон	200.0
24	Өрөөндөө онгоц, шүршүүртэй жуулчны бааз	жуулчин, л/хон	200.0

25	Дундын ариун цэврийн өрөөтэй жуулчны бааз	жуулчин, л/хон	180.0
26	Гэр сууц бүхий жуулчны бааз	жуулчин, л/хон	45.0
27	Бүрэн автомат ажиллагаатай угаалгын газар	1кг хуурай хувцас/л	75.0
28	Хагас автомат ажиллагаатай угаалгын газар	1кг хуурай хувцас/л	85.0
29	Эм бэлдэх	1 ажиллагч/л	12.0
30	Эмийн лаборатори	1 ажиллагч/л	250.0
31	Албан байгууллага /захиргааны барилга/	1 ажилтан/л	80.0
32	Эрдэм шинжилгээний хүрээлэн	1 ажилтан/л	80.0
33	Лаборатори	1 ажилтан/л	300.0
34	Бага оврын зуух	1тн. уур/м ³ 1 Гкал дулаан/м ³	1.3 2.0
35	Хөнгөн суудлын машин угаалга	машин/ л	180.0
36	Микро автобус угаалга	машин/л	220.0
37	Автобус, хүнд даацын машин угаалга	машин/л	320.0
38	5000м ² талбайтай дэлгүүр	м ² , л/хоног	13.0
39	1000-5000м ² талбайтай дэлгүүр	м ² , л/хоног	10.0
40	1000м ² -с бага талбай дэлгүүр	м ² , л/хоног	8.0
41	Төрөлжсөн жижиг зах дэлгүүр	м ² , л/хоног	12.0
42	Усан бассейн	хүн, л/хоног	15.0
43	Спорт заал	м ² , л/хоног	2.0
44	Бар, шөнийн клуб, бүжгийн заал, бусад	м ² , л/хоног	8.0
45	Боулинг, бильярд, подвалд үйл ажиллагаа эрхэлдэг үйлчилгээний газар	м ² , л/хоног	20.0

Газар зохион байгуулалт болон усны нэгдсэн бодлого зохицуулалтын газар

**МОНГОЛ УЛСЫН
БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НОГООН ХӨГЖИЛ
АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН САЙДЫН
ТУШААЛ**

2015 оны 11-р сарын 03-ны өдөр

Дугаар А/378

Улаанбаатар хот

**Тушаалын хавсралтад нэмэлт,
өөрчлөлт оруулах тухай**

Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 2, Монгол Улсын Их Хурлын 2010 оны 24 дүгээр тогтоолоор баталсан “Ус” үндэсний хөтөлбөрийн 3.3.21 дэх заалт, Монгол улсын Засгийн газрын 2012 оны 120 дугаар тогтоолоор баталсан “Монгол улсын Засгийн газрын 2012-2016 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөө”-ний 238.2 дахь зорилтыг тус тус үндэслэн ТУШААХ нь:

1. “Нэгж бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, ажил гүйцэтгэх, үйлчилгээ үзүүлэхэд зарцуулах усны норм батлах тухай” Байгаль орчин, ногоон хөгжил, аялал жуулчлалын сайдын 2015 оны 07 дугаар сарын 30-ны өдрийн А-301 дүгээр тушаалын 3 дугаар хавсралтын 6 дахь дугаарын сүү, сүүн бүтээгдэхүүний үйлдвэр “- ааруул”, “- тараг” гэсний өмнө “тонн” гэж, “- зайрмаг” гэсний өмнө “- 1000 ш” гэж, 6 дугаар хавсралтын 12 дахь дугаарын төмөр бетон эдлэлийн үйлдвэр “- буто бетон” гэсний өмнө “м³” гэж тус тус нэмсүгэй.

2. Мөн тушаалын 2 дугаар хавсралтын 1.1 дэх дугаарын алтны шороон орд угаан баяжуулах хэмжих нэгж “тонн” гэснийг “м³” гэж, 1.17 дахь дугаарын элс, хайрга “- гидромеханик аргаар олборлох”, “- угаах” хэмжих нэгж “тонн” гэснийг “м³” гэж, 6 дугаар хавсралтын 12 дахь дугаарын төмөр бетон эдлэлийн үйлдвэр “- төмөр бетон” хэмжих нэгж “м” гэснийг “м³” гэж тус тус өөрчилсүгэй.

3. Энэхүү тушаалыг мөрдүүлэх, хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллахыг тус яамны Газар зохион байгуулалт болон усны нэгдсэн бодлого зохицуулалтын газар /Г.Мөнх-Эрдэм/-т даалгасугай.

САЙД

Н.БАТЦЭРЭГ

**МОНГОЛ УЛСЫН
БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НОГООН ХӨГЖЛИЙН
САЙДЫН ТУШААЛ**

2013 оны 03-р сарын 01 өдөр

Дугаар А/66

Улаанбаатар хот

Журам батлах тухай

”Усны тухай” хуулийн 23.3 дахь хэсгийг үндэслэн ТУШААХ нь:

1. ”Ган, цөлжилт, хуурайшилтын зэрэглэл тогтоох болон энэ үед мөрдөх усны нөөцийн менежментийн журам”-ыг хавсралтын ёсоор баталсугай.
2. Энэхүү журмын хэрэгжилтийг хангаж ажиллахыг Сав газрын захиргаа, Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Засаг дарга нарт үүрэг болгосугай.

ГАРЫН ҮСЭГ

ГАН, ЦӨЛЖИЛТ, ХУУРАЙШИЛТЫН ЗЭРЭГЛЭЛ ТОГТООХ БОЛОН ЭНЭ ҮЕД МӨРДӨХ УСНЫ НӨӨЦИЙН МЕНЕЖМЕНТИЙН ЖУРАМ

Нэг. Нийтлэг үндэслэл

1.1. Энэхүү журмын зорилго нь тодорхой нутаг дэвсгэрт тохиолдсон ган, цөлжилт, хуурайшилт зэрэг уур амьсгалын сөрөг үзэгдлийн үед ган, цөлжилт, хуурайшилтын төлөв байдлын зэрэглэлийг тогтоох, тухайн нөхцөлд тохирсон усны нөөцийн зөв зохистой хувиарлалтын бодлогыг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой харилцааг зохицуулахад оршино.

1.2. Ган, цөлжилт, хуурайшилтай нутаг дэвсгэрт усны нөөцийн зохистой хуваарилалт хийх, хөв цөөрөм байгуулах, хур борооны усыг хуримтлуулах замаар усны нөөцийг нэмэгдүүлэх, усыг хэмнэх, эргүүлэн ашиглах технологийг нэвтрүүлэх, усны нөөцийг хамгаалах, нэмэгдүүлэх үйл ажиллагааг Сав газрын захиргаанаас эрхлэн, байгаль орчны алба, аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Засаг дарга нартай хамтран төлөвлөж, хэрэгжилтийг зохион байгуулна.

Хоёр. Ган, цөлжилт, хуурайшилтын зэрэглэл

2.1. Бүс нутгийн хэмжээнд хур тунадас дутагдсаны улмаас урт хугацаанд хуурай цаг агаар тогтон, гадаргын усны балансын тэнцвэр алдагдаж, ургамлын нөмрөг мөхөж буй байгалийн үзэгдлийг дараах зэрэглэлээр ангилна:

2.1.1. гандуу зэрэглэлд - дулааны улиралд орох хур тунадасны хэмжээ олон жилийн дунджаас 30-аас дээш хувиар багассан;

2.1.2. гантай зэрэглэлд - дулааны улиралд орох хур тундасны хэмжээ олон жилийн дунджаас 50-иас дээш хувиар багассан;

2.1.3. улаан гангийн зэрэглэлд - дулааны улиралд хур тунадас огт ороогүйн улмаас ургамлын ургалт зогсож, булаг шанд, цөөрөм, баянбүрд зэрэг гадаргын усны эх үүсвэрүүд нь ширгэсэн бүс нутаг хамаарна.

2.2. Хөрс хамгаалах, цөлжилтөөс сэргийлэх тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.7-д зааснаар цөлжилтийг ангилна.

2.3. Хөрс хамгаалах, цөлжилтөөс сэргийлэх тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.9-д заасан харьцаа алдагдаж, агаарын чийглэг эрс багассан улирлын давтамжтай үзэгдлийг дараах зэрэглэлээр ангилна:

2.3.1. хуурайвтар - хуурайшилтын индексийн утга нь 0.20-0.50;

2.3.2. хуурайшилттай -хуурайшилтын индексийн утга нь 0.05-0.20;

2.3.3. хэт хуурайшилттай- хуурайшилтын индексийн утга нь 0.05-аас бага.

Гурав. Ган, цөлжилт, хуурайшилтын зэрэглэл тогтоох

3.1. Тухайн жилийн ган, цөлжилт, хуурайшилтын зэрэглэлийг Хөрс хамгаалах, цөлжилтөөс сэргийлэх тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.1-д заасан аргачлалын дагуу аймаг, нийслэлийн Засаг дарга, байгаль орчны асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага хамтран тогтооно.

Дөрөв. Ган, цөлжилт, хуурайшилтын үед мөрдөх усны нөөцийн хуваарилалт

4.1. Ган, цөлжилт, хуурайшилтын үед усны нөөцийг зүй зохистой хуваарилах, хүн амын унд ахуйн болон мал сүрэг, ан амьтны усан хангамжийг хэвийн хангах усны нөөцийг хамгаалах зохистой хуваарилах, ашиглах дараахь үйл ажиллагааг Сав газрын захиргаа, байгаль орчны алба, аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Засаг дарга нар хамтран зохион байгуулж, хэрэгжүүлнэ.

4.1.1 ган, цөлжилт, хуурайшилтын сул зэрэглэлтэй бүс нутагт хүн амын унд ахуй, мал сүрэг, тэжээвэр амьтад, хүнс, хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэлийн усны хэрэглээг зохистой шаардлагын хэмжээнд зөвшөөрч, усны нөөцийг менежментийн төлөвлөгөөнд тусгагдсан арга хэмжээг цаг тухайд нь авч хэрэгжүүлнэ.

4.1.2. ган, цөлжилт, хуурайшилтын дунд зэрэглэлтэй бүс нутагт хүн амын унд ахуй, мал сүрэг, тэжээвэр амьтад, хүнс, хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэлийн усны хэрэглээг байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын тогтоосон нормын хэмжээнд зөвшөөрч, үйлдвэр, аж ахуйн үйл ажиллагааны усны хэрэглээг аж ахуйн нэгж бүрээр хянан ус ашиглах дээд хэмжээг тогтоон мөрдүүлнэ.

4.1.3. ган, цөлжилт, хуурайшилтын хүчтэй зэрэглэлтэй бүс нутагт хүн амын унд ахуй, мал сүрэг, тэжээвэр амьтад, хүнс, хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэлийн усны хэрэглээг байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв нормын хэмжээнд зөвшөөрч, үйлдвэр, аж ахуйн үйл ажиллагааны усны хэрэглээг түр хязгаарлах, хэсэгчилэн хориглох арга хэмжээг авна.

4.2. Ган, цөлжилт, хуурайшилтаас учирч болох хохирлоос сэрэмжлүүлэх арга хэмжээг хэвлэл, мэдээллийн хэрэгслээр олон нийтэд хүргэх үүргийг Цаг уур, орчны шинжилгээний асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага хариуцан гүйцэтгэнэ.

—oOo—

**МОНГОЛ УЛСЫН
БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НОГООН ХӨГЖЛИЙН
САЙДЫН ТУШААЛ**

2014 оны 03-р сарын 17 өдөр

Дугаар А-86

Улаанбаатар хот

Журам батлах тухай

Усны тухай хуулийн 7.2 дахь хэсэгт заасныг үндэслэн ТУШААХ нь:

1.“Улсын усны мэдээллийн сан бүрдүүлэх үзүүлэлт, хөтлөх журмыг”-ыг хавсралт ёсоор баталсугай.

2.Энэхүү журамд заасан үзүүлэлтийн дагуу анхдагч мэдээллийг Улсын усны мэдээллийн санд төвлөрүүлэх ажлыг зохион байгуулахыг Ногоон хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн газар /Т.Булган/, Бодлогын хэрэгжилтийг зохицуулах газар /Б.Гантулга/-т тус тус даалгасугай.

3.Энэхүү журмыг мөрдөж ажиллахыг Бодлогын хэрэгжилтийг зохицуулах газар /Б.Гантулга/, аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Засаг дарга, Усны сав газрын захиргаад, Цаг уур, орчны шинжилгээний газар, Байгаль орчны мэдээллийн төвд даалгаж, биелэлтэд нь хяналт тавьж ажиллахыг Хяналт- шинжилгээ, үнэлгээ, дотоод аудитын газар /М.Төрбаяр/-т үүрэг болгосугай.

4.Энэхүү тушаал батлагдсантай холбогдуулан Байгаль орчны сайдын “Журам батлах тухай” 2006 оны 06 дугаар сарын 07-ны өдрийн 180 дугаар тушаалыг хүчингүй болсонд тооцсугай.

САЙД

С.ОЮУН

Байгаль орчин, ногоон хөгжлийн сайдын
2014 оны 03 дугаар сарын 17-ны өдрийн
А-86 тоот тушаалын хавсралт

УЛСЫН УСНЫ МЭДЭЭЛЛИЙН САН БҮРДҮҮЛЭХ ҮЗҮҮЛЭЛТ, ХӨТЛӨХ ЖУРАМ

Нэг. Нийтлэг зүйл

1.1 Энэхүү журмын зорилго нь улсын усны мэдээллийн сан /цаашид “усны мэдээллийн сан” гэх/-ийн эх мэдээ, үзүүлэлтийг тогтоож, санг бүрдүүлэх, хөтлөхтэй холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино.

1.2 Усны мэдээллийн санг бүрдүүлэх, хөтлөхтэй холбогдсон үйл ажиллагаанд Байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль, Усны тухай хууль, Төрийн нууцын тухай хууль, Төрийн нууцын жагсаалт батлах тухай хууль, Байгууллагын нууцын тухай хууль, Байгаль орчны мэдээллийн санг бүрдүүлэх, боловсруулах, түгээх, ашиглах, хадгалах, хамгаалах журам болон энэхүү журмыг дагаж мөрдөнө.

1.3 Усны мэдээллийн сан нь байгаль орчны мэдээллийн сангийн бүрдэл хэсэг байна.

1.4 Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нь усны мэдээллийн санг арга зүйн удирдлагаар хангаж, бүрдүүлэлтэд хяналт тавих ба Байгаль орчны мэдээллийн төв түүнийг бүрдүүлэх, нэгтгэн боловсруулах, хөтлөх ажлыг эрхлэн гүйцэтгэнэ.

1.5 Усны мэдээллийн санг цахим хэлбэрээр бүрдүүлэх ба мэдээлэл нь тоон өгөгдөл, зураг, график, бичгийн хэлбэртэй, вэб орчны газарзүйн мэдээллийн системд тулгуурласан байна. Орон зайн мэдээллийг газарзүйн солбицлын градус, минут, секунд нэгжээр илэрхийлнэ.

1.6 Усны мэдээллийн сан нь 1/ улсын, 2/ усны сав газрын, 3/ аймаг, нийслэлийн, 4/ сум, дүүргийн усны мэдээллийн сан гэсэн ангилалтай байна.

1.7 Энэ журмын 1.6-д заасан ангиллын дагуу сум, дүүргийн Засаг даргын тамгын газар нь сум, дүүргийн усны мэдээллийн санг, аймаг, нийслэлийн байгаль орчны алба нь аймаг, нийслэлийн усны мэдээллийн санг, усны сав газрын захиргаа нь сав газрын усны мэдээллийн санг бүрдүүлж, хөтөлнө.

Хоёр. Усны мэдээллийн сангийн бүрдэл

2.1 Усны мэдээллийн сан нь дараах дэд мэдээллийн сангаас бүрдэнэ:

2.1.1 Гадаргын ус

2.1.2 Газрын доорх ус

2.1.3 Рашаан

-
- 2.1.4 Ус ашиглалт
 - 2.1.5 Усны бохирдлын эх үүсвэр
 - 2.1.6 Усны сав газар
 - 2.1.7 Усны барилга байгууламж
 - 2.1.8 Усны тухай бодлого, хууль тогтоомж, салбарын бүтэц зохион байгуулалт
 - 2.1.9 Усны судалгаа шинжилгээ, техник технологи, төсөл хөтөлбөр

Гурав. Усны мэдээллийн сан бүрдүүлэх үзүүлэлт

3.1 Гадаргын усны мэдээллийн сан нь дараах үзүүлэлт, мэдээллээс бүрдэнэ:

- 3.1.1 Гадаргын ус (гол мөрөн, горхи, булаг шанд, нуур, тойром, цөөрөм, усан сан, намаг, мөстөл, мөсөн гол)-ны сүлжээ, дүрс зүйн мэдээлэл, морфометрийн үзүүлэлтүүд (байршил, талбай, ус хурах талбай, урт, өргөн, гүн, хэвгий, өндөршил зэрэг),
- 3.1.2 Усны сан бүхий газрын онцгой болон энгийн хамгаалалтын бүсийн хилийн зааг, холбогдох мэдээлэл,
- 3.1.3 Гадаргын усны хяналт шинжилгээний сүлжээ (харуул, өртөө, тэдгээрийн байршил, тодорхойлолт), хяналт шинжилгээний хөтөлбөр,
- 3.1.4 Усны объектын ус судлалын болон гидрохимийн үзүүлэлтүүд (нөөц, ашиглаж болох боломжит нөөц, горим, найрлага, чанар, тоо, байршил),
- 3.1.5 Ус судлал, мөстөл судлалын өртөө, харуулын хяналт шинжилгээний хөтөлбөрт ажлын хүрээнд гарган авсан статистик мэдээ (дундаж, хамгийн их, хамгийн бага утга), зураг,
- 3.1.6 Гадаргын усны чанарын хяналт шинжилгээний хөтөлбөрт ажлын хүрээнд гарган авсан статистик мэдээ (биологийн үзүүлэлтүүд, бохирдуулах бодисын дундаж, хамгийн их, бага агууламж, усны чанарын стандартаас давсан хувь, бохирдлын индекс),
- 3.1.7 Гадаргын усны тоо бүртгэлийн дүн мэдээ,
- 3.1.8 Усан тээврийн зөвшөөрөл бүхий газрын байршил, тээврийн хэрэгслийн бүртгэл, төлбөр, орлогын хэмжээ,
- 3.1.9 Усны нөөцийг хамгаалах, нөхөн сэргээсэн тухай мэдээлэл,
- 3.1.10 Усны гамшигт үзэгдэл, учирсан хохирол, авсан арга хэмжээ, зарцуулсан хөрөнгийн мэдээлэл.

3.2 Газрын доорх усны мэдээллийн сан нь дараах үзүүлэлт, мэдээллээс бүрдэнэ:

- 3.2.1 Газрын доорх усны эрэл хайгуул, зураглал, судалгааны мэдээлэл, (талбайн гидрогеологийн судалгаа, зураглал, ус хангамжийн эх үүсвэрийн судалгааны тайлан),
- 3.2.2 Газрын доорх усны ордын мэдээлэл (байршил, талбайн хэмжээ, судлагдсан байдал, батлагдсан нөөц, ашиглах боломжит нөөц, найрлага чанар, ашиглалт),

- 3.2.3 Ус хангамжийн эх үүсвэрийн эрүүл ахуйн бүс, тэжээгдлийн мужийн хилийн зааг, холбогдох мэдээлэл,
- 3.2.4 Уст цэгийн мэдээлэл (өрөмдмөл худаг, цооног, богино яндант худаг, энгийн уурхайн худаг, гар худаг - байршил, ундарга нөөц, уст давхарга болон суулгасан яндан, шүүрийн мэдээлэл, өрөмдөгч, нээсэн/хаасан огноо, зориулалт, усны химийн найрлага, чанар, ашиглагч/эзэмшигч),
- 3.2.5 Газрын доорх усны хяналт шинжилгээний сүлжээ (хяналтын цэг, тэдгээрийн төрөл, байршил, тодорхойлолт, сүлжээний төрөл), хяналт шинжилгээний хөтөлбөр,
- 3.2.6 Газрын доорх усны горимын хяналт шинжилгээний дүн мэдээ,
- 3.2.7 Газрын доорх усны чанарын хяналт шинжилгээний дүн мэдээ,
- 3.2.8 Цэвдгийн үндсэн мэдээлэл, хяналт шинжилгээний дүн мэдээ,
- 3.2.9 Усны нөөцийг хамгаалах, ордыг нөхөн сэргээсэн тухай мэдээлэл.
- 3.3 Рашааны мэдээллийн сан нь дараах үзүүлэлт, мэдээллээс бүрдэнэ:
 - 3.3.1 Рашааны эрэл хайгуул (бальнеологийн судалгаа, нөөцийн судалгаа),
 - 3.3.2 Рашааны орд, эмчилгээний шаврын ордын мэдээлэл (төрөл, байршил, талбайн хэмжээ, судлагдсан байдал, батлагдсан нөөц, ашиглах боломжит нөөц, химийн найрлага чанар, ашиглалтын талаарх мэдээлэл),
 - 3.3.3 Рашааны эрүүл ахуйн бүс, тэжээгдлийн мужийн хилийн зааг (газарзүйн солбицол), холбогдох мэдээлэл,
 - 3.3.4 Рашааны орд, ашиглалтын хэмжээ, ашиглалтад тавьсан хяналт шалгалтын дүн, байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний дүгнэлт, бусад мэдээллүүд,
 - 3.3.5 Рашааныг хамгаалах, хомсдохоос сэргийлэх тухай мэдээлэл.
- 3.4 Ус ашиглалтын мэдээллийн сан нь дараах үзүүлэлт, мэдээллээс бүрдэнэ:
 - 3.4.1 Ус ашиглалтын баланс, төрлөөр (унд ахуй; хөдөө аж ахуй - мал аж ахуй, газар тариалан; усны эрчим хүч; үйлдвэрлэл - уул уурхай, эрчим хүч, боловсруулах үйлдвэрлэл; амралт сувилал, аялал жуулчлал; ногоон байгууламж),
 - 3.4.2 Усны үнэ тариф,
 - 3.4.3 Ус ашиглагчийн талаарх мэдээлэл (ашиглагч, байршил, усны объект, зориулалт, хэмжээ, горим, чанар, найрлага, ус ашиглах дүгнэлт, зөвшөөрөл) - ус ашиглалтын хэмжээ (>100 ; $50-100$; <50 м³/хон), төрлөөр,
 - 3.4.4 Ус ашиглалтын мэдээлэл (ашиглалт, төлбөр хураамж төлөлт, хөнгөлөлт - улирал, жил), сав газар, аймаг, нийслэл, сум, дүүргээр,
 - 3.4.5 Усны хэмнэлт, эргүүлэн ашиглалт.
- 3.5 Усны бохирдлын эх үүсвэрийн мэдээллийн сан нь дараах үзүүлэлт, мэдээллээс бүрдэнэ:

-
- 3.5.1 Усны бохирдлын томоохон эх үүсвэрийн мэдээлэл (бохирдуулагч, байршил, усны объект, хаягдал усны хэмжээ, горим, цэвэрлэх байгууламжийн төрөл, ажиллагаа, найрлага чанар, хаягдал ус зайлуулах зөвшөөрөл),
- 3.5.2 Ус бохирдуулагчийн талаарх мэдээлэл (бохирдуулагч, хаяг, байршил, усны объект, үйлдвэр, үйлчилгээний төрөл, хаягдал усны хэмжээ, горим, найрлага чанар, хаягдал ус зайлуулах зөвшөөрөл)
- 3.5.3 Ус бохирдуулсны үнэ тариф (төлбөр, нөхөн төлбөр),
- 3.5.4 Усны бохирдлын эх үүсвэрийн хяналт шинжилгээний сүлжээ (цэг, тэдгээрийн байршил, тодорхойлолт), хяналт шинжилгээний хөтөлбөр,
- 3.5.5 Усны бохирдлын эх үүсвэрийн хяналт шинжилгээний дүн мэдээ (дундаж, хамгийн их, бага, хаягдал усны стандартаас давсан байдал),
- 3.5.6 Хаягдал ус зайлуулалтын мэдээлэл (хаягдал усны хэмжээ, найрлага, бохирдуулах бодисын хэмжээ, цэвэрлэгээний төрөл, төлбөр хураамж төлөлт, хөнгөлөлт -улирал, жил), сав газар, аймаг, нийслэл, сум, дүүргээр.
- 3.5.7 Хаягдал усны дахин ашиглалтын талаарх мэдээлэл, аймаг, нийслэл, сум, дүүргээр (дахин ашиглагчийн нэр, хаяг, байршил, дахин ашиглахад хэрэглэсэн технологи, дахин ашиглалтын хэмжээг тогтоосон байгууллага, усны хэмжээ, чанар, хэмнэсэн ус, төлбөр).
- 3.6 Усны сав газрын мэдээллийн сан нь дараах үзүүлэлт, мэдээллээс бүрдэнэ:
- 3.6.1 Усны сав газрын байршлын болон байгалийн нөөц, нийгэм, эдийн засгийн сэдэвчилсэн зураг,
- 3.6.2 Усны тоо бүртгэлийн дүн мэдээ, тайлан,
- 3.6.3 Сав газрын усны нөөц, ашиглах боломжит хэмжээ,
- 3.6.4 Сав газрын менежментийн төлөвлөгөө, түүний хэрэгжилт,
- 3.6.5 Сав газрын захиргаа, сав газрын зөвлөл,
- 3.6.6 Сав газрын ус хэрэглээ, ус ашиглалт- төрлөөр,
- 3.6.7 Хууль тогтоомжийн хэрэгжилт, зөрчил.
- 3.7 Усны барилга байгууламжийн мэдээллийн сан нь дараах үзүүлэлт, мэдээллээс бүрдэнэ:
- 3.7.1 Хот суурины ус хангамжийн барилга байгууламжийн мэдээлэл (байршил, усны объект, эзэмшил, ашиглалтад орсон огноо, хүчин чадал, техникийн үзүүлэлт, зураг төслийн болон барилгын гүйцэтгэгч, төсөвт өртөг, санхүүжүүлэгч),
- 3.7.2 Ариутгах татуурга, цэвэрлэх байгууламж (байршил, байршлын зураг, усны, эзэмшил, ашиглалтад орсон огноо, цэвэрлэгээний технологийн төрөл, хүчин чадал, техникийн үзүүлэлт, зураг төслийн болон барилгын гүйцэтгэгч, төсөвт өртөг, санхүүжүүлэгч),
- 3.7.3 Услалтын систем (байршил, байршлын зураг, усны объект, эзэмшил, ашиглалтад орсон огноо, зориулалт, хүчин чадал, техникийн үзүүлэлт, зураг төслийн болон барилгын гүйцэтгэгч, төсөвт өртөг, санхүүжүүлэгч),

3.7.4 Үерийн хамгаалалтын барилга, байгууламж (байршил, усны объект, эзэмшил, ашиглалтад орсон огноо, хүчин чадал, техникийн үзүүлэлт, зураг төслийн болон барилгын гүйцэтгэгч, төсөвт өртөг, санхүүжүүлэгч),

3.7.5 Усан сан, хөв цөөрмийн мэдээлэл (байршил, усны объект, эзэмшил, ашиглалтад орсон огноо, зориулалт, хүчин чадал, техникийн үзүүлэлт, зураг төслийн болон барилгын гүйцэтгэгч, төсөвт өртөг, санхүүжүүлэгч),

3.7.6 Усан цахилгаан станцын мэдээлэл (байршил, усны объект, эзэмшил, ашиглалтад орсон огноо, хүчин чадал, техникийн үзүүлэлт, зураг төслийн болон барилгын гүйцэтгэгч, төсөвт өртөг, санхүүжүүлэгч).

3.8 Усны тухай бодлого, хууль тогтоомж, салбарын бүтэц зохион байгуулалтын мэдээллийн сан нь дараах үзүүлэлт, мэдээллээс бүрдэнэ:

3.8.1 Бодлогын баримт бичиг,

3.8.2 Холбогдох олон улсын конвенц, баримт бичиг,

3.8.3 Хууль, тогтоомж,

3.8.4 Стандарт, норм, норматив, маягтууд,

3.8.5 Улсын усны нэгдсэн менежментийн төлөвлөгөө,

3.8.6 Усны экологи-эдийн засгийн үнэлгээ.

3.8.7 Бүтэц зохион байгуулалт, төв, орон нутгийн байгууллага,

3.8.8 Усны мэргэжлийн байгууллага,

3.8.9 Төрийн бус байгууллага,

3.8.10 Усны салбарын хүний нөөцийн мэдээлэл.

3.9 Усны судалгаа шинжилгээ, техник технологи, төсөл хөтөлбөрийн мэдээллийн сан нь дараах мэдээллээс бүрдэнэ:

3.9.1 Эрдэм шинжилгээ, судалгааны тайлан, бүтээлүүд,

3.9.2 Дэвшилтэт техник технологи,

3.9.3 Усны чиглэлийн төслүүд, төслийн тайлан.

Дөрөв. Усны мэдээллийн санд мэдээлэл төвлөрүүлэх

4.1 Усны тухай хуулийн 5.4, 6.5, 7.3-д заасан холбогдох мэдээллийг иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага, тухайн шатны Засаг дарга холбогдох байгууллага болон усны мэдээллийн санд хүлээлгэн өгөх үүрэгтэй.

4.2 Энэ журмын 3.1.1, 3.1.4- 3.1.6, 3.2.7, 3.2.8, 3.5.5-д заасан мэдээллийг ус цаг уур, орчны хяналт шинжилгээний асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага усны мэдээллийн санд төвлөрүүлнэ.

4.3 Энэ журмын 3.1.2, 3.2.1- 3.2.3, 3.2.5, 3.3.1- 3.3.3, 3.4.1, 3.4.2, 3.5.3, 3.5.4, 3.8, 3.9-д заасан мэдээллийг байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага усны мэдээллийн санд төвлөрүүлнэ.

4.4 Энэ журмын 3.1.7-3.1.9, 3.2.4, 3.2.9, 3.3.5, 3.4.4, 3.4.5, 3.5.1, 3.5.2, 3.5.6, 3.5.7, 3.6, 3.7.4, 3.7.5-д заасан мэдээллийг усны сав газрын захиргаа, аймаг, нийслэлийн байгаль орчны алба, сум, дүүргийн Засаг дарга усны мэдээллийн санд төвлөрүүлнэ.

4.5 Энэ журмын 3.1.10-д заасан мэдээллийг ус цаг уур, орчны хяналт шинжилгээний болон онцгой байдлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага гамшгийн нөхцөл байдал үүссэн тухай бүр усны мэдээллийн санд төвлөрүүлнэ.

4.6 Энэ журмын 3.1.3, 3.2.5-д заасан мэдээллийг байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, ус цаг уур, орчны хяналт шинжилгээний асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага усны мэдээллийн санд төвлөрүүлнэ.

4.7 Энэ журмын 3.2.6-д заасан мэдээллийг ус цаг уур, орчны хяналт шинжилгээний асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага, усны сав газрын захиргаа усны мэдээллийн санд төвлөрүүлнэ.

4.8 Энэ журмын 3.3.4-д заасан мэдээллийг байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, мэргэжлийн хяналтын байгууллага, аймаг нийслэлийн байгаль орчны алба, сум, дүүргийн Засаг дарга усны мэдээллийн санд төвлөрүүлнэ.

4.9 Энэ журмын 3.4.3-д заасан мэдээллийг байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, усны сав газрын захиргаа, аймаг, нийслэлийн байгаль орчны алба, сум, дүүргийн Засаг дарга усны мэдээллийн санд төвлөрүүлнэ.

4.10 Энэ журмын 3.7.1, 3.7.2-д заасан мэдээллийг хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, аймаг, нийслэлийн байгаль орчны алба, сав газрын захиргаа усны мэдээллийн санд төвлөрүүлнэ.

4.11 Энэ журмын 3.7.3-д заасан мэдээллийг хөдөө аж ахуйн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, усны сав газрын захиргаа усны мэдээллийн санд төвлөрүүлнэ.

4.12 Энэ журмын 3.7.6-д заасан мэдээллийг эрчим хүчний асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, усны сав газрын захиргаа, аймаг, нийслэлийн байгаль орчны алба усны мэдээллийн санд төвлөрүүлнэ.

4.13 Усны мэдээллийн санд мэдээлэл төвлөрүүлэх үүрэг бүхий иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага нь өгөгдөл, мэдээллийн үнэн зөв байдал, чанар, анхдагч боловсруулалтыг хариуцна.

Тав. Усны мэдээллийн санд мэдээлэл төвлөрүүлэх хугацаа

5.1 Сум, дүүргийн Засаг даргын Тамгын газар жил бүрийн 11 дүгээр сарын 25-ны дотор аймаг, нийслэлийн байгаль орчны албанд мэдээллийг батлагдсан маягт, загвараар ирүүлнэ.

5.2 Аймаг, нийслэлийн байгаль орчны алба жил бүрийн 12 дугаар сарын 01-ний дотор байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, усны сав газрын захиргаанд мэдээллийг цахим хэлбэрээр ирүүлнэ.

5.3 Усны сав газрын захиргаа жил бүрийн 12 дугаар сарын 10-ны дотор байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, байгаль орчны мэдээллийн төвд мэдээллийг цахим хэлбэрээр ирүүлнэ.

5.4 Мэдээлэл төвлөрүүлэх үүрэг бусад байгууллага жил бүрийн 12 дугаар сарын 20-ны дотор байгаль орчны мэдээллийн төвд мэдээллийг цахим хэлбэрээр ирүүлнэ.

—oOo—

**МОНГОЛ УЛСЫН
БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НОГООН ХӨГЖЛИЙН
САЙДЫН ТУШААЛ**

2013 оны 05-р сарын 16 өдөр

Дугаар А-157

Улаанбаатар хот

**Ус ашиглуулах дүгнэлт гаргах үйлчилгээний хөлс,
ус ашиглах эрхийн бичиг, гэрээний загвар батлах тухай**

Усны тухай хуулийн 28 дугаар зүйлийн 28.17 дахь хэсгийг үндэслэн ТУШААХ нь:

1. Ус ашиглуулах дүгнэлт гаргах үйлчилгээний хөлсийг 1 дүгээр, Ус ашиглах эрхийн бичгийн загварыг 2 дугаар, Ус ашиглах гэрээний загварыг 3 дугаар хавсралт ёсоор тус тус баталсугай.

2. Ус ашиглах эрхийн бичгийн хэвлэмэл хуудсыг нэгдсэн журмаар хэвлүүлж, холбогдох газруудад хүргүүлэх ажлыг зохион байгуулахыг Бодлогын хэрэгжилтийг зохицуулах газар /Б.Гантулга/-т даалгасугай.

3. Энэхүү тушаал гарсантай холбогдуулан “Ус, усан орчин ашиглах гэрээний загвар батлах тухай” Байгаль орчны сайдын 1995 оны 11 дүгээр сарын 18-ны өдрийн 152 дугаар тушаал, “Эрхийн бичгийн загвар батлах тухай” 2006 оны 09 дүгээр сарын 14-ний өдрийн 298 дугаар тушаал, “Усны газрын даргын 2011 оны 03 дугаар сарын 31-ний өдрийн “Заавар батлах тухай” А-23 дугаар тушаалыг тус тус хүчингүй болсонд тооцсугай.

САЙД

С.ОЮУН

Байгаль орчин, ногоон хөгжлийн сайдын
2013 оны 05 дугаар сарын 16-ны өдрийн
А-157 тоот тушаалын 1 дүгээр хавсралт

УС АШИГЛУУЛАХ ДҮГНЭЛТ ГАРГАХ ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ ХӨЛС /төгрөгөөр/

№	Усны хэрэглээ, м³/хоног							
	50 хүртэлх	50-100	100-200	200-500	500-1 000	1 000-5 000	5 000-20 000	20 000-с дээш
1	260 000	305 000	360 000	545 000	590 000	615 000	640 000	780 000

Тайлбар: Дүгнэлт гаргасан үйлчилгээний хөлсийг дүгнэлт гаргах эрх бүхий байгууллага өөрийн орлогод төвлөрүүлэн Төсвийн тухай хуулийн дагуу төсөвт туссан зориулалтын дагуу зарцуулах.

Байгаль орчин, ногоон хөгжлийн сайдын
2013 оны 05 дугаар сарын 16-ны өдрийн
А-157 тоот тушаалын 2 дугаар хавсралт

Соёмбо

УС АШИГЛАХ ЭРХИЙН БИЧИГ

Дугаар

.....
/Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, сав газрын захиргаа, аймаг, нийслэлийн
..... -ын гаргасан 20..... оны -р сарын -ны өдрийн
Байгаль орчны алба/

дугаартай ус ашиглуулах дүгнэлт, ...
..... /Сав газрын захиргаа, аймаг, нийслэлийн Байгаль орчны алба, сум,
..... -ын олгосон 20 оны -р сарын -ны өдрийн ус ашиглах
дүүргийн Засаг дарга/

зөвшөөрөл, ...
..... /Сав газрын захиргаа, аймаг, нийслэлийн Байгаль орчны алба, сум, дүүргийн Засаг дарга,
..... -тай 20 оны -р сарын -ны өдөр байгуулсан
Ус хангагч байгууллага/

дугаар бүхий ус ашиглах гэрээг үндэслэн аймаг, нийслэл,
..... сум, дүүрэг баг, хорооны
/Иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын хаяг/

нутагт байршилтай, улсын бүртгэлийн тоот гэрчилгээтэй,
..... регистрийн дугаартай -г
/Иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын нэр/

ус ашиглахад тавигдах шаардлагыг бүрэн хангасан гэж үзэж, ...

байршилтай усны нөөцөөс хоногт шоо метр усыг
..... /гадаргын ус, газрын доорхи ус/

..... зориулалтаар ашиглах ЭРХИЙН БИЧИГ-ийг гурван
жилийн хугацаагаар олгов.

Эрхийн бичиг олгосон:

.....
аймаг, нийслэлийн Байгаль орчны алба, сум, дүүргийн Байгаль хамгаалагч
/байгууллага, албан тушаалтны нэр, гарын үсэг/

20 оны-р сарын-ны өдөр

СУНГАЛТ

Сунгалт хийсэн шийдвэр	Он, сар, өдөр	Гарын үсэг, тамга

Тайлбар:

Ус ашиглах эрхийн бичгийг Улсын усны мэдээллийн санд бүртгэнэ.

**МОНГОЛ УЛСЫН
БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НОГООН ХӨГЖЛИЙН
САЙДЫН ТУШААЛ**

2013 оны 12-р сарын 20-ны өдөр

Дугаар А-367

Улаанбаатар хот

Ус ашиглах гэрээний загвар батлах тухай

Усны тухай хуулийн 28 дугаар зүйлийн 28.17 дахь хэсэг, Хууль зүйн сайдын 2013 оны 10 дугаар сарын 08-ны өдрийн 1/3604 тоот дүгнэлтийг үндэслэн ТУШААХ нь:

1. Ус ашиглах гэрээний загварыг хавсралт ёсоор баталсугай.
2. Энэхүү тушаал гарсантай холбогдуулан “Ус ашиглуулах дүгнэлт гаргах үйлчилгээний хөлс, ус ашиглах эрхийн бичиг, гэрээний загвар батлах тухай” Байгаль орчин, ногоон хөгжлийн сайдын 2013 оны А-157 дугаар тушаалын 3 дугаар хавсралтыг хүчингүй болсонд тооцсугай.

САЙД

С.ОЮУН

Байгаль орчин, ногоон хөгжлийн сайдын
2013 оны 12 дугаар сарын 20-ны өдрийн
А-367 тоот тушаалын хавсралт

Батлав.

Батлав.

/Сав газрын захиргаа, аймаг, нийслэлийн
Байгаль орчны алба, сум дүүргийн
Засаг дарга Ус хангагч байгууллага/

/Иргэн, аж ахуйн нэгж байгууллага/

УС АШИГЛАХ ГЭРЭЭНИЙ ЗАГВАР

20.....оны..... сарын
.....-ны өдөр

Дугаар

Нэг. Ерөнхий зүйл

Усны тухай хуулийн 28.4 28.6 28.7 29.1-д –д заасны дагуу
...../Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн

.....-ЫН гаргасан
төрийн захиргааны төв байгууллага, Сав газрын захиргаа, аймаг, нийслэлийн Байгаль орчны алба/

20.....оны.....-р сарын.....-ны өдрийн.....дугаартай ус ашиглуулах дүгнэлт,
.....-ЫН олгосон

/Сав газрын захиргаа, аймаг, нийслэлийн Байгаль орчны алба, сум, дүүргийн Засаг дарга/

20.....оны.....-р сарын.....-ны өдрийн ус ашиглах зөвшөөрлийг үндэслэн:

Ус ашиглуулагчийг төлөөлж

..... Сав газрын захиргаа, аймаг,
нийслэлийн Байгаль орчны алба, сум, дүүргийн Засаг дарга, Ус хангагч байгууллагын
.....асуудал эрхэлсэн албан
тушаалтан.....овогтой

Ус ашиглагчийг төлөөлж..... аймаг, нийслэл,
.....сум, дүүрэг баг, хороо,
.....улсын бүртгэл,..... тоот гэрчилгээ,
.....регистрийн дугаартай
иргэн, аж, ахуйн нэгж, байгууллагын овогтой

нар ус ашиглах талаар тохиролцон энэхүү гэрээг 1 жилийн хугацаатайгаар байгуулав.

Хоёр. Гэрээний гол нөхцөл

2.1. Ус ашиглах зориулалт

.....
.....
.....

2.2. Ашиглах усны хэмжээ:

2.2.1. унд ахуй, $\text{м}^3/\text{хоног}$

2.2.2. үйлдвэрлэл $\text{м}^3/\text{хоног}$

2.2.3. үйлчилгээ $\text{м}^3/\text{хоног}$

2.2.4. эмчилгээ, сувилгаа, хүн/хоног

2.3. Усны чанар, найрлага

.....
.....
.....

2.4. Усны эх үүсвэрийн:

Байршил

Солбицол X....., Y....., Z

Барилга байгууламж

Тоног төхөөрөмжийн нэр, марк.....

Хүчин чадал

2.5 Хаягдал усны:

Хэмжээ

Стандартын шаардлага

.....

Хаях цэгийн байршил

Солбицол X....., Y....., Z

.....

2.6. Хаягдал усан дахь бохирдуулах бодисын хэмжээ. Усны биохимийн шинжилгээний дүнг хавсаргана.

Жинлэгдэх бодис, кг.....

Органик бодис, кг.....

Эрдэс бодис, кг.....

Хүнд металл, кг.....

Аюултай бохирдуулах бодис, гр.....

2.7. Бохир ус цэвэрлэх барилга байгууламжийн байршил, хүчин чадал, технологи, цэвэрлэх арга, цэвэрлэгээний түвшин

.....
.....

2.8. Усны эх үүсвэрийг хамгаалах, усны нөөц хомсдох, бохирдохоос сэргийлэх арга хэмжээ, түүнд зарцуулах хөрөнгийн хэмжээ:

.....
.....
.....

2.9. Усны тоолуурын:

Төрөл, нэр, дугаар

Загвар

Тоолуурын тоо.....

Суурилуулсан байгууллага, огноо

Баталгаажуулсан байгууллага, огноо

Тоолуурын заалт

2.10. Ус ашигласны нэгж төлбөрийн хэмжээ:

.....
.....
.....

/ус, рашааны нөөц ашигласны төлбөрийн хэмжээ/

2.11. Хаягдал усан дахь нэгж бохирдуулах бодист ногдох төлбөрийн хэмжээ:

.....
.....
.....

/ус бохирдуулсны төлбөр/

Гурав. Талуудын эрх, үүрэг

Гэрээ байгуулагч талууд нь Усны тухай хуулийн 7.5, 10.1.18, 13.1.1, 13.1.5, 18.1.4, 19.1.2, 19.1.4, 26.1, 30.1, 30.2, 31.1-д заасан эрх эдэлж, үүрэг хүлээнэ.

Дөрөв. Бусад

4.1 Гэрээ нь талууд гарын үсэг зурж, тамга, тэмдэг дарж баталгаажуулсан өдрөөс эхлэн хүчин төгөлдөр болно.

4.2. Ус ашиглуулах дүгнэлт, ус ашиглах зөвшөөрөл, хаягдал усны талаарх дүгнэлт, хаягдал ус зайлуулах зөвшөөрөл нь гэрээний салшгүй хэсэг байна.

4.3. Гэрээний биелэлтийг жил бүр дүгнэж, тэмдэглэл үйлдэнэ.

4.4. Талуудын тохиролцсоноор гэрээнд нэмэлт, өөрчлөлт оруулж болох ба бичгээр үйлдэнэ.

4.5. Гэрээг дор дурьдсан үндэслэлээр хугацаанаас нь өмнө цуцалж болно.

4.5.1. Ашиглаж байгаа усны эх үүсвэр тусгай хэрэгцээнд шилжсэн:

4.5.2 Аль нэг тал татан буугдсан бол.

4.6. Талуудын хооронд үүссэн маргааныг эвийн журмаар шийдвэрлэхийг эрхэмлэх бөгөөд эс зөвшөөрвөл холбогдох шатны шүүхээр шийдвэрлүүлнэ.

ГЭРЭЭ БАЙГУУЛСАН:

Ус ашиглуулагчийг төлөөлж:

.....
.....

/Сав газрын захиргаа, аймаг, нийслэлийн
Байгаль орчны алба, сум, дүүргийн Засаг
Дарга, Ус хангагч байгууллага, албан
тушаалтны нэр, гарын үсэг/

Хаяг:

Ус ашиглагчийг төлөөлж:

.....
.....

/Иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага.
албан тушаалтны нэр, гарын үсэг/

Хаяг:

Харилцах утас:

Харилцах утас:

**МОНГОЛ УЛСЫН
БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НОГООН ХӨГЖИЛ
АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН САЙДЫН
ТУШААЛ**

2016 оны 02-р сарын 05-ны өдөр

Дугаар А/33

Улаанбаатар хот

**Ус ашиглуулах дүгнэлт гаргах үйлчилгээний
хөлсийг шинэчлэн батлах тухай**

Усны тухай хуулийн 28 дугаар зүйлийн 28.17 дахь хэсэг, Хууль зүйн сайдын 2016 оны 01 дүгээр сарын 21-ний өдрийн 1/335 тоот дүгнэлтийг үндэслэн ТУШААХ нь:

1. Ус ашиглуулах дүгнэлт гаргах үйлчилгээний хөлсийг хавсралт ёсоор шинэчлэн баталсугай.

2. Энэхүү тушаал гарсантай холбогдуулан Байгаль орчин, ногоон хөгжлийн сайдын 2013 оны 05 дугаар сарын 16-ны өдрийн А-157 дугаар тушаалын тушаах хэсгийн 1 дэх заалтын 1 дүгээр хавсралт, Байгаль орчин, ногоон хөгжил, аялал жуулчлалын сайдын 2015 оны 08 дугаар сарын 05-ны өдрийн А-323 дугаар тушаалыг тус тус хүчингүй болсонд тооцсугай.

САЙД

Н.БАТЦЭРЭГ

**МОНГОЛ УЛСЫН
БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НОГООН ХӨГЖЛИЙН
САЙДЫН ТУШААЛ**

2013 оны 06-р сарын 19-ний өдөр

Дугаар А-187

Улаанбаатар хот

Аргачилсан заавар батлах тухай

Усны тухай хуулийн 10 дугаар зүйлийн 10.1.4 дэх заалтыг үндэслэн ТУШААХ нь:

1. Сав газрын усны нөөцийн нэгдсэн менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах аргачилсан зааврыг хавсралтын ёсоор баталсугай.

2. Сав газрын усны нөөцийн нэгдсэн менежментийн төлөвлөгөө боловсруулахад энэхүү зааврыг тухайн сав газрын онцлог байдалд тохируулан мөрдүүлж ажиллуулахыг Бодлогын хэрэгжилтийг зохицуулах газар /Б.Гантулга/-т үүрэг болгосугай

САЙД

С.ОЮУН

Байгаль орчин, ногоон хөгжлийн сайдын
2013 оны 06 дугаар сарын 19-ний А-187
тоот тушаалын хавсралт

САВ ГАЗРЫН УСНЫ НӨӨЦИЙН НЭГДСЭН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ БОЛОВСРУУЛАХ АРГАЧИЛСАН ЗААВАР

Нэг. Нийтлэг үндэслэл

1.1. Энэхүү аргачилсан зааврын зорилго нь Сав газрын усны нөөцийн нэгдсэн менежментийн төлөвлөгөөг /цаашид “сав газрын менежментийн төлөвлөгөө” гэх/ Усны тухай болон холбогдох бусад хууль тогтоомж, “Ус” үндэсний хөтөлбөрийн үндсэн зарчим, агуулгатай зохицсон, шинжлэх ухааны ололт, техникийн дэвшил болон сав газрын нийгэм-эдийн засгийн хөгжлийн шаардлагатай нийцүүлэн боловсруулахад оршино.

1.2. Сав газрын менежментийн төлөвлөгөө нь Монгол Улсын Мянганы хөгжлийн зорилтод суурилсан Үндэсний хөгжлийн цогц бодлого, эдийн засгийн бүсүүд, холбогдох аймаг, хотуудын хөгжлийн хөтөлбөр, ерөнхий төлөвлөгөө болон салбаруудын хөгжлийн хөтөлбөрүүдтэй уялдсан байна.

Хоёр. Сав газрын усны нөөцийн нэгдсэн менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулахад баримтлах зарчим

2.1. Сав газрын менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулахын тулд тухайн сав газрын хэмжээнд байгаль, нийгэм-эдийн засгийн чиглэлээр урьд хийгдсэн судалгааны мэдээ, мэдээлэл, тайлангуудтай танилцаж, тэдгээрийг нэгтгэх, шаардлагатай нэмэлт судалгаа хийж, нэгдсэн тайлан боловсруулна.

2.2. Тухайн сав газрын нутаг дэвсгэрт ашиглаж болох усны баримжаат болон ашиглалтын нөөцийн хэмжээг онол, судалгаа, харьцуулалтын хосолмол аргуудаар тодорхойлж, ус ашиглалтын баланс (тэнцэл)-ыг зөвшөөрөгдсөн аргачлалын дагуу одоогийн болон зорилтот онуудын түвшинд урьдчилан тооцож үнэлгээ өгнө.

2.3. Монгол Улсын усны нөөцийн хүртээмж, нийгэм-эдийн засгийн хөгжлийн цаашдын төлөв, салбаруудын ус хэрэглээ, ашиглалтын шаардлагаас хамаарах усны нөөцийн нэгдсэн менежментийн стратегийг боловсруулж улмаар хэрэгжүүлбэл зохих усны менежментийн олон талт арга хэмжээг тодорхойлно.

2.4. Усны нөөцийн өнөөгийн болон ирээдүйн болзошгүй бохирдол, хомсдол, ялангуяа химийн хорт бодисын тархац, түүний хөнөөлийг аль болох нарийвчлан тодорхойлж, тэдгээрээс урьдчилан сэргийлэх, амьд байгалийг хамгаалах, учирсан хор хөнөөлийг арилгах арга хэмжээг төлөвлөнө.

2.5. Сав газрын менежментийн төлөвлөгөөнд тодорхой үзүүлэлтүүдийг илэрхийлсэн хүснэгт, график, диаграмм, газрын зураглалыг өргөн хэрэглэж, аливаа асуудлыг ойлгомжтой, товч бөгөөд үндэслэл сайтай илэрхийлнэ.

2.6. Сав газрын менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх явцдаа шаардлага гарсан тохиолдолд тодотгол хийж байхын зэрэгцээ үйл ажиллагааны тасралтгүй үргэлжлэх шинж чанарыг хадгална.

2.7. Сав газрын менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх арга хэмжээ бүрийн хугацаа, шаардагдах зардлын баримжаат хэмжээ, хариуцах байгууллага зэргийг урьдчилан тогтооно.

2.8. Сав газрын менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх явцын болон үр дүнгийн шалгуур үзүүлэлтүүдийг тодорхойлно.

2.9. Сав газрын менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд тохиолдож болох эрсдэлүүдийг урьдчилан тооцож, түүнээс сэргийлэх, хор уршгийг арилгах ажлын менежментийг төлөвлөнө.

Гурав. Сав газрын байршил, байгалийн нөхцөл

3.1. Сав газрын нутаг дэвсгэр, түүний байршил, засаг захиргааны нэгж, газрын гадаргуугийн түгээмэл хэв шинж, түүний тогтоц, газарзүйн мужлалын онцлогийг тодорхойлно.

3.2. Тухайн сав газрын уур амьсгалын голлох үзүүлэлтүүд, тэдгээрийн бүрэлдэх нөхцөл, цаг уурын ажиглалтын сүлжээ, урьдчилсан мэдээ, мэдээллийн үр дүн, өөрчлөлтийн төлөв байдал, чиг хандлагыг тодорхойлж үнэлгээ өгнө.

3.2.1. агаарын температур;

3.2.2. хур тунадас;

3.2.3. ууршиц.

3.3. Байгалийн баялгийн төрлүүдийн нөөц, тархалт, тэдгээрийн өөрчлөлт, хомсдолтын байдал, гадаргын болон газрын доорх усны нөөц, горимын өөрчлөлттэй хэрхэн холбогдож байгаад үнэлгээ өгч, эдгээр үзэгдлийн цаашдын төлөв байдлыг тодорхойлно.

3.3.1. газрын бүрхэвч;

3.3.2. хөрс;

3.3.3. ургамал;

3.3.4. ойн сан;

3.3.5. амьтны аймаг.

3.4. Сав газарт байгаа газрын ангилал, тэдгээрийн ашиглалт, эзэмшилтийн өнөөгийн байдалд үнэлгээ өгч, цаашдын чиг хандлагыг тодорхойлно.

3.4.1. газар ашиглалтын төрөл;

3.4.2. газрын харилцааны өнөөгийн байдал.

Дөрөв. Сав газрын усны нөөц, горим, чанар

4.1. Сав газарт хамаарах голын систем, түүний горимын онцлог, голдрил өөрчлөгдөх болон урсац бүрдэх нөхцөл, үйл явцад үнэлгээ өгнө.

4.1.1. усзүйн ажиглалтын сүлжээ, тэдгээрийн олон жилийн ажиглалтын цувааны үзүүлэлтүүдэд үнэлгээ өгөх;

4.1.2. гадаргын усны төрөл, тэдгээрийн бүрэлдэх онцлог, гадаргын урсацын модуль, түүний олон жил, жил, улирлаар өөрчлөгдөх байдал, цаашдын төлөв;

4.1.3. гадаргын усны нөөц, чанар, эдгээрийн горимын онцлог.

4.2. Сав газарт хамаарах байнгын урсацтай гол, горхийн байршил, усны түвшний жил, улирал, сарын хэлбэлзэл, урсацын горимын олон жилийн ажиглалтын үр дүн, голдрилын өөрчлөлт, урсацын хамгийн их, бага хэмжээ, тэдгээрийн хангамшил, үерийн болон гачиг үеийн зарцуулга, ус хурах талбай ба зарцуулгын хамаарал, усны нийт болон ашиглах боломжит нөөцийг тодорхойлно.

4.3. Хаврын шар ус, зуны хур борооны уснаас сайрын урсац бүрдэх онцлог, урсацын зарцуулга, түвшин, усны өнгөрөлтийн горим, тоо хэмжээ, түүнээс гадаргын болон газрын доорх усны нөөц нөхөн сэлбэгдэх онцлог, уруйн үерийг тооцоолно.

4.4. Сав газрын хэмжээнд байгаа нууруудын байршил, тэжээгдлийн эх үүсвэр, горим, түвшний хэлбэлзэл, нуурын эрэг, ёроолын өөрчлөлт, гадаргын усны нөөцөд нуурын усны эзлэх байр суурь, ач холбогдлыг тодорхойлно.

4.5. Урсгал ус ба нуурын усны температурын онцлог, тэдгээрийн сар, улирал, жилийн хэлбэлзэл, томоохон гол, нуурын усны хөлдөлт, гэсэлтийн горим, байгалийн нөхцөл болон хүний үйл ажиллагааны нөлөө, хагшаас үүсэх үзэгдэл, жижиг гол, түр урсацтай сайр, тогтоол ус, хиймэл нуур, цөөрөм хагшаасанд автах байдлыг тодорхойлно.

4.6. Гол мөрөн, нуурын усны нөөц, чанар найрлага нь хур тунадас, ууршиц, хөрс болон бусад хүчин зүйлээс хэрхэн хамаарах байдал, гидробиологийн нөхцөлийг тодорхойлно.

4.7. Сав газрын газрын доорх усны нөхөн сэргээгдэх (байгалийн) нөөцийг өргөн ашиглагддаг дараах томъёогоор тодорхойлж болно.

$$Q=2.74 \cdot h \cdot F$$

Энд: Q - газрын доорх усны нөхөн сэргээгдэх нөөц, м³/хоног;

h - газрын доорх усны урсацын модуль, мм/жил (үүний тоон утгыг Монгол орны гадаргын болон газрын доорх усны олон жилийн дундаж урсацын зургаас авч тодорхойлно);

F - тухайн урсацын талбай, км².

4.7.1. газрын доорх усны чанар, найрлага;

4.7.2. газрын доорх усны мониторинг;

4.7.3. сав газрын хэмжээнд байгаа зарим рашаанууд, тэдгээрийн чанар, найрлага, ашиглалт.

Тав. Сав газрын нийгэм, эдийн засгийн хөгжил, цаашдын төлөв

5.1. Улсын нийгэм, эдийн засгийн хөгжилд үзүүлэх сав газрын үүрэг:

5.1.1. тухайн сав газарт хамаарах засаг захиргааны нэгжийн нийгэм, эдийн засгийн хөгжилд дүгнэлт өгөх;

5.1.2. Монгол Улсын нийгэм, эдийн засгийн цаашдын хөгжилд тухайн сав газрын хөгжлийн үүрэг, ач холбогдлыг тодорхойлох.

5.2. Хүн амын суурьшил, нягтшилын одоогийн байдал, цаашдын төлөвийг тодорхойлно.

5.3. Сав газарт хамаарах аймгийн төв болон хотуудын нийгэм, эдийн засгийн байдалд үнэлгээ өгч, хэтийн төлөвийг судална.

5.4. Хүн амын боловсрол, соёлын түвшинд унд, ахуйн усны хэрэглээ хэрхэн нөлөөлж байгаа байдалд үнэлэлт өгч, цаашдын төлөвийг тодорхойлно.

5.4.1. боловсрол;

5.4.2 Нийгэм, соёлын байдал;

5.4.3.эрүүл мэнд.

5.5. Усны хүрэлцээнээс шалтгаалсан ажлын байрны дутагдал, хүн амын амьдралын түвшинд үнэлгээ өгч, цаашдын төлөвийг тодорхойлно.

5.5.1 хөдөлмөр эрхлэлт;

5.5.2 амьжиргааны түвшин.

5.6. Дэд бүтцийн хөгжилд усны хүрэлцээ, хангалтаас үзүүлэх нөлөөлөлд үнэлэлт өгч, цаашдын төлөвийг тодорхойлно.

5.7. Сав газар дахь уламжлалт болон эрчимжсэн мал аж ахуйн хөгжилд үнэлгээ өгч, цаашдын хөгжлийн чиг хандлагад усжуулалтын арга хэмжээний шаардлага, ач холбогдлыг тодорхойлно.

5.8. Сав газар дахь газар тариалангийн үйлдвэрлэлийн хөгжилд үнэлэлт өгч, цаашид газар тариалангийн бүтээгдэхүүний хэмжээг нэмэгдүүлэх, эрчимжүүлэх үндсэн арга, усалгаатай тариаланг хөгжүүлэх шаардлагыг тодорхойлно.

5.9. Сав газрын хэмжээнд экологийн баримжаатай эдийн засгийг хөгжүүлэхэд аж үйлдвэрийн үүрэг, ач холбогдлыг дараах байдлаар илэрхийлнэ:

5.9.1. хөдөө аж ахуйн түүхий эд боловсруулах, хүнсний үйлдвэрлэл, бусад төрлийн үйлдвэрлэлийн байршил, үндсэн зориулалт, хүчин чадал, хөгжлийн хэтийн төлөв;

5.9.2. металл боловсруулах болон энэ төрлийн бусад үйлдвэрлэлийн байршил, үйл ажиллагааны чиглэл, хүчин чадал, хөгжлийн түвшин, цаашдын төлөв;

5.9.3. сав газарт байгаа ашигт малтмалын орд газруудын хайгуул, ашиглалт, хэтийн хандлага төлөв;

5.9.4. сав газарт байгаа дулааны болон цахилгааны эрчим хүчний үйлдвэрлэл, түүний хангалт, түгээлт, цаашдын төлөв, усны алдагдал, түүнийг бууруулах арга хэмжээ, сэргээгдэх эрчим хүчний томоохон эх үүсвэр болох усны эрчим хүчийг ашиглах боломж;

5.9.5. барилга, барилгын материалын үйлдвэрлэлийн салбарын хөгжил, цаашдын төлөв байдал.

5.10. аж ахуй, үйлчилгээний салбарын хөгжил, цаашдын төлөв:

5.10.1. орон сууц, нийтийн аж ахуй;

5.10.2. ахуйн үйлчилгээ;

5.10.3. сав газрын аялал жуулчлалын хөгжил, түүнийг сав газрын эдийн засгийн салбарын нэг болгох боломж, ач холбогдол.

Зургаа. Сав газрын нийт ус хэрэглээ-ашиглалт, түүний цаашдын төлөв

6.1. Сав газрын ус хэрэглээ-ашиглалт, түүний цаашдын төлөвийг тодорхойлоход Усны хэрэглээг тооцох гарын авлага, математик-загварчлалд хэрэглэдэг /Matlab/ программ хангамжийг ашиглаж болно. Ус хэрэглээ-ашиглалтын цаашдын төлөвийг сав газрын нийгэм, эдийн засгийн салбаруудын хөгжлийн өсөлттэй уялдуулан дээд, дунд, доод гэсэн хувилбаруудаар тооцно.

6.1.1. хот, тосгон, сумын төв, хөдөөгийн хүн амын ус хангамжийн эх үүсвэр, ус хэрэглээ, усны хүрэлцээ, бохир ус цэвэрлэж ариутгах, дахин ашиглах, хаягдал ус зайлуулах болон ариун цэврийн байгууламж ашиглалт;

6.1.2. хотуудын хүн амын ус хангамж, ариутгах татуургын байгууламж;

6.1.3. сумын төв, хөдөөгийн хүн амын ус хангамж, ариун цэврийн байгууламж.

6.2. Аж үйлдвэрийн салбарын ус ашиглалтын байдал:

6.2.1. сав газар дахь хүнсний үйлдвэрүүдийн байршил, үндсэн зориулалт, хүчин чадал, тэдгээрийн ус хэрэглээ-ашиглалт, цаашдын төлөв, бохир ус цэвэрлэх, дахин ашиглах, зайлуулах арга хэмжээ;

6.2.2. хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эд боловсруулах болон бусад үйлдвэрлэлийн ус хэрэглээ-ашиглалт, цаашдын төлөв, усны эх үүсвэр, ус цэвэрлэх ба хаягдал ус зайлуулах ажил;

6.2.3. ашигт малтмал олборлох, боловсруулах үйлдвэрлэлийн байршил, тэдгээрийн ус хэрэглээ-ашиглалт, цаашдын төлөв;

6.2.4. эрчим хүч, дулааны үйлдвэрлэлийн байршил, хөгжилт, ус хэрэглээ- ашиглалт, цаашдын төлөв.

6.3. Хөдөө аж ахуйн салбарын ус ашиглалт, түүний хэтийн төлөв

6.3.1. бэлчээрийн мал аж ахуйн ус хэрэглээ ба бэлчээр усжуулалт, цаашдын төлөв;

6.3.2. сав газарт байгаа усалгаатай тариалангийн байршил, үр дүн, түүнийг нэмэгдүүлэх шаардлага, ус хэрэглээ, усны эх үүсвэр, түүний хүрэлцээ, энэ салбарт шинэ техник, технологи нэвтрүүлэх, усалгаатай талбайн хэмжээг нэмэгдүүлэх боломж;

6.3.3. эрчимжсэн мал аж ахуй, өрхийн тариалан (фермер)-гийн ус хангамжийн онцлог, усаар хангаж байгаа арга хэлбэрүүд, цаашдын төлөв;

6.4. Нийгмийн болон ахуйн үйлчилгээний салбарын ус хэрэглээ, цаашдын төлөв

6.4.1. эмнэлэг, сургууль, цэцэрлэг, зочид буудал, халуун ус, үсчин, гоо сайхан, нийтийн хоол, угаалга, хими цэвэрлэгээний газар зэрэг үйлчилгээний газруудын ус хэрэглээ, ашиглалт, цаашдын төлөв;

6.4.2. хот, тосгоны нийтийн эзэмшлийн байгууламжийн ашиглалт, арчилгаа, цэвэрлэгээ, түүний ус хэрэглээний байдал, гудамж, талбайн бороо, цасны ус зайлуулах асуудал;

6.4.3. нийгмийн үйлчилгээ;

6.4.4. ахуйн үйлчилгээ.

6.5. Сав газрын хэмжээнд барилга, барилгын материалын үйлдвэрлэл нь усны нөөц,

чанарт сөргөөр нөлөөлж болзошгүй үйл ажиллагаа (карьерийн аж ахуй г.м.)-нд үнэлэлт, дүгнэлт өгч, цаашдын төлөвийг тодорхойлно.

6.6. Аялал жуулчлал, амралт сувилал, ногоон байгууламжийн ус хэрэглээ:

- 6.6.1. амралт, сувиллын газар, аялал жуулчлалын газруудын байршил, тэдгээрийн ус хэрэглээ-ашиглалт, хаягдал усны тоо хэмжээ, түүнийг халдваргүйжүүлэх, зайлуулах арга хэмжээний цаашдын төлөвийг тодорхойлох;
- 6.6.2. усан спорт, усан аялал, эргийн амралтын газар байгуулах таатай нөхцөл бүхий газруудын байршлыг урьдчилан тогтоож, тэдгээрийн хөгжлийн чиг хандлагыг усны эх үүсвэр, түүний орчны экосистемийн талаас дүгнэлт өгөх;
- 6.6.3. аялал жуулчлал;
- 6.6.4. амралт, сувилал;
- 6.6.5. ногоон байгууламж.

6.7. Үерийн хамгаалал, далан байгууламжийн ашиглалтын байдал.

Долоо. Сав газрын усны нөөц ашиглалтын баланс

7.1. Усны нөөцийн ашиглалтын балансыг дараах зарчмуудад үндэслэн тооцно:

- 7.1.1. сав газрын усны байгалийн (нийт) нөөц, түүний олон жил, жил, улирал, сарын горимын байдалд үнэлгээ өгч, түүнээс ашиглах боломжит нөөцийг тодорхойлно;
- 7.1.2. усны нөөцийн ашиглах боломжит хэмжээг тогтоохдоо нийт нөөцөөс тухайн орчны экосистемийн тэнцвэртэй байдлыг хангахад шаардагдах усны нөөцийг хасаж тооцох бөгөөд энэхүү экологийн нөөц нь усны эх үүсвэр бүрт тусгайлан боловсруулсан аргачлалаар тодорхойлогдоно;
- 7.1.3. хүн амын суурьшил, хот тосгоны хөгжилт, мал аж ахуй, үйлдвэр, уурхайн байршил зэрэг томоохон ус хэрэглэгчдийн усны хэрэглээ, ашиглалтын байдлыг харгалзаж засаг захиргааны нэгжүүдээр, улмаар нийт сав газрын хэмжээнд усны нөөц ашиглалтын баланс буюу усны аж ахуйн балансыг тооцно;
- 7.1.4. сав газрын хэмжээнд болон аймаг, сумдын нутаг дэвсгэрт байгаа гадаргын болон газрын доорх усны нөөцийг сая м³/жил-ээр, усны хэрэглээ, ашиглалтын болон зорилтот онуудаар салбар тус бүрээр мян.м³/жил-ээр тус тус тодорхойлох нь зохимжтой;
- 7.1.5. гадаргын усны ашиглах боломжит нөөцийг олон жилийн дундаж урсац (хэмжээ)-ын тодорхой хувийн хангамшлуудаар тооцох нь зүйтэй бөгөөд энэ нь тухайн сав газрын усны нөөцийн тоо хэмжээ, байгалийн горим, ус хэрэглэгч, ашиглагчдын онцлог, усны нөөцийн хүрэлцээнээс хамаарах ба тооцооны дээд, дунд, доод хувилбаруудтай байж болно;
- 7.1.6. газрын доорх усны нөөц тухайн объект, сав газар ба засаг захиргааны нэгжийн хэмжээнд тогтоогдоогүй тохиолдолд ойролцоогоор тодорхойлогдсон газрын доорх усны урсацын модулийн зургийг ашиглаж, түүний ашиглалтын баримжаат нөөц тогтоох хувилбар байж болох бөгөөд ингэхдээ усны салбарын эрдэмтэд, судлаачдын төлөөллөөр хэлэлцүүлж дэмжигдсэн байвал зохино;

- 7.1.7. гадаргын усны ашиглах боломжит нөөц, газрын доорх усны ашиглалтын баримжаат болон ашиглалтын нөөцийг тус тус тооцож, тэдгээрийн нийлбэрийг ус хэрэглээний одоогийн болон зорилтот онуудын үзүүлэлтүүдтэй жишиж тухайн сав газрын усны нөөц ашиглалтын баланс тооцно;
- 7.1.8. сав газрын менежментийн төлөвлөгөөнд усны нөөц ашиглалтын балансыг тухайн сав газрын усны нөөцийн горим, тэндээс ус хэрэглээ-ашиглалтын онцлог байдлуудаас хамааруулж сав газрын тодорхой хэсэг, үндсэн болон цутгал голууд, тэдгээрийн эхэн, дунд ба адаг хэсэг, аль нэг нуур, булгууд болон газрын доорх усны тодорхой ордууд (бассейн)-аар тус тус тооцож болно;
- 7.1.9. усны нөөц ашиглалтын балансыг сав газрын менежментийн төлөвлөгөөний суурь оны хувьд аймаг, сум, хот, суурингаар тооцох нь зохимжтой. Ус ашиглалтын балансыг аймаг, хотуудаар мян.м³/жил-ээр тооцож болно:
- 1) газрын доорх усны ашиглалтын баримжаат нөөцийг газрын доорх усны хэрэглээний тоо хэмжээтэй харьцуулж;
 - 2) газрын доорх усны ашиглалтын нөөцийг нөөц нь тогтоогдсон эх үүсвэрийн хувьд уг нөөцөөс ашиглаж байгаа болон цаашид ашиглахаар төлөвлөж байгаа ус хэрэглээтэй харьцуулж;
 - 3) гадаргын усны ашиглах боломжит нөөцийг сонгосон хангамшлуудаар тодорхойлж, ус хэрэглээ-ашиглалттай харьцуулж тус тус тооцно.
- 7.1.10. гадаргын болон газрын доорх усны ашиглах боломжит нөөцийг сонгосон хангамшлаар тооцож, үлдэгдэл ба дутагдах усны хэмжээг суурь болон зорилтот онуудаар (хөгжлийн тухайн үеийн түвшинд) тодорхойлно;
- 7.1.11. ашиглах боломжит нөөц хүрэлцээтэй болон дутагдалтай газруудад усны нөөцийг зохистой ашиглах, усны менежментийг төлөвлөж, хэрэгжүүлэх боломжийг тодорхойлно;
- 7.1.12. хүн ам, аж үйлдвэр, хөдөө аж ахуйн ус хангамж, усжуулалтын арга хэмжээнд усыг шилжүүлэн ашиглах усны менежментийн цогц арга хэмжээг төлөвлөнө.

**Найм. Сав газрын усны нөөцөд үзүүлэх нөлөөллүүд,
тэдгээрийг бууруулах**

8.1. Уур амьсгалын хүчин зүйл, дулааралт, хуурайшилт, цөлжилтөөс сав газрын усны нөөцөд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл, цаашдын төлөвийг тодорхойлно.

8.2. Сав газрын усны нөөцөд сөргөөр нөлөөлж байгаа хүний үйл ажиллагаатай холбоотой нөлөөлөл, цаг хугацааны өөрчлөлтөд дүгнэлт өгч, цаашдын төлөвийг тодорхойлно.

8.3. Сав газрын гадаргын болон газрын доорх усны нөөцийн экологийн даац, бохирдолт, хомсдолтын үндсэн эх үүсвэр, шалтгаануудыг байгаль, уур амьсгалын өөрчлөлт, хүний үйл ажиллагааны зохисгүй хэлбэр болон бусад төрлүүдээр тодорхойлно.

Ес. Сав газрын усны нөөцийн менежментийн стратеги

9.1. Сав газарт хамаарах бүс нутгийн болон аймгуудын нийгэм, эдийн засгийн хөгжлийн үндсэн чиглэл, хөтөлбөрүүдийн зорилго, зорилтуудтай тухайн сав газрын менежментийн төлөвлөгөөг уялдуулна.

9.2. Сав газрын менежментийн төлөвлөгөөнд аймаг, сум, хот, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, Засаг даргын тамгын газар, холбогдох мэргэжлийн байгууллагууд, Төрийн бус байгууллага, иргэдийн санал, зөвлөмжийг тусгана.

9.3. Сав газрын менежментийн төлөвлөгөөнд зорилго, зорилтыг тодорхойлж цаашид хэрэгжүүлэх арга хамжээ, дараалал, үе шат шаардагдах хөрөнгийн хэмжээ болон ус ашиглагч, хэрэглэгч салбаруудыг орхигдуулахгүй хамруулна.

Арав.Сав газрын нэгдсэн менежментийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө, хяналт

10.1.Сав газрын усны нөөцийн нэгдсэн менежментийн төлөвлөгөөг бусад салбаруудын төлөвлөгөө, хөтөлбөрүүд орон нутгийн хөгжлийн чиглэлтэй уялдуулан боловсруулна.

10.2.Сав газрын менежментийн төлөвлөгөөнд ус хэрэглэгч-ашиглагч салбаруудыг үлгэрчилсэн загварт хамааруулж, усны нөөцийн судалгаа, мониторинг, усны эрчим хүч ашиглах, байгальд ээлтэй дэвшилтэт технологи нэвтрүүлэх арга хэмжээнүүдийг тусгана.

10.3.Усны үр ашигтай хэрэглээг төлөвшүүлэхийн зэрэгцээ усны нөөцийг зохистой хуваарилах, уснаас олох орлогын хуваарилалтыг оновчтой зохион байгуулахад усны үнэ, тариф, төлбөрийн эрх зүйн үндэслэл, хэрэгжилтийн байдалд үнэлэлт өгч, цаашид авах арга хэмжээний чиглэлийг тодорхойлно.

10.4. Сав газрын менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх хөрөнгийн эх үүсвэр, санхүүжилтийг тооцохдоо урьд өмнө батлагдсан төсөл, хөтөлбөр, арга хэмжээний төсөв, түүний задаргаа, хайгуул судалгаа, барилга байгууламжийн томсгосон үнэлгээ зэргийг үндэслэж болно.

10.5. Сав газрын менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх явцад учирч болзошгүй гэнэтийн болон давагдашгүй хүчин зүйл, санхүү, эдийн засгийн гадаад, дотоод нөхцөл байдал зэрэг эрсдлүүдийг тодорхойлно.

10.6. Сав газрын менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлснээр хүрэх үр дүнгийн шалгуур үзүүлэлтүүдийг тухайн сав газрын байгаль цаг уурын нөхцөл, нийгэм, эдийн засгийн хөгжлийн түвшин, цаашдын төлөв, техник технологийн дэвшил, холбогдох норм, стандартуудтай уялдуулан тодорхойлно.

10.7. Сав газрын менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн явц, үр дүнд холбогдох мэргэжлийн болон хяналтын байгууллагууд хяналт тавина.

—oOo—

**МОНГОЛ УЛСЫН
БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НОГООН ХӨГЖЛИЙН
САЙДЫН ТУШААЛ**

2013 оны 04-р сарын 22-ны өдөр

Дугаар А-124

Улаанбаатар хот

**Сав газрын зөвлөлийг байгуулах, ажиллах
нийтлэг журам батлах тухай**

Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 24.1.4, Усны тухай хуулийн 20 дугаар зүйлийн 20.3 дахь хэсгийг тус тус үндэслэн ТУШААХ нь:

1. “Сав газрын зөвлөлийг байгуулах, ажиллах нийтлэг журам”-ыг хавсралт ёсоор баталсугай.

2. Сав газрын зөвлөлийг байгуулах, мэргэжлийн удирдлага, арга зүйгээр хангах, хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллахыг Бодлогын хэрэгжилтийг зохицуулах газар /Б.Гантулга/, Сав газрын удирдлагын хэлтэс /Г.Ганбат/-т тус тус үүрэг болгосугай.

3. Энэ тушаал гарсантай холбогдуулан “Дүрэм батлах тухай” Байгаль орчны сайдын 2006 оны 06 дугаар сарын 09-ний өдрийн 187 дугаар тушаалыг хүчингүй болсонд тооцсугай.

САЙД

С.ОЮУН

САВ ГАЗРЫН ЗӨВЛӨЛИЙГ БАЙГУУЛАХ, АЖИЛЛАХ НИЙТЛЭГ ЖУРАМ

Нэг. Нийтлэг үндэслэл

1.1. Энэхүү журам нь усны тухай хуулийн 20 дугаар зүйлийн 20.1-д заасны дагуу усны сав газрын зөвлөл /цаашид “Зөвлөл” гэх/ байгуулах, тухайн сав газрын усны нөөцийн нэгдсэн менежментийн төлөвлөлт, хэрэгжилтэнд талуудын оролцоог хангах, сав газрын захиргааны үйл ажиллагаанд хяналт тавих, хамтран ажиллах харилцааг зохицуулахад оршино.

1.2. Зөвлөл нь сав газрын усны нөөцийн нэгдсэн менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулах, хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаанд дүгнэлт, зөвлөмж өгөх, хяналт тавих, олон талын оролцоог хангах үүрэг бүхий байгууллага мөн.

1.3. Зөвлөл нь усны нөөцийг зохистой ашиглах, хамгаалах, нөхөн сэргээх зорилгод олон талт ашиг сонирхол бүхий оролцогчдын эрх тэгш, хариуцлагатай, хамтран ажиллах нөхцөлийг хангах зарчмыг баримтлан ажиллана.

1.4. Зөвлөл нь Байгаль орчныг хамгаалах тухай, Усны тухай хууль болон тэдгээрт нийцүүлэн гаргасан хууль тогтоомж, Монгол улсын нэгдсэн орсон олон улсын гэрээний хүрээнд үйл ажиллагаа явуулна.

1.5. Зөвлөлийн нэрийг англи хэл рүү “River basin council” гэж хөрвүүлнэ.

Хоёр. Сав газрын зөвлөл байгуулах

2.1. Зөвлөл байгуулах саналыг тухайн сав газрын захиргаа Усны тухай хуулийн 20 дугаар зүйлийн 20.2-т заасан төлөөллийг ханган зохион байгуулсан хурлаар гаргана. Саналыг байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага хүлээн авч, хянан шийдвэрлэснээр зөвлөл үйл ажиллагаа явуулах эрх үүснэ.

2.2. Нэг сав газарт нэгээс илүүгүй сав газрын зөвлөл байх бөгөөд зарим сав газрын байрлал, бүс нутгийн экосистемийн онцлог зэргээс шалтгаалж 2 ба түүнээс дээш сав газрыг хамарсан нэг зөвлөл байж болно.

2.3. Сав газрын хүрээнд цутгал болон салаа голуудын асуудлаар тухайн сав газрын зөвлөл нь салбар зөвлөл байгуулан ажиллаж болно.

2.4 Зөвлөлийн бүрэлдэхүүнд хуульд зааснаас гадна хөдөө аж ахуй, газрын алба, хэвлэл мэдээллийн байгууллагын төлөөлөл орж болно. Зөвлөлийн бүрэлдэхүүнд төрийн байгууллага ус ашиглагч иргэд, олон нийтийн төлөөлөл адил тэнцүү байх зарчмыг баримтална.

2.5. Зөвлөл нь дарга, нарийн бичгийн дарга, 31-45 хүртэл тооны гишүүдтэй байна.

2.6. Зөвлөл анх дугаар хуралдаанаар зөвлөлийн дарга, нарийн бичгийн даргыг сонгоно.

2.7. Зөвлөлийн бүрэн эрхийн хугацаа 4 жил байх ба ажлын үр дүнг харгалзан зөвлөлийн гишүүдийн бүрэлдэхүүнийг бүхэлд нь буюу зарим хэсгийг 1 удаа улираан томилж болно.

2.8. Зөвлөл нь албаны хэвлэмэл хуудас, тэмдэгтэй байна.

Гурав. Сав газрын зөвлөлийн хуралдаан

3.1. Зөвлөлийн хуралдаан хууль дээдлэх, асуудлыг чөлөөтэй хэлэлцэж, цөөнхийн саналыг хүндэтгэн сонсож олонхийн саналаар шийдвэрлэх зарчмыг удирдлага болгоно.

3.2. Зөвлөлийн хуралдаан ээлжит болон ээлжит бус байж болно. Ээлжит хуралдааныг жилд 2-оос доошгүй удаа хуралдуулна. Хуралдааны товыг Зөвлөлийн дарга тогтоож хуралдаан болохоос ажлын 7-оос доошгүй хоногийн өмнө гишүүдэд зарлана.

3.3. Ээлжит болон ээлжит бус хуралдаанаар хэлэлцэх асуудлын жагсаалт болон шаардлагатай гэж үзсэн материалыг гишүүдэд хүргүүлж гишүүдийн саналыг урьдчилан бичгээр болон цахим хэлбэрээр авч болно.

3.4. Хэлэлцэх асуудлын дараалалд тусгагдаагүй асуудлыг уг хуралдаанд оролцсон нийт гишүүдийн 50-иас дээш хувийн саналаар хэлэлцэж болно.

3.5. Зөвлөлийн гишүүдийн гуравны нэгээс дээш хэсгийн шаардсанаар ээлжит бус хуралдааныг зарлан хуралдуулна.

3.6. Зөвлөлийн гишүүдийн ердийн олонхи (50%+1) хүрэлцэн ирснээр хуралдаан хүчин төгөлдөр болно.

3.7. Зөвлөлийн хуралдаанаас гарах шийдвэр нь тогтоол, зөвлөмж, дүгнэлт, хуралдааны тэмдэглэл хэлбэртэй байна. Шийдвэрт зөвлөлийн дарга, нарийн бичгийн дарга гарын үсэг зурж баталгаажуулна.

3.8. Зөвлөлийн хуралдааны дэгийг зөвлөл өөрөө тогтооно.

Дөрөв. Зөвлөлийн үйл ажиллагааны чиглэл

4.1. Зөвлөл нь Усны тухай хуулийн 20 дугаар зүйлийн 20.4-д заасан бүрэн эрхийн хүрээнд дараах үйл ажиллагааны чиглэлийг хэрэгжүүлнэ:

4.1.1. сав газрын усны нөөцийн нэгдсэн менежментийн төлөвлөгөөний төсөлд олон нийтийн санал зөвлөмж авах ажлыг сав газрын захиргаатай хамтран зохион байгуулах;

4.1.2. сав газрын усны нөөцийн нэгдсэн менежментийн төлөвлөгөөний төслийг зөвлөлийн хуралдаанаар хэлэлцэж, нэгдсэн санал дүгнэлтийг сав газрын захиргаанд хүргүүлэх;

4.1.3. сав газрын усны нөөцийн нэгдсэн менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн явц, үр дүнд хяналт тавьж олон нийтэд мэдээлнэ. Шаардлагатай тохиолдолд сав газрын усны нөөцийн нэгдсэн менежментийн төлөвлөгөөнд нэмэлт өөрчлөлт оруулах саналыг холбогдох байгууллагад хүргүүлж шийдвэрлүүлэх;

4.1.4. сав газрын зөвлөл нь тухайн орчны экосистемд сөрөг нөлөө үзүүлэхүйц болон олон нийтийн эрх ашигтай зөрчилдсөн гэж үзсэн тохиолдолд ус ашиглахтай холбогдсон сав газрын захиргааны дүгнэлтийг хүчингүй болгуулах саналыг төрийн захиргааны төв байгууллагад тавих;

4.1.5. усны барилга байгууламжийн зураг төсөл усны нөөцөд сөрөг нөлөөтэй нь мэргэжлийн байгууллагын дүгнэлтээр батлагдвал барьж байгуулах ажлыг түдгэлзүүлэх саналыг эрх бүхий байгууллагад гаргах;

4.1.6. ус ашиглах, хаягдал ус зайлуулах шаардлагыг зөрчсөн тохиолдолд иргэн, аж ахуйн нэгж байгууллагын байгаль орчинд учруулсан хохирлыг нөхөн

төлүүлэхээр шүүхэд нэхэмжлэл гаргах, үйл ажиллагааг зогсоох талаар сав газрын захиргаанд үндэслэл бүхий шаардлага хүргүүлэх;

- 4.1.7. тухайн сав газрын хэмжээнд шаардлагатай гэж үзсэн газрыг орон нутгийн болон улсын тусгай хамгаалалтанд авах тухай саналыг боловсруулж холбогдох байгууллагад хүргүүлэх;
- 4.1.8. усны хэрэглээ-ашиглалтын байдалд хяналт тавьж, усны тогтвортой менежментийг хангахад чиглэгдсэн нийгэм, эдийн засгийн судалгаа хийж, шаардлагатай үйл ажиллагаа, шийдвэрлэх арга замын талаар холбогдох газруудад зөвлөмж өгөх;
- 4.1.9. сав газрын хэмжээнд усны чанар, орчны доройтлын байдалд хяналт тавьж, нийгэм, эдийн засгийн нөлөөллийн талаар эрх бүхий байгууллагад асуудал тавьж шийдвэрлүүлэх;
- 4.1.10 олон нийтийг усны нөөц, түүний хамгаалалтын талаархи мэдээллээр хангах, мэдлэг олгох, тэдэнд усыг зохистой хэрэглэх хандлага төлөвшүүлэх зорилгоор нийтийг хамарсан ажил, сургалт сурталчилгаа зохион байгуулах;
- 4.1.11. зөвлөл нь чиг үүргийнхээ хүрээнд тодорхой асуудлаар ажлын хэсэг байгуулж ажиллуулж болно. Ажлын хэсгийн бүрэлдэхүүнд салбарын мэргэжилтэн, судлаачдыг татан оролцуулна.

Тав. Зөвлөлийн даргын эрх үүрэг

5.1. Зөвлөлийн дарга дараах эрх үүргийг хэрэгжүүлнэ:

- 5.1.1. зөвлөлийн хуралдааныг товлон зарлах, хуралдааныг удирдан зохион байгуулах, гарсан шийдвэрийг ёсчлон баталгаажуулах, хэрэгжилтийг зохион байгуулах, хяналт тавих;
- 5.1.2. зөвлөлийг төлөөлөн бусад зөвлөл, Монгол Улсын төрийн болон төрийн бус байгууллага, аж ахуйн нэгж, иргэдтэй харилцах;
- 5.1.3. гадаад улсын байгууллага, иргэд, олон улсын байгууллагатай байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын зөвшөөрөл, чиглэлийн хүрээнд харилцах;
- 5.1.4. зөвлөлийг удирдлагаар хангаж, зөвлөлийн гишүүдэд үүрэг, чиглэл өгөх;
- 5.1.5. зөвлөлийн даргын бүрэн эрхийн хугацаа зөвлөлийн бүрэн эрхийн хугацаагаар тодорхойлогдох ба ажлын үр дүнг харгалзан 1 удаа улираан томилж болно;
- 5.1.6. зөвлөлийн дарга хүндэтгэх шалтгаанаар ажиллах боломжгүй тохиолдолд өөрийн эрх үүргээ Зөвлөлийн нарийн бичгийн даргад түр хугацаанд шилжүүлэх.

Зургаа. Зөвлөлийн нарийн бичгийн даргын эрх, үүрэг

6.1. Зөвлөлийн нарийн бичгийн дарга дараах эрх үүргийг хэрэгжүүлнэ:

- 6.1.1. зөвлөлийн нарийн бичгийн дарга нь Зөвлөлийн бичиг хэргийг хариуцан хөтлөх;
- 6.1.2. сав газрын байгалийн нөхцөл, баялаг, нөөц, тэдгээрийн хамгаалалт, ашиглалттай холбоотой мэдээ, мэдээлэл цуглуулах, вэб сайт ажиллуулах;

- 6.1.3. зөвлөлийн гишүүдийг мэдээ, мэдээллээр хангах, Зөвлөлийн хуралдааны бэлтгэл ажлыг хангаж хуралдааны тэмдэглэл хөтлөх;
- 6.1.4. орон нутгийн төр, аж ахуй, бизнесийн болон иргэний нийгмийн байгууллага, гадаад, дотоодын төсөл, ард иргэдтэй харилцах.

Долоо. Зөвлөлийн гишүүний бүрэн эрх, үүрэг

- 7.1. Зөвлөлийн гишүүд дараах эрх үүргийг хэрэгжүүлнэ:
 - 7.1.1. зөвлөлийн үйл ажиллагаанд тогтмол оролцох, үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх;
 - 7.1.2. зөвлөлийн үйл ажиллагаатай холбоотой асуудлаар аль ч байгууллага, удирдлагад санал тавих, мэдээлэл авах;
 - 7.1.3. зөвлөлийн үйл ажиллагааг олон нийтэд сурталчлах;
 - 7.1.4. зөвлөлийн гаргасан хамтын шийдвэрийг биелүүлэх;
 - 7.1.5. зөвлөлийн гишүүний ёс зүйн хэм хэмжээг сахих;
 - 7.1.6. зөвлөлийн үйл ажиллагаанд шаардлагатай мэдээ, мэдээллээр хангах.

Найм. Зөвлөлийн санхүүгийн эх үүсвэр

- 8.1. Зөвлөл нь үйл ажиллагаа явуулах санхүүгийн эх үүсвэртэй байх бөгөөд дараах эх үүсвэрээс бүрднэ:
 - 8.1.1. орон нутгийн болон улсын төсвийн санхүүжилтээс гэрээний үндсэн дээр гүйцэтгэсэн ажлын төлбөр;
 - 8.1.2. олон улсын байгууллага, төсөл хөтөлбөрүүдтэй хамтран хэрэгжүүлэх төсөл, хөтөлбөрийн санхүүжилт.

—oOo—

**МОНГОЛ УЛСЫН
БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НОГООН ХӨГЖЛИЙН
САЙДЫН ТУШААЛ**

2013 оны 05-р сарын 16 өдөр

Дугаар А-156

Улаанбаатар хот

Журам батлах тухай

Усны тухай хуулийн 10 дугаар зүйлийн 10.1,3 дахь заалтыг үндэслэн ТУШААХ нь:

1. Ус ашиглалт, хэрэглээг тоолууржуулах журам"-ыг хавсралт ёсоор баталсугай,
2. Энэхүү журмыг хэрэгжүүлэх ажлыг зохион байгуулахыг аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Засаг дарга нарт зөвлөж биелэлтэнд нь хяналт тавьж ажиллахыг тус яамны Бодлогын хэрэгжилтийг зохицуулах газар /Б.Гантулга/, Байгаль орчны алба, Сав газрын захиргаадад тус тус даалгасугай.

САЙД

С.ОЮУН

Байгаль орчин, ногоон хөгжлийн сайдын
2013 оны 05 дугаар сарын 16-ны өдрийн
А-156 тоот тушаалын хавсралт

УС АШИГЛАЛТ, ХЭРЭГЛЭЭГ ТООЛУУРЖУУЛАХ ЖУРАМ

Нэг. Нийтлэг үндэслэл

1.1. Энэхүү журмын зорилго нь усны ашиглалт, хэрэглээг тоолууржуулахтай холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино.

1.2. Энэхүү журмыг ус олборлох, дамжуулах, нөөцлөх, борлуулах үйл ажиллагаа эрхэлж байгаа ус хангагч, усны тоолуурын хэмжил зүйн ажил, үйлчилгээ эрхэлдэг аж ахуйн нэгж, байгууллага болон ус ашиглагч, хэрэглэгч дагаж мөрдөнө,

1.3. Унд, ахуйн болон үйлдвэрлэлийн зориулалтын усны олборлолт, дамжуулалт, нөөцлөлт, борлуулалт, хаягдал усны тоо хэмжээг тогтоох ба ашиглалтын тайлан мэдээг гаргах ажилд эрх бүхий байгууллагаар баталгаажуулсан усны тоолуурын заалтыг үндэслэнэ.

Хоёр. Тоолууржилтад тавих ерөнхий шаардлага

2.1. Тоолуур нь дараах шаардлагыг хангасан байна

- 2.1.1. техникийн болон ашиглалтын баримт бичигтэй байхын зэрэгцээ загварын туршилтад орж, улсын бүртгэлд бүртгэгдсэн, хэмжил зүйн хяналтад хамрагдсан байх;
- 2.1.2. Хүйтэн усны тоолуур-шалгах арга хэрэгсэл /MNS 2662:2002/ болон Ундны хүйтэн ус ба халуун усны тоолуур-хэмжил зүйн болон техникийн шаардлага /MNS OIML R 49-1:2012/ стандартуудын шаардлагад нийцсэн байх;
- 2.1.3. хэмжил, тооцооны үнэн зөв байдлыг хангахын тулд хэрэглэгч, ашиглагчийн суурилуулах цэвэр усны тоолуурын голч нь шугам хоолойн оруулгын голчтой адил байх бөгөөд бодит зарцуулалтад тохирсон байх;
- 2.1.4. бохир усны шугамын гаргалгаан дээр суурилуулах тоолуур нь гаргалгааны шугамын голчтой адил байх бөгөөд мэдрэгчийн хийц нь бохир усны найрлагаас хамааран өөрчлөгдөх, эвдрэх, гэмтэх зэрэг эрсдэлээс хамгаалагдсан эд ангиар хийгдсэн байна.

2.2. Тоолуурын суурилалт

- 2.2.1. газрын доорхи ус ашигладаг бол ус авах цэг, цооног, худаг, ус дамжуулах шугамын оролт тус бүр дээр тоолуур суурилуулна.
- 2.2.2. гадаргын ус ашигладаг бол ус авах барилга байгууламжийн шахуурга бүр дээр эсхүл ус дамжуулах гол хоолойн эх дээр тоолуур суурилуулна.
- 2.2.3. усны нэг оруулгатай бол усны тоолуурыг нэгдсэн оруулга дээр, харин олон оруулгатай бол оруулга тус бүр дээр усны тоолуур суурилуулна.

2.2.4 усалгаатай газар тариаланд механикжсан аргаар усалгаа хийж байгаа тохиолдолд бороожуулагч дээр тоолуур суурилуулна.

2.3. Тоолуурын хамгаалалт

2.3.1. усны тоолуурыг түүний заалтыг харах боломжтой, үзлэг, үйлчилгээ хийхэд тохиромжтой, гэрэлтүүлэгтэй, агаарын температур +5°C-аас багагүй дулаан өрөөнд, Ус хэмжих цахилгаан хэрэгсэл /ISO 4064/ стандартын дагуу суурилуулна.

2.3.2. тоолуур нь хөлдөлт ба механик гэмтлээс хамгаалагдсан байна.

Гурав. Энэхүү журамд дараах оролцогч талууд байна

3.1. Төрийн захиргааны төв байгууллага дараах үйл ажиллагаа эрхэлнэ:

3.1.1. ус ашиглагч, хэрэглэгч аж ахуйн нэгж байгууллага, айл өрхийг тоолууржуулах бодлого, хууль тогтоомж, хөтөлбөр, төслийг хэрэгжүүлэх ажлыг зохион байгуулах, зохицуулах, хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх;

3.1.2 тоолуурын ашиглалтад тавих хяналт шалгалтыг гүйцэтгэх;

3.1.3. аймаг, нийслэлийн хэмжээнд тоолууржуулалтын ажлыг эрчимжүүлэх замаар усны хэрэглээ, ашиглалтыг бодитой тооцдог тогтолцоонд шилжих нөхцлийг бүрдүүлэх.

3.2. Хэмжил зүйн байгууллага дараах үйл ажиллагаа эрхэлнэ:

3.2.1 Хэмжил зүйн төв байгууллага нь Аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн тухай хуульд зааснаар хэмжих хэрэгслийг үйлдвэрлэх, суурилуулах, засварлах, худалдах тусгай зөвшөөрөл олгох;

3.2.2. усны тоолуурын шалгалт баталгаажуулалтын ажлыг ус хангагч болон аж ахуйн нэгж, байгууллагатай хийсэн хэмжүүр баталгаажуулалтын гэрээ, график төлөвлөгөө, стандартын дагуу улсын баталгаатай суурин эталон тоног төхөөрөмжийн тусламжтайгаар гүйцэтгэх;

3.2.3. усны тоолуурын баталгаажуулалтын хугацааг өөрчлөх, шинэчлэх асуудлыг судалгааны үндсэн дээр тогтоох,

3.3. Төрийн болон орон нутгийн өмчит үйлдвэрийн газар дараах үйл ажиллагаа эрхэлнэ.

3.3.1. худалдан авах ажиллагааны газраас тоолууржуулахтай холбоотой тендерийг зохион байгуулах, хэрэгжүүлэх явцад мэргэжил, арга зүйн туслалцаа үзүүлэх;

3.3.2. ус ашиглагч, хэрэглэгчийн тоолууржилтын ажлын явц, дүн мэдээг холбогдох төрийн захиргааны төв байгууллагад хүргүүлэх.

3.4. Ус хангагч байгууллага дараах үйл ажиллагаа эрхэлнэ:

3.4.1. ус хэрэглэгч, ашиглагчийн цэвэр болон хаягдал усны хэмжээг хэмжил зүйн байгууллагаар баталгаажсан усны тоолуурын заалтыг үндэслэн тогтоох;

3.4.2. өөрийн харъяалагдах ус, дулаан дамжуулах төв, цэвэр усны оролтын шугам, орон сууцны ус, дулааны зангилаан дээр суурилагдсан буюу аж

ахуйн нэгж, байгууллага, айл өрхийн хэрэглэж байгаа усны тоолуурыг баталгаажуулалтад хамруулах төлөвлөгөөг тайлант оны 11 дүгээр сарын 15-ны дотор тухайн орон нутгийн хэмжил зүйн байгууллагад хүргүүлэх.

3.5. Усны тоолуурын хэмжил зүйн ажил, үйлчилгээ эрхлэгч аж ахуйн нэгж, байгууллага дараах үйл ажиллагаа эрхэлнэ:

- 3.5.1. усны тоолуурын засвар тохиргоо хийх үйл ажиллагааг шалгалтын суурин эталон тоног төхөөрөмжийн тусламжтайгаар гүйцэтгэх;
- 3.5.2. усны тоолуур худалдах, суурилуулах ажил, үйлчилгээ эрхлэгч аж ахуйн нэгж, байгууллага нь засвар үйлчилгээ, сэлбэгийн нийлүүлэлтийг хариуцах;
- 3.5.3. ус ашиглагч, хэрэглэгчтэй харилцан тохиролцсоны үндсэн дээр баталгаажуулалтын хугацаа нь дууссан хуучин загварын тоолуурыг улсын баталгаатай шинэ загварын тоолуураар сольж өгөх;

3.6. Ус ашиглагч, хэрэглэгч дараах үйл ажиллагаа эрхэлнэ:

- 3.6.1. ус ашиглагч, хэрэглэгч нь цэвэр болон хаягдал усны тоолууртай байх бөгөөд тоолууржуулах ажлын зардлыг хариуцах;
- 3.6.2. усны тоолуур эвдэрсэн тохиолдолд ус хангагч байгууллагад яаралтай мэдэгдэж, усны тоолуурыг шугамнаас салгах, баталгаажуулсны дараа буцааж тавихад байлцах, тоолуурын засвар, суурилуулалтыг тусгай зөвшөөрөл бүхий аж ахуйн нэгж, байгууллагаар хийлгэх;
- 3.6.3. ус ашиглагч, хэрэглэгч нь шууд сольж тавих нөөц, баталгаатай усны тоолууртай бол хангагч байгууллагын төлөөлөгчийг байлцуулан сольж, заалтыг хоёр тал бүртгэж авах;
- 3.6.4. өөрийн эзэмшилд болон эзэмшлийн талбайд байгаа дамжин хэрэглэгчийн усны тоолуурыг бүрэн бүтэн байлгаж, түүний битүүмжлэлийг хамгаалах;
- 3.6.5. ус ашиглагч, хэрэглэгч нь усны тоолуурын ашиглалтын хугацааг харгалзахгүйгээр хэмжилзүйн ажил, үйлчилгээний гэрээ, графикийн дагуу тогтоосон хугацаанд хэмжил зүйн төв болон аймаг, нийслэлийн хэмжил зүйн байгууллагын баталгаажуулалтад хамруулж гэрчилгээ авах бөгөөд дахин битүүмжлүүлэх;
- 3.6.6. ус ашиглагч, хэрэглэгч усны тоолуураа ээлжит бус баталгаажуулалтад хамруулахыг хүсвэл ус хангагч болон хэмжил зүйн байгууллагад урьдчилан мэдэгдэж, тоолуурыг шугамнаас салгахдаа эрх бүхий байгууллагын төлөөллөөр акт үйлдүүлж, зөвшөөрөл бүхий усны тоолуурын лабораторид шалгуулах;
- 3.6.7. ус ашиглагч, хэрэглэгчийн тоолуурын заалт мэдэгдэхүйц өөрчлөгдсөн нөхцөлд холбогдох эрх бүхий байгууллагад хандан шинэчлэн солих;
- 3.6.8. ус ашиглагч, хэрэглэгчийн төлөөлөл нь хангагч болон хяналтын байгууллагын эрх бүхий хүмүүс усны тоолуурын заалтыг бүртгэхэд байлцан хэмжүүрийн заалт бүртгэж авсан баримт бичигт гарын үсэг зурах.

**МОНГОЛ УЛСЫН
БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НОГООН ХӨГЖЛИЙН
САЙДЫН ТУШААЛ**

2013 оны 10-р сарын 23-ны өдөр

Дугаар А-307

Улаанбаатар хот

**Усны мэргэжлийн байгууллагын үйл
ажиллагааны чиглэл, гүйцэтгэх
үүргийг батлах тухай**

Усны тухай хуулийн 21.3 дахь хэсгийг үндэслэн ТУШААХ нь:

1. Усны мэргэжлийн байгууллагын үйл ажиллагааны чиглэл, гүйцэтгэх үүргийг хавсралтын ёсоор баталсугай.

2. Усны мэргэжлийн байгууллагад зөвхөн энэ тушаалын хавсралтаар баталсан чиглэлийн дагуу эрх олгож, тухайн чиглэлийн хүрээнд үйл ажиллагаа явуулж буй эсэхэд хяналт тавьж ажиллахыг Бодлогын хэрэгжилтийг зохицуулах газар /Б.Гантулга/-т үүрэг болгосугай.

3. Энэ тушаал гарсантай холбогдуулан Байгаль орчин ногоон хөгжлийн сайдын “Журам батлах тухай” 2013 оны 147 дугаар тушаалыг хүчингүй болгосонд тооцсугай.

САЙД

С.ОЮУН

Байгаль орчин, ногоон хөгжлийн сайдын
2013 оны 10 дугаар сарын 23-ны өдрийн
А-307 тоот тушаалын хавсралт

УСНЫ МЭРГЭЖЛИЙН БАЙГУУЛЛАГЫН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ЧИГЛЭЛ, ГҮЙЦЭТГЭХ ҮҮРЭГ

Нэг. Усны мэргэжлийн байгууллагын үйл ажиллагааны чиглэл

1.1. Усны тухай хуулийн 21.1 дэх хэсэгт заасан чиглэлээр дараах үйл ажиллагааг явуулна:

- 1.1.1. Усны хайгуул, судалгаа явуулах;
- 1.1.2. Усны барилга, байгууламжийн зураг төсөл боловсруулах;
- 1.1.3. Цооног өрөмдөх, тоноглох, сэргээн засварлах;
- 1.1.4. Усны барилга, байгууламж барих, сэргээн засварлах, шинэчлэх; .
- 1.1.5. Усны аудит хийх.

Хоёр. Усны мэргэжлийн байгууллагын гүйцэтгэх үүрэг

2.1. Усны мэргэжлийн байгууллага нь дараах үүргийг гүйцэтгэнэ:

2.1.1. Усны хайгуул, судалгаа явуулах эрх бүхий мэргэжлийн байгууллага нь төвлөрсөн болон төвлөрсөн бус ус хангамжийн эх үүсвэрийн эрэл хайгуул судалгаа хийх, газрын доорх усны регионал судалгаа, зураглал хийх, усны сав газрын нөөцийн судалгаа хийх, усны нөөцийн зөвлөлөөр судалгааны тайланг хэлэлцүүлж, нөөцийг баталгаажуулах, хайгуул судалгааны тайланг улсын усны мэдээллийн санд хүлээлгэн өгөх;

2.1.2. Усны барилга байгууламжийн зураг төсөл боловсруулах эрх бүхий мэргэжлийн байгууллага нь Усны тухай хуулийн 3.1.13-д заасан усны барилга, байгууламжийн зураг төсөл боловсруулах, тайланг улсын усны мэдээллийн санд хүлээлгэн өгөх;

2.1.3. Цооног өрөмдөх, тоноглох, сэргээн засварлах эрх бүхий мэргэжлийн байгууллага нь унд ахуйн болон үйлдвэрлэлийн ус хангамж, усны нөөцийн эрэл, хайгуул, газрын доорх усны хяналт шинжилгээ, усны түвшин бууруулах, шүүрүүлэх, тэсэлгээ хийх болон бусад зориулалтаар ашиглах цооног өрөмдөх, тоноглох, худгийн барилга барих, сэргээн засварлах, мэдээ тайланг улсын усны мэдээллийн санд хүлээлгэн өгөх;

2.1.4. Усны барилга байгууламж барих, сэргээн засварлах, шинэчлэх эрх бүхий мэргэжлийн байгууллага нь Усны тухай хуулийн 3.1.13-д заасан усны барилга, байгууламжийг барих, сэргээн засварлах, шинэчлэх, тайланг улсын усны мэдээллийн санд хүлээлгэн өгөх;

2.1.5. Усны аудит хийх эрх бүхий мэргэжлийн байгууллага усны нөөцийн ашиглалт, усны нөөцийн төлбөр төлөлт, усны барилга байгууламж барих, сэргээн засварлах, шинэчлэх ажлын гүйцэтгэлд аудит хийх, холбогдох дүгнэлт, зөвлөмж гаргах, тайланг улсын усны мэдээллийн санд хүлээлгэж өгөх.

**МОНГОЛ УЛСЫН
БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НОГООН ХӨГЖИЛ
АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН САЙДЫН
ТУШААЛ**

2015 оны 04-р сарын 20-ны өдөр

Дугаар А-173

Улаанбаатар хот

Аргачилсан заавар батлах тухай

Усны тухай хуулийн 10 дугаар зүйлийн 1.3 заалтыг үндэслэн ТУШААХ НЬ:

1. “Газрын доорх усны ашиглаж болох боломжит нөөцийг судалж тогтоох, баталгаажуулах аргачилсан заавар”-ыг нэгдүгээр хавсралтаар, Газрын доорх усны хайгуулын үр дүнгийн тайлангийн агуулга бүтцийн загварыг хоёрдугаар хавсралтаар, “Хайгуул-судалгааны ажлын техникийн даалгавар”-ын загварыг гуравдугаар хавсралтаар тус тус баталсугай.

2. Газрын доорх усны хайгуул судалгааны даалгавар боловсруулах, тайлан боловсруулах, хүлээж авах үйл ажиллагаанд энэхүү журмын хэрэгжилтийг ханган ажиллахыг Газар зохион байгуулалт, усны нэгдсэн бодлого зохицуулалтын газрын дарга бөгөөд Усны нөөцийн зөвлөлийн дарга /Г. Мөнх-Эрдэм/-д даалгасугай.

3. Энэ тушаал гарсантай холбогдуулан “Газрын доорх усны нөөцийг хүлээн авах ангилал, зэрэглэлийн аргачилсан заавар батлах тухай” Байгаль орчны сайдын 2007 оны 221 дүгээр тушаалыг хүчингүй болсонд тооцсугай.

САЙД

Д.ОЮУНХОРОЛ

Байгаль орчин, ногоон хөгжил,
аялал жуулчлалын сайдын
2015 оны 04 дугаарсарын 20 өдрийн
А-173 тоот тушаалын 1 дүгээр хавсралт

“Газрын доорх усны нөөцийг хүлээн авах ангилал,
зэрэглэл”-ийн аргачилсан заавар

1. Газрын доорх усны ангилал

1.1. Геоморфологи, геологи-структур, гидрогеологийн байгалийн суурь нөхцөлийн өвөрмөц онцлогийг үндэслэн, газрын доорх усны ордыг дараах төрөлд хамааруулж ангилна. Үүнд:

- а) Голын хөндийн орд
- б) Уулын ар, өвөр бэл (предгорный шлейф), хормой дахь хошуу туугдас хурдас, уулс хоорондын хотгор, хөндийн орд
- с) Тавцангийн (платформын) төрлийн артезийн ай савын газрын доорх даралттай усны орд
- д) Уулын атираат мужийн артезийн ай савын газрын доорх даралттай усны орд
- е) Үндсэн чулуулгийн массив (структур)-ын харьцангуй хязгаарлагдмал хэсэгчилсэн тархацтай макро ан цавшил, хөндийлж болон тектоникийн тасрах эвдрэлийн шугаман, түүнчлэн олон салбарласан бичил усажсан хагарлын бүс дэх орд
- ф) Цөл болон хагас цөлийн бүсийн элсэн манхан дахь цэнгэг усны линз (мэшил биет)-ийн орд
- д) Мөстлөгийн гаралтай морены хурдасны зузаалаг дахь орд
- h) Олон жилийн цэвдгийн бүс дэх гэсгэлэн хэсгийн (өрхийн) орд.

1.2. Геологи-гидрогеологийн нөхцлийн төвөгшлөөр нь газрын доорх усны аливаа төрлийн ордыг дараах үндсэн 3 бүлэгт ангилдаг. Үүнд:

- Геологи-гидрогеологийн энгийн нөхцөлтэй I бүлгийн орд
- Геологи-гидрогеологийн харьцангуй нийлмэл нөхцөлтэй II бүлгийн орд
- Геологи-гидрогеологийн маш нийлмэл нөхцөлтэй III бүлгийн орд.

Геологи-структур, гидрогеологийн тодорхой өвөрмөц онцлог нөхцөлөөс шууд шалтгаалан зарим онцгой тохиолдолд газрын доорх усны нэг төрлийн ордууд геологи-гидрогеологийн төвөгшлийн хувьд өөр, өөр бүлэгт хамаарч болно.

1.3. Геологи-гидрогеологийн нөхцлийн төвөгшлөөр ангилсан I бүлэгт голын хөндий, тавцангийн (платформын) төрлийн артезийн ай савын, харин II бүлэгт уулын ар, өвөр бэл (предгорный шлейф), хормой дахь хошуу туугдас хурдас, уулс хоорондын хотгор, хөндий, уулын атираат мужийн артезийн ай сав, мөстлөгийн гаралтай морены хурдас, цөл болон хагас цөлийн бүсийн элсэн манхан дахь цэнгэг усны линз (мэшил биет)-ийн ордыг тус, тус хамааруулна.

Талстлаг, шохойлог, ховроор тунамал чулуулгийн массив (структур)-ын өгөршлийн гарал үүсэлтэй идэвхтэй ан цавшил, хөндийлж болон тектоникийн тасрах эвдрэлийн шугаман, түүнчлэн олон салбарласан бичил хагарлын усажсан бүс дэх харьцангуй хязгаарлагдмал хэсэгчилсэн тархацтай макро ан цав, нүх сүв-ан цав, ан цав-хөндийлж, ан цав-судлын орчинд тархсан газрын доорх усны орд нь газрын гадарга ба геологийн зүсэлтийн гүний бүтцийн дагуу гурван хэмжээст (урт, өргөн, өндөр бүхий) биетийн орон

зайн (хэмжил зүйн) дүрс хэлбэршлийн хувьд туйлын бүдэг байдлаар илэрдэг тул III бүлэгт хамаарна. Мөн олон жилийн цэвдгийн бүсийн нэлээд хязгаарлагдмал жигд бус тархацтай гэсгэлэн хэсэг (өрх) болон цөл, хагас цөлийн бүсийн элсэн манхан дахь гидрохимийн нарийн төвөгтэй, ихээхэн нийлмэл нөхцөлтэй линз (мэшил биет)-ийн зарим ордыг III бүлэгт хамааруулна.

1.4. Геологи-гидрогеологийн нөхцөлийн төвөгшлөөр ангилсан I, II бүлгийн ордын газрын доорх усны ашиглалтын нөөцийг зонхилох тохиолдолд баланс, гидродинамикийн аргыг түгээмэл байдлаар хэрэглэж, А, В, С зэргийн түвшинд үнэлж тодорхойлох нь илүү оновчтой бөгөөд шаардлагатай нөхцөлд гидравликийн аргыг хослуулж болно.

1.5. Талбайн хэмжээнд болон геологийн зүсэлтийн гүний бүтцийн дагуу ихээхэн хувьсамтгай, огцом өөрчлөлттэй, туйлын жигд бус, маш эмх замбараагүй, тодорхой системгүй тархалттай макро ан цав, нүх сүв-ан цав, ан цав-хөндийлж, ан цав-судлын орчинд тархсан, түүнчлэн олон жилийн цэвдгийн зузаалгийн гэсгэлэн хэсэг (өрх) ба цөл, хагас цөлийн бүсийн элсэн манхан дахь линз (мэшил биет)-ийн газрын доорх усны III бүлгийн геологи-гидрогеологи, гидрохимийн нарийн төвөгтэй, ихээхэн нийлмэл нөхцөлтэй ордын ашиглалтын нөөцийг В зэргийн түвшинд хүртэл нарийвчлан судалж тогтоох бодит боломжгүй зарим онцгой нөхцөлд зөвхөн С ба Р зэргээр ихэнх тохиолдолд гидравликийн аргаар үнэлж тодорхойлох шаардлагатай.

1.6. Геологи-гидрогеологи болон гидрохимийн маш нийлмэл, нарийн төвөгтэй, ихээхэн эрсдэлтэй нөхцөл бүхий III бүлгийн ордын газрын доорх усны хэтийн төлөвийн Р зэргээр судалж тогтоосон таамаг нөөцийг шаардлагатай тохиолдолд туршилт-үйлдвэрлэлийн (хайгуул-туршилтын) ус авах байгууламжаар ашиглаж, тодорхой хугацааны дараа ус олборлолтын үйл ажиллагааны бодит баримтат материал, тулгуур мэдээллийг үндэслэн үйлдвэрлэлийн В, С зэрэг рүү шилжүүлэн үнэлж болно.

1.7. Төвөгшлийн байдлаас хамааруулан I, II бүлгийн ордын газрын доорх усны ашиглалтын нөөцийг А, В, С зэргээр, III бүлгийн хувьд В, С зэргээр тус, тус үнэлж тодорхойлох нь илүү зохистой.

1.8. Гидрогеологийн нэмэлт судалгааны ажлын үр дүнд газрын доорх усны А, В, С зэргээр үнэлж тогтоосон ашиглалтын нөөц урьд өмнө баталгаажуулсантай нь харьцуулахад 20%-иас дээш хэмжээгээр багасах, эсвэл нэмэгдэх тохиолдолд дахин баталгаажуулж болно.

1.9. Үйлдвэрлэлийн А, В, С зэргээр үнэлж тодорхойлсон газрын доорх усны ашиглалтын нөөцийг Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүний томилсон Усны нөөцийн зөвлөл хянаж батална.

1.10. Газрын доорх усны ашиглалтын болон таамаг нөөцийг улсын усны мэдээллийн санд бүртгэж албажуулна.

1.11. Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын хянаж баталсан газрын доорх усны ашиглалтын (зөвхөн нарийвчилсан болон ашиглалтын, түүнчлэн шаардлагатай тохиолдолд гүйцээх хайгуулын гидрогеологийн судалгааны бодит үр дүнгээр үйлдвэрлэлийн А, В, С зэргийн түвшинд эцсийн хувилбараар нарийвчлан үнэлж тогтоосон) нөөцийн талаарх албан ёсны (баталгаажсан) мэдээлэл нь тодорхой хэрэглэгчдийн ус хангамжийн эх үүсвэрийн зориулалттай ус авах нэгдсэн байгууламжийн зураг төслийг боловсруулж зохиох, тэдгээрийг шинээр барьж байгуулах, одоогоор ашиглагдаж буй тухайн цогцолбор объектод техник-технологи, тоног төхөөрөмжийн шинэчлэл, өргөтгөл хийхэд албан ёсны баримт мэдээлэл, тулгуур үндэслэл болно.

1.12. Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын хянаж баталсан газрын доорх усны ашиглалтын (зөвхөн нарийвчилсан болон ашиглалтын, түүнчлэн шаардлагатай тохиолдолд гүйцээх хайгуулын гидрогеологийн судалгааны бодит үр дүнгээр үйлдвэрлэлийн А, В, С зэргийн түвшинд эцсийн хувилбараар нарийвчилан үнэлж тогтоосон) нөөцийн талаарх албан ёсны (баталгаажсан) мэдээлэл нь тодорхой хэрэглэгчдийн ус хангамжийн эх үүсвэрийн зориулалттай ус авах нэгдсэн байгууламжийн зураг төслийг боловсруулж зохиох, тэдгээрийг шинээр барьж байгуулах, одоогоор ашиглагдаж буй тухайн цогцолбор объектод техник-технологи, тоног төхөөрөмжийн шинэчлэл, өргөтгөл хийхэд албан ёсны баримт мэдээлэл, тулгуур үндэслэл болно.

2. Газрын доорх усны нөөцийн ангилал, зэрэглэл

2.1. Гидрогеологийн эрэл-хайгуулын судалгааны анхдагч баримтат материал, холбогдох суурь мэдээлэл, зохих үр дүн болон үнэлгээний үнэмшлийн түвшин, ашиглалтын нөхцөл, түүнчлэн тухайн ордын олборлолтод бэлтгэгдсэн байдлыг үндэслэн газрын доорх усны нөөцийг тодорхой зэрэглэлд дараах хувилбараар ангилна. Үүнд:

а) ашиглалтын нөөц:

- баттай - А зэрэг
- бодитой - В зэрэг
- боломжит - С зэрэг

б) таамаг нөөц - хэтийн төлөвийн Р зэрэг.

2.2. Газрын доорх усны ашиглалтын баттай нөөцийг дараах үндсэн шаардлага хангагдсан нөхцөлд А зэргээр үнэлж тогтооно. Үүнд:

- газрын доорх усны ашиглалтын нөөцийг бүрэлдүүлж буй үндсэн эх үүсвэр болон нөхөн сэлбэгдэлт, байгалийн нэмэлт тэжээгдлийг нарийвчлан судалж тогтоох
- уст давхарга, цогцолборын зузаан, гүний байршил, тархалт, тектоник-геологиструктурын энгийн бүтэц бүхий геологийн зүсэлтийн петрограф-литологийн бүрэлдэхүүний онцлог, ус агуулах ба шүүрүүлэх чадвар (усжилт)-ын байдал талбайн хэмжээнд болон гүний бүтцийн дагуу нилээд жигд тогтвортой бөгөөд гидрохимийн илүү тааламжтай нөхцөлтэй ба тектоникийн үйлчлэлд өртөж автаагүй байх
- уст давхарга, цогцолборын гүний байршил, талбайн тархалтын онцлог болон тэдгээрийн гидрогеологийн тооцооны параметрийг зохих арга зүй, аргачлалаар нарийвчлан тодорхойлж, үнэлгээ өгөх
- уст давхарга, цогцолборын план дээрх гадаад хил зааг болон гүний бүтцийн дагуух дээд, доод дотоод хил хязгаарын байгалийн нөхцөл, түүнчлэн ус агуулагч чулуулгийн геологийн зүсэлтийн петрограф-литологийн бүрэлдэхүүний өвөрмөц онцлог (гидрогеологийн коллекторын шинж төлөв), ус агуулах болон шүүрүүлэх чадвар (усжилт)-ын байдал, түүний өөрчлөлтийг нарийвчлан судалж тогтоох
- геологийн зүсэлтийн гүний бүтцийн дагуу харьцангуй тусгаарлагдаж биеэ даасан тодорхой уст давхарга, цогцолборын хооронд болон гадаргын усан сан (гол, нуур, хиймэл цөөрөм-усан сан гэх мэт)-тай шингэн зүйн (гидравликийн) шууд ба шууд бус холбоо, харилцан үйлчлэл байгаа, эсэхийг илрүүлэн тогтоох
- газрын доорх усны гүний байршил, тогтонги түвшин, түрлэгийн хэмжээ, хөлийн бүсийн байршил, шингэн зүйн (гидравликийн) шинж төрх, усны чанар, химийн

найрлага, физикийн шинж төлвийн тогтвортой байдал болон болзошгүй өөрчлөлт, түүнчлэн судалгаанд хамрагдсан булгийн горимын онцлог, түүний тэжээлийн гачиг үеийн 95%-ийн хангамшилтай хамгийн бага ундаргыг нарийвчлан судалж тогтоох, үнэлгээ өгөх

- ус олборлолтын үйл ажиллагааны улмаас одоогоор ашиглагдаж буй ус авах байгууламж болон хүрээлэн буй байгаль орчин, түүний үндсэн бүрэлдэхүүн хэсгүүд (ургамлын нөмрөг, хөрсөн бүрхэвч, ойн сан, гадаргын усан сан, газрын төрх, агаар гэх мэт)-эд аливаа сөрөг нөлөөлөл, хор хөнөөлтэй зохисгүй үр дагавар үзүүлэх, эсэхийг нарийвчлан судалж тогтоох
- ус авах байгууламжийн эргэн тойронд болон тухайн ордын дэвсгэр талбайн хүрээнд эрүүл ахуйн онцгой ба энгийн хамгаалалтын бүсийг ялгаж тогтоон, зохих дэглэмийг мөрдөж, шаардлагатай арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх боломжийг хангасан байх.

2.3. Геологи-гидрогеологийн энгийн болон нийлмэл нөхцөлтэй I, II бүлгийн ордын газрын доорх усны ашиглалтын баттай нөөцийн А зэрэгт дараах хэмжигдэхүүнийг хамааруулна.

- геологи-гидрогеологийн нөхцөлийн төвөгшлийн хувьд I, II бүлэгт хамаардаг аливаа ордын ашиглалтын горим болон ус олборлолтын харьцангуй олон жилийн (5 ба түүнээс дээш) үйл ажиллагааны баримтат үр дүнгээр батлагдаж тогтоогдсон ашиглалтын худгийн хамгийн оновчтой бодит ундарга
- геологи-гидрогеологийн энгийн нөхцөлтэй I бүлгийн ордын дэвсгэр талбайд усны түвшний зөвшөөрөгдөх боломжит бууралтын хүрээнд туршилт (ганцаарчилсан, багц, бүлэгчилсэн)-ын шавхалтын үр дүнгээр тогтоосон ашиглалтын худаг, судалгааны цооногийн бодит ундарга
- геологи-гидрогеологийн болон гидрохимийн нилээд нийлмэл нөхцөлтэй II бүлгийн ордын хэмжээнд усны түвшний зөвшөөрөгдөх боломжит бууралтын хүрээнд онцгой шаардлагатай тохиолдолд туршилт-ашиглалтын шавхалтын үр дүнгээр түвшний горимын бүрэн тогтворжсон нөхцөлд тогтоосон ашиглалтын худаг, судалгааны цооногийн бодит ундарга
- харьцангуй жижиг хэрэглэгчид (баг, хорооны төв, мал аж ахуйн бага хүчин чадалтай цогцолбор, саалийн механикжсан ферм, орон нутгийн чанартай амралт-сувиллын газар, ихэвчлэн дулааны улиралд тодорхой хугацаагаар ажилладаг аялал-жуулчлалын бааз, зуслангийн цогцолбор, бусад бэсрэг суурин гэх мэт)-ийн төвлөрсөн бус ус хангамжийн эх үүсвэрийн зориулалтаар ашиглахад дээрх объектуудын ус хэрэглээний үндсэн шаардлагыг бүрэн хангаж буй тохиолдолд 5-аас дээш жилийн хугацаанд судалгаанд хамрагдсан тухайн булаг болон бүлэг булагт (халуун, хүйтэн рашааны ордын булаг хамаарахгүй) зохих арга зүй, аргачлалын дагуу тогтмол явуулсан горимын байнгын ажиглалтын бодит үр дүнгээр нарийвчлан судалж тогтоосон байгалийн тэжээлийн гачиг үе дэх 95%-ийн хангамшилтай хамгийн бага ундарга (нийлбэр ундарга).

2.4. Газрын доорх усны ашиглалтын бодитой нөөцийг дараах үндсэн шаардлага хангагдсан нөхцөлд В зэргээр үнэлж тогтооно. Үүнд:

- уст давхарга, цогцолбор, усажсан бүсийн зузаан, гүний байршил, тархалт, харьцангуй олон үеллэг ба бүсчилсэн бүтэцтэй геологийн зүсэлтийн петрограф-литологийн бүрэлдэхүүний онцлог, ус агуулах ба шүүрүүлэх чадвар (усжилт)-ын

байдал нь талбайн хэмжээнд болон гүний бүтцийн дагуу нилээд хувьсамтгай, зарим хэсэгтээ фацын өөрчлөлттэй боловч гидрохимийн тааламжтай нөхцөлтэй бөгөөд тектоникийн үйлчлэлд тодорхой байдлаар автсан байх

- газрын доорх усны ашиглалтын нөөцийг бүрэлдүүлж буй үндсэн эх үүсвэр болон нөхөн сэлбэгдэлт, байгалийн нэмэлт тэжээгдлийн тодорхой хэсгийг нарийвчлан судалж тогтоох
- уст давхарга, цогцолбор, усжсан бүсийн гүний байршил, талбайн тархалтын онцлог болон тэдгээрийн гидрогеологийн тооцооны параметрийг зохих арга зүй, аргачлалаар нарийвчлан тодорхойлж, үнэлгээ өгөх
- уст давхарга, цогцолбор, усжсан бүсийн план дээрх гадаад хил зааг болон гүний бүтцийн дагуух дээд, доод дотоод хил хязгаарын байгалийн нөхцөл, түүнчлэн ус агуулагч чулуулгийн геологийн зүсэлтийн петрограф-литологийн бүрэлдэхүүний өвөрмөц онцлог (гидрогеологийн коллекторын шинж төлөв), ус агуулах болон шүүрүүлэх чадвар (усжилт)-ын байдал, түүний өөрчлөлтийг нарийвчлан судалж тогтоох
- геологийн зүсэлтийн гүний бүтцийн дагуу харьцангуй тусгаарлагдаж биеэ даасан уст давхарга, цогцолбор, усжсан бүсийн хооронд болон гадаргын усан сан (гол, нуур, хиймэл цөөрөм-усан сан гэх мэт)-тай шингэн зүйн (гидравликийн) шууд ба шууд бус холбоо, харилцан үйлчлэл байгаа, эсэхийг илрүүлэн тогтоох
- газрын доорх усны гүний байршил, тогтонги түвшин, түрлэгийн хэмжээ, хөлийн бүсийн байршил, шингэн зүйн (гидравликийн) шинж төрх, усны чанар, химийн найрлага, физикийн шинж төлвийн тогтвортой байдал болон болзошгүй өөрчлөлт, түүнчлэн судалгаанд хамрагдсан булгийн горимын онцлог, түүний байгалийн тэжээлийн гачиг үеийн 95%-ийн хангамшилтай хамгийн бага ундаргыг зохих арга зүй, аргачлалын дагуу нарийвчлан судалж тогтоох, үнэлгээ өгөх
- ус олборлолтын үйл ажиллагааны улмаас одоогоор ашиглагдаж буй ус авах байгууламж болон хүрээлэн буй байгаль орчин, түүний үндсэн бүрэлдэхүүн хэсгүүд (ургамлын нөмрөг, хөрсөн бүрхэвч, ойн сан, гадаргын усан сан, газрын төрх, агаар гэх мэт)-эд аливаа сөрөг нөлөөлөл, хор хөнөөлтэй зохисгүй үр дагавар үзүүлэх, эсэхийг нарийвчлан судалж тогтоох
- ус авах байгууламжийн эргэн тойронд болон тухайн ордын дэвсгэр талбайн хүрээнд эрүүл ахуйн онцгой ба энгийн хамгаалалтын бүсийг ялгаж тогтоон, зохих дэглэмийг мөрдөж, шаардлагатай арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх боломжийг хангасан байх.

2.5. Геологи-гидрогеологийн энгийн болон нийлмэл нөхцөлтэй I, II, III бүлгийн ордын газрын доорх усны ашиглалтын бодитой нөөцийн В зэрэгт дараах хэмжигдэхүүнийг хамааруулна.

- геологи-гидрогеологийн нөхцөлийн төвөгшлийн хувьд I, II бүлэгт хамаарч буй ордын дэвсгэр талбайд усны түвшний зөвшөөрөгдөх боломжит бууралтын хүрээнд туршилт (ганцаарчилсан, багц, бүлэгчилсэн)-ын шавхалтын үр дүнгээр тогтоосон ашиглалтын худаг, судалгааны цооногийн бодит ундарга
- геологи-гидрогеологийн энгийн нөхцөлтэй I бүлгийн ордын хэмжээнд түүний нарийвчлан судлагдсан хэсэгт газрын доорх усны (баттай, бодитой) нөөцийг А, В зэргээр үнэлж тогтоосон уст цэгүүд (ашиглалтын худаг, судалгааны цооног)-ийн

ойролцоох орчинд тэдгээрийн хажуу жигүүрийн зэргэлдээх бүс, залгаа хэсэгт байрлаж буй ашиглалтын худаг, судалгааны цооногийн дээжлэлт шавхалтын (усны түвшний зөвшөөрөгдөх боломжит бууралтын хүрээнд) бодит ундарга

- геологи-гидрогеологийн илүү тааламжтай энгийн нөхцөлтэй I бүлгийн ордын дэвсгэр талбайд газрын доорх усны нөөцийг А зэргээр үнэлж тогтоосон ашиглалтын худаг, судалгааны цооногийн (ганцаарчилсан, багц, бүлэгчилсэн туршилтын шавхалтын үе дэхь) бодит түвшний бууралтыг дээрх уст цэгүүдэд гүний дүйцүүлэн жиших (экстраполяци) аргаар усны түвшний зөвшөөрөгдөх боломжит бууралтын хүрээнд 1.5- 2.0 дахин ихэсгэсэн төслийн түвшний бууралтад тохирч буй тооцооны ундарга (үйлдвэрлэлийн А зэргээр үнэлж тогтоосон нөөцийг хасаж тооцно)
- геологи-гидрогеологийн болон гидрохимийн маш нарийн төвөгтэй нийлмэл нөхцөл бүхий III бүлгийн ордын дэвсгэр талбайн дотор боломжтой тохиолдолд харьцангуй урт хугацааны (15-20 ба түүнээс дээш хоногийн) туршид усны хөдөлгөөнт түвшний иж бүрэн тогтворжсон горимын нөхцөлд гүйцэтгэсэн туршилтын ба туршилт-ашиглалтын шавхалтын үр дүнгээр (түвшний зөвшөөрөгдөх боломжит бууралтын хүрээнд) тогтоосон ашиглалтын худаг, судалгааны цооногийн бодит ундарга
- харьцангуй жижиг хэрэглэгчид (баг, хорооны төв, мал аж ахуйн бага хүчин чадалтай цогцолбор, саалийн механикжсан ферм, орон нутгийн чанартай амралт-сувиллын газар, ихэвчлэн дулааны улиралд тодорхой хугацаагаар ажилладаг аялал-жуулчлалын бааз, зуслангийн цогцолбор, бусад бэсрэг суурин гэх мэт)-ийн төвлөрсөн бус ус хангамжийн эх үүсвэрийн зориулалтаар ашиглахад дээрх объектуудын ус хэрэглээний үндсэн шаардлагыг бүрэн хангаж буй тохиолдолд 5-аас багагүй жилийн хугацаанд судалгаанд хамрагдсан тухайн булаг болон бүлэг булагт (халуун, хүйтэн рашааны ордын булаг хамаарахгүй) зохих арга зүй, аргачлалын дагуу тогтмол явуулсан горимын байнгын ажиглалтын бодит үр дүнгээр нарийвчлан судалж тогтоосон байгалийн тэжээлийн гачиг үе дэх 95%-ийн хангамшилтай хамгийн бага ундарга (нийлбэр ундарга).

2.6. Газрын доорх усны ашиглалтын боломжит нөөцийг дараах нөхцөлд С зэргээр үнэлж тогтооно. Үүнд:

- ихээхэн хязгаарлагдмал бүсчилсэн тархацтай уст давхарга, цогцолбор, усжсан бүсийн зузаан, гүний байршил, геологийн зүсэлтийн петрограф-литологийн бүрэлдэхүүний өвөрмөц онцлог, түүний ус агуулах ба шүүрүүлэх чадвар (усжилт)-ын байдал нь талбайн хэмжээнд болон гүний бүтцийн дагуу туйлын жигд бус, ихээхэн хувьсамтгай шинж төлөвтэй бөгөөд зарим хэсэгтээ фацын огцом өөрчлөлттэй, заримдаа гидрохимийн нилээд нарийн нийлмэл нөхцөлтэй байх
- нийт дэвсгэр талбайн хэмжээнд ус агуулагч чулуулгийн зузаалаг нь тектоникийн үйлчлэлд эрчимтэй автаж, нэлээд түгээмэл байдлаар маш нийлмэл ээдрээтэй бүтэц бүхий блоклог тогтоц бүрэлдэн бий болох
- газрын доорх усны ашиглалтын нөөцийг бүрэлдүүлж буй үндсэн эх үүсвэр болон нөхөн сэлбэгдэлт, байгалийн нэмэлт тэжээгдлийн онцлогийг тандан судалж тогтоох
- уст давхарга, цогцолбор, усажсан бүсийн гүний байршил, талбайн тархалтын

өвөрмөц онцлог болон тэдгээрийн гидрогеологийн тооцооны параметрийг зохих арга зүй, аргачлалаар нарийвчлан тодорхойлж, үнэлгээ өгөх

- уст давхарга, цогцолбор, усажсан бүсийн план дээрх гадаад хил зааг болон гүний бүтцийн дагуух дээд, доод дотоод хил хязгаарын байгалийн нөхцөл, түүнчлэн ус агуулагч чулуулгийн геологийн зүсэлтийн петрограф-литологийн бүрэлдэхүүний өвөрмөц онцлог (гидрогеологийн коллекторын шинж төлөв), ус агуулах болон шүүрүүлэх чадвар (усжилт)-ын байдал, түүний өөрчлөлтийг нарийвчлан судалж тогтоох
- геологийн зүсэлтийн гүний бүтцийн дагуу харьцангуй тусгаарлагдаж биеэ даасан уст давхарга, цогцолбор, усжсан бүсийн хооронд болон гадаргын усан сан (гол, нуур, хиймэл цөөрөм-усан сан гэх мэт)-тай шингэн зүйн (гидравликийн) шууд ба шууд бус холбоо, харилцан үйлчлэл байгаа, эсэхийг илрүүлэн тогтоох
- газрын доорх усны гүний байршил, тогтонги түвшин, түрлэгийн хэмжээ, хөлийн бүсийн онцлог, шингэн зүйн (гидравликийн) шинж төрх, усны чанар, химийн найрлага, физикийн шинж төлвийн тогтвортой байдал болон болзошгүй өөрчлөлт, түүнчлэн судалгаанд хамрагдсан булгийн горимын онцлог, түүний байгалийн тэжээлийн гачиг үеийн 95%-ийн хангамшилтай хамгийн бага ундаргыг зохих түвшинд судалж тогтоох, үнэлгээ өгөх
- ус олборлолтын үйл ажиллагааны улмаас одоогоор ашиглагдаж буй ус авах байгууламж болон хүрээлэн буй байгаль орчин, түүний үндсэн бүрэлдэхүүн хэсгүүд (хөрс, ургамал, ойн сан, гадаргын усан сан, газрын төрх, агаар гэх мэт)-эд аливаа сөрөг нөлөөлөл, хор хөнөөлтэй зохисгүй үр дагавар үзүүлэх, эсэхийг нарийвчлан судалж тогтоох
- ус авах байгууламжийн эргэн тойронд болон тухайн ордын дэвсгэр талбайн хүрээнд эрүүл ахуйн онцгой ба энгийн хамгаалалтын бүсийг ялгаж тогтоон, зохих дэглэмийг мөрдөж, шаардлагатай арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх боломжийг хангасан байх.

2.7. Газрын доорх усны ашиглалтын боломжит нөөцийн С зэрэгт дараах хэмжигдэхүүнийг хамааруулна.

- геологи-гидрогеологийн төвөгшлийн хувьд II, III бүлэгт хамаарч буй харьцангуй нийлмэл болон маш нийлмэл нөхцөлтэй ордын дэвсгэр талбайн хэмжээнд усны түвшний зөвшөөрөгдөх боломжит бууралтын хүрээнд туршилт (ганцаарчилсан, багц, бүлэгчилсэн)-ын шавхалтын үр дүнгээр тогтворжсон горимын нөхцөлд тогтоосон ашиглалтын худаг, судалгааны цооногийн бодит ундарга
- геологи-гидрогеологийн энгийн нөхцөлтэй I болон нэлээд нийлмэл тогтоцтой II бүлгийн ордын хэмжээнд тэдгээрийн нарийвчлан судлагдсан хэсэгт газрын доорх усны (баттай, бодитой) нөөцийг А, В зэргээр үнэлж тогтоосон уст цэгүүд (ашиглалтын худаг, судалгааны цооног)-ийн ойролцоох орчны хажуу жигүүрийн зэргэлдээх бүс, залгаа хэсэгт байрлаж буй ашиглалтын худаг, судалгааны цооногийн дээжлэлт шавхалтын (усны түвшний зөвшөөрөгдөх боломжит бууралтын хүрээнд) бодит ундарга
- геологи-гидрогеологийн энгийн нөхцөлтэй I болон харьцангуй нийлмэл тогтоцтой II бүлгийн ордын дэвсгэр талбайд газрын доорх усны нөөцийг А, В зэргээр үнэлж тогтоосон тухайн ашиглалтын худаг, судалгааны цооногийн (ганцаарчилсан,

багц, бүлэгчилсэн туршилтын шавхалтын үе дэхь) бодит түвшний бууралтыг дээрх уст цэгүүдэд гүний дүйцүүлэн жиших (экстраполяци) аргаар усны түвшний зөвшөөрөгдөх боломжит бууралтын хүрээнд 1.5-2.0 дахин ихэсгэсэн төслийн түвшний бууралтад тохирч буй тооцооны ундарга (үйлдвэрлэлийн А, В зэргээр үнэлж тогтоосон нөөцийг хасаж тооцно)

- геологи-гидрогеологийн илүү тааламжтай энгийн нөхцөлтэй I бүлгийн ордын нарийвчлан судлагдсан дэвсгэр талбайд газрын доорх усны (баттай, бодитой) нөөцийг А, В зэргээр үнэлж тогтоосон ашиглалтын худаг, судалгааны цооногийн ойролцоох орчинд тэдгээрийн хажуу жигүүрийн зэргэлдээх бүс, залгаа хэсэгт дүйцүүлэн жишиж адилтгах (интерполяци) аргаар байршуулж, шинээр төлөвлөсөн төслийн цооногийн (зөвхөн туршилтын шавхалтаар тогтоосон бодит ундаргын жишгээр түүний хэмжээнээс хэтрүүлэхгүй байдлаар сонгож авсан) тооцооны ундарга
- харьцангуй жижиг хэрэглэгчид (баг, хорооны төв, мал аж ахуйн бага хүчин чадалтай цогцолбор, саалийн механикжсан ферм, орон нутгийн чанартай амралт-сувиллын газар, ихэвчлэн дулааны улиралд тодорхой хугацаагаар ажилладаг аялал-жуулчлалын бааз, зуслангийн цогцолбор, бусад бэсрэг суурин гэх мэт)-ийн төвлөрсөн бус ус хангамжийн эх үүсвэрийн зориулалтаар ашиглахад дээрх объектуудын ус хэрэглээний үндсэн шаардлагыг бүрэн хангаж буй тохиолдолд 3-аас багагүй жилийн хугацаанд тухайн булаг болон бүлэг булагт (халуун, хүйтэн рашааны ордын булаг хамаарахгүй) зохих арга зүй, аргачлалын дагуу тогтмол явуулсан горимын байнгын ажиглалтын бодит үр дүнгээр нарийвчлан судалж тогтоосон байгалийн тэжээлийн гачиг үе дэхь 95%-ийн хангамшилтай хамгийн бага ундарга (нийлбэр ундарга).

2.8. Газрын доорх усны таамаг нөөцийг дараах шаардлага хангагдсан нөхцөлд Р зэргээр үнэлж тогтооно. Үүнд:

- аливаа бүс нутаг, ай сав, муж, дүүрэг болон тодорхой ордын геоморфологийн өвөрмөц онцлог, тектоник-структурын байдал, геологи-гидрогеологийн байгалийн суурь нөхцөлийн талаарх үндсэн тулгуур мэдээллийг цуглуулж бүрдүүлэх, системчилж эмхэтгэх, зохих анализ хийх
- гидрогеологийн судалгаанд хамрагдсан дэвсгэр талбайд тархсан уст давхарга, цогцолбор, усажсан бүсийн зузаан, гүний байршил, тархалтын ерөнхий шинж төлөв, ус агуулагч чулуулгийн геологийн зүсэлтийн петрограф-литологийн бүрэлдэхүүний онцлог, ус агуулах ба шүүрүүлэх чадвар (усжилт)-ын байдал, гидрохимийн ерөнхий нөхцөл, газрын доорх усны чанар, найрлага, тектоник-структурын талаархи баримтат материал, суурь мэдээлэл болон гидрогеологийн нарийвчилсан судалгааны зохих үр дүн, түүнчлэн тухайн бүс нутгийн хэмжээнд тэмдэглэгдсэн уст цэгүүд (урьд өмнө гаргасан ашиглалтын худаг, судалгааны цооног, булаг, даавар гэх мэт)-ийн үндсэн үзүүлэлтүүдийг цуглуулж бүрдүүлэх, тэдгээрт дэлгэрэнгүй задлан шинжилгээ, харьцуулалт хийх замаар зохих үнэлгээ өгөх
- газрын доорх усны нөөцийг тодорхой зорилгоор олборлох тохиолдолд хүрээлэн буй байгаль орчин, түүний үндсэн бүрэлдэхүүн хэсгүүд (хөрс, ургамал, ойн сан, гадаргын усан сан, газрын төрх, агаар гэх мэт)-эд аливаа сөрөг нөлөөлөл, хор хөнөөлтэй зохисгүй үр дагавар үзүүлэхгүй байх.

2.9. Газрын доорх усны таамаг нөөцийн Р зэрэгт дараах хэмжигдэхүүнийг хамааруулна.

- аливаа бүс нутаг, ай сав, муж, дүүрэг болон тодорхой ордын дэвсгэр талбайн хэмжээнд геоморфологийн өвөрмөц онцлог, тектоник-структурын байдал, геологи- гидрогеологийн байгалийн суурь нөхцөлийг үндэслэн балансын аргаар тодорхойлсон газрын доорх усны ашиглалтын нөөцийн олборлогдох боломжит чадамжийн ерөнхий хэмжээ
- геологи-гидрогеологийн нөхцлийн төвөгшлийн хувьд I, II, III бүлэгт хамаарч буй ордын дэвсгэр талбайд ганцаарчилсан тодорхой уст цэгүүд (ашиглалтын худаг, судалгааны цооногт)-эд гүйцэтгэсэн богино хугацааны дээжлэлт шавхалтын холбогдох мэдээллийг (ундарга, түвшний бууралт, тогтонги ба хөдөлгөөнт түвшин, уст давхарга, цогцолбор, усажсан бүсийн зузаан, гүний байршил, тархалтын ерөнхий шинж төлөв, ус агуулагч чулуулгийн геологийн зүсэлтийн петрограф-литологийн бүрэлдэхүүний онцлог, ус агуулах болон шүүрүүлэх чадвар буюу усжилтын байдал гэх мэт) үндэслэн усны түвшний зөвшөөрөгдөх боломжит бууралтын хүрээнд гидравлик, гидродинамикийн аргаар үнэлж тодорхойлсон тооцооны ундарга (дээрх аргаар гүйцэтгэх тооцоонд тухайн уст цэгийн дээжлэлт шавхалтын бодит ундаргыг сонгон авч болно)
- тодорхой бүс нутгийн дэвсгэр талбайд тархсан газрын доорх усны байгалийн нөөцийн балансын аргаар үнэлж тодорхойлсон нөхөн сэлбэгдэлт, нэмэлт тэжээгдлийн хэмжээ
- газрын доорх усны I, II, III бүлгийн ордын дэвсгэр талбайн хүрээнд тэмдэглэгдсэн аливаа булаг болон бүлэг булгийн (халуун, хүйтэн рашааны ордын булаг хамаарахгүй) нэг удаагийн хэмжилтээр тодорхойлсон бодит ундарга (нийлбэр ундарга).

3. Рашааны ордын нөөцийн ангилал, зэрэглэл

Гидрогеологийн судалгааны үе шат, холбогдох үр дүн, анхдагч баримтат материал, тулгуур мэдээллийн үнэмшлийн түвшин, геологи-структур, гидрогеологийн суурь нөхцөл, физик-химийн онцлог шинж чанар болон ашиглалтын горим, түүнчлэн олборлолтод бэлтгэгдсэн байдлыг үндэслэн рашааны ордын ашиглалтын нөөцийг үйлдвэрлэлийн А, В, С, харин таамаг нөөцийг хэтийн төлөвийн Р зэрэгт хамааруулан ангилна. Үүнд:

3.1. Ашиглалтын нөөцийн А зэрэгт дараах хэмжигдэхүүнийг хамааруулна.

- тухайн рашааны нөөц, чанар, хийн өндөр агууламж, химийн найрлагын өвөрмөц бүрэлдэхүүн болон физикийн онцлог шинж чанарын тогтвортой байдлыг бүрэн хангаж буй горимын нөхцөл дэх рашааны хэрэглээний олборлолтын олон жилийн үйл ажиллагааны (5-аас дээш жилийн хугацаанд худгийн байгууламжаар ашиглаж буй тохиолдолд) баримтат үр дүнгээр баталгаажиж тогтоогдсон хамгийн оновчтой ашиглалтын бодит ундарга
- удаан хугацааны (1.0-1.5 сар хүртэл хугацаатай) туршид гүйцэтгэсэн туршилт-ашиглалтын шавхалтын анхдагч баримтат материал, суурь мэдээлэл, бодит үр дүнг үндэслэн гидравликийн аргаар үнэлж баталгаажуулсан тооцооны ундарга.

3.2. Ашиглалтын нөөцийн В зэрэгт дараах хэмжигдэхүүнийг хамааруулна.

- харьцангуй удаан хугацааны (10.0 ба түүнээс дээш хоногийн) туршид гүйцэтгэсэн ганцаарчилсан, багц болон бүлэгчилсэн туршилтын шавхалтын анхдагч баримтат материал, суурь мэдээлэл, бодит үр дүнг үндэслэн гидравликийн аргаар үнэлж баталгаажуулсан тооцооны ундарга
- шингэний хөдлөл зүйн (гидродинамикийн) байгалийн тэнцвэртэй болон эвдэгдсэн горимын нөхцөл дэхь (газрын гадаргад илэрч буй) рашааны булгийн (5-аас доошгүй жилийн хугацаанд гүйцэтгэсэн горимын байнгын ажиглалтын үр дүнгээр тогтоогдсон 95% хангамшилтай үеийн) бодит ундарга болон бүлэг булгуудын нийлбэр ундарга.

3.3. Ашиглалтын нөөцийн С зэрэгт дараах хэмжигдэхүүнийг хамааруулна:

- гидрогеологийн судалгааны ганцаарчилсан цооногт (5.0 хоногоос доошгүй хугацаанд) гүйцэтгэсэн туршилтын шавхалтын бодит үр дүнг үндэслэн гидравликийн аргаар үнэлж баталгаажуулсан тооцооны ундарга
- шингэний хөдлөл зүйн (гидродинамикийн) байгалийн тэнцвэртэй болон эвдэгдсэн горимын нөхцөл дэхь (газрын гадаргад илэрч буй) рашааны булгийн (3-аас доошгүй жилийн хугацаанд гүйцэтгэсэн горимын байнгын ажиглалтын үр дүнгээр тогтоогдсон 95% хангамшилтай үеийн) бодит ундарга, эсвэл бүлэг булгуудын нийлбэр ундарга.

3.4. Таамаг нөөцийн Р зэрэгт дараах хэмжигдэхүүнийг хамааруулна.

- шингэний хөдлөл зүйн (гидродинамикийн) байгалийн тэнцвэртэй болон эвдэгдсэн горимын нөхцөл дэх рашааны булгийн нэг удаагийн хэмжилтээр тогтоогдсон бодит ундарга болон бүлэг булгуудын нийлбэр ундарга
- рашааны тархалтын хэлбэршил (конфигураци)-ийн гурван хэмжээст орон зайн дүрс зүйн байдлыг үндэслэн балансын аргаар, түүнчлэн тухайн ордын судлагдсан байдал, геологи-структур, гидрогеологийн өвөрмөц суурь нөхцөл болон физик-химийн онцлог шинж чанараас шалтгаалан зарим онцгой тохиолдолд гидродинамикийн аргаар үнэлж тогтоосон таамаг нөөц.

Байгаль орчин, ногоон хөгжил,
аялал жуулчлалын сайдын
2015 оны 04 дугаарсарын 20 өдрийн
А-173 тоот тушаалын 2 дугаар хавсралт

Гидрогеологийн эрэл-хайгуулын судалгааны ажлын тайлангийн агуулга

Оршил

Эрэл-хайгуулын судалгааны тухай товч мэдээлэл, ажлын зорилго, үр дүн, орон нутгийн засаг захиргааны харьяалал, боловсон хүчин ба техник тоног төхөөрөмжийн хангамж, ажлын зохион байгуулалт зэрэг үндсэн бүлэгт үл хамаарах асуудлуудыг тусгах бөгөөд судалгааны объектын байршлын тойм зургийг хавсаргана

Бүлэг I. Физик-газар зүйн ба эдийн засгийн нөхцөл

- 1.1. Физик-газар зүйн байршил
- 1.2. Бүс нутгийн хүн ам, эдийн засаг
- 1.3. Уул, ус зүй
- 1.4. Уур амьсгал

Судалгааны бүс нутгийн физик-газар зүй, байгаль, цаг уурын онцлог, уул, ус зүй, хөрс, ургамал, амьтны аймаг, эдийн засгийн хөгжлийн талаар тодорхой ойлголт өгч, холбогдох зураг, бүдүүвчээр баяжуулсан байна.

Бүлэг II. Гидрогеологийн судалгааны тойм

Тухайн дэвсгэр талбайд урьд өмнө явуулсан гидрогеологийн зохих шатны ажлын талаар дэлгэрэнгүй мэдээлэл, ойлголт өгч, уг судалгааны холбогдох үр дүн, судлагдсан түвшинд үнэлэлт, дүгнэлт өгнө,

Бүлэг III. Ус хангамжийн өнөөгийн байдал ба хэтийн төлөв

Ус хангамжийн өнөөгийн байдалд дүн шинжилгээ хийхийн зэрэгцээ усны хэрэглээ болон ус авах байгууламжийн талаар дэлгэрэнгүй мэдээлэл өгнө. Түүнчлэн ус хэрэглээний хэтийн төлвийн талаар үнэлэлт, дүгнэлт гаргана.

Бүлэг IV. Геологийн тогтоц

Бүс нутгийн геологийн тогтоц, давхарга зүйн онцлог байдлын талаар тодорхой бичнэ.

Бүлэг V. Гидрогеологийн нөхцөл

Судалгааны бүс нутгийн геологийн тогтоц, давхарга зүйн онцлог байдлыг үндэслэн биеэ даасан уст давхарга, цогцолбор, усжсан бүс болон газрын доорх усны бусад хэлбэрийн хуримтлал, бөөгнөрлийг ангилан ялгаж, улмаар тухайн талбайд тархсан газрын доорх усны бүрэлдэлт, тархалтын үндсэн зүй тогтолтын талаар дэлгэрэнгүй мэдээлэл өгнө.

Бүлэг VI. Гидрогеологийн судалгааны талбайг сонгосон үндэслэл Тухайн эрэл-хайгуулын судалгааны талбайг сонгосон үндэслэл, гидрогеологийн эрлийн шалгуур, шинж тэмдгийн тухай тодорхойлон тусгаж өгнө.

Бүлэг VII. Гидрогеологийн судалгааны арга зүй, аргачлал ба үр дүн Гидрогеологийн эрэл-хайгуулын судалгааны арга зүй, аргачлал, үндсэн зорилго, судалгаа явуулсан үе шат, гүйцэтгэсэн ажлын төрөл болон биет хэмжээ, хүрсэн үр дүнгийн талаар дэлгэрэнгүй бичнэ.

Бүлэг VIII. Усны чанар Гидрохимийн усан дээжийн лабораторийн шинжилгээний холбогдох үр дүн, бусад мэдээлэлд тулгуурлан судалгааны бүс нутгийн хэмжээнд тархсан газрын доорх болон гадаргын усны чанар, химийн найрлага. физикийн шинж төлөвт нарийвчилсан үнэлэлт, дүгнэлт өгнө.

Бүлэг IX. Гидрогеологийн тооцооны параметрийн тодорхойлолт Гидрогеологийн тооцооны параметрийг тодорхойлсон арга, аргачлал, үр дүн болон тооцооны параметрийг сонгосон үндэслэлийн талаар тусгана.

Бүлэг X. Газрын доорх усны ашиглалтын нөөц баялгийн үнэлгээ Газрын доорх усны ашиглалтын нөөц баялагт үнэлгээ өгсөн арга, аргачлал болон тооцооны үр дүнгийн талаар дэлгэрэнгүй бичнэ.

Бүлэг XI. Газрын доорх усны ордын ашиглалтад бэлтгэгдсэн байдал

Газрын доорх усны ордыг тодорхой хэрэглэгчдийн ус хангамжийн эх үүсвэрийн зориулалтаар худгийн нэгдсэн байгууламжаар ашиглах талаар мэргэжлийн заавар, зөвлөмжийг өгнө.

Бүлэг XII. Гидрогеологийн судалгааны үр ашиг

Гидрогеологийн эрэл-хайгуулын судалгааны үр дүнд газрын доорх усны ордын үйлдвэрлэлийн зэргээр үнэлж тодорхойлсон ашиглалтын нөөц баялгийн нэгжид оногдох эдийн засгийн үзүүлэлтийн талаар тусгасан байна.

Дүгнэлт

Ашигласан ном, хэвлэлийн жагсаалт

А. Тайлбар бичгийн хавсралт

1. Гидрогеологийн эрэл-хайгуулын судалгааны техникийн даалгавар
2. Гидрогеологийн цооног болон бусад уст цэг (бүх төрлийн инженерийн хийцтэй ашиглалтын худаг болон энгийн уурхайн худаг, булаг гэх мэт)-ийн дэлгэрэнгүй каталог
3. Гидрохимийн усан дээжийн лабораторийн шинжилгээний үр дүн (нэгдсэн хүснэгтээр хавсаргаж болно).
4. Геоцахилгаан зүсэлт, цооногийн каротажийн диаграмм (тухайн төрлийн судалгааг гүйцэтгэсэн тохиолдолд)
5. Тухайн судалгааны тайланд өгсөн шинжээчийн дүгнэлт
6. Усны нөөцийн зөвлөлийн хуралдааны тэмдэглэл
7. Байгаль Орчин, Ногоон Хөгжил, Аялал Жуулчлалын Яамны Усны нөөцийн зөвлөлийн тогтоол.

Б. Хавсралт зураг

1. Тойм зураг
2. Гидрогеологийн судалгааны баримтат материалын зураг
3. Геологи-гидрогеологийн зураг
4. Геологи-гидрогеологийн зүсэлт

5. Гидрогеологийн цооногийн геологи-техникийн үзүүлэлт болон шавхалтын үндсэн мэдээлэл бүхий зураг (зурмаг)

6. Газрын доорх усны ашиглалтын нөөц баялгийн тооцооны бүдүүвч

Гидрогеологийн эрэл-хайгуулын судалгааны ажлын үр дүнгийн тайлангийн дагалдах хавсралт зураг (тухайн шатны судалгааны баримтат материалын болон геологи-гидрогеологийн зураг гэх мэт) болон зүсэлт нь зохих хураангуйлалттай байр зүйн зургийн суурь дээр зохиогдсон байх шаардлагатай. Түүнчлэн зургийн тайлбар болон таних тэмдгийг ойлгомжтой хэлбэрээр илэрхийлсэн байна. Шаардлагатай тохиолдолд тайлангийн агуулгын хэсэгт дурдсанаас бусад нэмэлт зургийг хавсралт байдлаар оруулж болно.

Байгаль орчин, ногоон хөгжил,
аялал жуулчлалын сайдын
2015 оны 04 дугаар сарын 20 өдрийн
А-173 тоот тушаалын 3 дугаар хавсралт

ГАЗРЫН ДООРХ УСНЫ ЭРЭЛ, ХАЙГУУЛЫН
ГИДРОГЕОЛОГИЙН СУДАЛГААНЫ АЖЛЫН
ТЕХНИКИЙН ДААЛГАВАР /ЖИШИГ/

Судалгааны үе шат:	Эрэл, урьдчилсан болон нарийвчилсан хайгуул, эрэл-хайгуул, ашиглалтын хайгуул
Судалгаа явуулах хугацаа:	Ажил гүйцэтгэх хугацааг бичих
Судалгааны талбайн байршил:	Засаг захиргааны нэгжийн өнөөгийн хуваарийн дагуу тодорхой бичих (аймаг, сум, баг, хот, тосгон, дүүрэг, хороо гэх мэт)
Судалгааны талбайн нэр:	Судалгаа явуулахаар төлөвлөж буй талбайн нэр
Судалгааны талбайн хэмжээ:	Талбайн хэмжээ, км ²
Судалгааны талбайн солбицол:	Судалгааны талбайн булангийн цэгийн солбицлыг уртраг, өргөргөөр бичих (градус, минут, секунд)
Хуудас:	
Ажлын код:	Улсын усны мэдээллийн сангаас өгнө.

1. Техникийн даалгавар өгөх үндэслэл:	Тухайн судалгааны ажлын зориулалт, тавигдаж буй шаардлагыг дэлгэрэнгүй байдлаар тодорхой бичих
2. Ажлын зорилго, гарах үр дүн:	Судалгааны ажлын үндсэн зорилго, гарах эцсийн үр дүнг тодорхой бичих
3. Судалгааны ажлын хөтөлбөр	Тухайн гидрогеологийн судалгааны шатанд гүйцэтгэх шаардлагатай ажлын төрөл: геологи-гидрогеологийн урьдчилан тандаж танилцах маршрут-ажиглалт, уст цэгийн бүртгэл, тооллого - геофизикийн гадаргуугийн болон каротажийн судалгаа - Гидрогеологийн өрөмдлөг - Сорилт-туршилтын (бүх төрлийн шавхалтын) ажил болон гидрохимийн дээжлэлт - Горимийн судалгаа - Лабораторын шинжилгээ - Топо-геодезийн ажил - Суурин боловсруулалтын ажил гэх мэт
4. Судалгааны ажлын арга зүй, аргачлал, дэс дараалал	

4.1 Хээрийн ажлын бэлтгэл	Тухайн бүс нутгийн хэмжээнд урьд өмнө гүйцэтгэсэн ижил төстэй геологи-гидрогеологийн судалгааны ажлын анхдагч баримтат материал, суурь мэдээлэл болон эцсийн үр дүнгийн тайлан, дагалдах бүх хавсралт зураг, схем, түүнчлэн бусад фонд, архивын холбогдох материалтай нэг бүрчлэн танилцаж, нарийвчлан судлах, дэлгэрэнгүй анализ, онолын зохих тайлал, боловсруулалтыг хийх, шаардлагатай баримт мэдээллийг цуглуулж бүрдүүлэх, тэдгээрт мэргэжлийн үнэлэлт, дүгнэлт өгөх, цаашид явуулах судалгааны ажлын арга зүй, аргачлалыг илүү оновчтой хувилбараар сонгож авах;

4.2. Хээрийн судалгааны үе шат

- Судалгаанд хамрагдаж буй тухайн бүс нутгийн дэвсгэр талбайн хүрээнд тэргүүн ээлжид геологи-гидрогеологийн урьдчилан тандаж танилцах маршрут-ажиглалт, уст цэгийн (энгийн уурхайн болон инженерийн хийцтэй ашиглалтын худаг, байгалийн булаг, даац ус зэрэг) бүртгэл, тооллогыг явуулж, геоморфологи, структур-тектоникийн байдал, геологийн тогтоц болон гидрогеологийн байгалийн суурь нөхцөлтэй газар дээр нь явж нарийвчлан танилцах, газрын гадаргуугийн хотгор, гүдгэрийн орчин үеийн дүрс зүйн талаар шаардлагатай биет хэмжилт, холбогдох бичиглэл, баримтжуулалтыг хийх, улмаар анхан шатны шинэчилсэн тулгуур мэдээлэл, баримт материалыг цуглуулж бүрдүүлэх, агаар, сансрын зургийн зохих тайлал, боловсруулалтыг гүйцэтгэх, тухайн орчны гидрогеологийн судалгааны эрлийн байгалийн болон “зохиомол” шинж тэмдэг, шалгуурыг илрүүлэн ялгаж тогтоох, тэдгээрийг цаашдын судалгаандаа бүтээлчээр оновчтой байдлаар ашиглах;
- Геофизикийн гадаргуугийн судалгааг зохих арга аргачлалаар явуулж, эрэл-хайгуулын ажлын дэвсгэр бүсэд тархсан аливаа насны хурдас, чулуулгийн геологийн зүсэлтийг талбайн хэмжээнд болон гүний бүтцийн дагуу литологийн бүрэлдэхүүний онцлогоор нь тандан ангилж, тэдгээрийн хил заагийг бүдүүвчлэн тогтоох, ус хангамжийн эх үүсвэрт практикийн ач холбогдолтой газрын доорх усны байгалийн нөөцийн хуримтлал, бөөгнөрөл байж болох магадлал бүхий тодорхой цэг, усжсан бүсийг тоймчлон ялгаж, гидрогеологийн цооног өрөмдөх цэгийн талбайн байршлын талаар холбогдох зөвлөмжийг өгөх, тухайн бүс нутгийн геологи-структурын онцлог байдлыг тандан судлах;
- Геологи-гидрогеологийн урьдчилан тандаж танилцах маршрут-ажиглалт, уст цэгийн бүртгэл, тооллого, урьд өмнө явуулсан ижил төстэй ажлын холбогдох баримтат мэдээлэл болон геофизикийн гадаргуугийн судалгааны бодит үр дүнг үндэслэн хамгийн оновчтой арга зүй, аргачлалаар гидрогеологийн өрөмдлөгийн (заавал кернтэй болон кернгүй байдлаар) ажлыг зөвхөн дэс дараалсан системээр гүйцэтгэж, шаардлагатай баримтжуулалт (керны геологийн зүсэлтийн дэлгэрэнгүй бичиглэл), холбогдох тайлал, боловсруулалтыг хийх, тухайн судалгааны дэвсгэр талбайн хүрээнд тархсан аливаа насны хурдас, чулуулгийн геологийн зүсэлтийн гүний бүтцийн дагуу литологи-чулуулаг зүйн бүрэлдэхүүний онцлог байдал, гидрогеологийн орон зайн (нүх сүв, ан цав гэх мэт) өвөрмөц шинж төлөв, түүнчлэн

харьцангуй өндөр чадамжтай бөгөөд практикийн тодорхой ач холбогдол бүхий биеэ даасан уст давхарга, цогцолбор, усажсан бүсийн бодит зузаан, тэдгээрийн гүний байршил болон талбайн тархалтыг нарийвчлан судалж тогтоох, уг бүс нутгийн дэвсгэр талбайн хэмжээнд геологийн тогтоц, гидрогеологийн нөхцөлийг иж бүрэн үнэлэх;

- Сорилт-туршилтын ажлын шатанд зохих арга зүй, аргачлалын дагуу дээжлэлт болон туршилтын шавхалтыг явуулж, гидрогеологийн ажиглалт, шаардлагатай хэмжилтийг гүйцэтгэж, тухайн цооногийн анхан шатны суурь мэдээлэл болох үндсэн өгөгдлийг (ундарга, усны түвшний бууралт, хөдөлгөөнт болон тогтонги түвшний гүний байршил зэрэг) бодит туршилтын аргаар өндөр нарийвчлал, үнэмшилтэйгээр хэмжиж тодорхойлох, түүнчлэн шавхалт нэг бүрийн төгсгөлд гидрохимийн дээжлэлтийг хийж, мэргэжлийн лабораторид холбогдох төрлийн шинжилгээ хийлгэх, улмаар судалгааны талбайд тархсан хурдас, чулуулгийн ерөнхий суурь усжилтыг геологийн зүсэлтийн гүний бүтцийн дагуу болон нийт талбайн хэмжээнд нарийвчлан судалж тогтоох, харьцангуй өндөр чадамжтай биеэ даасан уст давхарга, цогцолборын тооцооны үндсэн параметрийг тодорхойлох, газрын доорх усны ашиглалтын нөөц баялгийг үйлдвэрлэлийн зохих зэргээр үнэлж тогтоох боломжийг бүрдүүлэх;
- Эрэл-хайгуулын судалгааны хээрийн үйлдвэрлэлийн ажлын шатанд тухайн талбайд тархсан газрын доорх усны байгалийн түвшин болон түүний чанар, химийн найрлага, физикийн шинж төлөвийн орон зайн ба цаг хугацааны өөрчлөлтийг нарийвчлан судалж тогтоох зорилгоор тодорхой тооны мониторингийн цооногийг тусгайлан бэлтгэсэн яндан-шүүрийн цуваагаар тоноглож, тэдгээрт зохих арга зүй, аргачлалын дагуу горимын ажиглалтын судалгаа явуулж, гарсан бодит үр дүн, холбогдох баримтат материал, суурь мэдээлэлд онолын шаардлагатай тайлал, боловсруулалтыг хийж, мэргэжлийн үнэлэлт, дүгнэлт өгөх;
- Гидрогеологийн судалгааны цооног болон бусад уст цэг (энгийн уурхайн болон инженерийн хийцтэй ашиглалтын худаг, байгалийн булаг, даац ус зэрэг)-ээс авсан гидрохимийн дээжид лабораторийн холбогдох төрлийн (химийн бүрэн задлан шинжилгээ, фтор, бичил элементийн тодорхойлолт, бактерилогийн анализ гэх мэт) шаардлагатай шинжилгээг хийлгэж, усны чанар, химийн найрлага, физикийн шинж төлөвт MNS 900:2005 жишгийн дагуу мэргэжлийн үнэлэлт, дүгнэлт өгөх, гарсан үр дүнд онолын тайлал, боловсруулалтыг хийх;
- Топо-геодезийн холболт, хэмжилтийн ажлыг гүйцэтгэж, газрын доорх усны эрэл-хайгуулын судалгааны талбайн хэмжээнд урьд өмнө болон 20... онд өрөмдсөн гидрогеологийн бүх цооног, бусад шаардлагатай уст цэг, түүнчлэн байгалийн ба зохиомол тулгуур объектуудыг зохих хураангуйлалтай байр зүйн болон бусад төрлийн суурь зурагт буулгаж байршуулах, тэдгээрийн хоорондох зай, солбицлыг нарийвчлан тодорхойлох, улмаар бүс нутгийн дэвсгэр талбайн байр зүйн суурь зургийг боловсруулж зохиох.

Жич: Хээрийн судалгааны шатанд гүйцэтгэх шаардлагатай бүх төрлийн ажлын биет хэмжээг тодорхой тоогоор огт заахгүй

4.3. Суурин боловсруулалт

- Газрын доорх усны гидрогеологийн судалгааны хээрийн үйлдвэрлэлийн ажлын шатанд завсарын суурин боловсруулалтын ажлыг гүйцэтгэх;

- Гидрогеологийн судалгааны хээрийн үйлдвэрлэл болон гидрохимийн дээжийн бүх төрлийн лабораторийн шинжилгээний ажлыг гүйцэтгэж дууссаны дараа эцсийн суурин боловсруулалтын шатанд анхдагч баримтат материал болон бусад холбогдох суурь тулгуур мэдээллийг иж бүрэн боловсруулж, нэгтгэн дүгнэж системчлэх, мэргэжлийн үнэлэлт дүгнэлт өгөх, тухайн судалгааны эцсийн үр дүнгийн тайланг бичиж дуусгах, бүх дагалдах хавсралт зураг, зурмаг, схемийн эхийг боловсруулж зохиох, тэдгээрийг хэвлэж бэлтгэх;

5. Ажил гүйцэтгэх хугацаа:

- Эрэл-хайгуулын гидрогеологийн судалгааны хээрийн үйлдвэрлэлийн ажлын бэлтгэл: 20... оны ... сарын ... -аас 20... оны ... сарын ... -н хүртэл;
- Хээрийн үйлдвэрлэлийн ажил: 20... оны ... сарын ... -аас 20... оны ... сарын ... -н хүртэл;
- Суурин боловсруулалтын ажил: Газрын доорх усны эрэл-хайгуулын гидрогеологийн судалгааны хээрийн үйлдвэрлэлийн ажлын анхдагч баримтат материал болон бусад холбогдох суурь мэдээллийг иж бүрэн боловсруулах, тухайн шатны судалгааны эцсийн үр дүнгийн тайланг бичиж дуусгах, түүний бүх хавсралт зураг, бусад дагалдах зурмаг, схемийн эхийг компьютерийн программ дээр боловсруулж зохиох, тэдгээрийг хэвлэж бэлтгэн албажуулах- 20... оны ... сарын ... -аас 20... оны сарын ... -н хүртэл.
- ... аймгийн ... сумын нутагт ... хэсэгт 20... онд явуулсан газрын доорх усны эрэл- хайгуулын гидрогеологийн судалгааны ажлын эцсийн үр дүнгийн тайланг БОНХАЖЯ- ны Усны нөөцийн зөвлөлийн хуралдаанд оруулж хянуулан хэлэлцүүлж, усны ашиглалтын нөөцийг батлуулах, Улсын усны мэдээллийн санд бүртгүүлж тушаах - 20... оны ... сарын ... -ны дотор.

.....явуулах газрын доорх усны ажлын
техникийн даалгаврыг:

Зөвшөөрсөн:

БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НОГООН ХӨГЖИЛ, АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН ЯАМНЫ ГАЗАР ЗОХИОН
БАЙГУУЛАЛТ БОЛОН УСНЫ НЭГДСЭН БОДЛОГО ЗОХИЦУУЛАЛТЫН ГАЗРЫН ДАРГА

Танилцсан:

Байгаль орчин, ногоон хөгжил, аялал жуулчлалын яамны Усны нөөцийн хэлтсийн
дарга

Хянасан:

Усны нөөцийн хэлтсийн ахлах мэргэжилтэн

Боловсруулсан:

Усны Нөөцийн Хэлтэс

УС ХАНГАМЖИЙН ЭХ ҮҮСВЭРИЙН БАРИЛГА БАЙГУУЛАМЖИЙН ТЕХНИК АШИГЛАЛТЫН ЗААВАР /1-Р ХАВСРАЛТ/

Зам, тээвэр, барилга, хот байгуулалтын сайдын
2010 оны 12-р сарын 02-ны өдрийн А-389 дүгээр
тушаалын нэгдүгээр хавсралт

УС ХАНГАМЖИЙН ЭХ ҮҮСВЭРИЙН БАРИЛГА БАЙГУУЛАМЖИЙН ТЕХНИК АШИГЛАЛТЫН ЗААВАР

Нэг. Нийтлэг үндэслэл

1.1 Энэхүү зааврыг “Хот суурины ус хангамж, ариутгах татуургын ашиглалтын тухай” “Усны тухай” хууль болон холбогдох норм, дүрэмд нийцүүлэн хот суурин газрын ус хангамжийн эх үүсвэрийн барилга байгууламж, шугам сүлжээ, тоног төхөөрөмжийг ашиглах, тэдгээрт их, урсгал засвар, шинэчлэлт хийх, хамгаалах зэрэг үйл ажиллагаанд мөрдөж ажиллана.

1.2 Ус хангамжийн эх үүсвэрийн онцгой болон энгийн хамгаалалтын, эрүүл ахуйн бүсийн дэглэмийг “Усны тухай”, “Хот суурин газрын ус хангамж, ариутгах татуургын ашиглалтын тухай” болон холбогдох хууль, тогтоомжийн дагуу тогтоосон байна.

1.3 Ус хангамжийн эх үүсвэрийн барилга байгууламжийн тоног төхөөрөмжийн их, урсгал засварын ажлыг “Барилга байгууламж, инженерийн шугам сүлжээний засвар, ашиглалтын хугацааны жишиг норм” БНБД13-04-03 болон үйлдвэрлэлээс тогтоосон хугацааг баримтлан гүйцэтгэнэ.

1.4 Ус хангамжийн эх үүсвэрийн барилга байгууламжид ус олзворлох гүний худаг, насосны станц, цуглуулах болон дамжуулах шугам, тэдгээрийн тоноглол, ус нөөцлөх сан, ус халдваргүйжүүлэх байгууламж, өргөлтийн насос станц багтана.

Хоёр. Гүний худаг

2.1 Өрөмдмөл гүний худаг бүрд паспорт хөтлөх бөгөөд паспортанд

- худгийн орчны тойм, гидрогеологийн байдал
- эрүүл ахуйн бүсийн хил хязгаарын зураглал
- худгийн өрөмдлөгийн талаарх мэдээлэл
- өрөмдмөл худгийн геологийн буюу техникийн гүйцэтгэлийн зүсэлт
- гарсан эвдрэл гэмтлийн тухай
- усанд хийсэн шинжилгээний дүн мэдээний талаар бичилт хийгдсэн байна.

2.2 Өрөмдмөл худаг, түүний тоног, төхөөрөмжид хийсэн туршилт, усны шинжилгээ, техникийн үндсэн үзүүлэлтүүд, гарч байсан эвдрэл гэмтэл, ашиглалтын хэвийн нөхцөлийн өөрчлөлт, хийсэн засварын талаархи дүгнэлтүүдийг ашиглалтын явцад тухай бүр паспортад тодорхой бичиж баяжилт хийсэн байна.

2.3 Өрөмдмөл худаг, түүний тоног төхөөрөмж, шугам сүлжээнд жилд 2-оос доошгүй удаа (хавар, намар) үзлэг хийнэ. Үзлэгийн үед өрөмдмөл худгийн шүүр, бэхлэлтийн яндангийн байдлыг шалгаж усны чанар, уст давхаргын гидрогеологийн нөхцөлийн өөрчлөлт, тоноглол, тоног төхөөрөмжийн элэгдэл, насосны бутээл зэргийг судалж тогтооно. Үзлэг, туршилтын үед илэрсэн эвдрэл, гэмтлийг арилгах талаар тодорхой арга хэмжээ авч хэрэгжүүлнэ.

2.4 Өрөмдмөл худгийн ажлын журналыг ээлж бүр дээр хөтлөх бөгөөд зарцуулсан эрчим хүч, олборлосон усны хэмжээ, сул зогсолт, гарсан гэмтэл, түүнийг арилгасан тухай тайлбар, худаг бүрийн хэмжих багажийн заалт, худгийн усны динамик ба статик түвшинг ашиглалтын байгууллагаас тогтоосон горимын дагуу тухай бүр хэмжиж журналд тэмдэглэнэ.

2.5 Өрөмдмөл худгийн усны чанар, хувийн ундарга, динамик ба статик түвшин, бүтээмж өөрчлөгдвөл түүний хэвийн ажиллагаа алдагдсанд тооцно. Гэмтлийн шалтгааныг хүснэгтэнд харуулав. (хүснэгт-1)

Хүснэгт-1

Өрөмдмөл худгийн бүтээл буурсан шинж, шалтгаан

Статик түвшин	Динамик түвшин	Хувийн ундарга	Өрөмдмөл худгийн бүтээл буурах шалтгаан
1	2	3	4
Өөрчлөгдөөгүй	Урьдынхаас өндөр байна.	Өөрчлөгдөөгүй.	Насос гэмтэлтэй
Тогтмол буурах	Тогтмол буурах	Өөрчлөгдөөгүй.	Өрөмдмөл худгийн суулгалтын яндан хоолойн хигээс ихэссэн. Гидрогеологийн нөхцөл өөрчлөгдсөн.
Үе, үе буурах	Үе, үе буурах	Өөрчлөгдөөгүй.	Зэргэлдээ байгаа өрөмдмөл худгийн ус олборлолтын ажиллагаа нөлөөлж байх магадлалтай.
Өөрчлөгдөөгүй	Урьдынхаас буурах.	Багасах.	Өрөмдмөл худгийн шүүрийн хэсэг гэмтэлтэй байгаагаас ус нэвтрүүлэх хүчин буурсан байж болох.
Урьдынхаас буурах	Өөрчлөгдөөгүй	Өөрчлөгдөөгүй.	Динамик түвшингээс дээш усны алдагдал гарч ус өргөх хоолойд гэмтэл гарсан байх магадлал өндөр байна.
Урьдынхаас буурах	Урьдынхаас буурна.	Багасах.	Динамик түвшингээс доош усны алдагдал гарч байна.

2.6. Нэгэн зэрэг хэд, хэдэн шалтгаанаар худгийн ажиллагаанд өөрчлөлт гарч усны чанар муудах, эсвэл хувийн ундарга багассан тохиолдолд техникийн шинжилгээ явуулсны дараа үр дүнг харгалзан худгийг сэргээн засварлана.

2.7. Өрөмдмөл худгийн их засварыг тухайн ашиглаж буй эрх бүхий байгууллага хийнэ. Их засвараар цооногийн хана, хоолойн хэсэгчилсэн буюу бүр мөсөн шүүрүүлэх хоолойг бүрэн солино.

2.8. Өрөмдмөл худгийг сэргээн засварласны дараа лайдаж, статик, динамик түвшинг тодорхойлж, усны ундаргатай харьцуулан тооцож, зайлшгүй нөхцөлд технологийн тоног төхөөрөмж, худгийн ажлын хоолойн голчийг сольж өөрчилнө.

2.9. Өрөмдмөл худгийн усанд усны хими, бактериологийн шинжилгээг мөрдөж буй стандартын дагуу хийнэ.

2.10. Усны чанар ердийнхөөс хэлбэлзвэл, орон нутгийн мэргэжлийн хяналтын байгууллагын зааврын дагуу шинжилгээ хийнэ. Шинжилгээний үр дүнг өрөмдмөл худгийн паспортад тэмдэглэнэ.

2.11. Өрөмдмөл худгийн амсар (устье) болон ашиглаж байгаад орхисон худаг, малтсан нүх цооногоор дамжин уст давхаргад бохирдол үүсэж болзошгүй тул хамгаалах арга хэмжээ авна.

2.12 Өрөмдмөл худгийн амсраар гаднын ус орж байвал даруй зогсоож ариутгах бодисоор өрөмдмөл худгийг ариутган, 24 цагаас доошгүй хугацаанд шавхалт хийнэ. Бохирдсон худагт шавхалт хийж байхдаа үе үе усанд нь шинжилгээ хийж, усны шинжилгээний дүн шаардлага хангасны дараа орон нутгийн ариун цэврийн байгууллагын зөвшөөрлөөр өрөмдмөл худгийг ашиглалтад оруулна.

2.13. Газрын доорхи усны бохирдлын шинж, шалтгаан, бохирдол арилгах аргыг 2-р хүснэгтээр тодорхойлов.

Хүснэгт-2

**Газрын доорхи усны бохирдлын шинж, шалтгаан,
бохирдлыг арилгах арга зам**

Усны чанарын үзүүлэлт	Бохирдох шалтгаан	Бохирдох зам	Усны чанарыг сайжруулах арга зам
1	2	3	4
Усанд хүхэр хүчлийн төмөр, хлорт төмрийн хольц нэмэгдэх ба усны хатуулаг эрдэсжилт ихсэх.	Ойролцоо оршиж байгаа бохир усны цооног болон дамжуулах шугамд гэмтэл гарснаас бохирдох. Хөрсний буюу аллювийн давхаргын ус татаж байгаа өрөмдмөл худаг нь хөрсөөр дамжин бохирдох.	Бохирдлын голомтоос шууд уст давхаргад бохирдлого орох ба худагт бохирдсон ус орох.	Бохирдлын голомтыг арилгаж, худгийн амсрыг битүүмжлэх.
Усанд азотын нэгдлүүд ихсэж зарим тохиолдолд бактерийн бохирдол илрэх.	Уст давхаргад бохирдол ороод удаагүй үед бактери элсэн давхаргын дээд хэсэгт шүүгдэж доош нэвтрээгүй байх. Ус үл нэвтрүүлэх давхаргад гэмтэл гарсан байх. Ус бохирдуулах нөхцөлүүд: Орчны ариун цэвэр муу сахиx, бохир усны шугам гэмтэх. Уурхайн ба өрөмдмөл худгийг ашиглаж байгаад орхисон, эсвэл цооног карьер малтсан зэрэг шалтгаанууд орно.	Хөрсний, бохирдолтой ус татах, ус үл нэвтрүүлэх давхаргын доорхи ус бохирдсон байвал хамгаалалтын янданд нүх сүв гарсан буюу яндангийн уулзвар, гагнаас гэмтсэн эсвэл яндангийн гадна ханаар дамжин бохирдол орсон байх.	Бохирдлын голомтыг арилгах бохирдол бага зэрэг байх буюу бохирдуулах голомт байхгүй бол усыг хлоржуулж хэрэглэх. Уст давхарга болон түүний дээд давхаргын хоорондох гидравлик холбоог зогсоож гэмтлийг арилгах засвар хийнэ.

Усны эрдэсжилт ихсэх.	Уст давхаргын доод хэсэгт эрдэсжсэн ус байх магадлалтай. Эрдэсжсэн ба цэнгэг ус нь ус нэвтрүүлдэггүй үеэс тусгаарлагдах боломжгүй болох.	Усыг эрчимтэй соруулахад доод үеийн эрдэсжсэн ус сорогдох.	Доод үеийн эрдэсжсэн усыг гаргахгүйгээр насосны бүтээлийг тохируулж, эрдэсжсэн устай үеийг тусгаарлах болно.
Усны чанар муудан, өнгө, үнэр, амт өөрчлөгдөх. Усны байнгын хатуулаг ихсэн тунгалагжилт багасах.	Ус татах байгууламжийн орчинд байгаа хүхэр агуулсан хүхэрлэг намгаас хүхэр хүчлийн ислийн төмөртэй ус уст давхаргад сорогдож орох. Намгийн ус сорогдсон гүний устай нийлж, усны өнгө хувирах ба ус гумины бодистой болох.	Худагт бохирдсон ус орж, бохирдсон ус хамгаалалтын яндангийн цоорхойгоор буюу яндангийн гадна ханаар дамжин уст давхаргад орсон байх.	Намгийн уснаас орохгүй байхаар ус таталтыг тохируулах. Намгийг хатааж, худагт засвар хийх.

Гурав. Гүний насос, түүний ашиглалт

3.1. Гүний насосыг үйлдвэрлэсэн үйлдвэрээс гаргасан зааврын дагуу техникийн засвар үйлчилгээ хийнэ.

3.2. Худгийн барилга дотор техник ашиглалтын бүдүүвч болон хөдөлмөр хамгаалал, аюулгүй ажиллагааны заавар байрлуулна. Гүний насосанд гарч болзошгүй гэмтлийг 3, 4-р хүснэгтэд зааснаар тодорхойлогдоно.

3.3. Насосонд гүний усны түвшингээс хамааруулан насосыг ажилд залгах, салгах, зориулалттай түвшингийн мэдрэгч тавьж өгнө.

Хүснэгт-3

Гүний насосны гэмтэл, түүнийг арилгах арга

Гэмтлийн байдал, илрэх шинж	Гэмтлийн шалтгаан	Гэмтэл арилгах арга
1	2	3
Цахилгаан хөдөлгүүрийн шугамд залгахад эргэхгүй байх.	Залгуурт хүчдэл ирэхгүй байх.	Хүчдэлийг залгах.
Цахилгаан хөдөлгүүрийн шугамд залгахад дүнгэнэж дуугарах. Хөдөлгүүр ажиллаж байгаад дүнгэнэж дуугарах.	1. Статорын ороомог тасарсан байх. 2. Фаз солигдох. 3. Шугамын нэг утас тасарсан. 4. Гал хамгаалагч шатсан.	1. Хөдөлгүүрийг засварлана. 2. Залгуурын самбарт фазуудыг солих. 3. Гэмтэлийг засна 4. Гал хамгаалагчийг солино.
Хөдөлгүүр халах.	Хөдөлгүүрийн ороомог утаснууд нийлсэн байх.	Хөдөлгүүрийг засварлах
Цахилгаан хөдөлгүүр эргэлтээ гүйцэд авч чадахгүй халах.	Ороомог норсон байх.	Хөдөлгүүрийн ороомогийг хатаана.

Түрэлтийн яндан задрах, насосны гол хугарах, чадал ихсэх.	Өрөмдмөл худгийн тэнхлэг (гол) мурийсан байх. 1. Ажлын дугуй, чиглүүлэх аппараттай үрэлдэх. 2. Үрлэн холхивч элэгдэх ба гэмтэх. 3. Насос хазайсан учир чиглүүлэх холхивчийн үрэлт нэмэгдэх. 4. Жийргэвчийг хэтэрхий чангалсан байх. 5. Худгаас элстэй ус татах.	Худгийн тэнхлэгийг шалгаж, мурийсан хэсгийг тэгшлэх. 1. Голын зайг тохируулагч эргээр тохируулах. 2. Үрлэн холхивчийг солих. 3. Насосыг тэгшлэн угсрах. 4. Жийргэвчийн чангалгааг суллах. 5. Хаалтыг багасгах замаар зарцуулалтыг багасгах магадлалтай.
Насосны бүтээл буурах.	1. Динамик түвшин багасах. 2. Ажлын дугуй хэтэрхий өндөрт байрлах. 3. Худгийн ажлын хэсэг лагжсан байх. 4. Ажлын дугуйны хүрз элэгдсэн байх. 5. Сорох яндангийн тор бөглөрөх. 6. Ус өргөгдөх яндангийн уулзвараар ус алдах. 7. Түрэлтийн яндангийн дотор хананд зузаан хаг тогтсон байх. 8. Шугамын хүчдэл буурах. 9. Түрэлтийн яндан задарсан байх.	1. Секц нэмж насосыг доош суулгаж болно. 2. Эргээр тохируулга хийх. 3. Насосыг авч худгийн лагийг цэвэрлэнэ. 4. Насосыг авч ажлын дугуйг солино. 5. Насосыг авч бөглөрсөн торыг солих буюу цэвэрлэх. 6. Насосны ус алдаж байгаа хэсгийг засах. 7. Насосыг авч янданг цэвэрлэх. 8. Трансформаторт тохируулга хийх. 9. Янданг гагнах буюу сольж болно.
Насос ус шахахаа болих.	1. Динамик түвшин буурах магадлалтай. 2. Сорох яндангийн торонд хаг тогтож бөглөрөх. 3. Дамжуулах гол хугарах. 4. Түрэлтийн яндан задрах буюу тасрах. 5. Ажлын дугуй хий эргэх. 6. Хий дамжуулах шугамд ус хуралдах магадлалтай.	1. Насосны түрэлт хүрч байвал секц нэмж насосыг доош суулгах ба түрэлт хүрэхгүй бол насосыг солих. 2. Насосыг авч тор цэвэрлэх. 3. Насосны гол сольж болох. 4. Насосыг авч яндангийн гэмтлийг арилгах. 5. Насосыг авч яндангийн гэмтлийг арилгах. 6. Хий дамжуулах шугамыг үлээлгэх.
Жийргэвч их халах.	1. Тосолгооны систем бохирдох. 2. Жийргэвчийг их чангалсан байх. 3. Жийргэвчтэй голын үзүүрт доргио үүссэн байх.	1. Тосолгооны сувгийг цэвэрлэх. 2. Чангалгааг суллах. 3. Насосны төгсгөлийн голыг солих.
Контртеверсын механизм ажиллагаагүй болох.	1. Контртеверс бохирдсон байх. 2. Цахилгаан хөдөлгүүрийн дээд таглаанд байдаг шүд элэгдсэн байх.	1. Контртеверсийн хоногийг цэвэрлэнэ. 2. Хөдөлгүүрийн дээд таглааг солих.

Хүснэгт-4

Гэмтлийн байдал, илрэх шинж	Гэмтлийн шалтгаан	Гэмтэл арилгах арга
1	2	3
Усны даралт хүрэлцэхгүй болох.	1. Хөдөлгүүр буруу эргэж байна. 2. Түрэлтийн яндан задарсан байна. 3. Ажлын дугуйн зарим нь хий эргэж байна.	1. Залгуурын самбарт фазуудыг сольж залгана. 2. Түрэлтийн янданг солино. 3. Насосыг авч гэмтлийг арилгана.
Насосны бүтээл буурах.	1. Түрэлтийн яндангийн дотор хананд хаг тогтсон байна. 2. Сорох яндангийн торонд хаг тогтсон байна. 3. Ажлын дугуйны хоорондын зай нэмэгдсэн байна. 4. Ажлын дугуйны хүрэнүүд элэгдсэн байна. 5. Түрэлтийн яндан задарсан байна. 6. Хуванцар хэсгүүд элэгдсэн байна.	1. Насосыг авч янданд тогтсон хагийг арилгана. 2. Насосыг авч торыг цэвэрлэнэ. 3. Насосыг авч голын зайг тохируулна. 4. Насосыг авч ажлын дугуйг солино. 5. Насосыг авч түрэлтийн янданг солино. 6. Насосыг авч сегментүүдийг солино.
Насос ус шахахаа болих.	1. Өрөмдмөл худгийн усны түвшин насосны сорох яндангийн тороос доош байна. 2. Сорох яндангийн тор битүүрсэн байна.	1. Насосны түрэлт хүрч байвал түрэлтийн янданг нэмж насосыг суулгана. Хэрэв түрэлт хүрэхгүй бол насосыг солино. 2. Насосыг авч торыг цэвэрлэнэ.
Гүйдлийн хүч хэмжигчийн заалт нормоос буурах.	1. Усны өгөлт бага байна. 2. Түрэлт буурсан байна. 3. Хөдөлгүүр буруу эргэж байна.	1. Хаалт нээнэ. 2. Хаалт бага зэрэг хаана. 3. Залгуурын самбарт фазуудыг сольж залгана.
Гүйдлийн хүч хэмжигчийн заалт нормоос ихсэх.	1. Ажлын дугуй чиглүүлэгч аппараттай үрэлдэх юм уу пластмассан сегмент элэгдсэн байх. 2. Элстэй ус шахах. 3. Насос, хөдөлгүүрийн хуванцар жийргэвч гэмтсэн байх.	1. Насосыг задалж сегмент сольж болно. 2. Хаалтыг бага зэрэг хаахад усны зарцуулалтыг багасгах. 3. Насосыг задалж жийргэвчийг солих

Дөрөв. Эх үүсвэрийн цуглуулах шугам, тэдгээрийн тоноглол

4.1. Ус хангамжийн эх үүсвэрийн гүний худгаас олборлож буй усыг гүний худаг хоорондын болон эх үүсвэрийн өргөлтийн насосны станц хүртэлх шугам, хоолойн тусламжтайгаар ус нөөцлөх санд шахна.

4.2. Хүйтний улиралд шугам хоолой, тэдгээрийн тоноглолд хөлдөлт үүсэхээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ авна.

4.3. Шугамын түрэх болон сорох хаалт, оньсон хаалт, хавхлага, жийргэвч сальник, муфтан холбогч, хамгаалалтын хашилтын элэгдлийн байдалд хяналт хийж, илрүүлсэн элэгдлийг арилгана.

4.4. Гүний насосны шахах шугам бөглөрөх, үл буцаах хаалт ажиллагаагүй болох, өвлийн нөхцөлд хөлдөлтөөс сэргийлж хэвийн ажиллагааг хангуулахын тулд тойрох шугамын хаалтыг ажиллуулахад бэлэн байлгах ба өвлийн улиралд бага зэрэг нээлттэй байлгана.

4.5. Цуглуулах шугамын худаг камерт байрлах таслах хаалт, арматурт их, урсгал засварыг тогтоогдсон нормативт хугацаанд нь хийж гүйцэтгэн хэвийн ажиллагааг хангуулах арга хэмжээг тухай бүр авч хэрэгжүүлнэ.

4.6. Худаг камерт байрлах ус юүлэгч, хий гаргагчийн хэвийн ажиллагааг хангуулж, хүйтний улирал эхлэхээс өмнө дулаалж хөлдөлтөөс хамгаална.

Тав. Ус нөөцлөх сан

5.1. Ус нөөцлөх сан нь ус хангамжийн өргөлтийн насосны станцын хэвийн ажиллагааг хангах, ус нөөцлөх, усыг халдваргүйжүүлэх нөхцөлийг бүрдүүлэх технологийн үйл ажиллагааны зохих горимыг хангаж байх үүрэгтэй. Ус нөөцлөх сан бүрт барилга, байгууламжийн хувийн хэрэг хөтөлнө.

5.2. Ус нөөцлөх сан нь усны түвшин хэмжигч, ус юүлэгч, халиагчийн шугам, агааржуулалтын хоолой, засвар үйлчилгээний зориулалт бүхий люк таг зэргээр тоноглогдсон байх тул тэдгээрийн ашиглалтын хэвийн байдлыг хангасан байна. Усан сангийн тагыг гадны нөлөөллөөс хамгаалан битүүмжилж лацадсан байна. Лац нь хөндөгдөх үед учир шалтгааныг тодруулж жижүүрийн рапортын дэвтэрт тэмдэглэл хөтөлнө. Агааржуулалтын хоолой, түүний малгайвч гаднаас хог, шороо орохоос бүрэн хамгаалагдсан байна.

5.3. Шугам хоолойн хаах, нээх, тохируулгын хаалт, арматур, усны түвшинг хэмжигч зэрэг тоноглолын бүрэн бүтэн байдлыг хянаж тухай бүрд засвар үйлчилгээ хийнэ.

5.4. Усан сангаас ус алдагдаж буй болон усан санд усны солилцоо идэвхтэй явагдаж байгаа эсэхийг шалгаж, шаардлагатай арга хэмжээ авч хэрэгжүүлнэ.

5.5. Усан санг тогтоогдсон горимын дагуу ариун цэвэр, эрүүл ахуйн шаардлагад нийцүүлэн угаах ба хана ёроолын зэвийг төмөр сойзоор зүлгэж бүрэн цэвэрлэн өндөр даралттай усаар 2-оос доошгүй удаа шүршиж, тэдгээрийн ёроолд хуримтлагдсан тунадас ургалтаас хана баганыг цэвэрлэнэ.

5.6. Цэвэрлэгээ, засварын дараа ус нөөцлөх санд ариутгал хийнэ.

5.7. Ус нөөцлөх сангийн засвар үйлчилгээ, угаалга цэвэрлэгээ, ариутгал хийж дуусган усны чанарт хими биологийн шинжилгээ хийсний дараа мэргэжлийн хяналтын байгууллагаас зөвшөөрөл авна.

Зургаа. Ус халдваргүйжүүлэх барилга байгууламж

6.1. Манай улсад ус халдваргүйжүүлэх олон төрлийн арга технологи ашиглагддаг бөгөөд хлоржуулах байгууламжийг түгээмэл хэрэглэдэг.

6.2. Хлоржуулах байгууламж

- 6.2.1. Хлоржуулах төхөөрөмжийн ашиглалт, засвар үйлчилгээг операторийн мэргэжилтэй техникийн аюулгүй ажиллагааны зохих мэдлэгтэй хүн ажиллана.
- 6.2.2 Хлорын складын доторхи гэрэлтүүлэг, салхивчийн системийн удирдах самбар, унтраалгыг складын хаалганы дэргэд хамгаалалттайгаар байрлуулж ашиглана. Хлоржуулах төхөөрөмжийг ажиллуулахын өмнө хлор дамжуулах хоолойнууд дээрхи вентилүүд хаалттай байгаа эсэхийг шалгаж үзнэ.

6.3. Хлоржуулах системийг ажилд бэлтгэх

- 6.3.1. Хлоржуулах системийг ажилд бэлтгэх болон хлоржуулах төхөөрөмжид хлор өгөхийн өмнө гүйцэтгэх ажлын дарааллыг баримтална.
- 6.3.2. Хлоржуулах төхөөрөмжийн бүх эд анги тоног төхөөрөмж, хлорын шугамыг нэг бүрчлэн шалгаж эвдрэл байгаа эсэхийг тодорхойлно.
- 6.3.3. Агааржуулагчийн системийг ажиллуулж үзээд хлорын баллоныг шугаманд холбоно.
- 6.3.4. Эжекторын ажиллагааг шалгаад хлорын шугамын болон хлоржуулсан усны хоолойн хаалтыг онгойлгоно.
- 6.3.5. Бүх хамгаалах хэрэгслэлийг бүртгэх, бэлэн байдлыг хангана.

6.4. Хлоржуулах төхөөрөмжийг ажиллуулах

- 6.4.1. Үндсэн болон туслах тоног төхөөрөмжүүдийн ажиллагааны өгөгдсөн горимыг барьж байх, осол авааргүй ажиллагааг хангаж ашиглана.
- 6.4.2. Хлоржуулах төхөөрөмжийг ажиллуулахын өмнө ээлжийн ахлагчид мэдэгдэнэ.
- 6.4.3. Агааржуулагчийг ажиллуулан хэмжигч савыг усаар дүүргэнэ.
- 6.4.4. Хлортой баллоны толгой хаалтыг нээж хлорыг тавьж, холигч дээрхи хаалтыг онгойлгоно.
- 6.4.5. Ротаметрийн хөвүүрийг тохируулагч хаалтаар тохируулна.
- 6.4.6. Хлорын шугамын алдагдлыг наштырийн спиртээр шалгана.
- 6.4.7. Халдваргүйжүүлсэний дараа микробиологийн шинжилгээнд зориулсан усны дээжийг тогтмол авч байна
- 6.4.8. Дахин тоног төхөөрөмжүүдийн ажиллагааг үзэж, ээлжийн дэвтэрт тэмдэглэл хөтөлнө.
- 6.4.9. Графикийн дагуу цаг хугацаанд нь тоног төхөөрөмжүүдийн ППР ажлыг хийнэ.
- 6.4.10. Улиралд 1-ээс цөөнгүй удаа хлоржуулагч болон түгжээт арматурыг шалгаж, сальникэн чигжээсийг сольж байна.
- 6.4.11. Хяналтын болон хэмжилтийн багажнуудын үзүүлэлтүүдийг байнга шалгах, автоматжуулалтын хэрэгслийн ажиллагааг хянана.

6.4.12. Агааржуулалттын систем, түүний дотор ослын системийн ажиллагааг хянана.

6.5. Хлорын хадгалалт

6.5.1. Хлорыг 1 тонноос илүү нөөцийг орон сууц, үйлдвэр албан газрын ойролцоо хадгалж болохгүй. Хлорын склад орон сууц үйлдвэр албан газрын хоорондох зай 1000 метрээс багагүй байвал зохино. Хэрэв ашиглалтын үеийн зайлшгүй шаардлага гарвал салхивчийн систем, бусад тоноглолоор төхөөрөмжлөгдсөн зориулалтын складанд хадгална.

6.5.2. Шингэн хлортой баллон, контейнер тус бүрийг тусгай бэлтгэсэн тавиурт тавих бөгөөд тэдгээрийг аль ч талаас нь авч болохоор чөлөөтэй байрлуулна.

6.5.3. Баллонуудыг босоо байдалд өргөнөөрөө сөөлжүү 4 эгнээ байрлуулна.

6.5.4. Хэвтээ байдалд өндрөөрөө 5 эгнээ, өргөнөөрөө 2 эгнээнээс илүүгүй байрлуулна.

6.5.5. Босоо байдалд байрласан баллоны вентиль дээшээ харсан байх ба хэвтээ баллонуудын вентиль складаын дотор хүн явах зам талбай руу харсан байна.

6.5.6. Хлорын складайн хаалганы дэргэд “Салхивчийг ажиллуул”, “Хорт хий”, “Хлорын гоожилтыг арилга” гэсэн хөдөлмөр хамгааллын аюулгүй ажиллагааны анхааруулах зурагт хуудас болон анхааруулга байрлуулна.

6.5.7. Шингэн хлортой контейнерүүдийг босоо байдалд давхарлахгүйгээр, өргөнөөрөө 2-оос илүүгүй эгнээ тавих бөгөөд контейнертэй хлорыг өргөж зайлуулах, оосорлох гогцоог ил гаргаж контейнерийн хушууг хүн явах зай тийш нь харуулж хураана.

6.7. Хлор алдагдах үеийн аюулгүй ажиллагаа

6.7.1. Хлорын үнэр гарсан тухай бүр хорт хий хэмжигч багажаар тасалгаанд тархсан хлорын хэмжээг тодорхойлно. Оператор хорт хийн баг өмсөж хлор тархаж байгаа эх үүсвэрийг тодорхойлох, хаах, зогсоох арга хэмжээг авах ба аваарийн салхивчийг ажиллуулж хлорын гоожилтыг арилгана.

6.7.2. Хлор тээвэрлэх үед хлор алдагдвал тээврийн хэрэгслийн жолооч, бусад хүмүүс хорт хийн баг өмсөж салхины дагуу газарт тээврийн хэрэгслээ зогсоож гоожилтыг зогсоох арга хэмжээ авна.

6.7.3. Хлорын баллон гэмтэлтэй үед хлортой баллоныг тусгай тоноглогдсон саванд хийн савнаас хлорын аппаратанд өгч ашиглана.

6.7.4. Хлор тархсан үед гүйхийг хориглоно. Хүний огцом хөдөлгөөний нөлөөгөөр газар тархсан хлор агаарын урсгалаар дээш тархдаг учраас хүний биед нөлөөлж хордлого ихэсдэг.

Долоо. Өргөлтийн насосны станц

7.1. Өргөлтийн насосны станц нь ус хангамжийн эх үүсвэрээс хот хэрэглэгчдэд ус шахаж хүргэх гол үүргийг гүйцэтгэх зориулалттай тул усны хэрэглээ, хэрэглэгчдийн байршил зэргээс хамаарч тооцоологдсон горимын дагуу ажиллуулна.

7.2. Насосны станцыг гэрэлтүүлэх ерөнхий гэрлээс гадна 12В-ын аккумулятороос тэжээгдэх аваарын үеийн гэрэлтүүлэгтэй байна. Өвлийн улиралд насос станцын дулааны хэм 16°C -- 24°C-д байх ба зуны улиралд 10°C орчим байна.

7.3. Насосны станцын байранд техникийн аюулгүй ажиллагааны заавар, үзлэг үйлчилгээ хийх заавар, ажлын машины ажиллагааны бүдүүвч, гол зургуудыг ажлын байранд байрлуулсан байна.

7.4. Насосны станцын технологийн тоног төхөөрөмжийн ашиглалтын бүртгэлийг хөтөлж ашиглалт, үйлчилгээг тогтоогдсон горимын дагуу гүйцэтгэнэ.

7.5. Насосны станцын өрөөнд эрүүл ахуйн болон гал түймрийн эсрэг нөхцөл шаардлагыг баримтална.

7.6. Тоног төхөөрөмжүүдийн төлөвлөгөөт үзлэг шалгалт, урсгал болон их засваруудыг цаг хугацааны дагуу хийж гүйцэтгэнэ.

7.7. Насосны станцын ажиллагааг алсаас удирдах ажиллагаа нь бүрэн автоматчлагдсан тохиолдолд удирдлагын самбар дээр хяналтанд байгаа бүх элементүүд болон тоног төхөөрөмжүүдийн ажиллагааг харуулсан схем бүхий самбар байршуулсан байна.

7.8. Насосны станцын ажиллагааны автоматжуулалт нь тухайн объектын байршил, цахилгаан эрчим хүчний хангамжийн найдвар, ус хэрэглээний горим, насосыг ажиллуулах давтамж, нөөцийн савны хэмжээ, ус өгөх цэгийн техникийн байдал зэрэг олон зүйлээс хамааруулж тохируулан ашиглана.

—oOo—

**МОНГОЛ УЛСЫН
БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НОГООН ХӨГЖИЛ
АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН САЙДЫН
ТУШААЛ**

2015 оны 02-р сарын 26-ны өдөр

Дугаар А-109

Улаанбаатар хот

**Сав газрын захиргаадын
байршлыг тогтоох тухай**

Монгол улсын Засгийн газрын бүтцийн тухай 2014 оны 12 дугаар сарын 04-ний өдрийн хууль, Засгийн газрын тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 24.2, Усны тухай хуулийн 10 дугаар зүйлийн 10.1.2, Төсвийн тухай хуулийн 14 дүгээр зүйл, Засгийн газрын 2012 оны “Сав газрын захиргаад байгуулах тухай” 254 дүгээр тогтоолыг тус тус үндэслэн ТУШААХ нь:

1. Тус яамны харьяа сав газрын 26 захиргаадын байршлыг хавсралтаар баталсугай.

2. Сав газрын захиргаадын байршлыг хавсралтад заасны дагуу зохион байгуулж хэрэгжүүлэхийг Газар зохион байгуулалт болон усны нэгдсэн бодлого зохицуулалтын газар /Г.Мөнх-Эрдэм/, Сав газрын удирдлагын хэлтэс /Д.Батболд/ нарт тус тус даалгасугай.

САЙД

Д.ОЮУНХОРОЛ

Байгаль орчин, ногоон хөгжил, аялал жуулчлалын сайдын
2015 оны 2 дугаар сарын 26-ны өдрийн
А-109 дугаар тушаалын хавсралт

САВ ГАЗРЫН ЗАХИРГААДЫН БАЙРШИЛ

№	Сав газрын захиргаадын нэр	Байршил
1	Туул голын сав газрын захиргаа	Улаанбаатар хот
2	Хяргас нуур -Завхан голын сав газрын захиргаа	Завхан аймаг, Улиастай сум
3	Хар нуур -Ховд голын сав газрын захиргаа	Ховд аймаг, Жаргалант сум
4	Сэлэнгэ голын сав газрын захиргаа	Орхон аймаг, Баян-Өндөр сум/Эрдэнэт хот/
5	Хараа - Ерөө голын сав газрын захиргаа	Дархан-Уул аймаг, Дархан сум /Дархан хот/
6	Онги -Таац голын сав газрын захиргаа	Өвөрхангай аймаг, Арвайхээр сум
7	Онон голын сав газрын захиргаа	Хэнтий аймаг, Батширээт сум
8	Улз голын сав газрын захиргаа	Дорнод аймаг, Баяндун сум
9	Увс нуур -Тэсийн голын сав газрын захиргаа	Увс аймаг, Улаангом сум
10	Орхон -Чулуут голын сав газрын захиргаа	Архангай аймаг, Эрдэнэбулган сум
11	Хөвсгөл нуур -Эгийн голын сав газрын захиргаа	Хөвсгөл аймаг, Мөрөн сум
12	Бөөнцагаан нуур -Байдраг голын сав газрын захиргаа	Баянхонгор аймаг, Баянхонгор сум
13	Буйр нуур -Халх голын сав газрын захиргаа	Дорнод аймаг, Хэрлэн сум /Чойбалсан хот/
14	Хэрлэн голын сав газрын захиргаа	Хэнтий аймаг, Хэрлэн сум /Чингис хот/
15	Умард говийн гүвээт-Халхын дундад талын сав газрын захиргаа	Говьсүмбэр аймаг, Сүмбэр сум /Чойр хот/
16	Алтайн өвөр говийн сав газрын захиргаа	Өмнөговь аймаг, Даланзадгад сум
17	Галба-Өөш-Долоодын говийн сав газрын захиргаа	Дорноговь аймаг, Сайншанд сум / Сайншанд хот/
18	Булган голын сав газрын захиргаа	Ховд аймаг, Булган сум
19	Хануй голын сав газрын захиргаа	Булган аймаг, Баян-Агт сум
20	Орог нуур-Түйн голын сав газрын захиргаа	Баянхонгор аймаг, Баянхонгор сум
21	Шишхэд голын сав газрын захиргаа	Хөвсгөл аймаг, Улаан-Уул сум
22	Дэлгэрмөрөн голын сав газрын захиргаа	Хөвсгөл аймаг, Мөрөн сум
23	Хүйсийн говь- Цэцэг нуурын сав газрын захиргаа	Говь-Алтай аймаг, Есөнбулаг сум
24	Мэнэнгийн талын сав газрын захиргаа	Сүхбаатар аймаг, Баруун-Урт сум / Баруун-Урт хот/
25	Идэр голын сав газрын захиргаа	Завхан аймаг, Идэр сум
26	Үенч-Бодонч голын сав газрын захиргаа	Ховд аймаг, Үенч сум

**МОНГОЛ УЛСЫН
БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НОГООН ХӨГЖИЛ
АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН САЙДЫН
ТУШААЛ**

2015 оны 07-р сарын 29-ны өдөр

Дугаар А-294

Улаанбаатар хот

Жагсаалт батлах тухай

Усны тухай хуулийн 10 дугаар зүйлийн 10.1.12 дахь заалтыг үндэслэн
ТУШААХ нь:

1. Ус бохирдуулах аюултай бодисын жагсаалтыг хавсралт ёсоор баталсугай.
2. Энэхүү тушаалын хавсралтад заасан ус бохирдуулах аюултай бодисын жагсаалтыг ус бохирдуулсны төлбөр тооцоход мөрдүүлж ажиллахыг Газар зохион байгуулалт болон усны нөөцийн нэгдсэн бодлого зохицуулалтын газар /Г.Мөнх-Эрдэм/-т даалгасугай.

САЙД

Д.ОЮУНХОРОЛ

Байгаль орчин, ногоон хөгжил,
аялал жуулчлалын сайдын
2015 оны 07 дугаар сарын 29-ний өдрийн
А-294 дугаар тушаалын хавсралт

Ус бохирдуулах аюултай бодисын жагсаалт

№	Бодис	Латин нэр	Химийн томъёо
1	Цианид	Cyanide	CN ⁻
2	Берилли	Beryllium	Be ²⁺
3	Кадьми	Cadmium	Cd ²⁺
4	Мөнгөн ус	Mercury	Hg ²⁺
5	Хром (VI)	Chromium (VI)	Cr ⁶⁺
6	Бензол	Benzene	C ₆ H ₆
7	Бензо(а)пирин болон бусад олон цагирагт үнэрт нүүрсустөрөгчид	Benzo[a]pyrene, polycyclic aromatic hydrocarbon	C ₂₀ H ₁₂
8	Диоксин/Фуран (PCDDs/PCDFs)	2,3,7,8-Tetrachlorodibenzo- p- dioxin (TCDD)	C ₁₂ H ₄ Cl ₄ O ₂
9	Полихлорт бифенилүүд (PCBs)	Polychlorinated Biphenyls (PCBs)	-
10	Трихлорметан (хлорформ)	Chloroform	CHCl ₃
11	Тетрахлорэтилен PERC	Tetrachloroethylene	C ₂ Cl ₄
12	Трихлорэтилен TCE	Trichloroethylene	C ₂ HCl ₃
13	Фенол	Phenols	C ₆ H ₅ OH
14	Фосфорт органик пестицидүүд	Organophosphate pesticides	-
15	Хлорт органик пестицидүүд	Organo chloro pesticides	-

Усны нөөцийн хэлтэс

**МОНГОЛ УЛСЫН
БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НОГООН ХӨГЖИЛ,
АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН САЙД,
САНГИЙН САЙДЫН ХАМТАРСАН ТУШААЛ**

2015 оны 07-р сарын 29-ны өдөр

Дугаар А-299/204

Улаанбаатар хот

Журам, аргачлал батлах тухай

Ус бохирдуулсны төлбөрийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.2 дахь хэсгийг үндэслэн ТУШААХ нь:

1. “Хаягдал усны эзлэхүүн болон бохирдуулах бодисын агууламжийг үндэслэн хаягдал усан дах бохирдуулах бодисын хэмжээг тогтоох журам”-ыг нэгдүгээр, “Хаягдал усан дах бохирдуулах бодисын хэмжээг тооцох аргачлал”-ыг хоёрдугаар хавсралтаар тус тус баталсугай.

2. Энэ тушаалын хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллахыг Байгаль орчин, ногоон хөгжил, аялал жуулчлалын яамны Газар зохион байгуулалт ба усны нөөцийн нэгдсэн бодлого, зохицуулалтын газар /Г.Мөнх-Эрдэм/-т, Сангийн яамны Төсвийн бодлого, төлөвлөлтийн газар /Ж.Ганбат/-т, Аймаг, нийслэлийн байгаль орчин, аялал жуулчлалын газар, Сав газрын захиргаадад тус тус даалгасугай.

БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НОГООН ХӨГЖИЛ,
АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН САЙД

САНГИЙН САЙД

Д.ОЮУНХОРОЛ

Ж.ЭРДЭНЭБАТ

Байгаль орчин, ногоон хөгжил, аялал жуулчлалын сайд,
Сангийн сайдын 2015 оны 07 дугаар сарын 29-ний өдрийн
А-299/204 дугаар хамтарсан тушаалын 1 дүгээр хавсралт

Хаягдал усны эзлэхүүн, бохирдуулах бодисын асууламжийг
үндэслэн хаягдал усан дахь бохирдуулах бодисын
хэмжээг тогтоох журам

Нэг. Нийтлэг үндэслэл

1.1. Энэхүү журмын зорилго нь үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхэлж байгаа ус бохирдуулагчийн хаягдал усан дахь бохирдуулах бодисын хэмжээг тогтоохтой холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино.

1.2. Энэ журмыг хоногт 50 шоо метрээс их хаягдал ус гаргадаг, эсхүл аюултай бохирдуулах бодис гаргадаг ус бохирдуулагчийн хаягдал усан дахь бохирдуулах бодисын хэмжээг тодорхойлоход дагаж мөрдөнө.

**Хоёр. Хаягдал усны эзлэхүүн, бохирдуулах
бодисын хэмжээг тодорхойлох**

2.1. Энэхүү журмыг Усны тухай хуулийн¹ 24.2-т заасан хаягдал ус хаях, зайлуулах дүгнэлт гаргах болон хаягдал усанд ногдуулах ус бохирдуулсны төлбөрийг тооцох үндэслэл болгоно.

2.2. Ус бохирдуулагчийн үүрэг

2.2.1. Ус бохирдуулагч нь Усны тухай хуулийн 30 дугаар зүйлийн 30.1.2, -д заасны дагуу усны хэрэглээ хариуцсан ус ашиглалтын менежер ажиллуулж, дотоод хяналтыг тавина.

2.2.2. MNS ISO 5667-10:2001 стандартын дагуу сорьц авах цэгийг хаягдал усны гаргалгаа бүрд тогтооно.

2.2.3. Улирал бүр хоёроос доошгүй хаягдал усны холимог сорьц авч, өөрийн зардлаар байгаль орчны шинжилгээний лаборатори болон хөндлөнгийн лабораториор шинжилгээ хийлгэж, хариу дүнг хаягдал ус хаях, зайлуулах дүгнэлт гаргах эрх бүхий байгууллагад улирал бүрийн сүүлийн сарын 15-ны дотор хүргүүлнэ.

2.2.4. “Хаягдал уснаас дээжлэлт хийх удирдамж” MNS ISO 5667-10:2001 стандартад заасны дагуу хаягдал уснаас 2 цагийн завсарлагатайгаар 24 цагийн дотор холимог дээж авах гар эсвэл автомат ажиллагаатай төхөөрөмжтэй байна.

2.2.5. Тоног төхөөрөмжийн ажиллагаа, бохирдлын эх үүсвэрт үзлэг шалгалт хийх, дээж авах эрх бүхий албан тушаалтныг шаардлагатай баримт бичгүүдтэй танилцах нөхцөлөөр хангана.

2.3. Хаягдал ус хаях, зайлуулах дүгнэлтэд бохирдуулах бодисын хэмжээг тооцох

2.3.1. Хаягдал ус хаях, зайлуулах дүгнэлт гаргах этгээд нь хаягдал усны эзлэхүүн, бохирдуулах бодисын агууламжийг үндэслэн “Хаягдал усан дахь

¹ Усны тухай хууль - “Төрийн мэдээлэл” эмхэтгэлийн 2012 оны 22/739 дугаарт нийтлэгдсэн.

бохирдуулах бодисын хэмжээг тооцох аргачлал”-ын дагуу бохирдуулах бодисын хэмжээ, ус бохирдуулсны төлбөрийн хэмжээг тооцоолно. Дүгнэлтийг ажлын 10 хоногийн дотор гарган хаягдал ус хаях, зайлуулах зөвшөөрөл өгөх байгууллагад болон ус бохирдуулагчид хүргүүлнэ.

- 2.3.2. Ус бохирдуулагчийн тухайн улиралд зайлуулж буй хаягдал усны эзлэхүүнийг ($V_{y\bar{e}}$) бохир усны шугаман дээр суурилуулсан хэмжих хэрэгслийн заалтаар тогтооно. Сав газрын захиргааны ажилтан хэмжих хэрэгслийн заалтыг тодорхойлно.
- 2.3.3. Энэ журмын 2.3.2-т заасан хэмжих хэрэгсэлгүй, эсхүл суурилуулаагүй болон хэмжих хэрэгслийн хэвийн ажиллагаа алдагдсан үед, хаягдал усны эзлэхүүнийг тооцоходоо технологийн цэвэр усны шугаман дээр суурилуулсан хэмжих хэрэгслийн заалтаар тодорхойлсон усны эзлэхүүнээс үйлдвэрлэл, үйлчилгээний бүтээгдэхүүнд шингэсэн усны хэмжээг хасаж гаргана. Үйлдвэрлэл, үйлчилгээний бүтээгдэхүүнд шингэсэн усны хэмжээг “Нэгж бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, ажил гүйцэтгэх, үйлчилгээ үзүүлэхэд зарцуулах усны норм”-ыг ашиглан тооцно.
- 2.3.4. Ариутгах татуургын төвлөрсөн сүлжээ, байгальд шууд нийлүүлж байгаа хаягдал усны найрлага дахь бохирдуулах бодисын зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээг үндэслэн хаягдал усан дахь бохирдуулах бодисын хэмжээнд ногдох ус бохирдуулсны төлбөр, хэтэрсэн агууламжид ногдох нөхөн төлбөрийн хэмжээг тооцно.
- 2.3.5. Тоолуурын заалт авсан өдрөөс хойш ажлын 5 хоногийн дотор хаягдал усны эзлэхүүний хэмжилтийн мэдээг Сав газрын захиргаанд хүргүүлнэ. Сав газрын захиргаа нь ус бохирдуулсны төлбөр төлөлтөд хяналт тавина.

2.4. Хяналт тавих, мэдээллийн санд бүртгэх.

- 2.4.1. Байгаль орчны хяналтын улсын байцаагч, эсхүл аймаг, нийслэлийн байгаль орчны албаны усны асуудал хариуцсан мэргэжилтэн ус бохирдуулагчийн зайлуулж буй хаягдал усны чанар, найрлага нь стандартын шаардлага хангаж буй эсэхийг тогтоох зорилгоор үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагааны явцад улиралд 1 удаа хаягдал усны сорьц авах тогтоосон цэгээс цэгэн сорьц авч, усны итгэмжлэгдсэн лабораторид шинжилгээ хийлгэнэ.
- 2.4.2. Тухайн цэгээс хаягдал усны сорьцыг ус бохирдуулагчийн төлөөллийг байлцуулан авна.
- 2.4.3. Усны итгэмжлэгдсэн лабораториос хаягдал усны чанарын магадлан шинжилгээний дүнг хүлээн авсан өдрөөс хойш ажлын 5 хоногийн дотор харьяалах сум, дүүргийн байгаль орчны байцаагчид хүргүүлнэ.
- 2.4.4. Аймаг нийслэлийн байгаль орчны алба нь ус бохирдуулагчийн усны бохирдлын эх үүсвэр, эзлэхүүн, хаягдал усан дахь бохирдуулах бодисын агууламжийг бохирдуулагч бодис тус бүрээр хянан, дэлгэрэнгүй тэмдэглэл хөтөлж, хяналтын шинжилгээний дүнг нэгтгэн “Усны тухай” хуулийн 18.1.2-т заасны дагуу мэдээллийн санд бүртгэнэ. Хаягдал усан дахь бохирдуулах бодисын хэмжээ нь зөвшөөрөгдөх агууламжаас давсан тохиолдолд нөхөн төлбөр ногдуулалтад хяналт тавина.

Байгаль орчин, ногоон хөгжил, аялал
жуулчлалын сайд, Сангийн сайдын
2015 оны 07 дугаар сарын 29-ний өдрийн
А-299/204 дугаар хамтарсан тушаалын
2 дугаар хавсралт

Хаягдал усан дахь бохирдуулах бодисын хэмжээг тооцоолох аргачлал

Нэг. Нийтлэг үндэслэл

1.1. Ус бохирдуулсны төлбөрийн тухай хуулийн 5.2-т заасан хаягдал усан дахь бохирдуулах бодисын хэмжээг тооцоолоход энэхүү аргачлалыг мөрдөнө.

1.2. Бохирдуулах бодисын агууламжийг байгаль орчны шинжилгээний лаборатори болон хөндлөнгийн итгэмжлэгдсэн лабораторийн шинжилгээний сорьцын улирлын дунджийг ашиглана.

2. Хаягдал усан дахь бохирдуулах бодисын хэмжээг тодорхойлох

2.1. Хаягдал усан дахь бохирдуулах бодисын хэмжээг Ус бохирдуулсны төлбөрийн тухай хуулийн 7.1-т заасан үндсэн үзүүлэлтийн дагуу холбогдох стандартын бүх үзүүлэлтээр гаргах бөгөөд тухайн үйлдвэрлэл, үйлчилгээний онцлогийг харгалзсан голлох эрдэс, хүнд металл болон аюултай бохирдуулах бодисын үзүүлэлтээр гаргана.

2.2. Хаягдал усан дахь бохирдуулах бодис: жинлэгдэх, органик, эрдэс бодис, хүнд металлын хэмжээг хэмжээг томъёо (1)-г ашиглан тооцно.

$$M_i = V_{y\bar{e}} * C_i * 10^{-3} \quad \text{Томъёо (1)}$$

M_i - хаягдал усны холимог дээжин дэх бохирдуулах бодис/жинлэгдэх бодис, органик, эрдэс бодис, хүнд металл/-ын хэмжээ (кг);

$V_{y\bar{e}}$ - ус бохирдуулагчаас тухайн улиралд зайлуулж буй хаягдал усны эзлэхүүн, (m^3);

C_i - хаягдал усны холимог дээжин дэх i бохирдуулах бодисын дундаж агууламж, (мг/л);

i - жинлэгдэх, органик, эрдэс бодис, хүнд металл.

2.3. Хаягдал усны холимог дээжин дэх бохирдуулах бодисын дундаж агууламжийг томъёо (2)-г ашиглан тооцно.

$$C_i = \sum_{i=1}^n C_i \quad \text{Томъёо (2)}$$

C_i - Хаягдал усны холимог дээжин дэх i бохирдуулах бодисын дундаж (мг/л);

$n \geq 2$ - Улиралд хийх шинжилгээний давтамж.

3. Хаягдал усны эзлэхүүнийг тооцох

3.1. Улиралд зайлуулж буй хаягдал усны эзлэхүүнийг ($Q_{y\ddot{e}}$) бохир усны шугаман дээр суурилуулсан хэмжих хэрэгслийн заалтаар тогтооно.

$V_{y\ddot{e}}$ - Хаягдал усны тоолуурын заалт, m^3

3.2. Хэмжих хэрэгсэлгүй, эсхүл суурилуулаагүй болон хэмжих хэрэгслийн хэвийн ажиллагаа алдагдсан үед, хаягдал усны эзлэхүүнийг тооцохдоо технологийн цэвэр усны шугаман дээр суурилуулсан хэмжих хэрэгслийн заалтаар тодорхойлсон усны эзлэхүүнээс үйлдвэрлэл, үйлчилгээний бүтээгдэхүүнд шингэсэн усны хэмжээг хасаж гаргана.

$$V_{y\ddot{e}} = V_{\ddot{o}\ddot{e} \text{ цэв}} - V_{\ddot{o}\ddot{e} \text{ бүт}} \quad \text{Томъёо (3)}$$

$V_{y\ddot{e}}$ - хаягдал усны эзлэхүүн, m^3 ;

$V_{\ddot{o}\ddot{e} \text{ цэв}}$ - технологийн цэвэр усны шугаман дээр суурилуулсан хэмжих хэрэгслийн заалтаар тодорхойлсон усны эзлэхүүн, (m^3);

$V_{\ddot{o}\ddot{e} \text{ бүт}}$ - үйлдвэрлэл, үйлчилгээний бүтээгдэхүүнд шингэсэн усны хэмжээ, (m^3);

4. Хаягдал усан дахь аюултай бохирдуулах бодисын агууламжийг тооцох

4.1. Хаягдал усан дахь аюултай бохирдуулах бодисын агууламжийг дараах томъёогоор тооцоолно.

$$M_k = V_{y\ddot{e}} \cdot C_k - C_{\text{зда}} \cdot V_{\text{зда}}$$

Томъёо (4)

M_k - хаягдал усны холимог дээжин дэх аюултай бохирдуулах бодисын хэмжээ (гр);

$V_{y\ddot{e}}$ - ус бохирдуулагчаас тухайн улиралд зайлуулж буй хаягдал усны эзлэхүүн, (m^3);

C_k - хаягдал усны холимог дээжин дэх k аюултай бохирдуулах бодисын дундаж агууламж (гр/л);

k - аюултай бохирдуулах бодис.

5. Хаягдал усан дахь бохирдуулах бодисын нөхөн төлбөр ногдуулах хэмжээг тодорхойлох

5.1. Хаягдал усан дахь бохирдуулах бодисын зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээнээс давсан агууламжаар тооцсон бохирдуулах бодисын хэтэрсэн хэмжээнд нөхөн төлбөр ногдуулна.

5.2. Хаягдал усан дахь бохирдуулах бодисын зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээнээс давсан агууламжийг дараах томъёогоор тооцно.

$$C_{i.\text{сда}} = C^i - C_{\text{зда}} \quad \text{Томъёо (5)}$$

$C_{i.\text{сда}}$ - хаягдал усны холимог дээжин дэх бохирдуулах бодисын зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээнээс давсан агууламж ($кг/м^3$ буюу $гр/м^3$);

C^i - хаягдал усан дахь бохирдуулах бодисын улирлын дундаж агууламж, (кг/м³ буюу гр/м³);

$C_{зда}$ - хаягдал усан дахь бохирдуулах бодисын зөвшөөрөгдөх дээд агууламж, (мг/л)

5.3. Энэ аргачлалын 5.2-д тооцсон агууламжийн хаягдал усны эзлэхүүнд ногдох бохирдуулах бодисын хэмжээ нь зөвшөөрөгдөх хэмжээнээс хэтэрсэн бохирдуулах бодис болно.

5.4. Хаягдал усан дахь бохирдуулах бодисын хэтэрсэн хэмжээг дараах томъёогоор тодорхойлно.

$$M_{исда} = V_{оё} * C_{исда} * 10^{-3} \quad \text{Томъёо (6)}$$

$M_{исда}$ - хаягдал усан дахь бохирдуулах бодисын хэтэрсэн хэмжээ (кг);

5.5. Хаягдал усан дахь аюултай бохирдуулах бодисын хэтэрсэн хэмжээг дараах томъёогоор тодорхойлно.

$$M_{ксда} = V_{оё} * C_{ксда} \quad \text{Томъёо (7)}$$

$M_{ксда}$ - хаягдал усан дахь аюултай бохирдуулах бодисын хэтэрсэн хэмжээ (гр);

Байгаль орчин, ногоон хөгжил, аялал жуулчлалын яам

—oOo—

**МОНГОЛ УЛСЫН
ЗАМ, ТЭЭВРИЙН САЙД, БАЙГАЛЬ ОРЧИН,
НОГООН ХӨГЖЛИЙН
САЙДЫН ХАМТАРСАН ТУШААЛ**

2014 оны 06 сарын 02-ны өдөр

Дугаар А-138/А-208

Улаанбаатар хот

ЖУРАМ БАТЛАХ ТУХАЙ

**Усан замын тээврийн хэрэгсэлд техникийн болон
экологийн хяналтын үзлэг хийх, тоо бүртгэл хөтлөх, улсын дугаар олгох**

Усан замын тээврийн тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.3 дахь хэсгийг үндэслэн ТУШААХ нь:

1. “Усан замын тээврийн хэрэгсэлд техникийн болон экологийн хяналтын үзлэг хийх, тоо бүртгэл хөтлөх, улсын дугаар олгох журам”-ыг 1 дүгээр, усан замын тээврийн хэрэгслийн гэрчилгээний загварыг 2 дугаар, усан замын тээврийн хэрэгслийн хувийн хэргийн загварыг 3 дугаар, усан замын тээврийн хэрэгслийн улсын дугаар, түүнийг тэмдэглэх байршил, хэмжээг 4 дүгээр, усан замын тээврийн хэрэгсэлд техникийн үзлэг хийсэн тухай актын загварыг 5 дугаар, усан замын тээврийн хэрэгслийн техникийн хяналтын хуудасны загварыг 6 дугаар хавсралтаар тус тус шинэчлэн баталсугай.

2. Энэхүү журмын хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллахыг Зам, тээврийн яамны Зам, тээврийн хяналт, бүртгэлийн газар /Б.Жаргал/-т, Байгаль орчин ногоон хөгжлийн яамны Хүрээлэн буй орчин, байгалийн нөөцийн газар /Д.Энхбат/-т тус тус даалгасугай.

3. Энэхүү журам шинэчлэн батлагдсантай холбогдуулан Зам, тээвэр, аялал жуулчлалын сайд, Байгаль орчны сайдын хамтарсан 2006 оны 2 дугаар сарын 24-ний өдрийн 26/58 дугаар тушаалыг хүчингүй болсонд тооцсугай.

ЗАМ, ТЭЭВРИЙН САЙД

БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НОГООН
ХӨГЖЛИЙН САЙД

А. ГАНСҮХ

С. ОЮУН

Зам, тээврийн сайд, Байгаль орчин ногоон хөгжлийн
сайдын хамтарсан 2014 оны 138/А-208 дугаар
тушаалын 1 дүгээр хавсралт

УСАН ЗАМЫН ТЭЭВРИЙН ХЭРЭГСЭЛД ТЕХНИКИЙН БОЛОН ЭКОЛОГИЙН ХЯНАЛТЫН ҮЗЛЭГ ХИЙХ, ТОО БҮРТГЭЛ ХӨТЛӨХ, УЛСЫН ДУГААР ОЛГОХ ЖУРАМ

Нэг. Нийтлэг үндэслэл

1.1. Энэхүү журмын зорилго нь усан замын тээврийн үйл ажиллагааг гол, мөрөн, нуурын экологи, байгаль орчинд сөрөг нөлөөгүй эрхлэхэд төрийн хяналт, зохицуулалтыг чиглүүлэн, иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын усан замын тээврийн хэрэгсэлд техникийн болон экологийн хяналтын үзлэг хийж хөвөлтийн аюулгүй байдлыг ханган, усан замын тээврийн хэрэгслийн тоо бүртгэл хөтлөх, улсын дугаар олгох, шилжилт хөдөлгөөн хийхтэй холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино.

1.2. Усан замын тээврийн хэрэгслийн техникийн хяналтын үзлэгийг улсын мэргэжлийн хяналтын байгууллагаас эрх олгогдсон усан замын тээврийн хяналтын улсын байцаагч энэхүү журмыг баримтлан хийнэ.

1.3. Усан замын тээврийн хэрэгсэлд экологийн хяналтын үзлэгийг тухайн орон нутаг дахь байгаль орчны хяналтын улсын байцаагч, Байгаль орчны хууль тогтоомжид нийцүүлэн Байгаль орчин, ногоон хөгжлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагаас баталсан экологийн хяналтын үзлэг хийхэд баримтлах шаардлагын дагуу хийнэ.

1.4. Байгаль орчинд сөргөөр нөлөөлж болзошгүй нөхцөл байдал үүссэн, усан замын тээврийн хэрэгслийн осол, зөрчил гарсан болон бусад шаардлагатай тохиолдолд усан замын тээврийн хэрэгслийн техникийн хяналтын үзлэг хийх, дүгнэлт гаргах ажлын хэсэг байгуулж болно. Ажлын хэсгийг усан замын тээврийн хяналтын улсын байцаагч ахлаж, тухайн орон нутаг дахь холбогдох мэргэжлийн болон хууль хяналтын байгууллагын төлөөллийг оруулна.

1.5. Усан замын тээврийн хэрэгслийн тоо бүртгэл хөтлөх, тээврийн хэрэгслийн гэрчилгээ болон улсын дугаар олгох, шилжилт хөдөлгөөн хийх, бүртгэлээс хасах, үйл ажиллагааг усан замын тээврийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага эрхлэн явуулах бөгөөд усан замын тээврийн хэрэгслийн бүртгэл, мэдээллийн сан байгуулж лавлагаа гаргана.

1.6. Энэхүү журмын биелэлт, хэрэгжилтэд мэргэжлийн холбогдох байгууллагын хяналтын улсын байцаагчид хяналт тавина.

2. Усан замын тээврийн хэрэгсэлд техникийн болон экологийн хяналтын үзлэг хийх

2.1. Усан замын тээврийн хэрэгсэлд техникийн болон экологийн хяналтын үзлэг хийлгүүлэхэд дараах баримт бичиг бүрдүүлнэ. Үүнд:

2.1.1. Иргэн бол иргэний үнэмлэх, аж ахуйн нэгж, байгууллага бол улсын бүртгэлийн гэрчилгээ;

2.1.2. Усан замын тээврийн хэрэгслийн техникийн паспорт, усан замын тээврийн хэрэгслийн гэрчилгээ, бусад дагалдах баримт бичиг;

- 2.1.3. Усан замын тээврийн хэрэгсэлд их засвар хийсэн бол түүнийг нотолсон баримт бичиг;
- 2.1.4. Усан замын тээврийн хэрэгслийн өмчлөгч солигдсон буюу бусад тохиолдолд хийгдсэн шилжилтийн тухай баримт бичиг;
- 2.1.5. Улсын тэмдэгтийн хураамж болон бусад холбогдох албан татварыг төлсөн баримт.

2.2. Ашиглагдаж байгаад импортоор орж ирсэн усан замын тээврийн хэрэгслийг техникийн болон экологийн хяналтын үзлэгт хамруулна.

3. Усан замын тээврийн хэрэгслийн тоо бүртгэл хөтлөх, улсын дугаар, усан замын тээврийн хэрэгслийн гэрчилгээ олгох

3.1. Усан замын тээврийн хэрэгслийг 16 буюу түүнээс дээш насанд хүрсэн иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын нэр, хаягаар бүртгэж, орон нутгийн харъяаллын дагуу ялгах тэмдэг бүхий улсын дугаар, гэрчилгээ олгоно.

3.2. Усан замын тээврийн хэрэгслийн гэрчилгээ, бүртгэлийн картыг нууцлалын шаардлагыг хангаж хэвлүүлэн, бүртгэж хадгална. Гэрчилгээг, энэхүү журмын 2 дугаар хавсралтад заасан усан замын тээврийн хэрэгслийн гэрчилгээний загварын дагуу олгоно.

3.3. Бага оврын усан онгоц, завь, катер нь хувийн хэрэгтэй байх ба хувийн хэргийг журмын 3 дугаар хавсралтаар баталсан бага оврын усан онгоц, завь, катерын хувийн хэргийн загварын дагуу холбогдох байгууллагаас олгоно.

3.4. Усан замын тээврийн хэрэгслийг улсын бүртгэлд бүртгүүлэхэд дараах баримт бичиг бүрдүүлнэ. Үүнд:

- 3.4.1. Иргэн бол иргэний үнэмлэх, аж ахуйн нэгж, байгууллага бол улсын бүртгэлийн гэрчилгээ, хүсэлт;
- 3.4.2. Усан замын тээврийн хэрэгслийн техникийн паспорт, бусад дагалдах баримт бичиг;
- 3.4.3. Импортоор оруулж ирсэн бол гаалийн бүрдүүлэлт хийснийг нотлох баримт бичиг;
- 3.4.4. Усан замын тээврийн хэрэгслийг Монгол Улсад үйлдвэрлэж, угсарсан бол түүнийг нотолсон баримт бичиг;
- 3.4.5. Усан замын тээврийн хэрэгслийн техникийн хяналтын үзлэгийн акт, дүгнэлт;
- 3.4.6. Улсын тэмдэгтийн хураамж болон бусад холбогдох албан татварыг төлсөн баримт.

4. Усан замын тээврийн хэрэгслийн тоо бүртгэлд шилжилт хөдөлгөөн хийх

4.1 Дараах тохиолдолд усан замын тээврийн хэрэгслийн шилжилт хөдөлгөөнийг хийнэ. Үүнд:

- 4.1.1. Өмчлөгч иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага нь усан замын тээврийн хэрэгслээ бусдад худалдах, бэлэглэх, солилцох;
- 4.1.2. Өмчлөгч иргэний оршин суугаа хаяг, аж ахуйн нэгж, байгууллагын байршил өөрчлөгдөх;

4.1.3. Усан замын тээврийн хэрэгслийн хөдөлгүүр өөрчлөгдөх;

4.1.4. Усан замын тээврийн хэрэгслийн өмчлөгч нас барсан тохиолдолд өв залгамжлагчийн, мөн шүүхийн шийдвэрээр усан замын тээврийн хэрэгслийг хураасан буюу шилжүүлсэн бол шийдвэрт заасан иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын нэр дээр тус тус бүртгэнэ.

4.1.5. Татан буугдаж бүртгэлээс хасагдсан аж ахуйн нэгж, байгууллагын усан замын тээврийн хэрэгслийг харъяалах нутаг дэвсгэрийн татварын албаны тодорхойлолтыг үндэслэн бусад иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын нэр дээр шилжүүлэн бүртгэж болно.

4.2. Усан замын тээврийн хэрэгслийн тоо бүртгэлд шилжилт хөдөлгөөн хийхэд дараах баримт бичгийг үндэслэнэ. Үүнд:

4.2.1. Аж ахуйн нэгж, байгууллагаас, өөр аж ахуйн нэгж, байгууллагад усан замын тээврийн хэрэгслийг шилжүүлбэл шилжүүлэн өгч байгаа аж ахуйн нэгж, байгууллагын дарга, захирлын шийдвэр, тээврийн хэрэгслийн гэрчилгээ, холбогдох татвар хураамж төлсөн баримт болон шилжүүлэн авч байгаа аж ахуйн нэгж, байгууллагын дарга, захирлын шийдвэр, албан бичиг, гэрчилгээ;

4.2.2. Аж ахуйн нэгж, байгууллага өөрийн өмчлөлийн усан замын тээврийн хэрэгслийг иргэдэд шилжүүлбэл тухайн аж ахуйн нэгж, байгууллагын дарга, захирлын шийдвэр, тээврийн хэрэгслийн гэрчилгээ, холбогдох татвар хураамж төлсөн баримт шилжүүлэн авч байгаа иргэний үнэмлэх, өргөдөл;

4.2.3. Иргэн өөрийн өмчлөлийн усан замын тээврийн хэрэгслийг аж ахуйн нэгж, байгууллагад шилжүүлбэл тухайн иргэний өргөдөл, иргэний үнэмлэх, тээврийн хэрэгслийн гэрчилгээ, холбогдох татвар хураамж төлсөн баримт, шилжүүлэн авч байгаа аж ахуйн нэгж, байгууллагын албан бичиг, гэрчилгээ;

4.2.4. Иргэд хоорондоо усан замын тээврийн хэрэгслээ шилжүүлбэл иргэн тус бүрийн иргэний үнэмлэх, шилжүүлэх өргөдөл, тээврийн хэрэгслийн гэрчилгээ, холбогдох татвар хураамж төлсөн баримт.

5. Усан замын тээврийн хэрэгслийг бүртгэлээс хасах, гэрчилгээг нөхөн олгох

5.1. Усан замын тээврийн хэрэгслийг техникийн хувьд цаашид ашиглах боломжгүй болсон буюу усанд живсэн тохиолдолд өмчлөгч иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага усан замын тээврийн хэрэгслийг улсын бүртгэлээс нэг сарын дотор хасуулна.

5.2. Усан замын тээврийн хэрэгслийг бүртгэлээс хасуулахын тулд дараах баримт бичгийг бүрдүүлж усан замын тээврийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад ирүүлнэ. Үүнд:

5.2.1. Данснаас хассан тухай аж ахуйн нэгж, байгууллагын дарга, захирлын шийдвэр, усан замын тээврийн хэрэгслээ бүртгэлээс хасуулах тухай өмчлөгчийн өргөдөл;

5.2.2. Усан замын тээврийн хэрэгслийн гэрчилгээ;

5.3. Усан замын тээврийн хэрэгслийн гэрчилгээг үрэгдүүлсэн тохиолдолд нөхөж авахын тулд дараах баримт бичгийг бүрдүүлнэ. Үүнд:

5.3.1. үрэгдүүлсэн гэрчилгээг нөхөж авахыг хүссэн өргөдөл, албан бичиг;

5.3.2. үрэгдүүлсэн гэрчилгээг өдөр тутмын сонинд зарлуулж хүчингүй болгосон тухай баримт;

5.3.3. гэрчилгээний үнэ тушаасан баримт;

5.4. Усан замын тээврийн хэрэгслийн гэрчилгээг нөхөн олгосон тохиолдолд гэрчилгээн дээр “нөхөв” тэмдэглэл хийнэ.

5.5. Хэрэглэх явцад хуучирч муудсан бичлэг тэмдэглэл нь баларсан гэрчилгээг өмчлөгчийн хүсэлтээр үнийг төлүүлэн сольж болно.

6. Усан замын тээврийн үйлчилгээ эрхлэгч иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын эрх, үүрэг

6.1. Усан замын тээврийн хэрэгслийг өмчилж авснаас хойш 14 хоногийн дотор усан замын тээврийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад бүртгүүлж шинээр гэрчилгээ, улсын дугаар авах буюу шилжилт хөдөлгөөн хийлгүүлнэ.

6.2. Усан замын тээврийн хэрэгслийн улсын дугаарыг энэхүү журмын 4 дүгээр хавсралтаар баталсан загварын дагуу байршуулж тэмдэглэнэ.

6.3. Усан замын тээврийн хэрэгслийг техникийн хувьд бүрэн бүтэн ашиглах ба түүний техникийн байдалд тогтмол үзлэг хийж, илэрсэн эвдрэл гэмтлийг засах, өнгө үзэмжийг сайжруулах, усан замын тээврийн хэрэгслийн хувийн хэргийг бүрэн хөтөлнө.

6.4. Усан замын тээврийн хяналтын улсын байцаагчийн тавьсан шаардлагыг бүрэн хангаж, усан замын тээврийн хэрэгслээ техникийн болон экологийн хяналтын үзлэгт товлогдсон хугацаанд бүрэн хамруулна.

6.5. Усан замын тээврийн хэрэгслийг шинээр хөдөлгөөнд оролцуулах, хөдөлгүүрийг солих буюу их засвар хийсэн тохиолдолд тээврийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад мэдэгдэн зохих бүртгэл, шилжилт хөдөлгөөнийг хийлгэнэ.

6.6. Усан замын тээврийн хэрэгслийн зориулалт өөрчлөхийг хориглоно.

7. Улсын байцаагчийн эрх, үүрэг:

7.1. Усан замын тээврийн хяналтын улсын байцаагч нь энэхүү журмын 5 дугаар хавсралтаар баталсан “Бага оворын усан онгоц, завь, катерт техникийн (анхан шатны) үзлэг хийсэн тухай акт” ба 6 дугаар хавсралтаар баталсан “Усан замын тээврийн хэрэгслийн техникийн хяналтын хуудас”-ыг баримтлан усан замын тээврийн хэрэгслийн үзлэг, хяналтын үйл ажиллагаагаа явуулна.

7.2. Байгаль орчны хяналтын улсын байцаагч нь Байгаль орчин, ногоон хөгжлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагаас баталсан усан замын тээврийн хэрэгсэлд экологийн хяналтын үзлэг хийх шаардлагыг баримтлан, усан замын тээврийн хэрэгслийн шатахууны савны битүүмжлэл болон хатуу хог хаягдал, ахуйн бохир ус /00, хоолны газрын үйлчилгээнээс гарсан шингэн хаягдал/-ыг агуулах савны битүүмжлэл, багтаамж, хүрэлцээг хангаж буй эсэхэд хяналт хийж дүгнэлт гаргана.

7.3. Үзлэгт хамрагдсан усан замын тээврийн хэрэгсэл нь техникийн болон экологийн хяналтын шаардлагыг хангаагүй тохиолдолд өмчлөгчид доголдол, дутагдлыг арилгах талаар хугацаатай үүргийг өгч тухайн орон нутгийн усан замын тээврийн хяналтын улсын байцаагчид шалгуулан дахин үзлэг хийлгэх арга хэмжээг авах талаар шаардлага тавина.

7.4. Үзлэгээр илэрсэн доголдол, дутагдлыг арилгаагүй болон үзлэгт оруулаагүй усан замын тээврийн хэрэгслийн талаар холбогдох байгууллагуудад мэдэгдэж, усан замын хөдөлгөөнд оролцуулахыг хориглох буюу шаардлагатай гэж үзвэл түр саатуулах, мөн хууль тогтоомжийн дагуу арга хэмжээ авах эрхтэй.

7.5. Усан замын тээврийн хэрэгсэлд техникийн болон экологийн хяналтын үзлэг хийсэн акт буюу дүгнэлтийг 14 хоногийн дотор тухайн орон нутгийн захиргаанд бичгээр хүргүүлнэ.

7.6. Усан замын тээврийн хэрэгсэлд техникийн болон экологийн хяналтын үзлэг хийхдээ нийтээр дагаж мөрдөх хууль, тогтоомж, дүрэм, журам, заавар, норм, норматив, стандартыг мөрдөж ажиллах бөгөөд тэдгээр хууль тогтоомжид заасан улсын байцаагчийн бүрэн эрхийн дагуу хяналтыг хэрэгжүүлнэ.

8. Бүртгэгч байгууллагын эрх, үүрэг:

8.1. Усан замын тээврийн хэрэгслийн тоо бүртгэл хөтлөх, улсын дугаар, гэрчилгээ олгох, шилжилт хөдөлгөөн хийх, бүртгэлээс хасах үйл ажиллагааны үнэн зөв байдлыг хариуцна.

8.2. Иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагаас усан замын тээврийн хэрэгслийг бүртгүүлэх, улсын дугаар болон гэрчилгээ авах, шилжилт хөдөлгөөн хийлгүүлэх, бүртгэлээс хасуулах хүсэлт гаргасан бол 14 хоногийн дотор шийдвэрлэнэ.

8.3. Усан замын тээврийн хэрэгслийн бүртгэл, шилжилт хөдөлгөөн хийлгүүлэх, бүртгэлээс хасуулахтай холбогдсон зөрчил гарсан тохиолдолд түүнийг арилгуулах талаар арга хэмжээ авах эрхтэй.

8.4. Усан замын тээврийн хэрэгсэлд техникийн болон экологийн хяналтын үзлэг хийх хугацаа болон хамрагдах нутаг дэвсгэр, байрлалыг олон нийтэд урьдчилан өдөр тутмын буюу бусад хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр 14-өөс доошгүй хоногийн өмнө мэдээлнэ.

8.5. Усан замын тээврийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын чиг үүргийг тухайн орон нутагт хэрэгжүүлж буй байгууллагад усан замын тээврийн хэрэгслүүдийг техникийн болон экологийн хяналтын үзлэгт бүрэн хамруулах бэлтгэл арга хэмжээг авахуулах тухай мэдэгдэнэ.

—oOo—

Зам, тээврийн сайд, Байгаль орчин ногоон хөгжлийн сайдын хамтарсан 2014 оны 138 /208 дугаар тушаалын 2 дугаар хавсралт

Усан замын тээврийн хэрэгслийн гэрчилгээний нүүр тал
(арын дэвсгэр өнгө хөх цэнхэр байх ба соёмбо байрлуулна)

Техник, экологийн хяналтын үзлэг хийсэн тэмдэглэл

Он сар өдөр	Техник -ийн байдал	Үзлэгийн дүгнэлт	Байцаагчийн гарын үсэг (тэмдэг)

Засвартай бол хүчингүй

Усан замын тээврийн хэрэгслийн техникийн тодорхойлолт

Улсын дугаар _____
Нэр _____
Марк _____
Ангилал _____
Зориулалт _____
Үйлдвэрлэсэн огноо _____
Хөдөлгүүр, багтаамж _____
Даац _____
Зорчигчдын багтаамж _____
Монгол Улсад оруулж ирсэн огноо _____

Хүчинтэй хугацаа:

20... оны ... дугаар сарын ... -ны өдөр хүртэл хүчинтэй.
/тэмдэг/ _____ /гарын үсэг/

Улсын бүртгэлээс хассан тухай тэмдэглэл:

20... оны ... дугаар сарын ... -ны өдрөөс улсын бүртгэлээс хасав.
/тэмдэг/ _____ /гарын үсэг/

Гэрчилгээний дотор тал

Өмчлөгч (эзэмшигч) иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын нэр, хаяг

_____ (тэмдэг) 20... он ... сар... өдөр

Өөрчлөгдсөн тэмдэглэл

_____ (тэмдэг) 20... он ... сар... өдөр

Өөрчлөгдсөн тэмдэглэл

_____ (тэмдэг) 20... он ... сар... өдөр

МОНГОЛ УЛС

УСАН ЗАМЫН ТЭЭВРИЙН ХЭРЭГСЛИЙН ГЭРЧИЛГЭЭ

(MGL)

Дугаар №

Монгол Улсын Зам, тээврийн сайд, Байгаль орчин, ногоон хөгжлийн сайдын хамтарсан 20 ... оны ... дугаар сарын ... -ны өдрийн ... дугаар тушаалыг үндэслэн аймаг (хот)-ийн сум (дүүрэг)-ын харъяалалтай усан замын тээврийн хэрэгсэлд гэрчилгээ олгов.

Гэрчилгээ олгосон:

/тэмдэг/ _____ /гарын үсэг/

20... оны ... сарын ... өдөр

Зүүн гар тал

Бага оврын усан онгоц, завь, катерын
хувийн хэргийн загвар

№ 000000

Хувийн хэрэг нь бага оврын усан онгоц, завь катерыг өмчлөх
/эзэмших/ эрх, Монгол Улсын Төрийн далбаа мандуулан хөвөх
эрхийг баталгаажуулж буй баримт бичиг юм.

Улсын дугаар

Өмчлөгч /эзэмшигч/-ийн овог нэр

Хаяг:.....

Байнгын зогсоол

Олгосон:.....

/тэмдэг/ _____ /гарын үсэг/

20... оны ... сарын ... өдөр

Улсын дугаар

Өмчлөгч /эзэмшигч/-ийн овог нэр

Хаяг:.....

Байнгын зогсоол

Олгосон:.....

/тэмдэг/ _____ /гарын үсэг/

20... оны ... сарын ... өдөр

Зам, тээврийн сайд, Байгаль орчин ногоон хөгжлийн сайдын
хамтарсан 2014 оны 138/208 дугаар тушаалын 3 дугаар хавсралт

Баруун гар тал

Улсын дугаар

Өмчлөгч /эзэмшигч/-ийн овог нэр

Хаяг:.....

Байнгын зогсоол

Олгосон:.....

/тэмдэг/ _____ /гарын үсэг/

20... оны ... сарын ... өдөр

Их бие

Төрөл, загвар

Үйлдвэрлэгчийн дугаар

Үйлдвэрлэсэн огноо, улс

Материал

Агаарт (хөндий) хайрцаг (хөвөгч блок)-тай эсэх, (м³).....

Ангилалын томъёо

Урт м, өргөн м,
 Хажуу хавирганы өндөр м,
 Хажуу хавирганы уснаас дээшхи хамгийн дээд өндөр м,
 Багтаамж тонн
 Зорчигчийн тоо хүн
 Даац
 Далбааны талбай м²
 Хөвөх бүс, нөхцөл

Хөдөлгүүр			
Төрөл			
Хүчин чадал			
Үйлдвэрийн дугаар			
Улсын байцаагч			
/гарын үсэг, тэмдэг/			

Бага оврын усан онгоц, завь, катерт заавал байх тоног төхөөрөмж,
 хэрэгслүүд

1. Дохио өгөх хэрэгслүүд
2. Аврах хэрэгслүүд

3. Холбооны хэрэгслүүд

4. Навигацын хэрэгслүүд

5. Хатаах, гал унтраах хэрэгслүүд

6. Зангуу, уяа оосорууд

7. Хангалтын бусад хэрэгслүүд

Хөдөлгүүр			
Төрөл			
Хүчин чадал			
Үйлдвэрийн дугаар			
Улсын байцаагч			
/гарын үсэг, тэмдэг/			

Хөдөлгүүр			
Төрөл			
Хүчин чадал			
Үйлдвэрийн дугаар			
Улсын байцаагч			
/гарын үсэг, тэмдэг/			

Техникийн хяналтын үзлэгт хамрагдаж хөвөлтөд тохирсон эсэх,
 тэмдэглэгээ

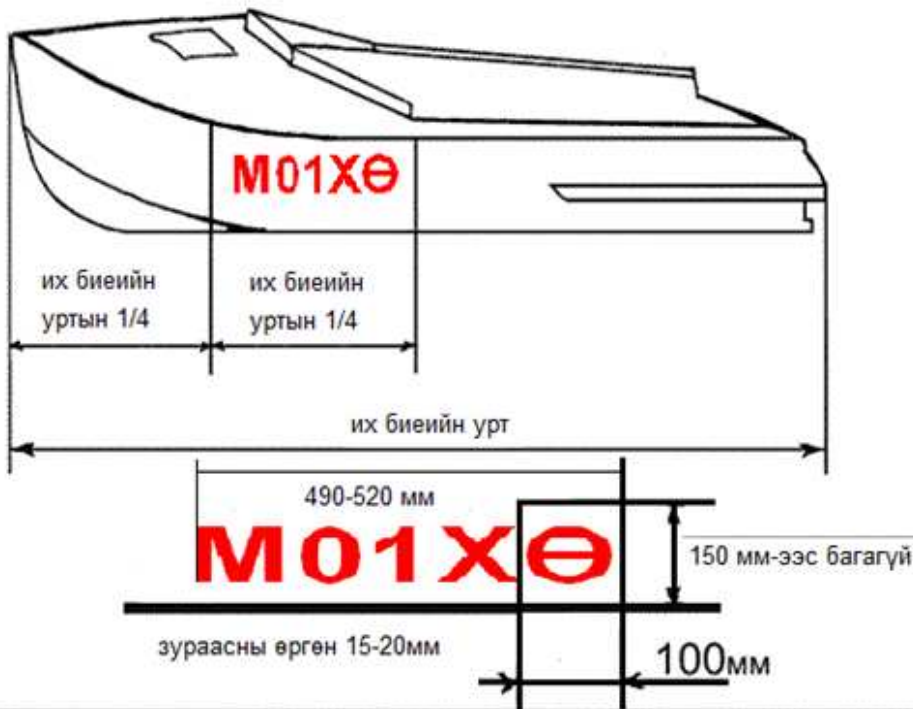
Огноо	Техникийн байдал	Улсын байцаагчийн гарын үсэг, тэмдэг

Зам, тээврийн сайд, Байгаль орчин ногоон хөгжлийн сайдын хамтарсан 2014 оны 138/208 дугаар тушаалын 4 дүгээр хавсралт

Усан замын тээврийн хэрэгслийн
улсын дугаар, түүнийг тэмдэглэх хэмжээ, байршил

1. Усан замын тээврийн хэрэгслийн улсын дугаар нь харъяалагдах улс, тухайн орон нутгийг заасан гурван үсэг, усан замын тээврийн хэрэгсэл бүртгэгдсэн дарааллаар нь олгосон цифрээс бүрдэнэ. Цифр нь 01-ээс эхлэх ба цаашид бүртгэгдсэн усан замын тээврийн хэрэгслийн тооноос хамаарч аравт, зуут, мянгатын оронд шилжих маягаар дугаарлагдана. Жишээ нь: М 01ХӨ - гэсэн улсын дугаарын М үсэг нь Монгол Улс, 01-хамгийн эхэнд бүртгүүлсэн усан замын тээврийн хэрэгслийн дугаар, ХӨ- Хөвсгөл аймаг.

Өмчлөгч /ээзмшигч/ нь улсын дугаарын зэрэгцээ усан замын тээврийн хэрэгсэлдээ нэр авах хүсэлт гаргасан бол, түүний санал болгосон нэрийг олгоно.

2. Усан замын тээврийн хэрэгсэлд олгосон улсын дугаарыг тухайн тээврийн хэрэгслийн хамрын хоёр хажуу талд, түүний хошуун талаас, их биеийн уртын $\frac{1}{4}$ -тэй тэнцэх хэмжээний зайд, их биеийн дэвсгэр өнгөнөөс тод ялгарах өнгийн будгаар буюу зориулалтын наалт нааж тэмдэглэнэ.

Улсын дугаарын үсэг, тооны өндөр 150 мм-ээс багагүй, өргөн нь 100 мм, зураасны өргөн 15-20 мм байх ба дармал том үсгээр бичнэ. Үсгүүд нь тоонуудаасаа тухайн үсгийн буюу тооны өргөнтэй тэнцүү хэмжээгээр тусгаарлагдсан байна. Жишээ нь: **М 01 ХӨ**

Усан замын тээврийн хэрэгслийн зохион бүтээгдсэн онцлогоос хамаарч дээр дурдсан шаардлагыг биелүүлэх боломжгүй тохиолдолд улсын дугаарын хэмжээ 7.6 см-ээс багагүй өндөртэй байх ба дугаар тэмдэглэх байршлыг усан замын тээврийн хяналтын улсын байцаагчаас зөвлөгөө авч тодорхойлно.

Бага оворын усан онгоц, завь, катерт техникийн (анхан шатны) үзлэг
хийсэн тухай акт

Энэхүү актыг 20... оны ... сарын ... ны өдөр

(акт үйлдсэн албан тушаалтны овог нэр, албан тушаал)
үйлдэв.

Өмчлөгч (эзэмшигч)
(овог нэр, хуулийн этгээд, байгууллагын нэр)

Хаяг, утас:

Техникийн үзлэгт төрлийн
загвар /модель/-ын бага оворын усан онгоц, завь, катерыг оруулав:
Үйлдвэрлэсэн он....., Үйлдвэрлэсэн улс, Үйлдвэрээс олгосон дугаар.....,
Их биеийн материал, Урт м, Өргөн м, Хажуу хавирганы өндөр
.....м, Хажуу хавирганы уснаас дээшхи хамгийн дээд өндөр м, Даац
.....т, Зорчигчдын багтаамж хүн, Дарвуулын талбай м², Зохион
бүтээсэн арга, Хөдөлгүүрийн төрөл, марк, Тоо,
Хүчин чадал, Үйлдвэрээс олгосон дугаар

Техникийн үзлэгээр дараахь үзүүлэлтүүдийг тогтоов:

1. Бага оворын усан онгоц, завь, катерын үндсэн хэмжээсүүд

(баримт бичигт заасан хэмжээтэй нийцэж буйг тогтоох)

2. Багтаамж т, 3. Суулт м.

4. Их биеийн байдал(ерөнхий байдлыг үнэлэх)

5. Жолоодлогын тоног төхөөрөмж

(бүрэн бүтэн байдал, ажиллагааг үнэлэх)

6. Зангуу буулгах, татах тоног төхөөрөмж, уяа оосор
.....(бүрэн бүтэн байдал, ажиллагааг үнэлэх)

7. Аврах хэрэгслүүд

(нэр төрөл, тоо ширхэг, бүрэн бүтэн байдал, ажиллагааг үнэлэх)

8. Дохионы хэрэгслүүд

(нэр төрөл, тоо ширхэг, бүрэн бүтэн байдлыг үнэлэх)

Зам, тээврийн сайд, Байгаль орчин ногоон хөгжлийн сайдын
хамтарсан 2014 оны 138/А-208 дугаар тушаалын 5 дугаар хавсралт

9. Хангалтын эд зүйлсийн иж бүрдэл.....

(тоо ширхэг, шаардлагад нийцсэнийг тогтоох)

10. Даац, зорчигчийн багтаамж т (хүн)

11. Хөвөх чанар, тогтвортой байдал, үл живэх чанар

(ерөнхий байдлыг үнэлэх)

12. Хөвөх чанарын нөөц

13. Хажуу хавирганы уснаас дээшхи хамгийн бага өндөр м,

14. Галын аюулаас урьдчилан сэргийлэх тоног төхөөрөмж, хэрэгслүүд

.....
(бүрэн бүтэн байдал, тоо ширхэг, хэрэглэх хугацаа)

15. Механик тоног төхөөрөмж, хэрэгслүүд

(ерөнхий байдлыг үнэлэх)

16. Хүчин чадлын дээд хязгаар

(техникийн баримт бичгээр тогтоосон)

17. Дарвуул, уяа оосорын байдал

(чанар, шаардлага хангаж буй эсэх)

18. Цахилгааны тоног төхөөрөмж, хэрэгслүүд

(бүрэн бүтэн байдал, ажиллагааг үнэлэх)

19. Холбоо, радиохолбооны хэрэгслүүд байгаа эсэх

(төрөл, марк, ажиллагааны бүрэн бүтэн байдал)

Бага оворын усан онгоц, завь, катерт өгөх ерөнхий дүгнэлт

.....
(тэнцэнэ, хязгаарлалттай тэнцэнэ, тэнцэхгүй)

Аялах бүс, нөхцөл:

Давалгааны өндрийн дээд хязгаар м,

Эргээс холдох алслалт м,

Хөдөлгүүрийн хүчин чадлын дээд хязгаар м/хүч

Даацын дээд хязгаар т

Ангилалын томъёо

(овог нэр, албан тушаал) (гарын үсэг)

Өмчлөгч (эзэмшигч)

(овог нэр, албан тушаал) (гарын үсэг)

20... оны ... сарын ... өдөр

4	4.39	○ Зангуу хураагч нь 2 зангууг нэгэн зэрэг тогтоосон хугацаанд татаж авах хүчин чадалтай			
		○ зангууны гинжийг хайрцагт хураан төгсгөлийг онгоцны их биед найдвартай бэхэлсэн			
		○ гинжний металлын диаметр 20%-иас хэтрээгүй			
		○ зангуу хураагч болон шпилийн тоормоз, гинжний түгжээ найдвартай			
Татлага оосор					
5	4.41	Татлагын шон, гогцоо, бэхэлгээ найдвартай, татлага, оосорт гэмтэл учруулж болохуйц хурц ирмэг, огцом нугалаа үүсээгүй			
Чирэгч холбоос					
6	4.44	Чирэгчийн гак, арк найдвартай бэхлэгдсэн, түгжээ нь чирэгчийг яаралтай салгах төв удирдлагаар хангагдсан			
7		Чирэгчийн троссны 8 диаметрийн урт тутам элэгдэл 10 хувиас илүүгүй			
Мачта /Цамхаг/					
8	4.48	Тээврийн хэрэгслийн цамхагийн өдөр, шөнийн дохио, радио антена, буулгах, босгох механизм бүрэн ажиллагаатай			
9	4.49	Гадна харилцааны өдөр, шөнийн дохионууд /яндан, дохио (сирен), дэнлүү, дохио өгөх туг, хонх/ цаг агаарын ямар ч нөхцөлд сонсогдохуйц, үзэгдэхуйц байхаар тоноглогдсон			
Механизм					
10	4.60	Жолоодлогын байрны болон машин ангийн хяналт, хэмжүүрийн самбарын хэрэгсэл бүрэн бүтэн ажиллагаатай			
11	4.61	Тээврийн хэрэгсэлд усны, уурын, түлш, тос, агаар дамжуулалтын хоолой болон цахилгаан шугамын схемүүд байгаа			
12	4.62	Тээврийн хэрэгсэлд байрлуулсан хэмжүүрийн бүх хэрэгслийг жин хэмжүүрийн эрх бүхий байгууллагаас баталгаажуулан лацадсан, ашиглалтын үед тогтоосон хугацаанд хяналт шалгалт хийдэг			
13	4.63	Тогооны болон бусад даралтат савны хамгаалах хавхлагыг эрх бүхий этгээдээр лацдуулсан			
14	4.65	Тээврийн хэрэгслийн механик ашиглалтын зааварт дурдсан хугацаанд машин механизм бүрийн эд ангийн элэгдлийг тооцоолж дүнг журналд тэмдэглэдэг			
15	4.66	Жолоодлогын байр ба машин, тогооны ангид байрлуулсан хэмжүүрийн тоног төхөөрөмжийг гэрэлтүүлэх аваарын хэрэгслээр тоноглогдсон			

16	4.67	Механизм, систем бүрийн нээлхийг зориулалтын тэмдгээр харуулан дотор нь агуулагдах ус, уурын хөдөлгөөний чигийг сумаар заасан			
17	4.68	Тээврийн хэрэгсэл бүрийн машины эд ангид тусгай маягтын дагуу батлагдсан машины журналтай ба хөтлөлтийг ерөнхий механик хариуцан хийдэг			
Хийн шахуургын төхөөрөмж					
18	4.73	Шахагдсан хийн баллоны тоо ширхэг, багтаамж нь үндсэн, туслах хөдөлгүүрийг асаах, эргэлт шилжүүлэхэд хүрэлцэхүйц тоо хэмжээтэй, баллонд ан цав гараагүй, хий алдаагүй, даралт буураагүй, хамгаалах хавхлаг ба манометр гэмтэлгүй, тослог уур, чийг гаргах илүү хоолой байрлуулсан			
19	4.74	Баллоныг цэнэглэх бүр цэвэрлэдэг			
20	4.75	Хийн шахуургын үндсэн эд ангиудад гажилт, цууралт, цав үүсээгүй, агаарын хоолойнуудаас хий алдаагүй, тосны ба хөргөлтийн системд гэмтэл гараагүй, хамгаалах хавхлагад тохиргоо хийгдсэн гэмтэлгүй, хөдлөх эд ангиудад цохио, чимээ үүсээгүй			
Усан замын тээврийн хэрэгслийн цахилгааны тоног төхөөрөмжүүд					
21	4.76	Цахилгаан үүсгүүрүүд хэвийн ажиллагаатай, дохионы гэрэл, гэрэлтүүлэг болон сэнсний далбаа ажиллагаатай			
22	4.77	Усан онгоцны бүх цахилгаан тоноглол техникийн бүрэн бүтэн байдал, аюулгүй байдлыг хангасан			
23	4.78	Тээврийн хэрэгслийн цахилгаан тоноглолын ажиллагаа нь радио дамжуулалт буюу радар, луужингийн хэвийн ажиллагаанд нөлөөлөхгүй ажиллагаатай, цахилгаан гаралт тасалдах, оч үсрэх, хэт халах гэх мэт аюулаас урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ авагдсан			
24	4.84	Цахилгаан самбарын өрөөнд дараах багаж хэрэгсэл, эд ангиуд байгаа			
		○ Нөөц гал хамгаалагч, дохионы буюу хяналтын гэрэл			
		○ Засварын багаж			
		○ Резин бээлий ба дэвсгэр, нүдний шил, хамгаалах бүрхүүлтэй багаж			
		○ Эмийн сан			
25	4.85	○ Гал унтраагуур			
		○ Гар чийдэн, шаардлагатай багаж, түлхүүрүүд			
25	4.85	Кабель утасны гадаргуунууд халаагүй, асаах ба тохируулах аппарат хэрэгсэл ажиллагаатай, машиныг гэмтээж болох үрэлт цохио үүсээгүй, зангууны ороомогт			

		богино холбоо үүсээгүй			
26	4.87	Хамгаалах хэрэгслийн хүчинтэй хугацаа алдагдаагүй			
27	4.88	25 Вт-аас дээш хүчдэлтэй бүх цахилгаан тоноглолын төмөрлөг хэсгийг заавал газардуулсан			
28	4.32	Тээврийн хэрэгслийн их биеийн хоёр хажууд усанд суух өндөр болон усны түвшингээс дээш байрлах хэмжүүрийн заалт тэмдгийг /ачаалах тэмдэг/ бүртгэлийн дүрэмд заасны дагуу зохих өнгийн будгаар будаж байрлуулсан.			
Зогсоолын тоноглолууд					
29	“Усан замын зогсоол байгуулах, түүнийг ашиглах журам”-ын 8	Зогсоолын усны гүний хэмжээг тогтоосон			
30	9	Зогсоол руу орох, гарах замыг зохистой зайд байрлуулсан хөвүүр торхнууд дээр сайтар бэхлэгдсэн тэмдгээр хашиж өдөр, шөнийн аль ч нөхцөлд тод гэрэлтэж байхаар тоноглосон			
31	10	Хөвдөг зогсоолыг зорчигчийн суух, буухад зориулсан бариултай шатаар тоноглосон байх ба зогсоолыг эрэгт хоёр талаас нь найдвартай бэхэлж тогтоосон			

Усан замын тээврийн хэрэгслийн техникийн
хяналтын хуудас-2

✓ -нь бага оворын усан замын тээврийн хэрэгслүүдэд заавал байх шаардлагатай
тоног төхөөрөмж, хэрэгслийг заана

Шаардлагатай тоног төхөөрөмж, хэрэгслүүд	Усан замын хувийн тээврийн хэрэгслүүд /усны мотоцикл, цана, чарга/	5 м хүртэл урттай завь, хэрэгслүүд	5м-ээс урт 8 хүртэл м- ийн урттай завь, хэрэгслүүд
Усан онгоц, завь, хэрэгслийг аюулгүй жолоодох боловсрол олсныг гэрчлэх гэрчилгээ тавцан дээр байгаа эсэх	✓	✓	✓
Усан онгоц, завь, хэрэгслийг аюулгүй жолоодох боловсрол олсныг гэрчлэх гэрчилгээ. /Хэрэв насанд хүрсэн хүний хяналтад биш бол 12-15 настай жолоодогчдоос мөн шаардана/			
Улсын дугаарын гэрчилгээ /усан замын тээврийн хэрэгслийн гэрчилгээ	✓	✓	✓
Хувийн хамгаалалтын хөвөгч хэрэгслүүд:	✓	✓	✓
I, II, ба III загвар (хүн нэг бүрт)			
Усны мотоцикл, бусад хөвөгч хэрэгслээр аялж буй хүн нэг бүр хувийн хамгаалалтын хөвөгч хэрэгсэл (аврах хантааз) -ийг аялалын туршид өмсөх үүрэгтэй. Бага насны 10 ба түүнээс доош насны хүүхдүүд усан замд аялж буй 8 хүртэл м-ийн урттай аливаа усан онгоц, завь, хэрэгсэл дээр хувийн хамгаалалтын хөвөгч хэрэгсэл (аврах хантааз) -ийг заавал өмсөнө.			
Хувийн хамгаалалтын хөвөгч хэрэгсэл:	Шаардлагагүй	Шаардлагагүй	✓
IV загвар			
Галын хор, гал унтраагч В-1 төрөл	✓	✓	✓
Галын аюулыг зайлуулагч буцаах очлуур	✓	Их бие дотроо хөдөлгүүртэй, хойд удирдлагатай усан онгоц, завь, хэрэгсэлд шаардана	Их бие дотроо хөдөлгүүртэй, хойд удирдлагатай усан онгоц, завь, хэрэгсэлд шаардана
Агааржуулалтын систем	✓	✓	✓

Дуут дохио, шүгэл, хонх	Улсын чанартай, улсын хяналтад байгаа усанд үйл ажиллагаа явуулж буй тохиолдолд шаардана.	Улсын чанартай, улсын хяналтад байгаа усанд үйл ажиллагаа явуулж буй тохиолдолд шаардана.	✓
Аюул осолд орсныг илэрхийлэх өдрийн дохио тэмдгүүд	Шаардлагагүй	Шаардлагагүй	Улсын чанартай, улсын хяналтад байгаа усанд үйл ажиллагаа явуулж буй тохиолдолд шаардана
Аюул осолд орсныг илэрхийлэх шөнийн дохио тэмдгүүд	Улсын чанартай, улсын хяналтад байгаа усанд үйл ажиллагаа явуулж буй тохиолдолд шаардана	Улсын чанартай, улсын хяналтад байгаа усанд үйл ажиллагаа явуулж буй тохиолдолд шаардана	Улсын чанартай, улсын хяналтад байгаа усанд үйл ажиллагаа явуулж буй тохиолдолд шаардана
Усан онгоцны удирдлага, жолоодлогын гэрэл, дохионууд	✓	✓	✓

**МОНГОЛ УЛСЫН
БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НОГООН ХӨГЖИЛ
АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН САЙДЫН
ТУШААЛ**

2015 оны 11-р сарын 18-ны өдөр

Дугаар А-388

Улаанбаатар хот

Аргачлал батлах тухай

Усны тухай хуулийн 10 дугаар зүйлийн 10.1.6-д үндэслэн ТУШААХ НЬ:

1. “Усны нөөцөд учирсан хохирлыг үнэлэх, нөхөн төлбөр тооцох аргачлал”-ыг хавсралтаар баталсугай.
2. Энэ тушаалыг хэрэгжүүлэх ажлыг зохион байгуулж, мэргэжил, арга зүйн удирдлагаар хангаж ажиллахыг Газар зохион байгуулалт болон усны нэгдсэн бодлого зохицуулалтын газар /Г.Мөнх-Эрдэм/-т үүрэг болгосугай.
3. Батлагдсан аргачлалын дагуу усны нөөцөд учирсан хохирлыг тооцож ажиллахыг сав газрын захиргаад, аймаг, нийслэлийн байгаль орчин, аялал жуулчлалын газар, мэргэжлийн хяналтын газрын дарга нарт тус тус даалгасугай.
4. Энэ тушаал гарсантай холбогдуулан “Аргачлал батлах тухай” Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайдын 2010 оны 5 дугаар сарын 27-ны өдрийн А-156 дугаар тушаалын хавсралтын 1.1.2, 1.1.3 ба 2.2-ыг тус тус хүчингүй болсонд тооцсугай.

САЙД

Н.БАТЦЭРЭГ

Байгаль орчин, ногоон хөгжил, аялал жуулчлалын
сайдын 2015 оны 11 дүгээр сарын 18-ны өдрийн
А-388 дугаар тушаалын хавсралт

УСНЫ НӨӨЦӨД УЧИРСАН ХОХИРЛЫГ ҮНЭЛЭХ, НӨХӨН ТӨЛБӨР ТООЦОХ АРГАЧЛАЛ

НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ

Ерөнхий нөхцөл

1. Нийтлэг үндэслэл

1.1. Энэхүү аргачлалын зорилго нь гадаргын болон газрын доорх усыг бохирдуулснаас усны нөөцөд учирсан хохирлыг үнэлэх, нөхөн төлбөрийн хэмжээг тогтоох харилцааг зохицуулахад оршино.

1.2. Энэхүү аргачлал нь Байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль, Усны тухай болон бусад хуулийн заалтуудад нийцсэн байна.

1.3. Монгол улсын Усны тухай хуулийн 10 дугаар зүйлийн 10.1.6 дахь заалтыг үндэслэн усны нөөцөд учирсан хохирлыг үнэлэх, нөхөн төлбөр тооцоход энэхүү аргачлалыг мөрдөнө.

1.4. Энэхүү аргачлалд орсон дараах нэр томъёог дор дурьдсан утгаар ойлгоно:

- 1.4.1. “Усны нөөц”, “ашиглах боломжит нөөц”, “усны сав газар”, “усны сан бүхий газар”, “онцгой болон энгийн хамгаалалтын бүс”, “эрүүл ахуйн бүс”, “усны экологи-эдийн засгийн үнэлгээ”, “усны нөөцийн хомсдол”, “усны бохирдол”, “усны чанар”, “усны чанарын стандарт”, “бохирдуулах бодис”, “аюултай бохирдуулах бодис”, “хаягдал ус”, “хаягдал усны стандарт”, “ус бохирдуулагч”, “ус бохирдуулсны төлбөр”, “ус бохирдуулсны нөхөн төлбөр” гэсэн нэр томъёонуудыг Усны тухай хуулийн 3.1.1; 3.1.2; 3.1.3; 3.1.4; 3.1.9; 3.1.10; 3.1.17; 3.1.18; 3.1.19; 3.1.20; 3.1.21; 3.1.22; 3.1.23; 3.1.24; 3.1.25; 3.1.29; 3.1.32; 3.1.33-р заалтад тус тус заасныг;
- 1.4.2. “ус хэтрүүлэн ашиглах” гэж гадаргын болон газрын доорхи усыг ашиглах боломжит нөөцөөс нь хэтрүүлэн ашиглахыг;
- 1.4.3. “усны нөөцөд учирсан хохирол” гэж усыг ашиглах боломжит нөөцөөс хэтрүүлэн ашигласнаас усны нөөцийг багасгасан, хомсдуулсан, усны сан бүхий газарт ус, түүнийг хүрээлэн буй орчныг бохирдуулсан, гэмтээснээс усны чанарыг доройтуулсныг;
- 1.4.4. “усны нөөцөд учирсан хохирлын нөхөн төлбөр” гэж байгаль дахь усны нөөцөд учирсан хохирлыг арилгахад шаардлагатай батлагдсан (1.3-д заасан) аргачлалын дагуу тооцсон зардлын хөрөнгийн мөнгөн илэрхийллийг;
- 1.4.5. “ус шүүрүүлэн зайлуулах” гэж үйлдвэрлэлийн шатанд барилгын суурь, ил ба далд уурхайн нэвтрэлт, олборлолтын үе давхаргыг хуурайшуулах зорилгоор цооног, суваг шуудуу, усан сан (зумп), насос зэрэг барилга байгууламж, тоног төхөөрөмжийн туслалцаатайгаар газрын доорх усны түвшнийг доошлуулан тухайн хэсгээс ус зайлуулах үйл ажиллагааг;

- 1.4.6. “уст үе” гэж гидравликийн хувьд нийтлэг горимтой газрын доорхи усыг агуулж байгаа нүх сүвэрхэг, ан цавархаг хурдас, чулуулгийн үеийг;
Хоорондоо ус үл нэвчүүлэгч хурдсаар тусгаарлагдсан, шууд болон шууд бус холбоотой, гидравликийн хувьд өөр өөр горимтой хэд хэдэн уст үе байж болно.
- 1.4.7. “ус агуулагч давхарга” гэж чөлөөт гадаргуутай (даралтгүй) болон даралттай ус агуулагч нүх сүвэрхэг, ан цавархаг хурдас, чулуулгийг;
- 1.4.8. “ус агуулагч бүрдэл” гэж тунамал хурдас, чулуулаг дахь ус агуулагч 2 буюу түүнээс дээш тооны давхаргыг;
- 1.4.9. “ус агуулагч бүс” гэж түрмэл, бялхмал, хувирмал чулуулаг дахь ус агуулагч ан цавын сүлжээг;
- 1.4.10. “ус агуулагч цогцолбор” гэж хоорондоо шууд холбоо бүхий ус агуулагч давхарга, ан цавын сүлжээ нийлсэн ус агуулагч хэсгийг;
- 1.4.11. “ус агуулагч нэгж” гэж ус агуулагч үе, давхарга, бүрдэл, бүс, цогцолборын аль нэгийг төлөөлсөн ерөнхий нэрийг;

2. Усны нөөцөд учирсан хохирлыг тооцох хүрээ

2.1. Байгаль орчныг хамгаалах тухай, Усны тухай хууль зэрэг бусад холбогдох хууль тогтоомжийг зөрчсөний улмаас усны нөөцийг зөвшөөрөгдсөн хэмжээнээс хэтрүүлэн ашигласан, хомсдуулсан болон бохирдуулсан тохиолдолд энэхүү аргачлалын дагуу хохирлыг үнэлж, нөхөн төлбөр тооцно.

2.2. Гадаргын ба газрын доорх усны нөөцөд учирсан хохирлыг үнэлж, хохирлыг эдийн засгийн хувьд үнэлэн нөхөн төлбөр тогтоох ажлыг дараах хүрээнд хийнэ:

- 2.2.1. Гол мөрөн, горхи булаг, нуур, цөөрөм, тойром, усан сан, рашаан, намаг, мөстөл, мөсөн гол, үер буудаг томоохон хуурай сайр зэрэг гадаргын усны бүх төрөл,
- 2.2.2. Хүн ам, үйлдвэр, үйлчилгээний чиглэлээр ашиглагдаж байгаа газрын доорх ус.

2.3. Байгаль орчны багц хуулиуд, Усны тухай хууль тогтоомж зөрчсөн дараах шалтгааны улмаас усны нөөцөд учирсан хохирол, нөхөн төлбөрийг энэхүү аргачлалаар тооцно. Үүнд:

- 2.3.1. Гадаргын болон газрын доорх усны нөөцийг зөвшөөрөлгүй ашиглах, хэтрүүлэн ашиглах,
- 2.3.2. Ахуйн хаягдал ус болон ус зайлуулах системээс нийлүүлсэн бохир усаар усны нөөцийг бохирдуулах,
- 2.3.3. Унд ахуйн ус хангамж, рашаан, амралт сувиллын эх үүсвэрийн эрүүл ахуйн бүс, загас агнуурын бүсэд урсгал болон шүүрлийн ус хаяснаас усны нөөц, усны сан бүхий газрыг бохирдуулах,
- 2.3.4. Органик бохирдол,
- 2.3.5. Сал урсгаж, мод тээвэрлэснээс ус, усан орчинд хатуу хог хаягдал хаяж бохирдуулах,

- 2.3.6. Үйлдвэрлэл, ахуйн хэрэглээний хаягдал булшилснаас ус, усны нөөцийг бохирдуулах,
- 2.3.7. Нефтийн бүтээгдэхүүн болон химийн хортой бодис, хаягдлаар усны нөөцийг бохирдуулах,
- 2.3.8. Цацраг идэвхит бодис, зөвшөөрөгдөх хэмжээнээс хэтэрсэн агуулгатай пестицид газар тариалангийн химийн бодисууд болон аюултай бусад бодисууд, нэгдлүүдийг хаяснаас усны нөөцийг бохирдуулах,
- 2.3.9. Цөмийн материал, цацраг идэвхт бодис булшилснаас усны нөөцийг бохирдуулах,
- 2.3.10. Гэнэтийн осол, гамшиг болон онцгой нөхцөл байдлын улмаас усны нөөц бохирдох,
- 2.3.11. Усны сан бүхий газарт тэсэлгээний ажил явуулснаас усны нөөцийг бохирдуулах,
- 2.3.12. Голын нуга болон ус намгархаг газрыг зориудаар хатаах эсхүл намаг, түүний хэсгүүдийг зөвшөөрөлгүй, зориулалтын бусаар ашигласнаар ус намгархаг газарт хохирол учирсан,
- 2.3.13. Мөсөн голоос зөвшөөрөлгүйгээр мөс авч хомсдуулах, төрөл бүрийн бодисоор бохирдуулах болон түүний төлөв байдалд нөлөөлөх,
- 2.3.14. Бусад.

2.4. Усны нөөцөд учирсан хохирлын нийт хэмжээ нь гадаргын болон газрын доорх усны нөөц хомсдсоноос учирсан хохирол болон чанарыг доройтуулснаас учирсан хохирлын нийлбэртэй тэнцүү байна. Үүнд:

$$2.4.1. X_H = X_{ХН} + X_B + 3_Y$$

Энд:

X_H – хохирлын нийт хэмжээ, сая төг.

$X_{ХН}$ – усны нөөцөд учирсан хохирол, сая төг.

X_B – ус бохирдуулснаас учирсан хохирол, сая төг.

3_Y – тухайн хохирлыг судалж, үнэлэхэд гарсан зардал, сая төг.

2.5. Усны нөөцөд хохирол учирсны улмаас хүн амын эрүүл мэнд, иргэд болон хуулийн этгээдийн эд хөрөнгө, ус, усан орчинд амьдардаг төрөл зүйлд учирсан шууд бус хохирол, байгалийн давагдашгүй хүчин зүйлсийн нөлөөгөөр усны барилга байгууламж эвдэрч, сүйдэх, улмаар хот, суурин, хөдөө аж ахуйд учирсан хохирлыг энэхүү аргачлалын дагуу тооцохгүй бөгөөд тэдгээр хохирлыг хууль тогтоомжид заасны дагуу холбогдох бусад аргачлалаар тооцно.

3. Усны нөөцөд учирсан хохирол тооцох

3.1. Усны нөөцөд учирсан хохирлын хэмжээг тооцоход усны нөөцийг хэрэглэх, ашиглах явцад хууль тогтоомжийг зөрчсөнийг илрүүлэх, уг зөрчлийг хяналт, шалгалтын үр дүн, бодит судалгаа, зориулалтын багаж, хэрэгслээр хийсэн хэмжилт, лабораторийн шинжилгээний үндсэн дээр баримтаар тогтоох зарчмыг баримтлана.

3.2. Ус ашиглагчийн зүгээс байгаль орчны чанарт хяналт тавих байгууллагад өгсөн мэдээлэлд үндэслэн байгаль орчинд нийлүүлэх хаягдал бохир ус, химийн бодис болон бусад хог хаягдлын хүлцэхүйц норм норматив, зөвшөөрөгдөх дээд хязгаарт нийцүүлэн усны нөөцөд учирсан хохирлын хэмжээг тогтоож болно.

3.3. Усны нөөцөд учирсан хохирлын хэмжээг тодорхойлсноор түүний шалтгаан, нөхцөл байдал, үр дагаврыг тогтоох, тэдгээрийг арилгах, усны сан бүхий газрыг зөрчил гарахаас өмнөх хэвийн байдалд буюу ажиглалтаар тогтоосон үзүүлэлт хүртэл нөхөн сэргээх, зарим үр дагаврыг арилгахтай холбоотой зардлыг нөхөн төлүүлэх арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ.

3.4. Усны нөөцөд учирсан хохирлын хэмжээг түүнийг нөхөн сэргээхэд гарах бодит зардал, сэргээн босгох ажлын төсөвт өртгөөр тодорхойлж болно. Бодит зардалд тулгуурлан хохирол тооцохдоо сэргээн босголтын үндсэн ажлуудын өртөг буюу дараах үйл ажиллагааны бодит зардлуудыг оруулж тооцно. Үүнд:

- 3.4.1. Хууль, тогтоомж зөрчсөний үр дагаврыг арилгах ажлын зураг төсөл- төсвийн баримт бичигт тодорхойлсон өртөг буюу зардлын тооцоо,
- 3.4.2. Усны чанарын шинжилгээ, гол, горхины голдирлын өөрчлөлтийг тогтоох судалгааны ажлын зардал,
- 3.4.3. Усны нөөцийг хомсдуулсан, бохирдуулагч болон хортой хаягдлаар бохирдуулсны улмаас ус хангамж, аялал зугаалга болон бусад зориулалтаар ашиглахад учирсан нөлөөллийг үнэлэх арга хэмжээ,
- 3.4.4. Усны нөөцийн бохирдлын тархалтаас урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ,
- 3.4.5. Усны тухай хууль, тогтоомж зөрчсөнөөс үүсэх хохирлын үр дагаврыг арилгах арга хэмжээ авч явуулах үед ашиглах түр барилга, байгууламж барих зардал,
- 3.4.6. Үйлдвэрлэл, ахуйн хэрэглээний хаягдал, нефть, нефть агуулсан бодис, химийн бодис зэрэг хаягдал, хортой бодисыг шүүх, цуглуулах, зайлуулах, боловсруулах материалын зардал,
- 3.4.7. Живсэн техник хэрэгсэл болон бусад эд зүйлийг уснаас өргөж гарган, зайлуулах зардал,
- 3.4.8. Ус хурах талбайгаас усны сан бүхий газарт тархсан болон усны нөөцөд орж болзошгүй хортой бодисыг зайлуулах арга хэмжээ,
- 3.4.9. Усны ёроолд хуримтлагдсан хортой бодисыг цэвэрлэх зайлуулах арга хэмжээ,
- 3.4.10. Хамгаалалтын бүсүүдийг сэргээх, цэвэрлэх арга хэмжээ
- 3.4.11. Холбогдох хууль, тогтоомж, заавар, стандартад тодорхойлсон нэгжийн үнэлгээ болон тухайн хохирлыг арилгахад гарах нэгжийн зардлын судалгаа, суурь үнэлгээ зэрэг болно.

3.5. Усны нөөцөд учирсан хохирлыг тооцохдоо тухайн нөхцөл байдал, орчны байгаль-уур амьсгалын нөхцөл, хортой бодисын үйлчлэх хугацаа, эрчимжилт зэрэг хүчин зүйлсийг харгалзан үзнэ.

3.6. Усны нөөцөд учирсан хохирлыг тухайн зөрчил, түүний үр дагаврыг арилгах арга хэмжээ авагдсан эсэх болон цаашид тухайн усны нөөцийг ашиглах, хамгаалах, сэргээхтэй

холбоотой аливаа төсөл хөтөлбөр хэрэгжүүлэхээс нь үл хамааран тогтооно.

3.7. Усны нөөцөд хохирол учруулсан иргэн, аж ахуйн нэгж байгууллага нь Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 49 дүгээр зүйл, Усны тухай хуулийн 25 дугаар зүйлийн болон холбогдох бусад хууль тогтоомжийн дагуу усны нөөц, усны сан бүхий газарт учирсан бохирдлын төлбөр, нөхөн төлбөрийг төлөх үүрэгтэй.

4. Усны нөөцөд учирсан хохирлын үнэлгээ

4.1. Усны нөөцөд учирсан хохирлын үнэлгээг дараах төрлөөр тооцно. Үүнд:

4.1.1. Гадаргын усны нөөцөд учирсан хохирлыг үнэлэх, нөхөн төлбөр тооцох

4.1.2. Газрын доорх усны нөөцөд учирсан хохирлыг үнэлэх, нөхөн төлбөр тооцох

4.1.3. Усны нөөцийн байгалийн химийн найрлагад учирсан хохирлыг үнэлэх, нөхөн төлбөр тооцох

ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ.

Гадаргын усны нөөцөд учирсан хохирол

5. Гадаргын усны нөөцөд учирсан хохирлыг үнэлэх, нөхөн төлбөр тооцох

5.1. Гадаргын усны нөөцөд учирсан хохирлыг түүний шалтгаан, хомсдлын хэмжээ болон гадаргын усны экологи-эдийн засгийн үнэлгээг үндэслэн тооцно.

5.2. Монгол орны нутаг дэвсгэрийг услагаар үндсэн гурван хэсэг болгон хуваана (Хавсралт №5, 1 дүгээр зураг). Үүнд:

5.2.1. Гадаргын ус элбэгтэй ($P < 33\%$) буюу олон жилийн дундаж урсацын модуль 2-16 л/с ам км ба түүнээс их услаг бүхий манай орны уулархаг нутаг;

5.2.2. Хэвийн услагтай ($33\% < P < 66\%$) буюу 0.5-2 л/с ам км урсацтай уулс хоорондын хөндий, томоохон голуудын эхэн ба дунд хэсэг орчмын нутаг;

5.2.3. Ус багатай ($P > 66\%$) буюу 0.02-0.5 л/с ам км услаг бүхий тал хээр, 0.01 л/с ам км ба түүнээс бага услагтай говийн бүс бүхэлдээ хамрагдана.

5.3. Гадаргын усны нөөцөд учирсан хохирлыг тооцоход энэхүү аргачлалын Хавсралт № 1, 2, 3-т заасан “Гадаргын болон газрын доорх усны экологийн итгэлцүүр”, “экологи-эдийн засгийн суурь үнэлгээ”, “ус бохирдуулсны суурь нөхөн төлбөр”, “бохирдуулах бодисыг арилгах арга хэмжээ авах хүртэл хортой нөлөө үзүүлэх хугацааг тооцох итгэлцүүр”-ийг тус тус ашиглана.

6. Гадаргын усны нөөцөд учирсан хохирлын төрөл

6.1. Гадаргын усны нөөцөд учирсан хохирлыг дараах төрлөөр ангилна. Үүнд:

6.1.1. Усны нөөцийг зөвшөөрөлгүй эсхүл хэтрүүлэн ашигласан, хомсдуулсан, зориудаар хуурайшуулснаас учирсан хохирол;

6.1.2. Гол, горхи, нуур, цөөрөм, усан сангийн голдирол эвдэгдэх болон урсац шилжүүлснээс усны нөөцөд учирсан хохирол;

6.1.3. Ус намгархаг газрын доройтуулснаас учирсан хохирол.

7. Усны нөөцийг зөвшөөрөлгүй эсхүл хэтрүүлэн ашигласан, хомсдуулсан, зориудаар хуурайшуулснаас учирсан хохирол

7.1. Ус ашиглах зөвшөөрөл олгох эрх бүхий байгууллага нь гадаргын усны экологийн урсацад тулгуурлан тодорхойлсон ашиглах боломжит гадаргын усны нөөцийн хэмжээ, газрын доорх усны ашиглах боломжит нөөцийн хүрээнд ус ашиглах дүгнэлт гаргана.

7.2. Усны нөөцийг зохих шатны байгууллагын зөвшөөрөлгүйгээр ашигласан, эсхүл зөвшөөрөгдсөн хэмжээнээс хэтрүүлэн ашигласан, зориудаар хуурайшуулсны улмаас үүсэх хохирлыг усны нөөц хомсдуулснаас үүсэх хохирол гэж үзэх бөгөөд дараах томъёогоор тооцоолно. Үүнд:

$$7.2.1. \quad X_{\text{ХН}} = \text{ЭУ}_{\text{гу}} \cdot K_{\text{гад}} \cdot K_{\text{и}} \cdot \sum_i^n (K_i \cdot V_i)$$

Үүнд:

$X_{\text{ХН}}$ – усны нөөцийг зөвшөөрөлгүй эсхүл хэтрүүлэн ашиглах, хомсдуулах, зориудаар хуурайшуулснаас учирсан хохирлын хэмжээ, төг.

$\text{ЭУ}_{\text{гу}}$ – Гадаргын усны экологи-эдийн засгийн үнэлгээ (Гадаргын усны экологи-эдийн засгийн үнэлгээ, сав газруудаар авна) төг/м³,

$K_{\text{гад}}$ – Гадаргын усны экологийн итгэлцүүр (Хавсралт № 1), сав газраар,

$K_{\text{и}}$ – Инфляци тооцох итгэлцүүр (Уг итгэлцүүрийг 2015 онд 1 гэж үзэх бөгөөд дараагийн жилүүдэд Үндэсний статистикийн хорооноос тооцоолсон ҮНБ-ий дефлятороор авна),

K_i – ашиглалтын зориулалтыг тооцох итгэлцүүр, Үүнд:

K_1 – хүн амын унд, ахуйн цэвэр ус	($K_1=1.0$)
K_2 – хөдөө аж ахуй, газар тариалангийн усалгаа	($K_2=0.42$)
K_3 – үйлдвэрлэлийн зориулалтаар ашигласан ус	($K_3=1.4$)
K_4 – цэвэршүүлэн дахин хэрэглэсэн, ашигласан ус	($K_4=0.15$)
K_5 – загасны аж ахуй, усан тээвэрт ашигласан ус	($K_5=0.08$)
K_6 – рашаан, сувиллыг зориулалтаар ашигласан ус	($K_6=1.8$)
K_7 – голын голдирол өөрчилж үйлдвэрлэлд ашигласан ус	($K_7=2.0$)

V_i – Усны нөөцийг сэргээхэд шаардлагатай усны хэмжээ (хомсдуулсан хуурайшуулсан), зөвшөөрөлгүй, хэтрүүлэн ашигласан усны хэмжээ (ашиглалт тус бүрээр), м³

7.3. Усны нөөцийг сэргээхэд шаардлагатай (хомсдуулсан хуурайшуулсан) усны хэмжээ, зөвшөөрөлгүй, хэтрүүлэн ашигласан усны хэмжээ нь тодорхойгүй тохиолдолд хохирол тооцох усны нөөцийн хэмжээг дараах үзүүлэлтийн тусламжтайгаар тогтооно. Үүнд:

7.3.1. Тухайн үйл ажиллагаа явуулсны үр дүнд үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүний тоо хэмжээ, ус хэрэглээний норм,

7.3.2. Урсацын бууралт, ашиглалт үргэлжилсэн хугацаа,

7.3.3. Нуур, тойрмын усны түвшний өөрчлөлт,

7.3.4. Тухайн чиглэлээр үйл ажиллагаа эрхэлдэг ижил, төстэй ус ашиглагчийн ус ашиглалтын мэдээгээр, гэхдээ энэ шаардлагад нийцсэн хэд хэдэн ус ашиглагч байвал тэдгээрийн ус ашиглалтын хамгийн их хэмжээг авна.

7.4. Дээрх үзүүлэлтүүдээр хохирол тооцох усны нөөцийн хэмжээг тодорхойлох боломжгүй тохиолдолд холбогдох мэргэжлийн байгууллагыг татан оролцуулна.

7.5. Усны нөөцийг зөвшөөрөлгүй ашигласан буюу хэтрүүлэн ашигласан нь тогтоогдсон иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага үйлдлээ шаардлагын дагуу зогсоогоогүй буюу үүрэг даалгавар өгсөн хугацаанд давтан үйлдсэн тохиолдолд хохирол, нөхөн төлбөр тооцох хугацааг уг үйлдэл эхэлсэн үеэс эхлэн зогсоох хүртэл хугацаагаар авах ба зөвшөөрөлгүй эсхүл хэтрүүлэн ашигласан усны хэмжээг 50 хүртэл хувиар нэмж тооцно.

8. Гол, горхи, нуур, цөөрөм, усан сангийн голдирол эвдэгдэх болон урсац шилжүүлснээс усны нөөцөд учирсан хохирол

8.1. Дараах үйл ажиллагаа явуулснаас гол, горхи, нуур, цөөрмийн голдирол эвдэгдэх, урсац шилжих өөрчлөлт үүсч болно. Үүнд:

- 8.1.1. Ус хурах талбайд газар тариалан эрхлэх, мод бэлтгэх, барилга байгууламж барих, ашигт малтмал олборлох үйл ажиллагаа явуулах,
- 8.1.2. Усны сан бүхий газарт инженерийн барилга байгууламж барих,
- 8.1.3. Далан хаалт, гүүр барих үед голдирлыг өөрчлөх, урсгалыг шилжүүлэх, тохиргоо хийх, хамгаалалтын бүсүүдэд элс, хайрга олборлох,
- 8.1.4. Эргийн тэгшилгээ, хамгаалалт, голдирол шулуутгах, зам тавих, толгойн барилга байгууламж барих,
- 8.1.5. Сувгаар ус татах, хаягдал ус нийлүүлэх, усан доогуур шугам хоолой тавих, хамгаалалтын бүсэд амралт, сувиллын үйл ажиллагаа явуулах, амралтын бүс, завь усан онгоцны зогсоол байгуулах.

8.2. Усны сан бүхий газарт гол, горхи, нуур, цөөрөм, усан сангийн голдирол, эрэг орчмыг эвдэж, өөрчлөхтэй холбоотой аливаа үйл ажиллагааг холбогдох газрын зөвшөөрөлгүйгээр явуулсан тохиолдолд усны нөөцөд хохирол учирсан гэж үзэж, хохирол, нөхөн төлбөр тооцно.

8.3. Гол, горхи, нуур, цөөрөм, усан сангийн голдирол, эрэг орчмыг эвдэж сүйтгэсэн, урсац шилжүүлснээс үүсэх хохирлыг түүний нөхөн сэргээх зардалд суурилан дараах томъёогоор тооцно. Үүнд:

$$8.3.1. \quad X_{\text{ХНГ}} = Z_{\text{НС}} + X_{\text{ХН}}$$

$X_{\text{ХНГ}}$ – Голдирол шилжүүлсэн, эвдэж сүйтгэснээс үүсэх хохирлын хэмжээ, сая төг.

$Z_{\text{НС}}$ – Голдирлыг нөхөн сэргээх ажлын зардал, сая төгрөг,

$X_{\text{ХН}}$ – Голдирол шилжүүлэн зөвшөөрөлгүй буюу хэтрүүлэн ашигласан усны нөөц хомсдосоноос учирсан хохирол (энэхүү аргачлалын 7.2.1-т заасан томъёогоор тооцно), сая төгрөг.

8.4. Голдирлыг нөхөн сэргээх ажилд дараах ажлыг хамааруулан ойлгоно:

8.4.1. Эвдэгдсэн голдирлыг засаж сэргээх,

8.4.2. Хажуу ханын нуралтаас урьдчилан сэргийлэх, холбогдох ариун цэвэр-эрүүл ахуйн шаардлагын дагуу усны горим, бүтцийг хэвийн хэмжээнд байлгахад чиглэгдсэн арга хэмжээг хэрэгжүүлэх;

8.4.3. Ёроолыг болзошгүй шүүрэлтээс хамгаалах;

8.4.4. Байгалийн бус үүсмэл голдирол, хэлбэр нь алдагдсан хэсгүүдийг булж тэгшлэх;

8.4.5. Орчныг тохижуулах, эрэг ирмэгийг зүлэгжүүлэх.

8.5. Голын голдирлыг нөхөн сэргээх ажлын зардал (З_{НС}) -ыг дараах томъёогоор тодорхойлно. Үүнд:

$$8.5.1. \quad Z_{НС} = z_{НС} \cdot L$$

Энд:

$z_{НС}$ – Нэг км голдирол нөхөн сэргээх зардал (уул уурхайн үйл ажиллагааны улмаас эвдрэлд орсон газарт техникийн болон биологийн нөхөн сэргээлт хийх аргачлалын дагуу тооцоолно), сая төг,

L – Тухай голын эвдэгдсэн хэсгийн урт, км.

9. Ус намгархаг газрыг доройтуулснаас учирсан хохирол

9.1. Ус намгархаг газрыг доройтуулснаас учирсан хохирол нь зөвхөн усны нөөц төдийгүй хөрс, ургамлан бүрхэвч зэрэг орчны экосистемд¹ учирсан нийт хохирлын хэмжээгээр үнэлэгдэнэ.

9.2. Ус намгархаг газрыг доройтуулснаас учирсан хохирлыг тооцохдоо усны нөөцөд учирсан хохирлыг энэхүү аргачлалын 7.2.1-т заасан томъёогоор, бусад төрлийн хохирлыг холбогдох бусад томъёогоор тооцно.

ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ.

Газрын доорх усны нөөцөд учирсан хохирол

10. Газрын доорх усны нөөцөд учирсан хохирол

10.1. Газрын доорх усны нөөцөд учирсан хохирлыг дараах төрлөөр ангилна. Үүнд:

10.1.1. Ус агуулагч үе давхарга, бүрдэл, бүсийн зузааныг хэт багасгаснаас усны нөөцөд учирсан хохирол,

10.1.2. Газрын доорх усны ордыг батлагдсан нөөцөөс нь хэтрүүлэн ашигласнаас усны нөөцөд учирсан хохирол,

10.1.3. Газрын доорх ус агуулагч нэгжийн хэмжээнд усны нөөцөд учирсан хохирол.

11. Ус агуулагч үе давхарга, бүрдэл, бүсийн зузааныг хэт багасгаснаас учирсан хохирол

(Усны тухай 2012 оны хуулийн 25 дугаар зүйлийн 25.4, 25.5-д заалт)

¹ Ус намгархаг газрыг хамгаалах нь тухайн орчноос хамааралтай биологийн олон янз байдал, түүний дотор нүүдлийн шувуудыг хамгаалахад чухал ач холбогдолтой байна. Монгол улс 1998 онд Рамсарын конвенцэд нэгдэн орсон бөгөөд “Рамсарын жагсаалт”-д манай орны Өгий нуур, Монгол Дагуур, Тэрхийн Цагаан нуур, Нууруудын хөндийн нуурууд, Хар-Ус нуур, Айраг нуур, Ачит нуур, түүний орчмын ус, намгархаг газар, Буйр нуур, түүний орчмын ус, намгархаг газар, Ганга нуур, түүний орчмын ус, намгархаг газар, Увс нуур, түүний орчмын ус, намгархаг газар, Хурх, Хүйтэн голын хөндийн нуурууд гэсэн 11 газар бүртгэгдсэн.

11.1. Чөлөөт гадаргат даралтгүй усны хувьд усны түвшингийн бууралт ус агуулагч үе давхаргын зузааны $(0,6-0,7) \cdot h$ -аас их, даралтат усны хувьд $0,5(H+P)$ -ээс их бол газрын доорх усны нөөцөд хомсдолд хүргэсэн хохирол учирсан гэж тооцно.

11.2. Чөлөөт гадаргат даралтгүй усны хувьд дараах томъёог ашиглана:

$$11.2.1. \quad m_y = (0.6 - 0.7) \cdot h;$$

11.3. Даралтат усны хувьд дараах томъёог ашиглана:

$$11.3.1. \quad M_y = 0.5 \cdot (H + P);$$

m_y – Чөлөөт гадаргат ус агуулагч үе давхаргын хохиролд өртөж буй зузаан, м,

h – Гидрогеологийн өрөмдлөгөөр тогтоож, нөөцийн тооцоонд орсон чөлөөт гадаргат ус агуулагч үе давхаргын ашиглалт эхлэхээс өмнөх үеийн зузаан, м,

M_y – Даралтат ус агуулагч үе давхаргын хохиролд өртөж буй зузаан, м,

H – Гидрогеологийн өрөмдлөгөөр тогтоож, нөөцийн тооцоонд орсон даралтат ус агуулагч үе давхаргын ашиглалт эхлэхээс өмнөх үеийн зузаан, м,

P – Гидрогеологийн өрөмдлөгөөр тогтоож, нөөцийн тооцоонд орсон даралтат ус агуулагч үе давхаргын таазаас дээш усны статик түвшин хүртэл хөөрсөн усны даралтын хэмжээ, м,

ЖИЧ: хөөрсөн усны даралт P -ыг цооног дахь усны ашиглалт эхлэхээс өмнөх үед хэмжиж тогтоосон статик түвшний үнэмлэхүй өндрөөс ус агуулагч үе давхаргын таазын үнэмлэхүй өндөрийг хасч тодорхойлно.

12. Газрын доорх усны ордыг батлагдсан нөөцөөс нь хэтрүүлэн ашигласнаас учирсан хохирол

(Усны тухай 2012 оны хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.1.2; 3.1.8; 4 дүгээр зүйлийн 4.3 заалт)

12.1. Газрын доорх усны ордыг батлагдсан нөөцөөс нь хэтрүүлэн ашигласнаас учирсан хохирлыг дараах байдлаар тодорхойлно. Үүнд:

12.1.1. Усны тухай хуулийн 3.1.10-т заасан ус хангамжийн эх үүсвэрийн “эрүүл ахуйн бүс” дотор болон уг бүсийн хилээс нь 1 км хүртэл зайн доторх талбайд байрлаж буй гар худгийн ус шургаж ширгэсэн бол,

12.1.2. Ус хангамжийн эх үүсвэрийн нийт ашиглалтын худгийн 30 хувиас дээш худгийнх нь усны түвшин Усны нөөцийн зөвлөлөөр батлагдсан тайланд тооцоолсон зөвшөөрөгдөх хэмжээнээс 10 болон түүнээс их хувиар илүү гарч буурсан бол,

12.1.3. Уурхайгаас шүүрүүлэн зайлуулж буй газрын доорх усны сарын дундаж хэмжээ нэг болон түүнээс дээш жилийн турш тухайн уул уурхайн үйлдвэрийн ТЭЗҮ-д тооцоолсон шүүрүүлэн зайлуулах усны хэмжээнээс 10 хувиас илүү байгаа бол,

12.2. Энэ аргачлалын 12.1-т заасан хохирол учирсан тохиолдолд газрын доорх усны тухайн ордын “ус хэрэглэгч” буюу “ус ашиглагч”-ийн буруу үйл ажиллагаанаас, нөөцийн

тайлангийн зохиогчийн болон хянан магадласан шинжээчийн тооцооны алдаанаас, Усны нөөцийн зөвлөлийн нэг буюу хэд хэдэн гишүүний гаргасан (зөвшөөрсөн) буруу саналын улмаас газрын доорх усны ордын нийт талбайг хамарсан хомсдолд хүргэсэн хохирол гэж үзнэ.

12.3. Энэхүү аргачлалын 12.1.1-д заасан хохирлыг тодорхойлохдоо “эрүүл ахуйн бүс”-ийг болон уг бүсийн хилээс 1 км зайн доторх худгийн байрлалыг үзүүлсэн газрын зураг ашиглана.

12.4. Энэхүү аргачлалын 12.1.2-т заасан ашиглалтын худаг дахь усны түвшин буурснаас үүдсэн хохирлыг үнэлэхдээ доорх томъёог ашиглана. Үүнд:

$$12.4.1. \quad D_{wt} = \frac{S_2 - S_1}{S_2} \cdot 100\% > 10\%,$$

Энд:

D_{wt} – усны түвшин бууралтаас үүссэн хохирлын үзүүлэлт, %-иар,

S_2 – ашиглалтын цооног дахь гачиг үе (12-р сарын 1-нээс дараа жилийн 5-р сарын 1 хүртэл 5 сарын хугацаанд) усны түвшин бууралтыг хэмжсэн хэмжилтүүдийн дундаж хэмжээ, м,

S_1 – 2000 оноос өмнөх Улсын ашигт малтмалын нөөцийн комисс, Усны нөөцийн зөвлөл, усны болон геологийн салбарын шинжлэх ухаан техникийн зөвлөлөөр батлагдсан газрын доорх усны нөөцийн хайгуулын ажлын тайланд тооцоолсон түвшин бууралтын зөвшөөрөгдөх хэмжээ, м.

Жишээлбэл: 1986 онд гидрогеологийн эрэл хайгуулын судалгаа хийсэн БУБ ордын газрын доорх усны нөөцийг В, С1 зэрэглэлээр тооцоолсон тайланд усны түвшний бууралтын зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ БУБ-1, БУБ-4-р ашиглалтын цооног бүрт 25 м, БУБ-2-р цооногт 29 м, БУБ-5-р цооногт 24 м, БУБ-10 ба БУБ-7-р цооног бүрт-27, бусад буюу БУБ-3, БУБ-6, БУБ-8, БУБ-9 дугаартай 4 цооног тус бүрт 26 м байхаар тооцоо гарчээ. 10 жил ашигласнаас хойших хугацаанд ашиглалтын БУБ-1, БУБ-4-р цооног тус бүрт усны түвшин 27 м, БУБ-3, БУБ-6, БУБ-8, БУБ-9-р дугаартай 4 цооног тус бүрт усны түвшин хавар 2-3-р сард 29 м хүрч буурах болжээ. Үүнээс харахад ашиглалтын 10 цооногийн 6-д нь буюу БУБ-1, БУБ-3, БУБ-4, БУБ-6, БУБ-8, БУБ-9-р цооногуудын усны түвшин зөвшөөрөгдөх хэмжээнээс илүү гарч буурсан тул хохирлын үнэлгээг 6 цооног тус бүрээр доорх байдлаар хийв. БУБ-1, БУБ-4-р цооногуудын хувьд

$$D_{wt} = \frac{S_2 - S_1}{S_2} \cdot 100\% = \frac{27 - 25}{27} \cdot 100\% = 7.41\% \quad \text{БУБ-3, БУБ-6, БУБ-8, БУБ-9 дугаартай 4}$$

цооног тус бүрт $D_{wt} = \frac{S_2 - S_1}{S_2} \cdot 100\% = \frac{29 - 26}{29} \cdot 100\% = 10.3\%$ буюу нийт ашиглалтын 10 худгийн 40 хувийнх нь усны түвшин ашиглалтын явцад зөвшөөрөгдөх хэмжээнээс 10 хувиас дээш буурсан тул “газрын доорх усны нөөцийг нь хэтрүүлэн ашигласнаас усны хомсдолд хүргэсэн хохирол” гэнэ.

12.5. Гидрогеологи, хуулийн хувьд мэргэжлийн тодруулалт хийх шаардлага гарсан, эсхүл маргаант нөхцөл байдал үүссэн тохиолдолд ус хангамжийн эх үүсвэрийн нөөцийг хомсдолд хүргэсэн үзүүлэлтийн алин болохыг байгаль орчин, хууль, гидрологи, гидрогеологийн мэргэжилтнүүдээс бүрдсэн ажлын багийн дүгнэлт гаргаж болно.

13. Газрын доорх ус агуулагч нэгжийн хэмжээнд усны нөөцөд учирсан хохирол

(Усны тухай 2012 оны хуулийн 3-р зүйлийн 3.1.2; 3.1.6; 3.1.8; 4-р зүйлийн 4.3 заалт)

13.1. Ус агуулагч нэгжийн тархсан талбайд дараах 3 нөхцөлийн аль нэг нь бүрдсэн тохиолдолд “газрын доорх ус агуулагч нэгжийн хэмжээнд усны нөөцөд учирсан хохирол” үүсэх эрсдэлтэй гэж үзнэ:

- 13.1.1. тус бүр нь ашиглагдаж байгаа инженерийн хийцтэй, ус өргөх шахуурга суулгасан 3 ба түүнээс дээш тооны өрөмдмөл худгаас (цооногоос) бүрдсэн ус хангамжийн төвлөрсөн гурав ба түүнээс дээш эх үүсвэр салангид байрласан тохиолдолд,
- 13.1.2. эсхүл барилга, уул уурхай, ноос ноолуур, арьс шир гэх мэт бусад үйлдвэр үйлчилгээний зориулалтаар газрын доорх ус шүүрүүлэн зайлуулж байгаа гурав ба түүнээс дээш тооны усны барилга байгууламж салангид байрласан тохиолдолд,
- 13.1.3. ус хангамжийн эх үүсвэр, газрын доорх ус шүүрүүлэн зайлуулж байгаа усны барилга байгууламжийн нийлбэр тоо нь гурав болон түүнээс дээш байрласан тохиолдолд.

Жишээлбэл, Улаанбаатар хотын орчимд Туулын хөндийн тархсан орчин үеийн дөрөвдөгчийн эрэн үед бүрэлдсэн аллювийн хурдас дахь ус агуулагч нүх сүвэрхэг давхаргын газрын доорх усыг ус хангамжийн төвлөрсөн таван эх үүсвэрээс (дээд, төв, үйлдвэр комбинатын, мах комбинатын, дулааны цахилгаан станцуудын) олборлож байгаагаас хаврын хуурайшилтай гачиг үед Уу булан Гацууртын тохойгоос Сонгины тохой хүртэл талбайд тархсан Туулын хөндийн аллювийн хурдас дахь ус агуулагч нүх сүвэрхэг давхаргын хэмжээнд болон түүний зарим хэсэгт усны нөөцөд хохирол учирдаг.

13.2. Газрын доорх ус агуулагч нэгжийн хэмжээнд усны нөөцөд учирсан хохирлыг үнэлэхдээ ус хангамжийн эх үүсвэрийн болон ус шүүрүүлэн зайлуулах усны барилга байгууламжийн газрын доорх усны тэжээгдэл- хуримтлал- хөлийн бүсийн буюу гадаргын ус хурах талбайн топо зургийг эсхүл геологийн буюу гидрогеологийн зургийг үндэслэл болгоно. Уг зурагт ашиглаж буй гар худаг, булаг, өрөмдмөл болон бусад төрлийн уст цэгийн байршил, тэдгээр худгийн усны түвшин, худгийн гүн, худгийн доторх усны зузаан, булгийн ундарга тэмдэглэгдсэн байх шаардлагатай.

13.3. Газрын доорх ус агуулагч нэгжийн усны нөөцөд учирсан хохирлыг үнэлэхдээ газрын доорх усны тэжээгдэл-хуримтлал- хөлийн бүсийн буюу гадаргын ус хурах талбайн дотор байрлалтай, шургаж ширгээд 6 сараас доошгүй хугацаа өнгөрч буй худаг, булгийн тоог харгалзан үзнэ. Тухайлбал, газрын доорх усны тэжээгдэл- хуримтлал- хөлийн бүсийн талбайд сүүлийн 1 жилийн хугацаанд нутгийн ард иргэдийн ашиглаж байгаа болон ашиглаж байсан худаг, булгийн 30 хувиас доошгүй нь шургаж ширгээд 6 сараас доошгүй хугацаа өнгөрч байгаа бол тухайн ус хангамжийн эх үүсвэрийн болон ус шүүрүүлэн зайлуулах усны барилга байгууламжийн ус хурах талбайн хэмжээнд газрын доорх усны нөөцөд хохирол учирсан гэж үзнэ. Гэхдээ ашиглаж байгаа болон ашиглаж байсан худгууд нь техникийн хувьд бүрэн бүтэн ажиллагаатай, худгуудыг лайдсан, худгуудын хана ёроол нь нураагүй байх нөхцөлийг хангах шаардлагатай.

13.4. Газрын доорх ус агуулагч нэгжийн хэмжээнд учирсан хохирлыг хэмжээнээс нь хамааруулан дараах байдлаар үнэлнэ:

13.4.1. бага хэмжээгээр учирсан хохирол,

13.4.2. их хэмжээгээр учирсан хохирол.

13.5. Газрын доорх усны тэжээгдэл- хуримтлал- хөлийн бүсийн буюу гадаргын ус хурах талбайн дотор байрлалтай булаг, худгийн 30-50 хувийнх нь ус 6 сараас доошгүй хугацааны турш шургаж ширгэсэн тохиолдолд “бага хэмжээгээр учирсан хохирол” гэж үзнэ.

13.6. Газрын доорх усны тэжээгдэл- хуримтлал- хөлийн бүсийн буюу гадаргын ус хурах талбайн дотор байрлалтай булаг, худгийн 50-иас дээш хувийнх нь ус сүүлийн 2 жил дараалан 6 сараас доошгүй хугацааны турш шургаж ширгэсэн тохиолдолд “их хэмжээгээр учирсан хохирол” гэж үзнэ.

14. Ус хангамжийн эх үүсвэр, усны барилга байгууламжийн тусламжтайгаар газрын доорх ус агуулагч үе, давхарга, бүрдэл, бүсийн зузааныг хэт багастал усны түвшинг бууруулан ус олборлосноос газрын доорх усны нөөцөд учирсан хохирлын нөхөн төлбөр тооцох

14.1. Ус хангамжийн эх үүсвэр, усны барилга байгууламжийн тусламжтайгаар газрын доорх ус агуулагч үе, давхарга, бүрдэл, бүсийн зузааныг хэт багастал усны түвшинг бууруулан ус олборлосноос газрын доорх усны нөөцөд учирсан хохирлын нөхөн төлбөр нь чөлөөт гадаргат болон даралтад усны хувьд ижил байна.

Жишээлбэл: гидрогеологийн өрөмдлөгөөр тогтоосон чөлөөт гадаргат ус агуулсан давхрагын зузаан 20м бол усны түвшингийн бууралтын хамгийн их зөвшөөрөгдөх хэмжээ $0.7 \cdot 20 = 14\text{м}$ байх ёстой. Хэрэв ашиглалтын цооног (худаг) дахь усны түвшин бууралт (динамик түвшний гүнээс статик түвшний гүнийг хасч тодорхойлдог) 14м болон түүнээс бага байгаа бол уг ашиглалтын цооног (худаг)-ийн усны нөөцөд учирсан хохирол “бага” гэж үзээд усны нөөцөд учирсан хохирлыг үнэлэх боловч нөхөн төлбөр тооцох шаардлагагүй гэж үзнэ. Харин ашиглалтын цооног (худаг) дахь усны түвшин бууралт 0.7-0.8 буюу 14-16м бол уг ашиглалтын цооног (худаг)-ийн усны нөөцөд учирсан хохирол “их”, хэрэв ашиглалтын цооног (худаг) дахь усны түвшин бууралт 0.8-1.0 буюу 16-20м уг ашиглалтын цооног (худаг)-ийн усны нөөцөд учирсан хохирол “хэт их” гэж тус тус үзэн нөхөн төлбөр тооцно.

14.2. Ашиглалтын цооног (худаг) дахь усны түвшин бууралт (динамик түвшний гүнээс статик түвшний гүнийг хасч тодорхойлдог)-ыг бага буюу 0.7 хүртэл, их буюу 0.7-0.8 хүртэл, хэт их буюу 0.8-1.0 гэж ангилна. Ашиглалтын цооног (худаг) дахь усны түвшин бууралт 0.7 буюу 70 хувиас их тохиолдолд усны нөөцөд учирсан хохирлын нөхөн төлбөр тооцно.

14.3. Нөхөн төлбөрийн хэмжээг тооцоолохдоо:

14.3.1. усны нөөцөд учирсан хохирол “их” ангилалд орохоор бол ашиглаж буй цооног (худаг)-т хийсэн гидрогеологийн шавхалтын туршилтаар тогтоосон ундарга (худгийн паспортод л/с нэгжээр бичсэн байдгийг шоо метр/хоног нэгжид шилжүүлэн тооцоонд авна).

14.3.2. энэхүү аргачлал мөрдөгдөж эхэлсэн он, сар, өдрөөс нөхөн төлбөр тавигдаж буй он, сар, өдөр хүртэл үргэлжилсэн гэж үзэж, 0.5, 1, 1.5, 2, 2.5, 3, 3.5 болон 4 жил гэх мэтээр жилээр тооцоолж авна.

14.3.3. усны экологи-эдийн засгийн үнэлгээ зэргийг ашиглана.

14.4. Ашиглалтын цооног (худаг)-ийн усны нөөцөд учирсан хохирол “их” болсон үед усны нөөцөд учирсан хохирлын нөхөн төлбөрийг доорх томъёогоор тодорхойлно. Үүнд:

$$14.4.1. X_{HT} = K_{ГД} \cdot K_{и} \cdot ЭY_{ГД} \cdot Q \cdot t$$

Энд:

X_{HT} – Усны нөөцөд учирсан хохирлын нөхөн төлбөрийн хэмжээ, төг.

$ЭY_{ГД}$ – Газрын доорх усны экологи-эдийн засгийн үнэлгээ (Газрын доорх усны экологи-эдийн засгийн үнэлгээний дундаж 2850 төг/м³ -ээр авна), төг/м³,

$K_{ГД}$ – Газрын доорх усны итгэлцүүр, усны сав газраар (Аргачлалын Хавсралт №1-ээс авна),

$K_{и}$ – Инфляци тооцох итгэлцүүр (Уг итгэлцүүрийг 2015 онд 1 гэж үзэх бөгөөд дараагийн жилүүдэд Үндэсний статистикийн хорооноос тооцоолсон ҮНБ-ий дефлятороор авна),

Q – Ашиглаж буй цооног (худаг)-ийн ундарга нь уг цооног (худаг)-ийг анх өрөмдөн гаргах үед хийсэн гидрогеологийн шавхалтын туршилтаар тогтоосон ундарга, худгийн паспортод бичигдсэн ундаргыг м³/хоногт шилжүүлэн авна), м³/хоног,

t – Хохирлын нөхөн төлбөр тооцох хугацаа (Энэхүү аргачлал мөрдөгдөж эхэлснээс нөхөн төлбөр тооцох хугацаа), жил.

14.5. Хэрэв газрын доорх ус агуулагч үе, давхарга, бүрдэл, бүсийн зузааныг хэт багастал усны түвшинг бууруулан ус олборлосноос газрын доорх усны нөөцөд учирсан хохирол “хэт их” ангилалд орохоор бол дээрх 14.4.1 дэх томъёог ашиглах ба цооног (худаг)-ийн ундарга Q -г доорх томъёогоор тодорхойлно. Үүнд:

$$14.5.1. Q = q \cdot S$$

Энд:

q – Хувийн ундарга, л/с.

S – Хохирол тооцох үеийн хэмжсэн түвшин бууралт, м,

Жич: Хувийн ундарга гэдэг нь усны түвшинг 1 метрээр бууруулахад оногдох ундаргыг хэлнэ. Уг хувийн ундаргыг гидрогеологийн шавхалтын туршилтаар гарсан ундаргыг түвшин бууралтад хувааж тодорхойлдог.

15. Газрын доорх усны ордыг батлагдсан ашиглах боломжит нөөцөөс нь хэтрүүлэн олборлосноос усны нөөцөд учирсан хохирлын нөхөн төлбөр

(Усны тухай 2012 оны хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.1.2; 3.1.8; 4 дүгээр зүйлийн 4.3 заалт)

15.1. Усны тухай хуулийн 3.1.10-т тодорхойлсон ус хангамжийн эх үүсвэрийн “эрүүл ахуйн бүс” дотор болон уг бүсийн хилээс нь 1 км хүртэл зайн доторх талбайд байрлаж буй гар худгийн ус шургаж ширгэсэн бол нөхөн төлбөрийн хэмжээг доорх томъёо (10)-гоор тооцно. Үүнд:

$$15.1.1. X_{HT} = K_{гд} \cdot K_{и} \cdot ЭY_{гд} \cdot \sum_{i=1}^n Q_i \cdot t$$

Энд:

X_{HT} – Газрын доорх усны ордыг батлагдсан ашиглах боломжит нөөцөөс нь хэтрүүлэн олборлосноос учирсан хохирлын нөхөн төлбөрийн хэмжээ, төг,

$K_{гд}$ – Газрын доорх усны итгэлцүүр, усны сав газраар (Аргачлалын хавсралт дахь хүснэгт 1-ээс авна),

$K_{и}$ – Инфляци тооцох итгэлцүүр (Уг итгэлцүүрийг 2015 онд 1 гэж үзэх бөгөөд дараагийн жилүүдэд Үндэсний статистикийн хорооноос тооцоолсон ҮНБ-ий дефлятороор авна),

$ЭY_{гд}$ – Газрын доорх усны экологи-эдийн засгийн үнэлгээ (Газрын доорх усны экологи-эдийн засгийн үнэлгээний дундаж 2850 төг/м³ –ээр авна), төг/м³,

Q_i – Ус хангамжийн эх үүсвэрийн “эрүүл ахуйн бүс” дотор болон уг бүсийн хилээс 1 км радиус доторх талбайд байрлаж буй ус нь шургаж ширгэсэн гар худаг бүрийн ашиглаж байсан үеийн ундарга (Жич: Одоогийн судалгааны дүнгээс харахад ховоо татлагатай гар худгийн ундарга 0.5 л/с байхад ёроолдоо хүртэл буурах тохиолдол элбэг байдаг. Үүнээс үндэслэн ус хангамжийн эх үүсвэрийн “эрүүл ахуйн бүс” дотор болон 1 км радиус доторх талбайд байрлаж буй гар худаг бүрийн ундаргыг 0.5 л/с (43.54 м³/хоног) ихдээ 1л/с (86.4 м³/хоног) гэж тооцоонд авч болно), м³/хоног,

t – Ус хангамжийн эх үүсвэрийн “эрүүл ахуйн бүс” дотор болон уг бүсийн хилээс нь 1 км хүртэл зайн доторх талбайд байрлаж буй гар худгийн ус шургаж ширгэсэн он, сар, өдрөөс нөхөн төлбөр тооцож буй он, сар, өдөр хүртэл үргэлжилсэн хугацаа, хоног.

15.2. Ус хангамжийн эх үүсвэрийн нийт ашиглалтын худгийн 30 хувиас дээш худгийнх нь усны түвшин Усны нөөцийн зөвлөлөөр батлагдсан тайланд тооцоолсон зөвшөөрөгдөх хэмжээнээс 10 хүртэл хувиар буурсан бол олборлож буй газрын доорх усны уг ордын усны нөөцөд учирсан хохирол “бага” гэж үзээд нөхөн төлбөр тооцохгүй.

15.3. 30 хувиас дээш худгийнх нь усны түвшин Усны нөөцийн зөвлөлөөр батлагдсан тайланд тооцоолсон зөвшөөрөгдөх хэмжээнээс 10-30 хүртэл хувийн хооронд буурсан бол олборлож буй газрын доорх усны уг ордын усны нөөцөд учирсан хохирол “их”; 30 хувиас дээш худгийнх нь усны түвшин Усны нөөцийн зөвлөлөөр батлагдсан тайланд тооцоолсон хэмжээнээс 50 хувиас илүүгээр буурсан бол олборлож буй газрын доорх усны уг ордын усны нөөцөд учирсан хохирол “хэт их” хэмээн тус тус үзэж нөхөн төлбөр тооцно.

15.4. 30 хувиас дээш худгийнх нь усны түвшин Усны нөөцийн зөвлөлөөр батлагдсан тайланд тооцоолсон зөвшөөрөгдөх хэмжээнээс 10-30 хүртэл хувийн хооронд бууран газрын доорх усны уг ордын усны нөөцөд учирсан хохирол “их” тохиолдолд дээрх 15.1.1 томъёогоор тооцно. Гэхдээ энд Q_i - нь Усны нөөцийн зөвлөлөөр батлагдсан тайланд тооцоолсон зөвшөөрөгдөх хэмжээнээс усны түвшний бууралт 10-30 хүртэл хувь болсон цооног (худаг) тус бүрийн ундарга-м³/хоногоор; t - усны түвшин бууралт нь 10-30 хувиас их болсон цооног бүрийн ашиглалтад орсон он, сар, өдрөөс нөхөн төлбөр тооцох он, сар, өдөр хүртэлх хугацаа, хоногоор болно.

15.5. 30 хувиас дээш худгийнх нь усны түвшин Усны нөөцийн зөвлөлөөр батлагдсан тайланд тооцоолсон хэмжээнээс 50 хувиас илүүгээр буурсан бол олборлож буй газрын доорх усны уг ордын усны нөөцөд учирсан хохирол “хэт их” тохиолдолд мөн дээрх 15.1.1 томъёогоор тооцно. Гэхдээ энд Q_1 - нь Усны нөөцийн зөвлөлөөр батлагдсан тайланд тооцоолсон зөвшөөрөгдөх хэмжээнээс усны түвшний бууралт 50 хувиас хэтэрсэн цооног (худаг) тус бүрийн ундарга-м³/хоногоор (Жич: Эдгээр худгийн ундаргыг Усны нөөцийн зөвлөлөөр батлагдсан тайланд үйлдвэрийн зэргээр тооцоолсон цооног тус бүрийн нөөцтэй тэнцүү хэмээн үзэж нөхөн төлбөр тооцоход хэрэглэнэ); t - усны түвшин бууралт нь 50 хувиас их болсон цооног бүрийн ашиглалтад орсон он, сар, өдрөөс нөхөн төлбөр тооцох он, сар, өдөр хүртэлх хугацаа, хоногоор болно.

15.6. Хэрэв газрын доорх усны тухайн орд дээр усны түвшний бууралт 10-30 хувиас их болсон цооног (худаг), усны түвшний бууралт 50 хувиас их болсон цооног (худаг) нийлээд нийт ашиглалтын цооног (худаг)-ийн 30 хувиас дээш гарч байвал уг ордын усны нөөцөд учирсан хохирол “их” ба “хэт их” тохиолдол тус бүрд тооцсон нөхөн төлбөрүүдийн нийлбэрээр нийт нөхөн төлбөрийн хэмжээг тодорхойлно.

15.7. Ил далд уурхай болон барилгын сууриас шүүрүүлэн зайлуулж буй газрын доорх усны сарын дундаж хэмжээ нэг болон түүнээс дээш жилийн турш тухайн уул уурхайн үйлдвэрийн ТЭЗҮ-д тооцоолсон шүүрүүлэн зайлуулах усны хэмжээнээс 10 хувиас илүү байгаа бол, барилгын суурийн ухалгаас шүүрүүлэн зайлуулж буй усны хэмжээ инженер-геологийн судалгаагаар тогтоосон шүүрүүлэн зайлуулах усны хэмжээнээс 10-аас дээш хувиар илүү бол тус тусын тохиолдолд усны нөөцөд учирсан хохирол “их” гэж үзэн хохирлын нөхөн төлбөрийг доорх томъёогоор тодорхойлно. Үүнд:

$$15.7.1. X_{HT} = K_{ГД} \cdot K_{и} \cdot ЭУ_{ГД} \cdot Q_{ш} \cdot t$$

Энд:

X_{HT} – Ил, далд уурхай шүүрүүлэн зайлуулж буй газрын доорх усны сарын дундаж хэмжээ нэг болон түүнээс дээш жилийн турш тухайн уул уурхайн үйлдвэрийн ТЭЗҮ-д тооцоолсон шүүрүүлэн зайлуулах усны хэмжээнээс 10 хувиас илүү болж, учирсан хохирол “их” ангилалд орсон үеийн нөхөн төлбөр, эсвэл барилгын суурийн ухалгаас шүүрүүлэн зайлуулж буй усны хэмжээ инженер-геологийн судалгаагаар тогтоосон шүүрүүлэн зайлуулах усны хэмжээнээс 10 хувиас их болж усны нөөцөд учирсан хохирол “их” ангилалд орсон үеийн нөхөн төлбөрийн хэмжээ, төг.

$K_{ГД}$ – Газрын доорх усны итгэлцүүр, усны сав газраар (Аргачлалын хавсралт дахь хүснэгт 1-ээс авна),

$K_{и}$ – Инфляци тооцох итгэлцүүр (Уг итгэлцүүрийг 2015 онд 1 гэж үзэх бөгөөд дараагийн жилүүдэд Үндэсний статистикийн хорооноос тооцоолсон ҮНБ-ий дефлятороор авна),

$ЭУ_{ГД}$ – Газрын доорх усны экологи-эдийн засгийн үнэлгээ (Газрын доорх усны экологи-эдийн засгийн үнэлгээний дундаж 2850 төг/м³ –ээр авна), төг/м³

$Q_{ш}$ – Шүүрүүлж буй усны сарын дундаж хэмжээ нь тухайн уул уурхайн үйлдвэрийн ТЭЗҮ-д тооцоолсон шүүрүүлэн зайлуулах усны хэмжээ болон барилгын суурийн ухалгаас шүүрүүлэн зайлуулах инженер-геологийн судалгаагаар тогтоосон хэмжээнээс тус тус 10-аас дээш хувиар хэтэрсэн тохиолдолд нөхөн төлбөр тооцох усны нөөцийн хэмжээ, м³/хоног

t – Ил, далд уурхай шүүрүүлэн зайлуулж буй газрын доорх усны сарын дундаж хэмжээ нэг болон түүнээс дээш жилийн турш тухайн уул уурхайн үйлдвэрийн ТЭЗҮ-д тооцоолсон шүүрүүлэн зайлуулах усны хэмжээнээс 10 хувиас илүү болж, эсвэл барилгын суурийн ухалгаас шүүрүүлэн зайлуулж буй усны хэмжээ инженер-геологийн судалгаагаар тогтоосон шүүрүүлэн зайлуулах усны хэмжээнээс 10 хувиас их болж усны нөөцөд учирсан хохирол “их” ангилалд орсон он, сар, өдрөөс нөхөн төлбөр тооцож буй он, сар, өдөр хүртэлх хугацаа, хоногоор тус тус болно.

15.7.1. Хохирол тооцох усны нөөцийн хэмжээ $Q_{ш}$ -г дараах байдлаар тодорхойлно. Үүнд:

$$15.7.1. \quad Q_{ш} = Q_x - Q_{тээү}$$

Энд:

Q_x – Усны нөөцөд учирсан хохирлын “их” ангилалд орж, ил далд уурхай, эсвэл барилгын сууринаас шүүрүүлэн зайлуулж байгаа усны хэмжээ, м³/хоног,

$Q_{тээү}$ – Тухайн уурхай ТЭЗҮ-д тодорхойлсон эсвэл барилгын суурийн ухалгаас инженер-геологийн судалгаагаар тогтоосон шүүрүүлэн зайлуулах усны хэмжээ, м³/хоног.

16. Өөрөө оргилон гардаг артезийн устай зарим цооногийн усны нөөцөд учирсан хохирлын нөхөн төлбөр тооцох

16.1. Усны нөөцөд учирсан хохирлыг үнэлэх, нөхөн төлбөр тооцох энэхүү аргачлал хэрэгжиж эхлэх он, сар, өдрөөс тухайн цооногийн оргилдог усыг зөв зохистойгоор тохижуулан ашиглах арга хэмжээ авч, зохистойгоор хэрэглэх хүртэл жил бүр ногдуулж байхаар бодож, өөрөө оргилдог артезийн устай цооногийн усны нөөцөд учирсан хохирлыг үнэлж, нөхөн төлбөр тооцохдоо дараах томъёо (13)-г ашиглаж болно. Үүнд:

$$16.1.1. \quad X_{НТО} = K_{ГД} \cdot K_{и} \cdot ЭУ_{Гад} \cdot Q_a \cdot t$$

Энд:

$X_{НТО}$ – Өөрөө оргилон гардаг артезийн устай цооногийн усны нөөцөд учирсан хохирлын нөхөн төлбөрийн хэмжээ, төг.

$K_{ГД}$ – Газрын доорх усны итгэлцүүр, усны сав газраар (Аргачлалын хавсралт дахь хүснэгт 1-ээс авна),

$K_{и}$ – Инфляци тооцох итгэлцүүр (Уг итгэлцүүрийг 2015 онд 1 гэж үзэх бөгөөд дараагийн жилүүдэд Үндэсний статистикийн хорооноос тооцоолсон ҮНБ-ний дефлятороор авна),

$ЭУ_{Гад}$ – Артезийн устай цооногийн усны нөөцөд учирсан хохирлын нөхөн төлбөр тооцох суурь үнэлгээ, гадаргын усны экологи-эдийн засгийн үнэлгээний дунджаар авна (Гадаргын усны экологи-эдийн засгийн үнэлгээний дундаж 1470 төг/м³ байна), төг/м³,

Q_a – Өөрөө оргилон гардаг артезийн устай цооногийн ундарга, м³/хоног,

t – Усны нөөцөд учирсан хохирлыг үнэлэх, нөхөн төлбөр тооцох энэхүү

аргачлал хэрэгжиж эхлэх он, сар, өдрөөс тухайн цооногийн оргилдог усыг зөв зохистойгоор тохижуулан ашиглах хүртэлх хугацаа, хоног,

16.2. Монгол орны нутаг дэвсгэрт байгаа өөрөө оргилдог артезийн устай ихэнх цооногийг аргачлал багтлагдсан үеэс хойш судлан үзэж, ундаргыг нь тодорхойлоод, оргилдог цооног бүрийн усны нөөцөд учирсан хохирол, нөхөн төлбөрийг тооцно.

ДӨРӨВДҮГЭЭР БҮЛЭГ.

Усны нөөцийн байгалийн химийн найрлагад учирсан хохирол

17. Усны нөөцийн байгалийн химийн найрлагад учирсан хохирол, түүний үнэлгээ

Усны тухай хууль 25.2

17.1. Усны тухай хууль тогтоомж зөрчин ус, усан орчинд хог хаягдал хаях, стандартаар зөвшөөрөгдсөн хэмжээнээс илүү бохирдуулах бодисын агууламж бүхий ахуйн болон үйлдвэрийн бохир ус нийлүүлэх, шүүрлийн ус хаях зэргээс усны нөөцийн байгалийн химийн найрлагад хохирол учирсан гэж үзнэ.

17.2. Усны нөөцийн байгалийн химийн найрлагад учирсан хохирлыг дараах төрлөөр ангилна. Үүнд:

17.2.1. Усны нөөцөд ахуйн болон үйлдвэрийн бохир ус хаяснаас учирсан хохирол,

17.2.2. Осол, аваарын үед усны нөөцөд органик болон органик бус бодис, нефтийн бүтээгдэхүүн зэрэг бохирдуулах бодис хаяснаас учирсан хохирол,

17.2.3. Усны нөөцөд ахуйн болон үйлдвэрийн хог хаягдал, бусад төрлийн хатуу хог хаягдал хаяснаас учирсан хохирол,

17.2.4. Усны нөөцөд хөрс, шороо зэрэг умбуур (жинлэгдэх) бодис их хэмжээгээр хаяж бохирдуулснаас учирсан хохирол,

17.2.5. Усны сан бүхий газарт ахуйн болон үйлдвэрийн хог хаягдал ил задгай хадгалсан, аюултай хог хаягдал зөвшөөрөлгүй хаяснаас бороо, хаврын шар усанд угаагдан бохирдуулснаас усны нөөцөд учирсан хохирол.

17.3. Усны тухай хууль тогтоомж зөрчсөний улмаас учирсан хохирлын үргэлжлэх хугацааг усны нөөцөд стандартаас давсан агууламж бүхий бохирдуулагч бодис хаясныг илрүүлснээс эхлэн, хэрэв ус ашиглагч стандартын хязгаараас давсан агууламж бүхий бохирдуулагч бодистой хаягдал болон шүүрлийн ус хаясан тухай хяналтын байгууллагад мэдэгдсэн бол түүний үргэлжлэх хугацааг мэдэгдэл авсан үеэс тооцож эхлэх ба орон нутаг, сав газрын захиргаа, мэргэжлийн хяналтын байгууллага зэрэг ус ашиглалт, хамгаалалтад хяналт тавих эрх бүхий холбогдох байгууллагаас зөрчил арилгасан тухай албан ёсны шийдвэр гарсан огноо хүртэлх үеийн үргэлжлэх хугацаагаар тодорхойлно.

17.4. Зөрчил арилгасан тухай шийдвэр нь усны чанарын шинжилгээгээр баталгаажсан байна.

17.5. Бохирдуулах бодисыг дараах байдлаар ангилна:

17.5.1. Жинлэгдэх (умбуур бодис),

17.5.3. Органик,

17.5.3. Эрдэс,

17.5.4. Хүнд металл,

17.5.5. Аюултай бохирдуулах бодис.

18. Ахуйн болон үйлдвэрийн бохир ус хаяснаас усны нөөцөд учирсан хохирол

18.1. Ус, усан орчинд ахуйн гаралтай хог хаягдал, бохирдуулах бодисын агууламж бүхий хаягдал ус болон шүүрлийн ус нийлүүлснээс учирсан хохирлын хэмжээг дараах томъёогоор тооцоолно. Үүнд:

$$18.1.1. \quad X_B = K_3 \cdot K_H \cdot \sum_{i=1}^n (T_{6i} \cdot M_i \cdot K_i^c)$$

Энд:

X_B – Ус бохирдуулснаас учирсан хохирлын хэмжээ, мянган төг.

K_3 – Усны экологийн итгэлцүүр, гадаргын эсвэл газрын доорх усны нөөцөд учирсан хохирлоос нь хамааруулан Хавсралт №1-ээс авна, ($K_3 = K_{\text{гад}}$)

K_H – Инфляци тооцох итгэлцүүр (Уг итгэлцүүрийг 2015 онд 1 гэж үзэх бөгөөд дараагийн жилүүдэд Үндэсний статистикийн хорооноос тооцоолсон ҮНБ-ий дефлятортой тэнцүү байна),

T_{6i} – Бохирдуулах бодисын төрлөөс хамааран ногдуулах ус бохирдуулсны суурь төлбөр Хавсралт № 2-оос авна, мян.төг/кг,

M_i – Стандартаас давсан агууламж бүхий тухайн бохирдуулах бодисын жин, кг,

K_i^c – Стандартаас давсан агууламж бүхий тухайн бохирдуулах бодисын сөрөг нөлөөллийн итгэлцүүр.

18.2. Бохирдуулах бодисын сөрөг нөлөөллийг тооцох итгэлцүүр (K_i^c)-ийг тухайн бохирдуулах бодисын агууламж нь стандартаар зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ (ЗДХ)-нээс хэд дахин хэтэрснээс нь хамааруулан дараах байдлаар тодорхойлно. Үүнд:

18.2.1. Аюултай хог хаягдалд хамаарах бохирдуулах бодисын сөрөг нөлөөллийн итгэлцүүрийг доорх томъёогоор тооцно. Үүнд:

$$18.2.1.1. \quad K_i^c = \frac{m_i \text{ мг/л}}{ЗДХ_i \text{ мг/л}}$$

Энд:

m_i – 1 л усанд ууссан бохирдуулах бодисын тоо хэмжээ, мг/л,

$ЗДХ_i$ – Тухайн бохирдуулах бодисын стандартаар зөвшөөрөгдөх дээд хязгаар, мг/л.

18.2.2. Аюултай хог хаягдалд тооцогдохгүй бусад төрлийн бохирдуулах бодисын агууламж нь стандартаар зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээнээс 10 хүртэл дахин их бол 1-ээр, 10-30 хүртэл дахин их бол 2-оор, 30-буюу түүнээс дээш дахин их бол 3-аар тооцно.

18.3. Стандартаас давсан агууламж бүхий бохирдуулах бодисын жин (M_i)-г дараах томъёогоор тооцно. Үүнд:

$$18.3.1. \quad M_i = V_6 \cdot (m_i - ЗДХ_i) \cdot 10^{-3}$$

Энд:

M_i – Тухайн бохирдуулах бодисын жин, кг.

m_i – 1л усанд ууссан тухайн бохирдуулах бодисын тоо хэмжээ (лабораторийн шинжилгээнүүдийн үр дүнгийн дунджаар авах ба хэмжилтийг хамгийн цөөндөө 2 удаа хийсэн байх шаардлагатай), мг/л,

$ЗДХ_i$ – Тухайн бохирдуулах бодисын стандартаар зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ, мг/л,

V_6 – Усны нөөцийн орчинд нийлүүлсэн хаягдал ус, шүүрлийн усны хэмжээ, м³,

10^{-3} – кг-д шилжүүлэх үржигдэхүүн.

18.3.2. Усны хэмжээг усны нөөцөд нийлүүлсэн хаягдал ус болон шүүрлийн усны зарцуулга (Q)-ыг хохирол тооцох хугацаа (t)-гаар үржүүлж олно.

$$18.2.1.1. \quad V_6 = Q \cdot t$$

18.4. Усны нөөцөд бохирдуулах бодис нийлүүлж буй иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага үйлдлээ шаардлагын дагуу зогсоогоогүй эсвэл бохирдуулах бодисын агууламжийг бууруулаагүй тохиолдолд хохирол, нөхөн төлбөр тооцох хугацааг уг үйлдэл эхэлсэн үеээс эхлэн зогсоох хүртэл хугацааг авах ба бохирдуулах бодисын хэмжээг тооцохдоо хэмжилтүүдийн хамгийн өндөр үзүүлэлтээр авна.

18.5. Иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагууд холбогдох байгууллагаас зөвшөөрөл авалгүй бохирдуулах бодис бүхий хаягдал ус, ус, усан орчинд хаясан нь хяналтаар илэрсэн ба бохирдуулах бодисын агууламжийг хэмжилтээр тодорхойлуулж баталгаажуулаагүй тохиолдолд ижил төрлийн үйл ажиллагаа явуулж буй иргэн аж ахуйн нэгжтэй дүйцүүлэн тооцох ба бохирдуулах бодисын агууламжийг тэдгээрийн хамгийн өндөр үзүүлэлтээр авч хохирол ба нөхөн төлбөрийг тодорхойлно.

19. Осол, аваарын үед усны нөөцөд органик болон органик бус бодис, нефтийн бүтээгдэхүүн зэрэг бохирдуулах бодис хаяснаас учирсан хохирол

19.1. Усны барилга, байгууламж түүний дотор цэвэрлэх байгууламжийн гэнэтийн осол, аваар, гэмтлийн үед ус, усан орчинд шим болон эрдэс бодис, нефтийн бүтээгдэхүүн зэрэг бохирдуулах бодис хаясны улмаас учирсан хохирлын хэмжээг дараах томъёогоор тооцоолно. Үүнд:

$$19.1.1. \quad X_{об} = K_3 \cdot K_H \cdot K_t \cdot \sum_{i=1}^n T_{6i}$$

Энд:

$X_{об}$ – Осол, гэмтлийн үед ус бохирдуулснаас учирсан хохирлын хэмжээ, мян. төг.

K_3 – Усны экологийн итгэлцүүр, Хавсралт № 1-ээс ашиглана, ($K_3 = K_{рад}$)

K_H – Инфляци тооцох итгэлцүүр,

K_t – Осол, гэмтлийн үед усны нөөцөд хаягдсан тухайн бохирдуулах бодисыг арилгах арга хэмжээ авах хүртэл хортой нөлөө үзүүлэх хугацааг тооцох итгэлцүүр, Хавсралт №3-аас ашиглана. Хугацааг ослыг илрүүлсэн үеэс эхлэн, тухайн осол аваараас болж усны нөөцөд бохирдуулах бодис орохыг зогсоох хүртэлх хугацаагаар тооцно.

T_{6i} – Осол, гэмтлийн үед усны нөөцөд хаягдсан тухайн бохирдуулах бодисын хохирол тооцох суурь нөхөн төлбөр бохирдуулах бодисын жингээс хамааруулан тооцоолно (Хавсралт №4), мян.төг.

19.2. Осол гэмтлийн үед усны нөөцөд хаягдаж бохирдуулсан нефть, нефтийн бүтээгдэхүүн бусад төрлийн бохирдуулах бодисын жинг дараах байдлаар тодорхойлно:

19.2.1. Нефть, нефтийн бүтээгдэхүүн бусад төрлийн бохирдуулах бодисын агууламж болон осол гарахаас өмнөх үеийн тухайн бодисын агууламжийн зөрүү, усанд тогтсон толбо дахь агууламж зэргийг хэмжих,

19.2.2. Усны гадаргад үүссэн давхаргын талбай, зузаан, нефтийн агууламжийг хэмжилт болон баримжаагаар,

19.2.3. Тээвэрлэж, зөөж байсан болон хадгалж, агуулж байсан саванд байсан хэмжээ, ачиж буулгах ажлын тайлан, агуулахын баримтаар болон саванд үлдсэн зөрүүгээр эсхүл тусгайлан хэмжилт хийх замаар тус тус тодорхойлох бөгөөд хэрвээ жин нь ялгаатай гарч байвал дунджаар нь авна.

19.3. Усны нөөцөд шууд хаягдсан нефть, нефтийн бүтээгдэхүүн бусад төрлийн бохирдуулах бодисын жинг дараах томъёогоор тооцоолно. Үүнд:

$$19.3.1. \quad M_n = M_{нд} + M_{ун}$$

Энд:

M_n – Усны нөөцөд хаягдсан нефть, нефтийн бүтээгдэхүүн бусад төрлийн бохирдуулах бодисын жин, тн.

$M_{нд}$ – Нефть, нефтийн бүтээгдэхүүн бусад төрлийн бохирдуулах бодисын усны гадаргууд толбо үүсгэсэн (халимласан) хэсгийн жин, тн,

$M_{ун}$ – Усанд ууссан нефть, нефтийн бүтээгдэхүүн бусад төрлийн бохирдуулах бодисын жин, тн.

19.3.2. Нефть, нефтийн бүтээгдэхүүн бусад төрлийн бохирдуулах бодисын усны гадаргууд толбо үүсгэсэн (халимласан) хэсгийн жинг доорх томъёогоор олно. Үүнд:

$$19.3.2.1. \quad M_{нд} = m_{нт} \cdot S_t \cdot 10^{-6}$$

Энд:

$m_{нт}$ – усны гадаргууд үүсгэсэн толбо (хальс-халим)-ны нэгж талбай дахь нефть, нефтийн бүтээгдэхүүн бусад төрлийн бохирдуулах бодисын жин, г/м².

S_t – усны гадаргууд үүсгэсэн нефть, нефтийн бүтээгдэхүүн бусад төрлийн бохирдуулах бодисын толбоны талбай, м²,

10^{-6} – тн-д шилжүүлсэн үржигдэхүүн.

19.3.3. Усанд ууссан нефть, нефтийн бүтээгдэхүүн бусад төрлийн бохирдуулах бодисын жинг доорх томъёогоор олно. Үүнд:

$$19.3.3.1. \quad M_{ун} = m_{ун} \cdot h \cdot S \cdot 10^{-6}$$

Энд:

$m_{\text{ун}}$ – бохирдсон 1 л усанд агуулагдаж байгаа нефть, нефтийн бүтээгдэхүүн бусад төрлийн бохирдуулах бодисын тоо хэмжээ (1 хүртэл м гүнээс, 3-аас доошгүй удаа хийсэн хэмжилтийн дунджаар авна), мг/л,

h – нефть, нефтийн бүтээгдэхүүн, цийдмэгшсэн нефть, бусад төрлийн бохирдуулах бодис усанд ууссан хэсгийн дундаж гүн, м,

S – Нефть, нефтийн бүтээгдэхүүн, цийдмэгшсэн нефть, бусад төрлийн бохирдуулах бодис усанд ууссан хэсгийн талбай, m^2 ,

10^{-6} – тн-д шилжүүлсэн үржигдэхүүн.

20. Усны нөөцөд ахуйн болон үйлдвэрийн хог хаягдал, бусад төрлийн хатуу хог хаягдал хаяснаас учирсан хохирол

20.1. Усны нөөцөд ахуйн болон үйлдвэрийн хог хаягдал хаяснаас учирсан хохирлын хэмжээг дараах томъёогоор тооцно. Үүнд:

$$20.1.1. X_{\text{бх}} = K_{\text{э}} \cdot K_{\text{и}} \cdot T_{\text{х}} \cdot J_{\text{н.х}} \cdot S_{\text{х}}$$

Энд:

$X_{\text{бх}}$ – Усны нөөцөд хатуу хог хаягдал хаяснаас учирсан хохирол, төг.

$K_{\text{э}}$ – Усны экологийн итгэлцүүр, гадаргын эсвэл газрын доорх усны нөөцөд учирсан хохирлоос нь хамааруулан Хавсралт №1-ээс ашиглана, ($K_{\text{э}}=K_{\text{гад}}$)

$K_{\text{и}}$ – Инфляци тооцох итгэлцүүр,

$T_{\text{х}}$ – Ахуйн болон үйлдвэрлэлийн хог хаягдлаар усны мандал, ёроол, усны сан бүхий газрын онцгой болон энгийн хамгаалалтын бүсийг бохирдуулснаас учирсан хохирлын нэгжийн суурь нөхөн төлбөр 5930 төг/тн-той тэнцүү байна.

$J_{\text{н.х}}$ – Нэгж талбайд ногдох хог хаягдлын жин дунджаар (хог хаягдал хуримтлагдсан хэсгээс 2 буюу түүнээс дээш хэмжилт хийсэн дунджаар авна), кг/ m^2 ,

$S_{\text{х}}$ – Усны мандал, ёроол, энгийн болон онцгой хамгаалалтын бүс дэх ахуйн болон үйлдвэрийн хог хаягдлаар бохирдсон талбайн хэмжээ (хэмжилтээр тогтооно), m^2 .

20.2. Усан орчинд усан онгоц болон бусад хөвөх хэрэгсэл, тээврийн хэрэгсэл, тэдгээрийн эд анги живэх, том оврын хог хаягдал булшлах үед учирсан хохирлын хэмжээг дараах томъёогоор тооцно. Үүнд:

$$20.2.1. X_{\text{бх}} = K_{\text{э}} \cdot K_{\text{и}} \cdot J_{\text{х}} \cdot T_{\text{х}}$$

Энд:

$X_{\text{бх}}$ – хатуу хог хаягдал хаяснаас учирсан хохирол, мян төг.

$K_{\text{э}}$ – Усны экологийн итгэлцүүр, Хавсралт №1-г ашиглана, ($K_{\text{э}}=K_{\text{гад}}$)

$K_{И}$ – Инфляци тооцох итгэлцүүр,

$Ж_x$ – Хаягдсан усан онгоц болон бусад хөвөх хэрэгсэл, тэдгээрийн эд анги, том оврын хог хаягдлын жин (Жинг тухайн хэрэгслийн техникийн үзүүлэлтээр бусад том оврын хог хаягдлын жинг судалгаагаар тогтооно), тн,

– усан онгоц болон бусад хөвөх хэрэгсэл, тээврийн хэрэгсэл, тэдгээрийн

T_x эд анги живэх, том оврын хог хаягдал булшлах үед учирсан хохирлын суурь төлбөрийг 1100 мянган төг/тн-оор авна.

21. Усны нөөцөд хөрс, шороо зэрэг умбуур (жинлэгдэх) бодис их хэмжээгээр хаяж бохирдуулснаас учирсан хохирол

21.1. Ашигт малтмалын хайгуул хийх, олборлох, өрөмдлөг хийх, гол, нуур, усан сангийн ёроолыг гүнзгийрүүлэх, эргийн тэгшилгээ хийх, голдирол шулуутгах, өөрчлөх болон усны барилга байгууламжийн осол, гэмтэл, зөвшөөрөлгүйгээр ус, усан орчин ашиглах зэргээр ус, усан орчинг умбуур бодисоор бохирдуулснаас учирсан хохирлын хэмжээг доорх томъёогоор тодорхойлно. Үүнд:

$$21.1.1. \quad X_{бy} = K_{э} \cdot K_{И} \cdot M_{y6} \cdot T_{y6}$$

Энд:

$X_{бy}$ – Умбуур бодисоор ус бохирдуулснаас учирсан хохирлын хэмжээ, мян.төг.

$K_{э}$ – Усны экологийн итгэлцүүр, Хавсралт №1-г ашиглана, ($K_{э}=K_{гад}$)

$K_{И}$ – Инфляци тооцох итгэлцүүр,

T_{y6} – Умбуур (жинлэгдэх) бодисонд ногдуулах ус бохирдуулсны төлбөрийг 3 дахин өсгөж авна. 2013 оны байдлаар 300 төг/кг байна,

M_{y6} – Умбуур бодисын жин, тн.

21.1.2. Умбуур бодисын жинг дараах томъёогоор тодорхойлно. Үүнд:

$$21.1.2.1. \quad M_{y6} = L_{y6} \cdot D_{y6} \cdot h_d \cdot (m_d - m_c) \cdot 10^{-6}$$

L_{y6} – Умбуур бодисоор бохирдсон усан орчны талбайн урт (3-аас доошгүй удаа хийсэн хэмжилтийн дунджаар авна), м,

D_{y6} – Умбуур бодисоор бохирдсон усан орчны талбайн өргөн (3-аас доошгүй удаа хийсэн хэмжилтийн дунджаар авна), м,

h_d – Усны умбуур бодисоор бохирдсон хэсгийн гүн дунджаар, м,

m_d – Бохирдсон 1 л усан дахь умбуур бодисын дундаж тоо хэмжээ (3-аас доошгүй удаа хийсэн хэмжилтийн дунджаар авна), мг/л,

m_c – Усан дахь бохирдохоос өмнөх үеийн умбуур бодисын тоо хэмжээ (бохирдохоос өмнөх үеийн хамгийн сүүлийн лабораторийн шинжилгээний дүнгээр авна), мг/л.

22. Усны сан бүхий газарт ахуйн болон үйлдвэрийн хог хаягдал ил задгай хадгалсан, аюултай хог хаягдал зөвшөөрөлгүй хаяснаас бороо, хаврын шар

усанд угаагдан усны нөөцийг бохирдуулснаас учирсан хохирол

22.1. Усны сан бүхий газарт ахуйн болон үйлдвэрийн хог хаягдал түүний дотор хүнсний болох боловсруулах үйлдвэрүүдийн, амьтны гаралтай бүтээгдэхүүний хаягдал, зөвшөөрөлгүйгээр аюултай хог хаягдал, бордоо, химийн бодис ил задгай хадгалснаас бороо, цас мөсний хайлсан ус, шар усны үерээр урсан усны нөөцийг бохирдуулснаас үүсэх хохирлыг доорх томъёогоор тодорхойлно. Үүнд:

$$22.1.1. \quad X_B = K_Э \cdot K_{И} \cdot \sum_{i=1}^n T_{бi} M_{бi} \cdot K_i^c$$

X_B – Ус бохирдуулснаас учирсан хохирлын хэмжээ, мян төг.

$K_Э$ – Усны экологийн итгэлцүүр, Хавсралт №1-г ашиглана, ($K_Э=K_{гад}$)

$K_{И}$ – Инфляци тооцох итгэлцүүр,

$T_{бi}$ – Бохирдуулах бодисын төрлөөс хамааран ногдуулах ус бохирдуулсны нөхөн төлбөр Хавсралт № 2, мян.төг/кг,

$M_{бi}$ – Бороо, шар усны үерт угаагдан усны нөөцөд орсон бохирдуулах бодисын жин, кг,

K_i^c – Стандартаас давсан агууламж бүхий тухайн бохирдуулах бодисын сөрөг нөлөөллийн итгэлцүүр. Үүнийг 18.2.1, 18.2.2-т зааснаар тооцно.

22.1.2. Бороо, цас мөсний хайлсан ус, шар усны үерээр урсан усны нөөцөд орсон бохирдуулах бодисын жинг дараах томъёогоор тооцоолно.

$$22.1.2.1. \quad M_{Bi} = S \cdot (m_{бi} \cdot V_б + m_{шi} \cdot V_{ш}) \cdot 10^{-3}$$

M_{Bi} – Бороо, шар усны үерт угаагдан ус, усан орчинд орсон бохирдуулах бодисын жин, кг.

S – Ахуйн болон үйлдвэрийн хог хаягдал, зөвшөөрөлгүйгээр аюултай хог хаягдал, бордоо, химийн бодис ил задгай хадгалсан хэсэгт хамаарах ус хураах талбай болон хамгаалалт (онцгой болон энгийн)-ын бүсийн талбай, га,

$V_б, V_{ш}$ – Тухайн хугацаан дахь борооны болон шар усны үерийн усны урсацын хэмжээ, м³/га,

$m_{бi}, m_{шi}$ – Бороо, шар усны үерийн 1 л усанд ууссан бохирдуулах бодисын хэмжээ, мг/л.

22.1.3. Ахуйн болон үйлдвэрийн хог хаягдал, зөвшөөрөлгүйгээр аюултай хог хаягдал, бордоо, химийн бодис ил задгай хадгалсан хэсэгт хамаарах ус хураах талбай болон хамгаалалт (онцгой болон энгийн)-ын бүсийн талбайг газар ашиглалтын тайлан, хэмжилт, экспертизээр тодорхойлно.

22.1.4. Тухайн хугацаан дахь борооны болон шар усны үерийн усны урсацын хэмжээг унасан хур тунадасны хэмжээ зэрэг цаг уурын мэдээ, мэдээллийг ашиглан мэргэжлийн байгууллагаас тогтоох ба 1л усанд ууссан бохирдуулах бодисын хэмжээг лабораторийн хэмжилтээр тодорхойлно.

—oOo—

Усны нөөцөд учирсан хохирлыг үнэлэх, нөхөн төлбөр тооцох аргачлалын
Хавсралт №1

Гадаргын болон газрын доорх усны экологийн итгэлцүүр

№	Монгол орны усны сав газар	Экологийн итгэлцүүр	
		Гадаргын ус	Газрын доорх ус
1	Сэлэнгэ мөрний сав газар		0.7
	Олон голын бэлчрээс дээш	1.3	
	Олон голын бэлчрээс Сэлэнгэ-Эг голын бэлчир хүртэл	1	
	Сэлэнгэ- Эг голын бэлчрээс доош	0.8	
2	Хөвсгөл нуур, Эг голын сав газар	1.3	0.7
3	Шишхэд голын сав газар	1.2	0.7
4	Дэлгэрмөрөний сав газар	1.3	0.7
5	Идэр голын сав газар	1.3	0.7
6	Чулуут голын сав газар	1.3	0.7
7	Хануй голын сав газар	1.3	0.7
8	Орхон голын сав газар		0.7
	Орхон-Хужирт голын бэлчрээс дээш	1.3	
	Орхон-Хужирт голын бэлчрээс Орхон-Туул голын бэлчир хүртэл	1.2	
	Орхон-Туул голын бэлчрээс Орхон-Хараа голын бэлчир хүртэл	1	
	Орхон-Хараа голын бэлчрээс доош	0.8	
9	Туул голын сав газар		0.9
	Туул –Тэрэлж голын бэлчрээс дээш	1.3	
	Туул –Тэрэлж голын бэлчрээс Лүн сумын төв хүртэл	1	
	Лүн сумын төвөөс Орхон-Туул голын бэлчир хүртэл	1.2	0.7
10	Хараа голын сав газар		
	Мандал-Баян-Сөгнөгөр голын бэлчрээс дээш	1.3	
	Мандал-Баян-Сөгнөгөр голын бэлчрээс доош	1	0.7
11	Ерөө голын сав газар	1.3	
12	Онон голын сав газар		0.7
	Онон-Барх голын бэлчрээс дээш	1.3	
	Онон-Барх голын бэлчрээс Онон-Шуус голын бэлчир хүртэл	1	
	Онон-Шуус голын бэлчрээс доош	0.8	0.8
13	Улз голын сав газар	1.2	

№	Монгол орны усны сав газар	Экологийн итгэлцүүр	
		Гадаргын ус	Газрын доорх ус
14	Хэрлэн голын сав газар		0.8
	Хэрлэн -Тэрэлж голын бэлчрээс дээш	1.3	
	Хэрлэн -Тэрэлж голын бэлчрээс Чойбалсан хүртэл	1	
	Чойбалсангаас доош	0.8	
15	Буйр нуур, Халх голын сав газар	1	0.9
16	Мэнэнгийн тал	1.2	0.8
17	Умард говийн гүвээт-Халхын дундад тал	1.2	0.8
18	Галба-Өөш, Долоодын говь	1.2	1
19	Онги голын сав газар	1.2	0.9
20	Алтайн өвөр говийн сав газар	1.2	1
21	Таац голын сав газар	1.2	0.9
22	Орог нуур, Түйн голын сав газар	1.2	0.9
23	Бөөн Цагаан нуур, Байдраг голын сав газар	1.2	0.9
24	Хяргас нуур, Завхан голын сав газар		0.9
	Буянт-Шар усны голын бэлчрээс дээш	1.3	
	Буянт-Шар усны голын бэлчрээс Гуулин хүртэл	1.2	
	Гуулингаас доош	1	
	Завхан гол, Хяргас нуурын цутгал бусад голуудын сав газар	1.2	
25	Хүйсийн говь, Цэцэг нуурын сав газар	1.2	0.9
26	Үенч, Бодонч голын сав газар	1.2	0.7
27	Булган голын сав газар	1.2	0.7
28	Хар нуур, Ховд голын сав газар		0.7
	Ховд-Цагаан голын бэлчрээс дээш	1.1	
	Ховд-Цагаан голын бэлчрээс доош	1	
29	Увс нуур, Тэс голын сав газар		0.7
	Тэс-Зайгал голын бэлчрээс дээш	1.2	
	Тэс-Зайгал голын бэлчрээс доош улсын хил хүртэл	1	
	Улсын хилд орсноос доош	0.8	
	Сав газрын бусад голууд	1.2	

Тайлбар:

1. Усны нөөцөд учрах хохирол тооцох экологи-эдийн засгийн суурь үнэлгээг Засгийн Газрын 2011 оны 302 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Усны экологи-эдийн засгийн үнэлгээ”-ний сав газруудын суурь үнэлгээгээр авна.
2. Гадаргын усны экологийн итгэлцүүрийг гол мөрний урсацын модулийн тархац, тухайн голын урсац бүрдэх, шилжих, сарних бүсийг харгалзан тогтоосон болно.
3. Газрын доорх усны экологийн итгэлцүүрийг газрын доорх усны ундарга, нөхөн сэргээгдэх байдлыг харгалзан тодорхойлсон.

Усны нөөцөд учирсан хохирлыг үнэлэх, нөхөн төлбөр тооцох аргачлалын
Хавсралт № 2

**Бохирдуулах бодисын стандартаар зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээнээс
хамааруулан ногдуулах ус бохирдуулсны суурь төлбөр**

Д/д	Бохирдуулах бодисын стандартаар зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ	Хохирол тооцох суурь төлбөр, мян.төг/кг
1	40 мг/л-ээс дээш	0.15
2	5.0 – 39.9 мг/л	0.34
3	2.0 – 4.9 мг/л	5.7
4	0.2 – 1.9 мг/л	9.4
5	0.06 – 0.19 мг/л	17.1
6	0.02 – 0.05 мг/л	22.5
7	0.006 – 0.019 мг/л	146.6
8	0.003 – 0.005 мг/л	161.3
9	0.001 – 0.002 мг/л	406.6
10	Аюултай бохирдуулах бодис	3000 төг/гр
11	Жинлэгдэх (умбуур) бодис	0.9

Тайлбар:

1. Бохирдуулах бодисын стандартаар зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ дээр заагдсан ангиллуудын алинд ч хамаарахгүй байгаа тохиолдолд ойролцоолж авна.
2. Бохирдуулах бодисын стандартаар зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээг “Хүрээлэн буй орчинд нийлүүлэх цэвэршүүлсэн бохир ус” MNS 4943:2011 стандартын дагуу авна.
3. Хохирол тооцох суурь үнэлгээг Ус бохирдуулсны төлбөрийн хууль-д заасан хэмжээ болон Усны тухай хуульд нийцүүлэн тодорхойлов.

Усны нөөцөд учирсан хохирлыг үнэлэх, нөхөн төлбөр тооцох аргачлалын
Хавсралт № 3

**Осол, гэмтлийн үед ус, усан орчинд хаягдсан тухайн бохирдуулах
бодисыг арилгах арга хэмжээ авах хүртэл хортой нөлөө үзүүлэх
хугацааг тооцох итгэлцүүр**

Бохирдлыг арилгах арга хэмжээ аваагүй хугацаа, цагаар	Илтгэлцүүр Kt
$t \leq 6$	1.1
$6 < t \leq 12$	1.2
13-18	1.3
19-24	1.4
25-30	1.5
31-36	1.6
37-48	1.7
49-60	1.8
61-72	1.9
73-84	2.0
85-96	2.1
97-108	2.2
109-120	2.3
121-132	2.4
133-144	2.5
145-156	2.6
157-168	2.7
169-180	2.8
181-192	2.9
193-204	3.0
205-216	3.1
217-228	3.2
229-240	3.3
241-250	3.5
251-300	3.6
301-400	3.7
401-500	4.0
501-ээс дээш	5.0

Тайлбар: Энэхүү итгэлцүүр нь гэнэтийн осол гэмтлийг цаг хугацаа алдалгүй арилгуулах зорилготой бөгөөд аваар гэнэтийн осол үргэлжлэх тусам тухайн бохирдуулах бодис орж буй усан дахь бохирдуулах бодисын агууламж нэмэгдэн хохирлыг улам нэмэгдүүлдэг. Үүнд үндэслэн тодорхойлно.

**Осол, гэмтлийн үед усны нөөцөд хаягдсан тухайн
бохирдуулах бодисын хохирол тооцох суурь нөхөн төлбөр**

Органик бодис		Органик бус бодис		Пестицид		Нефт, нефтийн бүтээгдэхүүн	
Бохирдуулах бодисын жин (М), кг	Суурь нөхөн төлбөр (Т), сая.төгрөг	Бохирдуулах бодисын жин (М), кг	Суурь нөхөн төлбөр (Т), сая.төгрөг	Бохирдуулах бодисын жин (М), кг	Суурь нөхөн төлбөр (Т), сая.төгрөг	Бохирдуулах бодисын жин (М), кг	Суурь нөхөн төлбөр (Т), сая.төгрөг
100 хүртэл	6.8 хүртэл ¹	100 хүртэл	3.4 хүртэл ²	100 хүртэл	11.4 хүртэл ³	100 хүртэл	10.0 хүртэл ⁴
101-200	6.8-8.8	100-250	3.4-5.4	100-250	11.4-19.0	101-200	10.0-12.0
201-400	8.8-13.6	250-600	5.4-9.6	250-600	19.0-29.6	201-400	12.0-20.0
401-900	13.6-24.0	600-1100	9.6-14.0	600-1100	29.6-43.6	401-900	20.0-28.0
901-1600	24.0-44.0	1101-2000	14.0-20.4	1101-2000	43.6-69.4	901-2000	28.0-46.0
1601-3000	44.0-72.0	2001-5000	20.4-41	2001-3500	69.4-105.4	2001-4000	46.0-74.0
3001-5500	72.0-116.0	5001-10000	41-71.6	3501-7500	105.4-193.4	4001-9000	74.0-122.0
5501-9000	116.0-200.0	10001-20000	71.6-140.0	7501-13000	193.4-320.0	9001-16000	122.0-220.0
9001-13000	200.0-292.0	20001-40000	140.0-260.0	13001-25000	320.0-620.0	16001-30000	220.0-440.0
13001-25000	292.0-540.0	40001-90000	260.0-540.0	25001-40000	620.0-960.0	30001-40000	440.0-560.0
25001-40000	540-840.0	90001-ээс дээш	540.0 мян.төг дээр 90000-аас дээш гарсан кг бүрийг 6 мянган төгрөгөөр үржүүлж тооцно	40001-75000	960.0-1720.0	40001-75000	560-1040.0
40001-90000	840.0-1800.0			75001-130000	1720.0-2940.0	75001-130000	1040.0-1680.0
90001 кг-аас дээш	1800.0 сая.төг дээр 90000-аас дээш гарсан кг бүрийг 16 мянган төгрөгөөр үржүүлж тооцно.			130001 кг-аас дээш	2940.0 сая.төг дээр 130000-аас дээш гарсан кг бүрийг 18 мянган төгрөгөөр үржүүлж тооцно.	130001 кг-аас дээш	1680.0 сая.төг дээр 130000-аас дээш гарсан кг бүрийг 8 мянган төгрөгөөр үржүүлж тооцно.

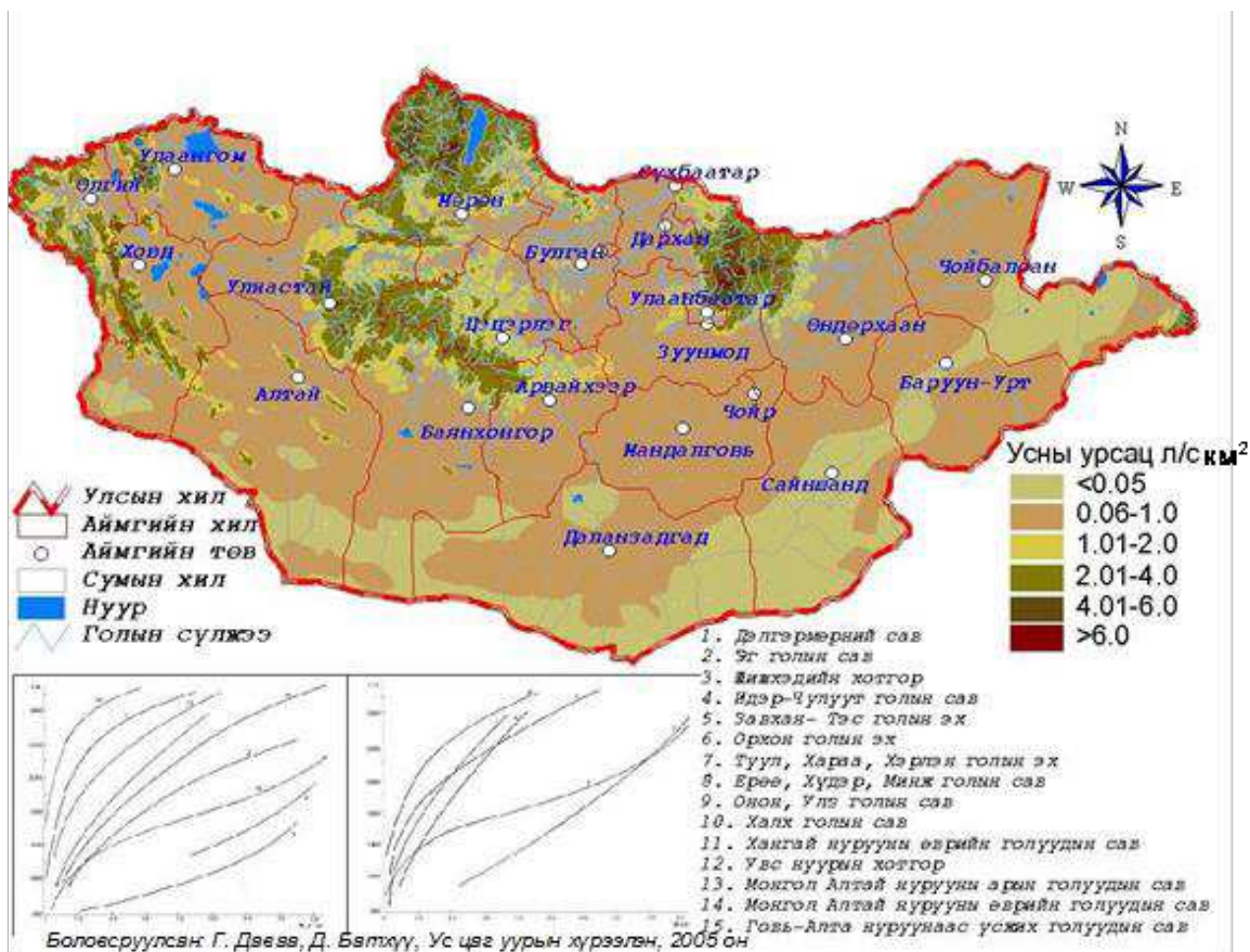
¹ - 100 хүртэл кг органик бохирдуулах бодисын хэмжээг 68 мян.төг/кг-аар үржүүлж тооцно.

² - 100 хүртэл кг органик бус бохирдуулах бодисын хэмжээг 34 мян.төг/кг-аар үржүүлж тооцно.

³ - 100 хүртэл кг пестицидийн хэмжээг 114 мян.төг/кг-аар үржүүлж тооцно.

⁴ - 100 хүртэл кг нефть, нефтийн бүтээгдэхүүний хэмжээг 100 мян.төг/кг-аар үржүүлж тооцно.

Усны нөөцөд учирсан хохирлыг үнэлэх, нөхөн төлбөр тооцох аргачлалын
Хавсралт № 5

1 дүгээр зураг. Гол мөрний дундаж урсацын модуль, л/с ам км

УСНЫ САЛБАРТ ХОЛБОГДОХ БУСАД ХУУЛИЙН ЗААЛТУУД

ТӨСВИЙН ТУХАЙ хуулиас

23 дугаар зүйл. Төсвийн орлого

23.1. Төсвийн орлого нь татварын орлого, татварын бус орлогоос бүрдэнэ.

23.2. Татварын орлого нь Татварын ерөнхий хуулиар [5] тогтоосон албан татвар, төлбөр, хураамжаас бүрдэнэ.

23.3. Татварын бус орлого нь төрийн болон орон нутгийн өмчит, төрийн болон орон нутгийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдийн төрийн болон орон нутгийн өмчид ногдох хувьцааны ногдол ашиг, төрийн болон орон нутгийн өмчийн эд хөрөнгийг ашигласны төлбөр, төрийн болон орон нутгийн өмчийг хувьчилсан, худалдсан, түрээслэсний орлого, торгуулийн орлого, төсвийн байгууллагын туслах үйл ажиллагааны орлого, Засгийн газрын зээллэг, тусламж болон хууль тогтоомжийн дагуу төсөвт төвлөрүүлэх бусад орлогоос бүрдэнэ.

23.4. Улсын төсвийн татварын орлого дараах орлогоос бүрдэнэ:

23.4.9. Улсын тэмдэгтийн хураамжийн тухай хуулийн[6] 11.2-т заасан улсын тэмдэгтийн хураамж.

23.4.10. Ус бохирдуулсны төлбөр

23.5. Улсын төсвийн татварын бус орлого дараах орлогоос бүрдэнэ:

23.5.2. Төрийн өмчийн эд хөрөнгийг ашигласны төлбөр болон борлуулсны орлого;

23.5.3. Хууль тогтоомжийн дагуу улсын төсөвт төвлөрүүлэх бусад орлого.

23.6. Аймаг, нийслэлийн төсвийн татварын орлого дараах орлогоос бүрдэнэ:

23.6.5. Үйлдвэрлэл, үйлчилгээний зориулалтаар ашигласан усны төлбөр;

23.6.8. Энэ хуулийн 23.4.9-д зааснаас бусад улсын тэмдэгтийн хураамж

23.8. Сум, дүүргийн төсвийн татварын орлого дараах орлогоос бүрдэнэ:

23.8.3. Энэ хуулийн 23.4.9-д зааснаас бусад улсын тэмдэгтийн хураамж;

23.8.5. Ашигт малтмалаас бусад байгалийн баялаг ашиглахад олгох эрхийн зөвшөөрлийн хураамж; 23.8.9.хүн амын унд, ахуйн хэрэгцээний зориулалтаар ус, рашаан ашигласны төлбөр

23.9.Сум, дүүргийн төсвийн татварын бус орлого дараах орлогоос бүрдэнэ:

23.9.2. Орон нутгийн өмчийн эд хөрөнгийг ашигласны төлбөр болон борлуулсны орлого, хүү, торгуулийн орлого;

УЛСЫН ТЭМДЭГТИЙН ХУРААМЖИЙН ТУХАЙ хуулиас

5 дугаар зүйл. Тэмдэгтийн хураамж хураах үйлчилгээний төрөл

5.1.Тэмдэгтийн хураамжийг дор дурдсан үйлчилгээнд хураана:

5.1.11.Аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн тухай хуулийн[3] 15 дугаар зүйлд заасан үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрөл олгох;

5.1.17.Усны тухай хуулийн 11.1.8, 20.3-т заасан усны мэргэжлийн байгууллагад эрх олгох, хугацааг сунгах, мөн хуулийн 23.1-д заасны дагуу иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагад ус ашиглах эрх олгох;

5.1.37.аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, Засаг дарга, тухайн шатны төрийн захиргааны байгууллагаас зөвшөөрөл олгох;

21 дүгээр зүйл. Байгаль орчны чиглэлээр эрхлэх үйл ажиллагаанд зөвшөөрөл олгоход хураах тэмдэгтийн хураамжийн хэмжээ

21.1.Байгаль орчны чиглэлээр үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрөл, зөвшөөрөл олгоход дор дурдсан хэмжээгээр тэмдэгтийн хураамж хураана:21.1.20. 100 шоометр хүртэлх ус ашиглах зөвшөөрөл олгоход 40 000-100 000 төгрөг, 100, түүнээс дээш шоометр ус ашиглах зөвшөөрөл олгоход 80 000-200 000 төгрөг;

21.1.21. Энэ хуулийн 21.1.22-21.1.25, 41.4.13-т зааснаас бусад чиглэлээр байгаль орчны мэргэжлийн байгууллагын эрх шинээр олгоход 20 000-50 000 төгрөг, сунгахад 12 000-30 000 төгрөг;

21.1.22. Усны эрэл, хайгуул, судалгааны ажил явуулах, усны шинжилгээ, аудит хийх мэргэжлийн байгууллагын эрх олгоход 340 000-850 000 төгрөг, сунгахад 200 000-500 000 төгрөг;

21.1.23. Усны барилга байгууламжийн зураг төсөл боловсруулах, цооног өрөмдөх, худаг гаргах, сэргээн засварлах, шинэчлэх, усны барилга байгууламж барих, тоноглох газрын хэвлийн нөхөн сэргээлт, ан агнуурын ажил эрхлэх чиглэлээр мэргэжлийн байгууллагын эрх олгоход 200 000-500 000 төгрөг, сунгахад 120 000-300 000 төгрөг;

28 дугаар зүйл. Барилга, хот байгуулалтын чиглэлээр эрхлэх үйл ажиллагаанд зөвшөөрөл олгоход хураах тэмдэгтийн хураамжийн хэмжээ

28.1.1. Барилга байгууламжийн зураг төсөл боловсруулах тусгай зөвшөөрөл олгоход 200 000-500 000 төгрөг;

28.1.2. Цамхаг, тулгуур, түшиц хана, яндан, антенна, цутгамал болон угсармал барилга, газар дээрх ба доорх тусгай зориулалтын барилга, инженерийн болон цахилгааны гол магистрал шугам, хий болон нефтийн агуулах, шатахуун түгээх байгууламжийн тоног төхөөрөмжийн угсралт, усны барилга байгууламжийн ажил, үйлчилгээ эрхлэх тусгай зөвшөөрөл олгоход 1 000 000-2 500 000 төгрөг, тусгай зөвшөөрлийн хугацаа сунгахад 800 000-2 000 000 төгрөг;

35 дугаар зүйл. Аймаг, нийслэл, сум, дүүрэг дэх төрийн захиргааны байгууллага, Засаг даргаас зөвшөөрөл олгоход хураах тэмдэгтийн хураамжийн хэм

35.1. Аймаг, нийслэл, сум, дүүрэг дэх төрийн захиргааны байгууллага, Засаг даргаас тусгай зөвшөөрөл, зөвшөөрөл олгоход дор дурдсан хэмжээгээр тэмдэгтийн хураамж хураана:

35.1.6. Ус хэрэглэгчид газрын доорх ус ашиглалтын цооног өрөмдөх зөвшөөрөл олгоход 96 000-240 000 төгрөг;

35.1.7. Ус ашиглагчтай гэрээ байгуулж, 100 шоо метрээс бага ус ашиглуулах гэрчилгээ олгоход гэрээний жил тутамд 32 000-80 000 төгрөг, гэрээг сунгахад 20 000-50 000 төгрөг;

35.1.8. Усны барилга байгууламж гэрээгээр эзэмших, ашиглах эрх олгох, эрх сунгахад 40 000-100 000 төгрөг;

35.1.22. Рашаан ашиглах, савлах зөвшөөрөл олгоход 125 000-320 000 төгрөг

42 дугаар зүйл. Тэмдэгтийн хураамж төлөх журам, түүнд хяналт тавих

42.3. Тэмдэгтийн хураамжийн орлогыг улсын болон орон нутгийн төсвийн дансанд тушаах бөгөөд бэлнээр хураасан орлогын хэмжээ 10 000 төгрөг хүрсэн тухай бүрд дансанд тушааж байна.

АЖ АХУЙН НЭГЖИЙН ОРЛОГЫН АЛБАН ТАТВАРЫН ТУХАЙ хуулиас

19 дүгээр зүйл. Албан татвараас хөнгөлөх

19.11. Тодорхой нутаг дэвсгэрийн усны нөөцийг нэмэгдүүлэх, усны найдвартай хангамжийг бүрдүүлэх зорилгоор байгалийн усны чанарыг сайжруулах, гол, горхийг нөхөн сэргээх арга хэмжээг санхүүжүүлсэн иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын нийт орлогод ногдох албан татварыг тухайн арга хэмжээнд зарцуулсан хэмжээгээр хөнгөлнө.

ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТУСГАЙ САНГИЙН ТУХАЙ хуулиас

5 дугаар зүйл. Засгийн газрын тусгай сан, түүний төрөл

5.4. Тусгай сан дараахь төрөлтэй байна:

5.4.2. Байгаль хамгаалах сан;

6 дугаар зүйл. Тусгай сангийн ангилал

6.1. Тусгай санг дараахь ангилалд хуваана:

6.1.3. Эх үүсвэрийнх нь зонхилох хэсгийг төсвийн хөрөнгөөр бүрдүүлэх сан;

6.4. Энэ хуулийн 6.1.3-т заасан тусгай санд дараахь тусгай сан хамаарна:

6.4.2. Байгаль хамгаалах сан;

12 дугаар зүйл. Байгаль хамгаалах сан

12.1. Байгаль хамгаалах сангийн хөрөнгө энэ хуулийн 7.1-д зааснаас гадна дараахь эх үүсвэрээс бүрдэнэ:

12.1.2. Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн орлогоос байгаль орчныг хамгаалах, байгалийн нөөцийг нөхөн сэргээх арга хэмжээнд зарцуулах хөрөнгийн хувь, хэмжээний тухай хуулийн 4.2 дахь хэсэгт заасан мөнгөн хөрөнгө.

12.1.3. Ус бохирдуулсны төлбөрийн орлого.

12.1.4. Иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагаас байгаль орчин болон байгалийн нөөц баялагт учруулсан хохирлын нөхөн төлбөрийн орлого;

12.2. Энэ хуулийн 12.1-д заасан сангийн хөрөнгийг дор дурдсан арга хэмжээг санхүүжүүлэхэд зарцуулна:

12.2.1. Байгалийн баялгийн нөөц, байгаль орчны төлөв байдлын хувьсал, өөрчлөлтийн байдлыг судлан тогтоох, мэдээллийг хуримтлуулж боловсруулах, дүгнэлт гаргах төсөл, арга хэмжээ;

12.2.2. Байгаль орчныг хамгаалах, түүний баялгийг зүй зохистой ашиглах, нөхөн сэргээх, байгаль орчинд үзүүлэх хортой нөлөөллийг багасгах дэвшилт арга, хоргүй, бохирдолгүй, хаягдалгүй технологи нэвтрүүлсэн иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын үйл ажиллагааг урамшуулах;

12.2.3. Байгаль орчныг хамгаалахтай холбогдсон асуудлаар үндэсний болон олон улсын семинар, онол, практикийн бага хурал, уулзалт, симпозиум зэрэг арга хэмжээг зохион байгуулах;

12.2.4. Байгаль орчныг хамгаалах, хянах, судлахад шаардагдах техник хэрэгсэл, тоног төхөөрөмж, хэмжих багаж худалдан авахад санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх;

12.2.5. Байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээх, сурталчлах, шинжлэн судлах үйл хэрэгт онцгой амжилт гаргасан өөрийн улсын болон гадаадын иргэдийг шагнах;

12.2.6. Байгалийн гамшигт үзэгдлээс урьдчилан сэргийлэхэд чиглэсэн үйл ажиллагаа явуулах;

12.2.7. Байгаль орчныг хамгаалахтай холбогдсон хууль тогтоомжийн хэрэгжилтэд хяналт тавих үйл ажиллагаа явуулах;

12.2.8. Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 48 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасан экологийн боловсрол, хүмүүжил олгох ажлыг дэмжих.

12.2.9. Байгаль орчны хууль тогтоомж зөрчсөн гэмт хэрэг, зөрчлийг илрүүлэхэд бодит туслалцаа үзүүлсэн болон илрүүлсэн нөхөрлөл, төрийн бус байгууллага, цагдаа, хил хамгаалах байгууллагын ажилтныг урамшуулах;

12.2.10. Байгаль хамгаалах журмын эсрэг гэмт хэрэг мөрдөхөд шаардлагатай үнэлгээ, шинжилгээ, шинжээчийн болон лабораторийн зардлыг.

ТАТВАРЫН ЕРӨНХИЙ ХУУЛЬ-аас

7.3. Улсын Их Хурал, Засгийн газраас хувь хэмжээг нь тогтоосон бөгөөд Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт нийтлэг үйлчлэх дараахь татвар улсын татварт хамаарна:

7.3.1. аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татвар;

7.3.2. гаалийн албан татвар;

7.3.3. нэмэгдсэн өртгийн албан татвар;

7.3.4. онцгой албан татвар;

7.3.5. авто бензин, дизелийн түлшний албан татвар;

7.3.6. ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр;

7.3.8. ашигт малтмалын хайгуулын болон ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн төлбөр.

7.3.13. агаарын бохирдлын төлбөр.

7.3.14. Улсын тэмдэгтийн хураамжийн тухай хуулийн 11.2-т заасан улсын тэмдэгтийн хураамж.

7.3.15. ус бохирдуулсны төлбөр.

7.3.16. газрын тосны нөөц ашигласны төлбөр;

7.3.17. газрын тос, уламжлалт бус газрын тосны хайгуулын болон ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн төлбөр.

Эмхэтгэсэн: БОНХАЖЯ-ны Газар зохион байгуулалт болон Усны нэгдсэн
бодлого зохицуулалтын газрын Сав газрын удирдлагын хэлтэс

“Шинэпресс” ХХК-д хэвлэв.
Хэвлэсэн огноо 2016-05-22

“УСНЫ ТҮНШЛЭЛ - ОЛОН ХҮН ХҮРТЭХЭЭРЭЭ, ЦӨӨН ХҮН ХЭРЭГЦЭЭГЭЭРЭЭ”

УС ХЭРЭГЛЭГЧДИЙН ХОЛБООГ ХЭРХЭН БАЙГУУЛЖ, АЖИЛЛУУЛАХ ТУХАЙ

Манай улсын нийгэм-эдийн засгийн голлох салбаруудыг жилийн ус хэрэглээний түвшингээр нь харьцуулан үзэхэд усалгаатай газар тариалан гуравдугаарт орж байна. Гэтэл усалгаатай тариалангийн хөгжилт ойрын 10-15 жилийн хугацаанд одоогийнхоос даруй 2 дахин нэмэгдэх хандлагатай байна. Ус хэрэглэгчдийн байршил, нягтрал нь хэтэрхий харилцан адилгүй, усны баялаг нь төрийн өмчид байдаг манай орны хувьд ус ашиглалтад хандах хандлагыг шинэ шатанд гаргах шаардлагатай байна. Усны нөөцийг хамтаараа хуваан ашиглаж, ариг гамтай зарцуулж, хамгаалах үндсэн нэгж нь ус хэрэглэгчдийн холбоо мөн. Ус хэрэглэгчдийн холбоонд услалтын системийг гэрээгээр эзэмшүүлэх замаар усны нөөцөө хамгаалах, зүй зохистой ашиглах менежментийн аргыг усалгаатай тариалан бүхий орон нутгийн амьдралд нэвтрүүлэх нь тулгамдсан асуудал болоод байна.

Киотогийн протоколын “Дасан Зохицох Сан”-гийн санхүүжилтээр НҮБ-ын Хөгжлийн Хөтөлбөр, БОНХАЖЯ-наас хэрэгжүүлж буй “Экосистемд түшиглэсэн дасан зохицох арга хэмжээг уур амьсгалын өөрчлөлтөд өндөр эрсдэлтэй голуудын сав газарт хэрэгжүүлэх нь” (МОН/12/301) төслийн хүрээнд “Усны түншлэл - олон хүн хүртэхээрээ, цөөн хүн хэрэгцээгээрээ” ус хэрэглэгчдийн холбоог хэрхэн байгуулж, ажиллуулах тухай энэхүү гарын авлагыг боловсруулав. Гарын авлага нь усны нэг эх үүсвэрийг ашиглаж байгаа орон нутгийн ус хэрэглэгчид холбоо байгуулан усалгаатай тариалангийн бүтээмж болон усалгааны усны үр ашигтай хэрэглээг нэмэгдүүлэх, тэдний хооронд хамтын ажиллагаа, итгэлцэл буй болж зохион байгуулалтад ороход нь туслах зорилготой болно.

Гарын авлагыг орон нутгийн иргэд, усалгаатай тариалан эрхлэгч ногоочид тариаланчид, усны салбарт ажилладаг ажилтан, мэргэжилтэн, орон нутгийн төр, захиргааны удирдлага, албан хаагч болон хойч үеийн залуу боловсон хүчинд зориулсан болно. Дэлгэрэнгүй мэдээллийг авахыг сонирхвол дараах эх сурвалжыг ашиглана уу.

Мэдээллийн сурвалжууд:

“Экосистемд түшиглэсэн дасан зохицох арга хэмжээг уур амьсгалын өөрчлөлтөд өндөр эрсдэлтэй голуудын сав газарт хэрэгжүүлэх нь” төслийн хүрээнд

- “Усны түншлэл – олон хүн хүртэхээрээ, цөөн хүн хэрэгцээгээрээ” ус хэрэглэгчдийн холбоог хэрхэн байгуулж, ажиллуулах тухай гарын авлага. 2015.
- “Ус хэрэглэгчдийн холбооны ажлын гэвтэр”. 2015.
- “Газар тариалангийн ажлын ус ашиглалтын бүртгэл”.
- “Тариаланчийн өврийн гэвтэр”, 2015.

Хаяг: Улаанбаатар хот, Сүхбаатар дүүрэг
6-р хороо, Залуучуудын өргөн чөлөө,
2Б байр, ЭСК Төв, 202 тоот
Утас: 11310807 Факс: 11310817
И_мэйл: ecosystem@eba.mn